

Χρήστος Γιανναρᾶς

Ἡ λογικὴ ἀρχίζει
μὲ τὸν ἔρωτα

ΙΚΑΡΟΣ

© Χρήστος Γιανναράς & Ίκαρος Έκδοτική Έταιρία, 2004

ISBN 978-960-9527-15-6

Χρῆστος Γιανναρᾱς

Ἡ λογικῆ ἀρχίζει μὲ τὸν ἔρωτα

Κριτικῆ χρονογραφία

ΙΚΑΡΟΣ

Α΄

Οί υπέροχοι μικρονοϊκοὶ ψηφοφόροι

ΙΣΩΣ ΕΥΦΥΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΟΣ σήμερα νὰ εἶναι ἐκεῖνος ποὺ κατορθώνει νὰ ἐκφράζεται σὲ ἐπίπεδο συνεποῦς μικρόνοιας. Ὁ πολιτικὸς ποὺ αὐτοευνουχίζει τὴν εὐφυΐα του προκειμένου νὰ κερδίσει (στὴ μάχη τῶν ἐντυπώσεων) τὶς μεγάλες μάζες τῶν ψηφοφόρων. Μάζες ποδηγετημένες νὰ ἐπιλέγουν κόμμα ὅπως ἐπιλέγουν καὶ ποδοσφαιρικὸ ἴνδαλμα.

Ἴσως ἄλλοτε εὐφυῆς πολιτικὸς νὰ ἦταν ἐκεῖνος ποὺ κατόρθωνε νὰ κερδίσει τὴν ἐκτίμηση τῶν «ἐπαϊόντων», νὰ πείσει τοὺς νουνεχεῖς πολίτες, τοὺς ἀσκημένους στὴν κριτικὴ σκέψη, στὴν ὀξυδερκὴ ἐρμηνεία τῶν γεγονότων. Ἴσως αὐτὴ ἡ μερίδα, ποὺ διέθετε καλλιέργεια καὶ ἐγρήγορηση, νὰ ἐπηρέαζε τότε εὐθέως καὶ τὸ ὑπόλοιπο κοινωνικὸ σῶμα, νὰ διαμόρφωνε τὸ λαϊκὸ αἰσθητήριο.

Σήμερα, οἱ εὐφυεῖς πολιτικοὶ γνωρίζουν ὅτι τὸ ποσοστὸ τῶν σκεπτόμενων καὶ ἀπροκατάληπτων στὴν κρίση τους πολιτῶν εἶναι ἐκλογικὰ ἀσήμαντο. Ξέρουν ὅτι ἡ στρατηγικὴ τοῦ λαϊκισμοῦ ἔχει ἀποδεσμεύσει τὶς μάζες ἀπὸ τὴν ὅποια ἐπιρροὴ ἀσκοῦσε πάνω τους τὸ κύρος τῆς μόρφωσης, τῆς καλλιέργειας, τῆς κριτικῆς ἰκανότητας. Μεθοδικὰ καὶ προγραμματικά, οἱ μάζες ἔχουν ποτιστεῖ μὲ τὸ ἡδονικὸ ἀφιόνι τοῦ λαϊκισμοῦ: «Γιατὶ ἔτσι μοῦ ἀρέσει», «Ψηφίζω γιὰ τὴ μαγκιά μου», «Εἶμαι ὁ κυρίαρχος λαός». Αὐτὴ τὴν κυρίαρχη μικρόνοια πρέπει νὰ ικανοποιήσει μὲ τὸν λόγο του ὁ εὐφυῆς πολιτικὸς. Ὅχι νὰ κερδίσει τὴν ἐκτίμηση ὅσων διαθέτουν καλλιεργημένο νοῦ καὶ φρόνηση.

Ἄκουγα, πρὶν ἀπὸ δέκα μέρες περίπου, τὸν πρωθυπουργὸ νὰ ἀπευθύνεται στὴν κοινοβουλευτικὴ ὁμάδα καὶ στὴν Κεντρικὴ Ἐπιτροπὴ τοῦ κόμματός του. Καὶ προσπαθοῦσα (γιὰ πολλοστὴ φορά) νὰ καταλάβω ἂν ὁ λόγος του προκαλοῦσε τὴν παραμικρὴ ἐνόχληση ἢ δυσφορία στὸ ἀκροατήριό του — ἂν τὰ στελέχη αὐτὰ τοῦ πολιτικοῦ βίου τῆς χώρας ἔνιωθαν ἀκούγοντάς τον νὰ

προσβάλλονται, να υποτιμᾶται ἡ νοημοσύνη τους, ἢ μόρφωσή τους, ἢ αἰσθητική τους. Ἡ τηλεοπτική εἰκόνα δὲν ἄφηνε περιθώρια τέτοιων συμπερασμῶν. Ἀντίθετα, τὸ πρωθυπουργικὸ ἀκροατήριον ἔδειχνε μὲν νὰ βαριέται, ὄχι ὅμως νὰ ὀργίζεται, νὰ ἐκπλήσσεται ἢ νὰ δυσφορεῖ.

Νομίζω ὅτι ἡ εἰκόνα μὲ βοήθησε νὰ ὀδηγηθῶ στὸ πιὸ πιθανὸ ἐνδεχόμενον: ὅτι ὀλόκληρη ἡ σύναξη ἐκείνη ἀξιολογοῦσε τὴν πολιτικὴ εὐφυΐα τοῦ ἀρχηγοῦ τῆς μετὰ βᾶση τὴν ἱκανότητά του νὰ ἐκφέρει λόγο συνεπέστατα μικρονοϊκό. Ὅλοι ἤξεραν ὅτι ὁ πρωθυπουργὸς εἶναι ἰδιαίτερα προικισμένος ἄνθρωπος, δὲν ὑπῆρχε περιθώριον νὰ υποθέσουν ὅτι ὑστερεῖ στὴ σκέψη, στὴν κρίση, στὴν αἰσθητικὴ του. Καὶ ταυτόχρονα γνώριζαν ὅτι ὁ λόγος τοῦ πρωθυπουργοῦ ἀπευθύνεται μὲν στοὺς παρόντες ἀκροατές του ἀλλὰ δὲν τοὺς ἀφορᾷ, εἶναι λόγος ποὺ προορίζεται γιὰ προπαγανδιστικὰ (κατὰ κόρον) ἐπαναλήψεις ἀπὸ τὰ τηλεοπτικὰ κανάλια καὶ ραδιόφωνα τοῦ κομματικοῦ κράτους, σκοπεύει στὴν κρίσιμη ἐκλογικὴ μάζα τῶν μεθοδικὰ εὐνοουχισμένων ψηφοφόρων. Γι' αὐτὸ καὶ ὀφείλει νὰ εἶναι λόγος ἀπροκάλυπτης μικρόνοιας καὶ βάνουσης αἰσθητικῆς.

Ἀνάλογα συμπτώματα συναντᾷ κανεὶς συχνὰ καὶ στὸ κόμμα τῆς ἀξιωματικῆς ἀντιπολίτευσης — «λουστραρισμένα» ἴσως μὲ περισσότερὴ ἐπιδεξιότητα. Ἐκεῖ ποὺ ἡ παραίτηση ἀπὸ τὴ λογικὴ καὶ τὴν κρίση μοιάζει νὰ λειτουργεῖ εἰλικρινέστερα καὶ ὁ λαϊκισμὸς νὰ τροφοδοτεῖται ἀπὸ ἀφομοιωμένα ψυχολογικὰ παραισθησιογόνα εἶναι τὸ Κομμουνιστικὸ Κόμμα Ἑλλάδας καὶ ἡ Ἀρχιεπισκοπὴ Ἀθηνῶν. Ἐνῶ, εἰδικὰ στὰ κόμματα ἐξουσίας, ἡ μικρόνοια τοῦ πολιτικοῦ λόγου καὶ ἡ φτήνεια τῆς ψυχολογικῆς ὑποβολῆς πρέπει μᾶλλον νὰ προαποφασίζονται, ὅποτε καὶ ἡ συνεπὴς ἐκφορὰ τους ἀπαιτεῖ σαφῶς ἰδιάζουσα εὐφυΐα.

Ἡ ἐρμηνεία μου ἔχει, νομίζω, στέρεη λογικὴ. Θὰ ἦταν παράλογο νὰ υποθέσει κανεὶς ὅτι ὁ πρωθυπουργὸς δὲν ἀντιλαμβάνεται (ἢ ὅτι κανένας ἀπὸ τὸ περιβάλλον του δὲν τολμάει νὰ τοῦ ὑποδείξει) πόσο ἐξευτελίζει τὴν κοινὴ λογικὴ ἢ διθυραμβικὴ αὐτοεξύμνηση γιὰ στοιχειώδη ἢ καὶ γιὰ ἀνύπαρκτα ἐπιτεύγματα. Πόσο βάνουσα βιάζει τὴν αἰσθητικὴ τοῦ μέσης

καλλιέργειας άκροατή έστω και μόνο ή πλαστογραφημένη προσφώνηση «συντρόφισσες και σύντροφοι». Μας μεταφέρει βίαια αύτή ή προσφώνηση άπό την πολυτελή αίθουσα ξενοδοχείου πέντε άστέρων τής Άθήνας σέ όρεινά άπευθείας κρησφύγετα τής κάποτε ζαχαριαδικής άνταρσίας. Και, άντι για τις όψεις γενειοφόρων, ρυπαρών και πεινασμένων ένόπλων, βλέπουμε να άφορά ή προσφώνηση άκρωσ καλοζωισμένους άστούς, που πριν άπό είκοσι δύο χρόνια ίσως μετά βίας να έξασφάλιζαν τον έπιούσιο (άγνωστοι και στόν θυρωρό τους), σήμερα όμως είναι, στή συντριπτική πλειοψηφία τους, τρυφηλοί νεόπλουτοι, με βίλες, σκάφη και άπολαύσεις μεγιστάνων.

Μπορεί τò «τέλος τής Ιστορίας» ή τò «τέλος τών ιδεολογιών» να είναι ρητορικά πυροτεχνήματα, αλλά τò τέλος τής πολιτικής μοιάζει ψηλαφητή πραγματικότητα. Η πολιτική πρέπει να τέλειωσε άπό τότε που ύποτάχθηκε στή λογική του μάρκετινγκ, στίς μεθόδους που έπιβάλλουν ένα προϊόν στήν προτίμηση τών καταναλωτών. Τά κόμματα και οί πολιτικοί προσπαθούν να κερδίσουν τον ψηφοφόρο με τὰ ίδια άκριβώς ψυχολογικά τεχνάσματα που κερδίζει τον άγοραστή μιὰ όδοντόκρεμα ή ένα άπορρυπαντικό.

Η άγρα βασίζεται σέ μελετημένες και πολυδάπανες τεχνικές έντυπωσιασμού: να πλεονεκτήσει τò προϊόν ή ό πολιτευτής στήν έπιπόλαιη έντύπωση που θα προκαλέσει ή «είκόνα» του, να γοητεύσει άνεπίγνωστα, να ύποκλέψει τήν προτίμηση του κοινού. Όχι να πεισθεί ό καταναλωτής με έπιχειρήματα, αλλά να παρακαμφθεί ή λογική και ή κρίση του, να διεγερθούν άσυνείδητα άντανανκλαστικά, αντίδοτα στήν ανασφάλεια και στίς φοβίες του, ναρκισσικά άπωθημένα του. Όσο ήδονικότερα άχρηστεύεται ή λογική, τόσο πληρέστερα πετυχαίνει τò μάρκετινγκ. Ό ιδανικότερος όπαδός (κόμματος ή προϊόντος) είναι ό μικρονοϊκός, ό παγιωμένα άβουλος, ό καταληκτικά κρετίνοσ.

Γι' αύτò και στήν ύποταγμένη σήμερα στίς έπιταγές του μάρκετινγκ «δημοκρατία» τò κρισιμότερο για τίς προοπτικές του συστήματος πόστο είναι τò ύπουργείο Παιδείας: Έκεϊ μεθοδεύεται προγραμματικά ό εύνουχισμός τής γλώσσας, δηλαδή

τῆς λογικῆς καὶ τῆς κρίσης, ἢ ἀποκλειστικὰ χρηστικὴ ἐκδοχὴ τῶν Μαθηματικῶν, δηλαδὴ τὸ στέγνωμα τῆς δημιουργικῆς φαντασίας, ἢ κατασυκοφάντηση τῆς φιλοπατρίας, δηλαδὴ ἡ ὑποταγὴ στὸν διεθνισμὸ τῆς καταναλωτικῆς ὁμοιομορφίας. Ἐκεῖ πλάθεται («μορφώνεται»-μορφοποιεῖται) ὁ καινούργιος ἀνθρωπολογικὸς τύπος: ὁ ἀποχαυνωμένος παχύσαρκος μὲ τὰ παρδαλὰ ροῦχα καὶ τὶς ἐξωφρενικὲς κομμώσεις, ποὺ μασουλάει χάμπουργκερ, συνεννοεῖται μὲ τριακόσιες λέξεις γιὰ τὰ ποδοσφαιρικὰ καὶ εἶναι ὀλότελα ἀδιάφορος γιὰ τὴν πολιτικὴν.

Οἱ εὐφυεῖς πολιτικοὶ χρειάζονται σήμερα μικρονοϊκοὺς ψηφοφόρους. Ὅμως οἱ μικρονοϊκοὶ ψηφοφόροι δὲν χρειάζονται ἀπαραιτήτως εὐφυεῖς πολιτικούς. Τοῦ λόγου τὸ ἀληθὲς ἔχει ἀρχίσει νὰ ἀποδεικνύεται στὴ διεθνή πολιτικὴ σκηνή.

Κυριακὴ 8.6.2003

Ἡ ἀκρισία παράγει ὑπανάπτυξη

ΣΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΚΟΙΝΩΝΙΑ σήμερα δὲν λειτουργεῖ κριτικὴ, κυριαρχοῦν ἐντυπώσεις. Ἡ διαπίστωση προσφέρεται γιὰ ἐπαλήθευση ἢ διάψευση. Ἀλλὰ μὲ βάση τὴν καταγγελλόμενὴ ὡς ἐλλείπουσα κριτικὴ βάση. Ὅχι ψυχολογήματα ἐντυπώσεων.

Δύο (κυρίως) παράγοντες ἀναστέλλουν τὴ λειτουργία τῆς κριτικῆς στὴν ἐλληνικὴ κοινωνία σήμερα: οἱ ἰδεολογικὲς ἀγκυλώσεις, ποὺ συντηροῦνται ὡς δεισιδαιμονίες, καὶ οἱ βασιανιστικὲς ἀνασφάλειες, ποὺ εἶναι τυπικὸ προϊόν τῆς ἐπίσημης ἐθνικῆς μας μειονεξίας.

Ὁ ἐγκλωβισμὸς σὲ ἰδεολογήματα ἔχει τὰ σταθερὰ (σὲ κάθε ἐποχὴ) γνωρίσματα τοῦ φόβου τῆς ἐνηλικίωσης — φόβου διακινδύνευσης, φόβου τῆς ἐλευθερίας. Σήμερα ἀπλῶς οἱ κλωβοὶ ἐγκλωβισμοῦ εἶναι πιά ἐξόφθαλμα φαντασιώδεις καὶ εἰδικὰ στὸ κοινωνικοπολιτικὸ πεδίο λειτουργοῦν κυρίως ὡς δεισιδαιμονίες. Οἱ λέξεις «Δεξιὰ» καὶ «Ἀριστερά», γιὰ παράδειγμα, παραπέμπουν μόνο σὲ νευρωτικὲς φαντασιώσεις καὶ καθόλου σὲ πραγματικὲς διαφοροποιήσεις τῆς πολιτικῆς. Ἕνας μεγάλος ἀριθμὸς ἀνθρώπων

στήν Ἑλλάδα σήμερα εἶναι φανερό ὅτι ψηφίζουν μὲ ἐνστικτώδεις ἐνορμήσεις ἐμμονῆς σὲ φαντάσματα «Δεξιᾶς» ἢ «Ἀριστερᾶς», «ἐκσυγχρονισμοῦ» ἢ «φιλελευθερισμοῦ», «προόδου» ἢ «συντήρησης» — ἐμμονῆς στὸ κενό, στὸ τίποτα. Ἐνδημικός θρίαμβος ἀκρισίας.

Δίνει τὴν ἐντύπωση ὁ Νεοέλληνας ὅτι δὲν μπορεῖ νὰ ὑπάρξει ἔξω ἀπὸ σχήματα, ἔστω καὶ φαντασιώδη. Ψηφίζει ὄχι ἐπειδὴ κρίνει, ἀξιολογεῖ, ἐπιλέγει, ἀλλὰ μόνο γιὰ νὰ αὐτοβεβαιωθεῖ ὅτι κάπου «ἀνήκει». Ὡσὰν νὰ φοβᾶται νὰ ὑπάρξει ἀπὸ μόνος του (καθεαυτὸν) καὶ πιστεύει ὅτι ὑπάρχει μόνο ἀνήκοντας σὲ κάποια «παράταξη» ποὺ τοῦ προσφέρει κοινωνικὴ ταυτότητα, λόγους αὐτοεκτίμησης, κύρος, προβολή — τελικά: ὄντοτητα. Δίχως ψυχολογικὴ ἔνταξη κινδυνεύει νὰ μηδενιστεῖ ἢ ὑπαρξῆ καὶ ἡ ζωὴ του, γι' αὐτὸ καὶ μπορεῖ νὰ στρατεύεται φανατικά (μὲ τεκμαρτὴ ἀνιδιοτέλεια) ἀκόμα καὶ σὲ ποδοσφαιρικὲς ὀμάδες (ποὺ ξέρει ὅτι ἐξυπηρετοῦν συμφέροντα τοῦ ὑποκόσμου).

Ἡ ψυχοπαθολογία τῆς «ἐντάξης» πιθανὸν νὰ ἀπηχεῖ ἀπώτατους καὶ ὑγιέστατους ἱστορικοὺς ἐθισμοὺς: νὰ παραπέμπει στὴν ἀντλήση (κάποτε) ὑπαρκτικῆς ταυτότητας τοῦ «πολίτη» ἀπὸ τὴν «πόλιν», ἀπὸ τὸ «κοινὸν ἄθλημα» τοῦ «κατ' ἀλήθειαν» βίου, ἀπὸ τὰ «δίκαια καὶ ἀνεκτίμητα εὔγε» τῆς κοινότητος-κοινωνίας προσώπων. Ἴσως ὁμως καὶ νὰ ἀπηχεῖ τοὺς ἐθισμοὺς τοῦ ραγιᾶ, ποὺ ἔβρισκε καταφυγὴ στὴ «φамиλία», στὴ «φάρα», στὸ «σόι», στοὺς «συμπατριῶτες» γιὰ νὰ παρηγορήσει τὶς ἀνασφάλειες καὶ φοβίες του, νὰ θωρακίσει μὲ συλλογικὴ ἰσχὺ τὰ ἐγωτικὰ του συμφέροντα.

Πάντως στὴ σημερινὴ Ἑλλάδα ἀποκλείεται νὰ κριθεῖς γιὰ ὅποιαδήποτε δραστηριότητα, ἐπίδοση, προσφορά, δημιουργία ἢ πρόταση (σὲ ὅποιονδήποτε τομέα) μὲ ἀξιολογικὰ κριτήρια ἀνεξάρτητα ἀπὸ ἐτικέτες ἰδεολογικῆς ἔνταξης. Ἀποκλείεται ἔστω καὶ νὰ προσεχθεῖς (ἀκόμα περισσότερο: νὰ μνημονευθεῖς) ἀπὸ «περιβάλλοντα» ποὺ σὲ ἔχουν κατατάξει στοὺς φαντασιωσικοὺς «ἀντιπάλους» τους. Ζωγράφος ἢ ποιητής, ἐρευνητής ἢ στοχαστής, μουσουργὸς ἢ συγγραφέας, νομομαθὴς ἢ σκηνοθέτης, ἔχεις μία καὶ μοναδικὴ ἐλπίδα νὰ διακριθεῖς στὴν ἑλληνικὴ κοινωνία σήμερα, νὰ

ἀναγνωριστείς, νὰ προβληθεῖς: μόνο ἂν ἐγκριθεῖς (ἔστω ὡς ἀκίνδυνο ἀδιάφορο μέγεθος) ἀπὸ τὴν ἐκάστοτε κυρίαρχη ἰδεολογικὴ φαντασίωση.

Ὁ κύκλος εἶναι φαῦλος: Γιὰ νὰ ἐπιβάλλεται κυριαρχικὰ ἢ φαντασίωση, πρέπει νὰ μετέρχεται μανιχαϊστικὲς ἀντιθέσεις, ὑπεραπλουστευμένες σχηματοποιήσεις, τεχνητὲς πολώσεις. Νὰ ἀντιθέτει τοὺς «δικούς» τῆς στοὺς ἀποδιοπομπαίους «ἄλλους», ποὺ ὅσο πιὸ ταλαντοῦχοι διαφαίνονται τόσο πιὸ ἐπικίνδυνοι καθίστανται. Νὰ ἀναδεικνύει μεγέθη, νὰ καθιερώνει «κορυφαίους», νὰ «θάβει» τοὺς μὴ ἀρεστούς. Ἀλλὰ αὐτὸς ἀκριβῶς ὁ μανιχαϊσμὸς εἶναι ἡ ἀνάγκη τῆς μάζας: ἀνάγκη νὰ βεβαιώνει τὴν «ἔνταξη» μὲ σαφῆ ὅρια ἀνάμεσα στοὺς «καλοὺς» καὶ στοὺς «κακοὺς», ἐντοπίζοντας σὲ κάθε χῶρο τοῦ κοινωνικοῦ βίου τοὺς ὁμόπιστους, θαυμάζοντας καὶ μεγαλύνοντας τοὺς ἄνωθεν κεχρισμένους σὰν «κορυφαίους». Ἐφημερίδες ποὺ ἀπροκάλυπτα ἐμπορεύονται τὴν κατεστημένη ἀγκύλωση, αὐτὲς θὰ προτιμήσει ἢ μάζα, θὰ τίς ἐκτινάξει στὶς πρῶτες θέσεις κυκλοφορίας, ἔστω κι ἂν εἶναι πασίγνωστο ὅτι ὑπηρετοῦν συμφέροντα στοὺς ἀντίποδες τῶν ὑποκριτικῶν τους ρητορευμάτων.

Δεύτερος παράγων ποὺ ἀκυρώνει τὴ λειτουργία τῆς κριτικῆς στὴν ἑλληνικὴ κοινωνία σήμερα, εἶναι ὅσες ἀνασφάλειες παράγει ἢ ἐπίσημη ἐθνικὴ μας μειονεξία. Ὁ Νεοέλληνας ἔχει παγιώσει τὴ νοοτροπία καὶ τὸν ψυχισμὸ τοῦ μεταπράτη. Δὲν κρίνει, ἀντιγράφει. Δὲν συγκρίνει, μιμεῖται. Ἀδύνατο νὰ ἐντοπίσει τίς δικές του πραγματικὲς ἀνάγκες, νὰ τίς ἀξιολογήσει, νὰ τίς ἱεραρχήσει. Οἱ ἀπομιμήσεις, ἢ ἐπαρχιώτικη ξενομανία, εἶναι ἄξονας τῆς νεοελληνικῆς ταυτότητας.

Προσφυγὴ σὲ ἐμπνεύσεις Καλατράβα, ποὺ μᾶς γυάλισαν ἐπικαιρικὰ. Διακόσμηση σταθμῶν τοῦ μετροῦ τῆς Ἀθήνας μὲ πιθηκισμοὺς ἀλλοδαπῆς «πρωτοπορίας». Ἐθνικὸ ρεζιλίκι μεταπρατισμοῦ ἢ «Πολιτιστικὴ Ὀλυμπιάδα». Ἀντιγραφὴ τῆς Ἀτλάντας καὶ τοῦ Σύντνεϋ ἢ ἀθηναϊκὴ «ἐπιστροφή στὸ πρωτότυπο» τῆς μαφιόζικης ὀλυμπιακῆς φιέστας τοῦ 2004. Ὅπως εἰσαγόμενες ἦταν πάντοτε καὶ οἱ «ἰδεολογικὲς» διαφοροποιήσεις

τῶν πολιτικῶν μας κομμάτων, δάνεια πάντοτε τὰ ἐκπαιδευτικά μας συστήματα καὶ προγράμματα, ξενόφερτη ἢ σύνολη ἄρθρωση καὶ ὀργάνωση τοῦ κρατικοῦ μας βίου.

Ὁ ἐθισμένος στὸν μεταπρατισμὸ καὶ στὴ μίμηση συμπίπτει μὲ τὸν ἐγκλωβισμένο σὲ ἰδεολογικὲς δεισιδαιμονίες: δὲν ἔχουν δικὰ τους κριτήρια κρίσης, δὲν παράγουν κρίσεις, δὲν μποροῦν νὰ λειτουργήσουν κριτικά. Καὶ μιὰ συλλογικότητα ὅπου δὲν λειτουργεῖ κριτικῆ, ἄγεται καὶ φέρεται ἀπὸ παραγωγοὺς ψευδαισθητικῶν «ἐντυπώσεων». Δὲν μπορεῖ νὰ ξεχωρίσει ποιότητες, ταλέντα, τὴν εἰλικρίνεια ἀπὸ τὴν ψευτιά, τὴν πληροφορία ἀπὸ τὴν προπαγάνδα, τὸν ἱκανὸ ἀπὸ τὸν ἀνίκανο, τὸν εὐφυῆ ἀπὸ τὸν μικρονοϊκὸ, τὸν ἐργατικὸ ἀπὸ τὸν ἀκαμάτη.

Γιὰ μιὰ τέτοια συλλογικότητα δὲν ὑπάρχει μέλλον, προοπτικὴ ἀνάπτυξης, προόδου, εὐημερίας. Ἡ κρίσιμη μάζα, ποὺ μὲ τὴν ψῆφο τῆς κρίνει τίς τύχες ὅλων, θὰ βυθίζεται ὅλο καὶ περισσότερο στὴν ἀκρίσια. Ἄνθρωποι μὲ τραγικὰ μειωμένη νοημοσύνη, κρετινικὲς φιγοῦρες παραδομένες σὲ ζώδη ἀντανακλαστικὰ ἡδονοθηρίας, θὰ εἶναι οἱ κυρίαρχες εἰκόνες τοῦ δημόσιου βίου. Πελώριο ριάλιτι σόου.

Μιὰ τίμια ἐπαναστατικὴ ἐκπαιδευτικὴ μεταρρύθμιση θὰ μπορούσε νὰ εἶναι ὁ καταλύτης γιὰ τὴν ἀναχαίτιση. Γιὰ νὰ φτάσουν νὰ λειτουργοῦν κριτικά οἱ ψηφοφόροι, πρέπει προηγουμένως νὰ ἔχει ἐμπεδωθεῖ ἢ κριτικὰ ἀδέσμευτη δημοσιογραφία, ἢ ἀπροκατάληπτη κριτικὴ βιβλίου, θεάτρου, μουσικῆς, ἐπιστημονικῶν ἐπιδόσεων, ἢ τίμια ἀξιολόγηση τῶν ὑπαλλήλων τοῦ κράτους.

Κυριακὴ 24.8.2003

Ψῆφο στὴ δημοκρατία

ΤΟ ΕΠΙΠΕΔΟ τῆς κατὰ κεφαλὴν καλλιέργειας τῶν πολιτῶν μπορεῖ νὰ καταμετρηθεῖ σὲ ποσοστιαῖα μεγέθη. Εἶναι συνάρτηση δεδομένων, ὅπως: ποιὲς ἐφημερίδες ἔρχονται πρῶτες σὲ κυκλοφορία, ποιὲς τηλεοπτικὲς ἐκπομπὲς πρωτεύουν σὲ

θεαματικότητα, πώς κατανέμονται οί σταυροὶ προτίμησης σὺς ἐκλογές, ποιά δημόσια πρόσωπα προηγούνται στὴ δημοσκοπούμενη ἀξιολόγησή τους.

Ὅμως ποιός ἀποφασίζει ὅτι ἡ προτίμηση τῆς ἄλφα ἐφημερίδας ἢ τοῦ βῆτα πολιτικοῦ μαρτυροῦν χαμηλὴ νοημοσύνη καὶ ἀμβλυμένη κρίση, ἐνῶ ἡ ἐπιλογή τοῦ τάδε τηλεοπτικοῦ προγράμματος καὶ τοῦ δείνα ἐντύπου δηλώνουν καλλιέργεια καὶ προηγμένη εὐαισθησία; Σήμερα εἶναι φανερό ὅτι αὐτὴ τὴν ἀξιολογικὴ ἀποτίμηση τὴν ἀναλαμβάνει ἡ ἀγορά: Ὅποιος θέλει νὰ πουλήσει ἐμπόρευμα σὲ ἀνθρώπους ἀπαίδευτους καὶ μικρονοικοὺς θὰ τὸ συνοδεύσει μὲ φανταχτερὰ περιτυλίγματα, αἰσθησιακὴ διαφήμιση, καταιγισμὸ παραπλανητικῶν ἐπαίνων. Ἄν τὸ ἐμπόρευμα ἀπευθύνεται σὲ εὐπαίδευτους εὐφυεῖς ἀνθρώπους, ἡ ἀξία του θὰ προβληθεῖ μὲ ἀποδεικτικὰ ἐπιχειρήματα, εὐστροφες προκλήσεις ἐμπειρικῆς δοκιμῆς, φανερό σεβασμὸ τῆς αἰσθητικῆς.

Ἄπὸ τὸν τρόπο, ἐπομένως, μὲ τὸν ὁποῖο διαφημίζονται τὰ προϊόντα μποροῦμε νὰ συμπεράνουμε σὲ ποιό κοινὸ ἀπευθύνονται. Καὶ ἂν πλεονάζει ὁ τρόπος διαφήμισης ποὺ προϋποθέτει πλειοψηφούσα κοινωνικὴ μάζα δίχως καλλιέργεια καὶ ὀρθοκρίσια, τότε ξέρουμε ὅτι οἱ δείκτες ἀνάπτυξης τῆς κοινωνίας εἶναι μέτριοι, ἀπογοητευτικοὶ ἢ ἀπελπιστικοί.

Ἡ στρατηγικὴ τῶν πολιτικῶν κομμάτων σήμερα εἶναι περισσότερο ἀπὸ φανερό ὅτι ὀργανώνεται μὲ βάση τὶς καταμετρημένες πιστοποιήσεις τῆς ἀγορᾶς γιὰ τὸ ἐπίπεδο τῆς κατὰ κεφαλὴν καλλιέργειας τῶν ψηφοφόρων. Καὶ ἀκριβέστερα: Οἱ συναγόμενες ἀξιολογήσεις δὲν διαβαθμίζουν μόνο τὴν κατάρτιση καὶ εὐφυΐα τοῦ κοινοῦ, ἀλλὰ καὶ τὰ ἐνδημικὰ ψυχολογικὰ συμπλέγματα. Ἡ ἀγορὰ «ξέρει», γιὰ παράδειγμα, πόσο κολακεύεται ὁ κάθε μειονεκτικὸς καὶ ἀνασφαλῆς Νεοέλληνας νὰ φιγουράρει μὲ μιὰ «προοδευτικὴ» ἐφημερίδα ὑπὸ μάλῃς, ἔστω κι ἂν ἡ ἐλάχιστη ἀνάγνωση πείθει ὅτι εἶναι φύλλο ἐξωνημένο καὶ μὲ μακρὰ παράδοση «ὑπακοῆς» σὲ ξένα κέντρα ἀποφάσεων.

Ἔχει, λοιπόν, καὶ μιὰ παρήγορη διάσταση τὸ γεγονὸς ὅτι ἡ

ἀγορὰ κρίνει τὴν κατὰ κεφαλὴν καλλιέργεια στὴν ἑλλαδικὴ κοινωνία: διότι ἔτσι δικαιολογεῖται τὸ ἐπίπεδο πολιτικοῦ λόγου καὶ προγράμματος ποὺ ἐμφανίζει ἢ ἀξιωματικὴ ἀντιπολίτευση. Προφανῶς τὴ συμβουλεύουν οἱ εἰδήμονες τῆς ἀγορᾶς νὰ ἀποφεύγει νὰ ἐκφράζεται σὲ ἐπίπεδο ποὺ προϋποθέτει σκέψη, κρίση, ἐνεργὸ μνῆμη, ἀξιολογικὴ εὐαισθησία, ἀσυμβίβαστη ἀξιοπρέπεια. Νὰ ἀποφεύγει προπάντων κάθε κριτικὸ λόγο ποὺ μπορεῖ νὰ δυσαρεστήσει, ἐνοχλήσει ἢ προσβάλει ὅσους ψηφοφόρους συντηροῦν στὴν ἐξουσία, εἴκοσι χρόνια τώρα, τὴν ἀσεβῆ παραχάραξη τοῦ σοσιαλισμοῦ, τὸν πιὸ κυνικὸ πολιτικὸ ἀμοραλισμὸ ποὺ γνώρισε στὴ νεωτερικὴ τῆς πορεία ἢ ἑλληνικὴ κοινωνία.

Αὐτὴ τὴν κοινωνικὴ μερίδα, τὴν πεισματικὰ παραιτημένη ἀπὸ τὴ νοημοσύνη καὶ τὴν κρίση, ποὺ καταπίνει μὲ ἡδονικὸ ἐκστασιασμὸ τὴν κυβερνητικὴ ἐξόφθαλμη ψευδολογία, τὶς ἰταμὲς ἀσυνέπειες, τὴν ἀναίσχυντη προπαγάνδα, ἢ ἀξιωματικὴ ἀντιπολίτευση δὲν πρέπει νὰ τὴν κακοκαρδίσει. Ἀπὸ αὐτοὺς τοὺς ψηφοφόρους, ποὺ ἀρνοῦνται νὰ δοῦν τὴν ὄζουσα διαφθορά, τὴ διαπλοκή, τὴν ἐθνικὴ μειοδοσία, πρέπει νὰ προσδοκᾷ ἢ ἀξιωματικὴ ἀντιπολίτευση τὸ συμπλήρωμα τῶν ψήφων ποὺ θὰ τῆς χαρίσουν τὴν ἐξουσία. Εἴκοσι χρόνια προσδοκᾷ καὶ τὸ συμπλήρωμα δὲν ἔρχεται, ἀλλὰ ἡ γλῶσσα παραμένει παγιδευμένη στὴν ἀσπὸνδυλη «οὐδετερότητα» ποὺ ὑπαγορεύει ἢ ἀγορά.

Σὲ ἄλλους καιροὺς, ὁ Γεώργιος Παπανδρέου, μπροστὰ σὲ φαινόμενα κομματικοῦ κράτους καὶ ἀσυδοσίας ἀσυγκρίτως ὑποδεέστερα ἀπὸ τὰ σημερινά, κήρυττε «ἀνένδοτο ἀγῶνα» καὶ καλοῦσε τὸν λαὸ στοὺς δρόμους νὰ περιφρουρήσει ὁ ἴδιος τὴ δημοκρατία καὶ τὸ Σύνταγμα. Ἀλλὰ τότε τὸν πολιτικὸ λόγο δὲν τὸν καθόριζαν «μελέτες ἀγορᾶς» καὶ οἱ ἐκπαιδευτικὲς μεταρρυθμίσεις δὲν εἶχαν διογκώσει τὸ ποσοστὸ τῶν λειτουργικῶς ἀναλφαβήτων.

Σήμερα καλούμαστε νὰ συνειδητοποιήσουμε τὸν μονόδρομο, ὅποια πολιτικὴ κι ἂν ἀσπαζόμαστε: Ὅσοι πιστεύουν στὴ δημοκρατία (ἔστω καὶ μὲ τὰ σακατλίκια τοῦ κομματικοῦ δεσποτισμοῦ) καταλαβαίνουν ὅτι τὶς ἐπόμενες ἐκλογὲς πρέπει νὰ

τις κερδίσει ή άξιωματική αντιπολίτευση. Όχι γιατί ένδέχεται νά αλλάξει κάτι, αλλά μόνο για νά σωθει ή δημοκρατία. Κόμμα χρεοκοπημένο, χωρίς ιδεολογική ραχοκοκαλιά, χωρίς κοινωνικό όραμα, χωρίς ίχνος ύποψίας για τὰ πρώτιστα και ούσιώδη προβλήματα τής πατρίδας, αλλά πρέπει νά κερδίσει τις έπόμενες εκλογές. Νά ύπάρξει φυσιολογική έναλλαγή στην έξουσία, κάποια άνακοπή τής άλλοτρίωσης τών θεσμών, άπελευθέρωση άπό τή λογοκρισία και τήν γκαιμπελική προπαγάνδα. Το άδίστακτο κομματικό κράτος τών κερδεμπόρων του «σοσιαλισμού» είναι άνάγκη έπιτακτική νά άναχαιτιστεί.

Μακάρι νά μπορούσε και νά άφυπνιστεί ή άξιωματική αντιπολίτευση στο κοινωνικό της χρέος. Ξεθαρρεύει έπιπόλαια τόν τελευταίο καιρό με τò προβάδισμα που τής δίνουν οι δημοσκοπήσεις, σαν νά μήν ύποψιάζεται πόσο εύκολα άνατρέπονται τὰ προγνωστικά σε κοινωνίες με χαμηλούς δείκτες κατά κεφαλήν καλλιέργειας. Ή πόσο εύκολα μπορεί νά μεθοδευτεί ή άνατροπή τών προγνωστικών άπό πανίσχυρα «ξένα κέντρα άποφάσεων» που έχουν κάθε λόγο νά θέλουν στην κυβέρνηση όπωσδήποτε τὰ ίδια σημερινά πρόσωπα, με τεκμαρτή τήν πειθάρχησή τους στις έπιταγές τής μονότροπης «παγκοσμιοποίησης».

Άν δέν ήταν ιστορικά τελειωμένο τò κόμμα τής άξιωματικής αντιπολίτευσης, θα μπορούσε νά τολμήσει διαφορετική στρατηγική: Νά άγνοήσει τήν άγορά και νά άπευθυνθει στον λαό. Άπευθείας στον λαό, με όρους έξέγερσης σε άληθινά άνένδοτο άγώνα για τή δημοκρατία: για τò δικαίωμα στην έλευθερία, στη δίκαιη μεταχείριση, στην άξιοπρέπεια, στην προτεραιότητα τής δημιουργικής έλπίδας. Νά άπαιτήσει άλήθεια στη σχέση πολίτη και έξουσίας, τίμια διαχείριση του κοινωνικού πλούτου, όραμα ταύτισης τής πατρίδας με τόν πολιτισμό και τήν ανθρωπινή καλλιέργεια.

Δέν είχε ποτέ τή στόφα για τέτοια τολμήματα τò κόμμα τής άξιωματικής αντιπολίτευσης. Άπό τή γλώσσα που μιλάνε όσοι δημόσια τήν εκπροσωπούν, είναι φανερό ότι δέν πιστεύουν σε τίποτα, προτάσεις διαχειριστικών «βελτιώσεων» κομίζουν. Όμως

πρέπει αὐτοὶ νὰ κερδίσουν τὶς ἐκλογές. Μόνο γιὰ νὰ σωθοῦν πραγματικὲς προϋποθέσεις δημοκρατίας.

Κυριακὴ 5.10.2003

Ἡ κοπαδιαστὴ ὑποτέλεια

ΓΙΑ ΝΑ ΦΤΑΣΕΙ νὰ κρίνει ἀποφασιστικὰ ἢ ψῆφος τῶν πολιτῶν τοὺς πολιτικούς (νὰ ἀξιολογεῖ τὴν ἀνθρώπινη ποιότητα καὶ τὰ ταλέντα τους, τὰ προγράμματα καὶ τὰ ἔργα τους), προαπαιτεῖται νὰ λειτουργοῦν κριτικὰ οἱ πολίτες σὲ κάθε τομέα τοῦ κοινωνικοῦ βίου.

Νὰ ἔχει ἐμπεδωθεῖ ἡ ἀδέσμευτη δημοσιογραφία. Νὰ εἶναι αὐτονόγητα στὰ ἀκαδημαϊκὰ περιβάλλοντα ἢ ἀμερόληπτη κριτικὴ τῶν ἐπιστημονικῶν ἐπιδόσεων. Τίμια καὶ ἀποτελεσματικὴ ἢ ἀξιολόγηση τῶν ὑπαλλήλων τοῦ κράτους. Ἀπροκατάληπτη καὶ ἀμείλικτη ἢ κριτικὴ τοῦ βιβλίου. Τὸ ἴδιο καὶ ἡ κριτικὴ τοῦ θεάτρου, τοῦ κινηματογράφου, κάθε καλλιτεχνικῆς δραστηριότητος, ἢ κριτικὴ τῶν τηλεοπτικῶν προγραμμάτων, ἢ κριτικὴ τῶν χρήσεων τῆς γλώσσας.

Δὲν μπορεῖ νὰ λειτουργεῖ κριτικὰ ἢ ψῆφος τῶν πολιτῶν ὅταν δὲν λειτουργοῦν κριτικὰ οἱ πολίτες σὲ κάθε πτυχὴ τῆς ζωῆς τους. Γιὰ νὰ ἐλέγχεται ἀπὸ τοὺς πολίτες ἡ πολιτικὴ, προϋποτίθεται φανερὴ στὸν καθημερινὸ βίο ἀνάπτυξη τῆς κατὰ κεφαλὴν κριτικῆς ικανότητος καὶ εὐαισθησίας.

Ὅμως μόνο οἱ πολιτικοὶ διαχειρίζονται δυνατότητες γιὰ μεθοδικὴ κοινωνικὴ καλλιέργεια τῆς κριτικῆς. Αὐτοὶ χειρίζονται θεσμοὺς παιδείας, συστήματα καὶ προγράμματα παιδείας, θεσμοὺς καὶ νομοθετικὰ πλαίσια κοινωνικοῦ ἐλέγχου τῶν μέσων μαζικῆς ἐνημέρωσης. Τὰ περιθώρια εὐρύτερης κοινωνικῆς εὐθύνης περιορίζονται στὸ γεγονὸς ὅτι ἡ τελικὴ ἄσκηση κριτικοῦ ἐλέγχου, ἂν καὶ ἐλεγχόμενη (θεσμικὰ-λειτουργικὰ) ἀπὸ τοὺς πολιτικούς, εἶναι στὰ χέρια σημαντικοῦ ἀριθμοῦ δυνητικὰ ἀξιοπρεπῶν πολιτῶν: δημοσιογράφων, ἀκαδημαϊκῶν δασκάλων, ἐπιθεωρητῶν-ἐλεγκτῶν τοῦ δημόσιου τομέα, λογίων ποὺ ἀσκοῦν βιβλιοκριτικὴ ἢ

κριτική τῶν καλλιτεχνικῶν δραστηριοτήτων, παραγωγῶν
ραδιοτηλεοπτικῶν προγραμμάτων.

Ὅλες αὐτὲς οἱ κατηγορίες πολιτῶν (καὶ ἄλλες ἀνάλογες)
ἔχουν, ἂν ὄχι τὴν ἴδια μὲ τοὺς πολιτικούς, πάντως καίρια εὐθύνη
γιὰ συγκεκριμένα κοινωνικά συμπτώματα: τὴν ἀναξιοκρατία, τὴν
ἀναποτελεσματικότητα κοινωνικῶν λειτουργιῶν, τὴν δυσλειτουργία
καὶ φθορὰ θεσμῶν, τὴν κοινωνικὴ παθητικότητα προσαρμογῆς σὲ
ἀγελαῖες συμπεριφορές. Σημαντικὴ εὐθύνη καὶ γιὰ περιπτώσεις
φαιλότητος καὶ διαφθορᾶς, ἀνάδειξης μετριοτήτων καὶ ἐξόντωσης
τῶν ἱκανῶν, βράβευσης ἀσήμαντων ἐπιτηδείων καὶ ἀφανισμοῦ τῶν
προικισμένων δημιουργῶν. Σίγουρα οἱ ἐπαγγελματίες τῆς
πολιτικῆς, μὲ παντοδύναμο ὄπλο στὰ χέρια τους τὸν κομματικὸ
ἀφιονισμό τῶν μαζῶν, ἐλέγχουν κάθε λειτουργία κρίσης,
ἀξιολόγησης ἢ βράβευσης, ἀκόμα καὶ στίς πλέον ἀσχετες μὲ τὰ
συμφέροντά τους περιπτώσεις ὀργανωμένης συλλογικότητας. Παρ’
ὅλα αὐτά, εἶναι πολλοὶ οἱ πολίτες πού, λόγω ἀξιώματος ἢ
λειτουργήματος, ὑπέχουν καίρια εὐθύνη γιὰ τὴν κοινωνικὴ
καθυστέρηση, ὑπανάπτυξη, παρακμὴ.

Καὶ εἶναι ἀκριβῶς ἡ διεύρυνση τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ὑπευθύνων
γιὰ τὴν λοιμικὴ τῆς ἀκρισίας ποὺ προσδίδει αἰτιολογήσεις
ῥεαλισμοῦ» στίς στρατηγικὲς τῶν ἠθικολόγων. Νὰ ξεκινήσουμε
«ἀπὸ κάτω», ἀπὸ τὴ «βάση», ἐπιμένουν οἱ ἠθικολόγοι — νὰ
ἀφυπνισθοῦν τὰ ἄτομα, ὁ κάθε πολίτης, στὴν ἀνάγκη νὰ
λειτουργοῦμε κριτικά. Ὁ βίος βραχύτατος, οἱ γενιὲς διαδέχονται ἢ
μιὰ τὴν ἄλλη ταχύτατα καὶ ὁ ἀτομοκεντρικὸς ἠθικισμὸς ἐπιμένει
νὰ ἀλλάξει μακροπρόθεσμα τὴν κοινωνία μὲ παραινέσεις,
συμβουλές, διαφώτιση τῶν ἐφήμερων ἀτόμων. Ἰδρύνουν
«μορφωτικοὺς» συλλόγους, «φιλοπρόοδα» σωματεῖα, ὀργανώνουν
διαλέξεις (κατὰ κόρον διαλέξεις), ἐκδίδουν πλημμυρίδα ἐντύπων.
Ἐλπίζουν («αἰσιοδοξοῦν») ὅτι ἔτσι «κάτι θὰ ἀλλάξει», κάτι θὰ
βελτιωθεῖ. Δὲν θέλουν νὰ δοῦν ὅτι στὴν ἠθικολογία (ἢ στὴν
«αἰσιοδοξία») οἱ ἄνθρωποι βρίσκουμε θαυμάσιο ἄλλοθι:
Ἐνθουσιαζόμεστε, χειροκροτοῦμε τὶς ρητορικὲς δεοντολογίες καί,
μὲ ἡσυχὴ πιά συνείδηση, συνεχίζουμε τὶς ἄκριτες ἐπιλογές μας,
τὴν πειθάρχησή μας στὴν κοπαδιαστὴ ὑποτέλεια. Ὡσπου νὰ μᾶς

καταπιεῖ ὁ θάνατος, νὰ συνεχίσουν στὸ ἴδιο μαγγάνι τὰ παιδιὰ μας, τὰ ἐγγόνια μας.

Τὴν πιὸ ἐντυπωσιακὴν σὲ παγκόσμια κλίμακα ἐπιτυχία γνώρισε ὁ ἀτομοκεντρικὸς ἠθικισμὸς στὴν περίπτωση τοῦ νεωτερικῦ Διαφωτισμοῦ. Ποτὲ ἄλλοτε τόσες ὀργανωμένες συλλογικότητες σὲ ὀλόκληρο τὸν πλανήτη δὲν στρατεύθηκαν μὲ τόση πίστη στὸ ὄραμα κανονιστικῆς ἀποτελεσματικότητος (πρακτικῆς ὠφελιμότητος) τοῦ ὀρθολογισμοῦ. Καὶ ἡ στράτευση ἀπέδωσε ἀποτελέσματα ἐντυπωσιακά: συνταγματικοὺς θεσμοὺς, ἀτομικὰ δικαιώματα, πολιτικὲς ἐλευθερίες, ἀντιπροσωπευτικὰ πολιτεύματα, καθολικὴ ψῆφο, ἀνεξάρτητη δικαιοσύνη.

Καὶ λοιπόν; Σὲ πάμπολλες κοινωνίες ποὺ ἐνστερνίστηκαν καὶ θεσμοποίησαν ὅλα αὐτὰ τὰ ὄραματα, ἡ κατὰ κεφαλὴν καλλιέργεια κριτικῆς ἱκανότητος καὶ εὐαισθησίας περιορίζεται ὀλοφάνερα σὲ μειοψηφίες ἀσήμαντες, περιθωριακές. Ἄς θεωρήσουμε ἐξάιρεση ὅτι μὲ τὴν ψῆφο ἐλεύθερων πολιτῶν βρέθηκαν στὴν ἐξουσία αἰμοσταγεῖς ἐγκληματίες, ὅπως ὁ Χίτλερ καὶ σήμερα ὁ Σαρὸν, ἢ περιπτώσεις ψυχοπαθολογικοῦ κυνισμοῦ, ὅπως ὁ Στάλιν καὶ σήμερα ὁ Μπούς. Ὅμως μοιάζει πιά κανόνας παγκοσμιοποιημένης πολιτικῆς πρακτικῆς ἡ χυδαία ἐμπορευματοποίηση τοῦ κοινοβουλευτισμοῦ, ἡ μεθοδικὴ (μὲ ἐπιστημονικὲς τεχνικὲς «ἐπικοινωνίας») ἀποχάυνωση τῶν μαζῶν, ἢ ἀδιάντροπη ἀναξιοκρατία, ἢ κοινωνικὴ παθητικότητα μπροστὰ σὲ δυσώδη σκάνδαλα, σὲ ἀπροκάλυπτα ψεύδη, σὲ κραυγαλέες κοινωνικὲς ἀδικίες.

Ὁ ὀρθολογισμὸς ἐπιτάσσει τὰ αὐτονόητα: Γιὰ νὰ ἀντισταθεῖ ὁ πολίτης στὴν ἀσύδοτη ἀναξιοκρατία τῆς πολιτικῆς, πρέπει νὰ «γυμναστεῖ» στὰ καθημερινὰ καὶ ἐφικτά: νὰ ἔχει δοκιμασμένα κριτήρια γιὰ τὸ ποιά ἐφημερίδα θὰ ἀγοράσει, ἀπὸ ποιο κανάλι ἢ ραδιόφωνο θὰ πληροφορηθεῖ τίς εἰδήσεις — νὰ μὴν παρασύρεται ἀπὸ τὴν ἐμπορικὰ κατεστημένη μυθολογία, τὰ παραισθησιογόνα «προοδευτικὰ» φωτοστέφανα τῆς μεγαλοεκδοτικῆς κερδοσκοπίας· νὰ ξεχωρίζει μὲ νηφάλια κρίση τὴν πληροφορία ἀπὸ τὸ σχόλιο, τὴν ἐνημέρωση ἀπὸ τὴν προπαγάνδα· τὴν ἴδια ἐγρήγορη καὶ γιὰ νὰ ἐμπιστευθεῖ μιὰ κριτικὴ θεάτρου,

κινηματογράφου, βιβλίου.

Συνετές έπιταγές ώφελιμιστικου όρθολογισμου, άλλά ουτε αυτέσ ουτε ό ιδεαλισμός τών ήθικολόγων άρκουν για να σώσουν μιá κοινωνία άπο τή λοιμική τής άκρισίας, τήν καθυστέρηση, τήν παρακμή. Μάλλον άλλου έντοπίζεται ή δυναμική τής σωτηρίας: σέ παράγοντες που άποδεδειγμένα παράγουν πολιτισμό, πλοΰτο ανθρωπίνης καλλιέργειας, γόνιμη ευαισθησία. Κάθε υπόδειξη κινδυνεύει να διαστραφεί σέ ιδεολόγημα.

Τά όρια τής λεγόμενης λογικής είναι στενά, άσφυκτικά. Σταματάνε εκεί όπου αρχίζουν τα ανεπίγνωστα ψυχολογικά όρμέφυτα: ή ανάγκη θωράκισης του έγώ, φοβίες και άνασφάλειες, ή δίψα κυριαρχικής έπιβολής. Σίγουρα ό Φρόντ νικάει κατά κράτος τον Άριστοτέλη.

Στήν Ελλάδα, για παράδειγμα, κυρίαρχη ιδεολογία, για τριάντα χρόνια, παραμένει ή λατρεία του «προοδευτικου» ρασιοναλισμου, όμως τώρα είναι που οι Έλληνες ψηφίζουν για πολιτικούς τους άρχοντες μπασκετμπολίστες, τηλεπαρουσιαστές, ήθοποιους των σίριαλ ή μικρονοϊκές διασημότητες του συνδικαλισμου και τής άφισοκόλλησης. Τώρα είναι που τον γραμματέα στο κυβερνων κόμμα τον έπιβάλλει ή Αμερικανική Πρεσβεία τής Αθήνας (καταγγελία Μίκη Θεοδωράκη, 3.7.2003). Και πρώτη προτίμηση των Έλλήνων στις δημοσκοπήσεις είναι οι πολιτικοί που οι άπόψεις τους για τα έθνικά θέματα συμπίπτουν (έντελως τυχαία) με κατά καιρούς «ευχές» τής ίδιας πρεσβείας.

Τυχόν άρνηση τής κατεστημένης «προοδευτικής» άκρισίας θάβεται έπιμελέστατα.

Κυριακή 31.8.2003

Τις εκλογές κρίνουν οι άκριτες έπιλογές

Η ΚΥΒΕΡΝΗΣΗ ΕΠΕΛΕΞΕ και επέβαλε τήν πολυ πρώιμη έναρξη τής προεκλογικής αντιμαχίας. Πόσοι άπο τους πολίτες έχουν τις προϋποθέσεις να αντιληφθουν τις συνέπειες για τήν οικονομία και τή λειτουργία του κράτους (έπομένως για τή ζωή του καθενός μας) άπο αυτή τήν έν ψυχρω καιροσκοπία; Πόσοι άπο τους πολίτες είναι σέ θέση να κρίνουν το επίπεδο νοημοσύνης

καὶ ἦθους τοῦ πρώιμου ἀλλὰ ἀφηνιασμένου λόγου μὲ τὸν ὁποῖο
ξιφούλκησε προεκλογικὰ ἢ κυβέρνηση;

Σὲ ἄλλους καιροὺς, ἐπαναστατικὴ ἦταν μιὰ πολιτικὴ
ιδεολογία ἂν ἐπιχειροῦσε νὰ ἀφυπνίσει τοὺς πολίτες στὴν ἐνεργὸ
ἀπαίτηση τῶν δικαιωμάτων τους, στὸ ὄραμα τῆς κοινωνικῆς
δικαιοσύνης, τῆς ἀμβλυνσης τῶν ταξικῶν διαφορῶν. Σήμερα
τέτοια αἰτήματα τὰ ἔχει οἰκειοποιηθεῖ ἡ ρητορικὴ κενολογία τῆς
κατεστημένης πολιτικῆς (ὅπου «σοσιαλιστικὲς» κυβερνήσεις
διεκπεραιώνουν πρακτικὲς ἀχαλίνωτου καπιταλισμοῦ).

Ἐπαναστατικὴ θὰ ἦταν σήμερα ἡ πολιτικὴ ιδεολογία (καὶ
πρακτικὴ) ποὺ θὰ ἐπιχειροῦσε νὰ ἐνεργοποιήσῃ τὴ νοημοσύνη,
τὴν κριτικὴ εὐαισθησία, τὴν ἀξιοπρέπεια τῶν πολιτῶν. Νὰ
ἀφυπνίσει μιὰ κρίσιμη μάζα ψηφοφόρων στὴν ἱκανότητα νὰ
ξεχωρίζουν τὴν πολιτικὴ ἀπὸ τὴν ἀγυρτεία.

Ἔχει παγιδευτεῖ ἡ ζωὴ μας «ἀνεπαισθήτως» στὴν ἀκρισία
καὶ στὴ μικρόνοια. Τὸ βεβαιώνει ἡ κυκλοφοριακὴ ἐπιτυχία
ἐφημερίδων ποὺ ὑπηρετοῦν δίχως προσχήματα τὴ διαπλοκή, ἡ
θεαματικότητα καναλιῶν ἐξαγορασμένων ἀπὸ τὴν κυβέρνηση, τὸ
γεγονὸς ὅτι πολιτικὲς μετριότητες οἱ δημοσκοπήσεις τὶς φέρουν
πρῶτες στὶς προτιμήσεις τῶν ψηφοφόρων. Τὸ μαρτυρεῖ καὶ τὸ
γεγονὸς ὅτι ἐμεῖς μὲ τὴν ψῆφο μας ἐνθαρρύνουμε τὸν νεποτισμὸ
ποὺ κυριαρχεῖ στὴ Βουλὴ τῶν Ἑλλήνων.

Ὅλα δείχνουν μὲ τρόπο κραυγαλέο τὴν κοινωνικὴ πλειονότητα
ἀνίκανη νὰ προβληματιστεῖ πολιτικά. Γι' αὐτὸ καὶ μπορεῖ ὁ
κυβερνητικὸς ἐκπρόσωπος, μὲ χαμόγελο σαρδόνιας αὐταρέσκιας,
νὰ ἀσελγεῖ στὴ νοημοσύνη, στὴν κρίση, στὴν ἱστορικὴ μνήμη τῶν
πολιτῶν. Γι' αὐτὸ μπορεῖ καὶ ὁ πρωθυπουργός, ὕστερα ἀπὸ εἴκοσι
χρόνια «σοσιαλιστικοῦ» ἀνασκολοπισμοῦ τῆς δημοκρατίας
(στυγνοῦ κομματικοῦ κράτους, λογοκρισίας, προγραφῶν καὶ
διωγμῶν), νὰ ἐπιλέγει ὡς ἄξονα τῆς προεκλογικῆς του
συνθηματολογίας μιὰ λυσσαλέα ἐπίθεση ἐναντίον φαντασμάτων
τῆς Δεξιᾶς. Πού, ἀκόμα κι ἂν ἐπιβίωναν σήμερα, θὰ μαρτυροῦσαν
τὴν ἀποτυχία εἴκοσι χρόνων «σοσιαλισμοῦ».

Ὁ μικρόκοσμος τῆς ἀγορᾶς (ἐπαφὲς τῆς καθημερινῆς βιοτῆς
καὶ χρείας) δείχνει νὰ ξέρει ἀπὸ τώρα ὅτι οἱ ἐρχόμενες ἐκλογές

θα φέρουν αλλαγή στο πολιτικό σκηνικό (— εκτός αν και πάλι ο «έξωτερικός παράγων» επέμβει «άφανως»). Η αλλαγή μοιάζει σίγουρη, αλλά το κυρίως κοινωνικό πρόβλημα (πρόβλημα ανάκαμψης και προοπτικῶν τῆς ἑλληνικῆς κοινωνίας) εἶναι ἄλλοῦ: στὴν ἐνδημούσα πιά λοιμικὴ τῆς ἀκρίσιᾶς καὶ μικρόνοιας.

Τὸ ἓνα τρίτο (περίπου) τοῦ ἐκλογικοῦ σώματος θὰ ἐπιβραβεύσει καὶ πάλι (εἶναι ἀπόλυτα βέβαιο) τὴν ἀλαζονικὴ ἰταμότητα τῆς κυβερνητικῆς ρητορείας, τὴν κακουργηματικὴ καταλήστευση (ἢ ἀνικανότητα ἀξιοποίησης) τῆς εὐρωπαϊκῆς βοήθειᾶς, τὴ δίχως ταυτότητα καὶ στόχους ἐξωτερικὴ πολιτικὴ. Καὶ ἓνας μείζων ἀριθμὸς ψηφοφόρων θὰ στραφεῖ ἐξίσου ἄκριτα πρὸς τὴ σημερινὴ ἀξιωματικὴ ἀντιπολίτευση. Ὅχι γιὰ νὰ ἀντιταχθεῖ συνειδητὰ στὸ κομματικὸ κράτος τοῦ εἰκοσάχρονου «προοδευτικοῦ» μηδενισμοῦ καὶ τῆς διαφθορᾶς, ὄχι γιὰ νὰ διασφαλιστεῖ μὲ τὴν ἐναλλαγὴ τῶν κομμάτων στὴν ἐξουσία ἢ κατ' ἐπίφασιν δημοκρατία μας. Ἀλλὰ μὲ φροῦδες ἐλπίδες νὰ ξαναστηθεῖ κράτος ἀπὸ ἓνα κόμμα δίχως ἰδεολογικὴ ραχοκοκαλιά, ἀνίκανο, εἴκοσι χρόνια τώρα, νὰ ἀρθρώσει πρόταση γιὰ τὴν κοινωνία καὶ τὴν πατρίδα — κόμμα ποὺ τὰ στελέχη του βλέπουν καὶ στὴν πιὸ καλόπιστη κριτικὴ μιὰν ἀπειλητικὴ ἀντιπαλότητα.

Ἀποδεδειγμένα ἡ κρίσιμη ἐκλογικὴ μάζα στὴν Ἑλλάδα σήμερα εἶναι ἀνίκανη νὰ προβληματιστεῖ πολιτικά. Τεκμηριώνει τὴ διαπίστωση ἢ ἀγχώδης προσπάθεια τῶν «κομμάτων ἐξουσίας» νὰ περιλάβουν στὰ ψηφοδέλτιά τους φαντεζίστικα ὀνόματα ἡθοποιῶν, ἀθλητῶν, τηλεπαρουσιαστῶν: Ἡ ἀκρίσια καὶ ἡ μικρόνοια κατευθύνουν τὴν ψῆφο τῆς χαύνωσης σὲ αὐτὰ τὰ εἰδωλοποιημένα παράγωγα τοῦ παραισθησιογόνου θεάματος. Καὶ οἱ ὑπόλοιποι (οἱ «σοβαροί») ὑποψήφιοι ἐξευτελίζονται σὲ ταπεινωτικὲς προσπάθειες νὰ κερδίσουν τὴν εὖνοια τῆς τηλεοπτικῆς ἀθλιότητος ἢ νὰ τὴ μιμηθοῦν προκειμένου νὰ κερδίσουν σὲ δημοσιότητα.

Ἀνήκει στὴν ἀρμοδιότητα ψυχολόγων καὶ ψυχιάτρων νὰ ἐρμηνεύσουν γιὰτί ὁ Νεοέλληνας σήμερα ἔχει τόση ἀνάγκη νὰ ἀναγνωρίσει σὰν ἡγέτες του ἔστω καὶ πρόσωπα ὀλοφάνερης

ἀσχετοσύνης ἢ μετριότητας, ἀρκεῖ νὰ τοῦ εἶναι οἰκεία τὰ ὀνόματα ἢ καὶ ἡ τηλεοπτικὴ εἰκόνα τῶν προσώπων. Πρόκειται γιὰ νοσταλγία ἀσυνείδητη τῆς χαμένης πιά μικρῆς κοινότητας, τῆς κοινωνίας τῶν προσωπικῶν σχέσεων; Πρόκειται γιὰ τυπικὸ σύνδρομο ὑπανάπτυξης: τοῦ βαθύτατα ἀνασφαλοῦς ἀνθρώπου ποὺ καταφεύγει στὴ φαντασιωτικὴ οἰκειότητα μὲ τηλεοπτικὲς δημοσιότητες ἢ μὲ γόνους πολιτικῶν ποὺ τοὺς θαύμαζε ἡ πατρικὴ αὐθεντία; Μήπως εἶναι, ἀπλὰ καὶ μόνο, μιὰ ροπή πρὸς τὴν ὑποτέλεια, ποὺ ἀπηχεῖ ἱστορικὰ ἀνταντακλαστικὰ δουλοπρέπειας κολλήγων καὶ ραγιαδῶν;

Τὸ σίγουρο εἶναι ὅτι τὸ ἐκλογικὸ ἀποτέλεσμα καθορίζεται ἀπὸ ψηφοφόρους ποὺ δὲν μποροῦν (δὲν ἔχουν τίς προϋποθέσεις) νὰ λειτουργήσουν ὡς πολίτες — ἀπὸ χειραγωγημένους ὀπαδοὺς διψασμένους γιὰ ὑποτέλεια. Τὸ ἀφιόνι εἰδικὰ τοῦ «φιλαθλητισμοῦ» (καλλιεργημένο μεθοδικὰ ἀπὸ τὴν ἐξουσία, μὲ καθημερινὴ πλύση ἐγκεφάλου τῶν μαζῶν καὶ ἀστρονομικὸ οἰκονομικὸ κόστος) δημιουργεῖ ἀνθρωπολογικὸ τύπο ποὺ βιώνει (ἄθελά του) κάθε εἶδους ἀναμέτρηση, ἐπιδίωξη, ἐπιλογή μὲ τὸν τρόπο τῆς ἄκριτης καὶ ἄλογης ψυχολογικῆς ἐμπλοκῆς στὶς ποδοσφαιρικὲς ἀντιπαλότητες.

Ὁ ψυχολογικὰ «ποδοσφαιροποιημένος» ψηφοφόρος δὲν ξέρει ὅτι ἔχει παραιτηθεῖ ἀπὸ τὴ νοημοσύνη καὶ τὴν κρίση του, ὅτι λειτουργεῖ μὲ ὄρους ἐνστικτωδῶν παρορμήσεων, ἀνάγκης νὰ ἀνήκει σὲ «ὀμαδάρα» ποὺ μόνο θριαμβεύει, νὰ ἔχει «ἀρχηγὸ» καὶ «μπροστάρη» ἱκανὸν νὰ ἐξασφαλίσει τὴ νίκη μὲ θεμιτὰ ἢ ἀθέμιτα μέσα. Εἶναι ἔτοιμος ὁ «ποδοσφαιροποιημένος» ὀπαδὸς νὰ εἰδωλοποιήσει τὴν πιὸ κραυγαλέα μετριότητα «ἡγέτη», ὅπως ἐξιδανικεύει καὶ προέδρους ΠΑΕ, ἔστω κι ἂν προέρχονται ἀπὸ τὸν ὑπόκοσμο.

Ἐπαναστατικὴ θὰ ἦταν σήμερα ἡ πολιτικὴ ἰδεολογία καὶ πρακτικὴ ποὺ θὰ συσπείρωνε τοὺς πολίτες σὲ πυρῆνες αὐτοάμυνας τῆς νοημοσύνης καὶ τῆς κριτικῆς τους ἱκανότητας. Μὲ στόχο νὰ ἀφυπνίσει μιὰ κρίσιμη γιὰ τὸ ἐκλογικὸ ἀποτέλεσμα μάζα ψηφοφόρων στὴν ἱκανότητα νὰ ξεχωρίζουν τὴν πολιτικὴ ἀπὸ τὴν ἀγυρτεία.

Κυριακή 30.11.2003

Ἡ ἀπαιδευσία ὡς πολιτικὴ παθογένεια

ΣΕ ΚΑΛΟΚΑΙΡΙΝΗ θαλάσσια διαδρομὴ μὲ κατάμεστο πλοῖο, ἔτυχε νὰ διαβάζω σὲ μιὰ γωνιὰ τὸ βιβλίο τοῦ Robert Kaplan Φαντάσματα τῶν Βαλκανίων. Ἔβγαζα πότε πότε καὶ τὸ μολύβι μου νὰ ὑπογραμμίσω φράσεις ὅπως:

Τὸ μοναδικὸ φασιστικὸ καθεστῶς ποὺ πέτυχε στὴν Ἑλλάδα ἦταν ἴσως αὐτὸ τοῦ Ἀνδρέα Παπανδρέου. Οἱ δικτατορίες τόσο τοῦ Μεταξᾶ ὅσο καὶ τῶν συνταγματαρχῶν δὲν κατάφεραν νὰ ἀποκτήσουν εὐρεία λαϊκὴ ὑποστήριξη. Ὁ Παπανδρέου τὸ πέτυχε.

Σὲ ἄλλη σελίδα ὑπογράμμισα:

Ὁ 20ὸς αἰώνας τελειώνει μὲ τὴν Ἑλλάδα νὰ ἔχει μείνει τρομακτικὰ πίσω, ἐξαιτίας τῆς ὀχτάχρονης ἐξουσίας ἐνὸς ἀνθρώπου ποὺ κατάστρεψε τὴν ἐθνικὴ οἰκονομία, ἔφερε τὴν ἀναρχία τῆς Μέσης Ἀνατολῆς στὸ κατώφλι τῆς χώρας, ἔπαιξε ἀνεύθυνα μὲ τὶς ἀρχές τῆς ἴδιας τῆς δημοκρατίας.

Ἄλλοῦ:

Ὁ Παπανδρέου θεωροῦσε τὴν ἀδέσμευτη κομμουνιστικὴ Γιουγκοσλαβία σὰν τὸ ἰδανικὸ γιὰ τὴν Ἑλλάδα πρότυπο. [...] Γιὰ τὸ καθεστῶς τοῦ Καντάφι δήλωνε ὅτι δὲν ἦταν στρατιωτικὴ δικτατορία, τὸ ἀντίθετο μάλιστα, πρόκειται γιὰ διακυβέρνηση κατὰ τὸ πρότυπο τῆς ἀρχαίας ἀθηναϊκῆς δημοκρατίας. [...] Ἐπαινοῦσε τὸν ἡγέτη τῆς Οὐγκάντας Ἴντι Ἄμιν γιὰτὶ μάχεται ἐνάντια στὰ μητροπολιτικὰ κέντρα τῆς

Δύσης. [...] Οί έσωτερικές λειτουργίες στο κόμμα του Παπανδρέου φανέρωναν ολοκληρωτισμό, που δέν είχε προηγούμενο στην Έλλάδα πέρα από το κομμουνιστικό αντίρτικο κίνημα. [...] Ό Παπανδρέου ήταν τὸ γνησιότερο από τὰ φαντάσματα τῶν Βαλκανίων, ένας άντρας τῆς έποχῆς μας που κινιόταν στα βάθη του σκοτεινότερου βαλκανικού παρελθόντος. [...] Η έμπειρία τῆς γνωριμίας με τον Παπανδρέου έμοιαζε σαν χειραψία με κάποια διασημότητα του υποκόσμου.

Καθισμένος απέναντι, ένας περίπου συνομήλικός μου συνταξιδιώτης με κοιτάζε περιέργα να υπογραμμίζω. Είχε δει τον τίτλο του βιβλίου και με ρώτησε αν είναι ενδιαφέρον. Απάντησα ότι τὸ βρίσκω καλογραμμένο, αλλά βασισμένο υπερβολικά στη ματιά του ρεπόρτερ. Έγινε πασίγνωστο στη διεθνή αγορά όταν ὁ πρόεδρος Κλίντον δήλωσε ότι αυτό ήταν τὸ βιβλίο που διάβαζε ὅλη τὴ νύχτα, προτού δώσει τὸ πρωι τὴν έντολή να αρχίσει ὁ βομβαρδισμός τῆς Σερβίας.

Ό συνταξιδιώτης μου παρακάλεσε να ρίξει μιὰ ματιά στο ανάγνωσμά μου. Η ματιά ήταν αρκετή για να τὸ πετάξει καταγανακτισμένος — προφανῶς είχε διαβάσει τὶς υπογραμμισμένες από μένα φράσεις. «Δέν ξέρει τί του γίνεται», ἀποφάνθηκε για τὸν συγγραφέα. «Είναι άνθέλληνας, ὅπως οί περισσότεροι Αμερικάνοι, ἴσως και πληρωμένος. Βρίζει φασίστα τὸν Άνδρέα Παπανδρέου, που ὅλη ἡ Έλλάδα τὸν λάτρεψε».

Δέν υπήρχε περιθώριο για συζήτηση, απλῶς του άντέτεινα, σαν να χαριτολογούσα, ότι είναι γόνιμο να ξέρει κανείς και τὴν ἀποψη τὴν αντίθετη με τὴ δική του. Όμως ἡ αντίδραση του ἀγνωστου συνταξιδιώτη ἀναζωπύρωσε μέσα μου τὴ χειροπιαστή αίσθηση τῆς ματαιότητας τῶν ειλικρινέστερων ἐπιθυμιῶν μας για ανθρώπινη συνεννόηση, ἀμερόληπτο διάλογο, ἀπροκατάληπτη κρίση. Με τὸν συγκεκριμένο συνομιλητή και με μερικές εκατοντάδες χιλιάδες (ἢ εκατομμύρια) ἀνάλογου φρονήματος Νεοέλληνες θὰ ήταν ἀδύνατο τὸ ἐγχείρημα να κρίνουμε νηφάλια τὸν Άνδρέα Παπανδρέου, να ἀποτιμήσουμε ψύχραιμα τί θετικό

καὶ τί ἀρνητικὸ κληροδότημα κατέλιπε στὴ ζωὴ μας. Ἐξίσου ἀδύνατο θὰ ἦταν νὰ συμφωνήσουμε μὲ κάποιους ἄλλους συμπολίτες στὴν ἐκτίμηση γιὰ τὸν Κωνσταντῖνο Καραμανλῆ καὶ μὲ κάποιους ἄλλους γιὰ τὸν Νίκο Ζαχαριάδη.

Δὲν ἔχει νόημα νὰ προσπαθεῖ κανεὶς νὰ καταδείξει σὲ ἕναν θρησκόληπτο τὴ θρησκοληψία του ἢ στὸν κομματικὰ στρατευμένον τὴν ἀχρήστευση τῆς λογικῆς καὶ τῆς κρίσης του. Δὲν ὑπάρχει περιθώριο συνεννόησης. Οἱ ἄνθρωποι πιστεύουμε ἀκράδαντα ὅτι εἶναι ἀπροκατάληπτες καὶ ἐλεύθερες οἱ ἐπιλογές μας, οἱ ἀπόψεις καὶ πεποιθήσεις μας, ὅτι ὑπερασπίζουμε «ἀρχές», «ἀξίες», «κοινωνικοὺς στόχους», «ἱστορικὲς πραγματικότητες». Δύσκολο πολὺ, συχνὰ ἀδύνατο, νὰ διακρίνουμε αὐτὸ ποὺ ἀληθινὰ συμβαίνει: ὅτι εἴμαστε συχνὰ καὶ ἀσυνείδητα ὑποταγμένοι σὲ ὀρμέφυτα ἐγωτικῆς αὐτοάμυνας, ὅτι οἱ «πεποιθήσεις» καὶ ἐπιλογές μας ὑπηρετοῦν ἐνστικτώδεις ἀπαιτήσεις γιὰ σπουδαιοφάνεια, ἐπιβολή, ναρκισσικὲς ψευδαισθήσεις. Δὲν ἔχουμε τὴν παιδεία καὶ καλλιέργεια ποὺ προϋποθέτουν οἱ ὑπεύθυνες πολιτικὲς ἐπιγνώσεις.

Γι' αὐτὸ ἔχει καταντήσει ἡ πολιτικὴ θλιβερὸ κουκλοθέατρο καὶ οἱ κυβερνῶντες συμπεριφέρονται σὰν νὰ εἴμαστε οἱ πολίτες παθολογικὰ ἡλίθιοι, κρετίνοι. Ἔχουν μέτρο καὶ ὁδηγὸ τῆς συμπεριφορᾶς τους ἀπέναντί μας τὰ ὅσα ἐμεῖς ἀντιπαρερχόμαστε σὰν ἀσήμαντες εἰδήσεις. Ἐννοῶ στατιστικὰ στοιχεῖα ὅπως αὐτὰ ποὺ δημοσίευε ἡ Καθημερινὴ τὶς προάλλες (10.9.2003) γιὰ τὸ μορφωτικὸ μας ἐπίπεδο στὴν Ἑλλάδα σήμερα: ὅτι τὸ 33,68% τῶν ἀτόμων ἡλικίας 20 ὠς 64 ἐτῶν δὲν ἔχουν τελειώσει οὔτε τὴν ὑποχρεωτικὴ σχολικὴ ἐκπαίδευση· ὅτι μόνον τὸ 44% ἔχουν ἀπολυτήριον λυκείου — τὸ 56% τοῦ ἑλλαδικοῦ πληθυσμοῦ στερεῖται ὀλοκληρωμένης ἐγκύκλιας παιδείας. Καὶ δυστυχῶς δὲν ἔχουν στατιστικὰ μετρηθεῖ οἱ λειτουργικῶς ἀναλφάβητοι.

Μόνον μὲ αὐτοὺς τοὺς τρομακτικοὺς ἀριθμοὺς μπορεῖ νὰ ἐξηγηθεῖ γιὰτί ὁ πρωθυπουργὸς σήμερα μᾶς μιλάει σὰν νὰ εἴμαστε δίχως μνήμη, κρίση καὶ λογικὴ, γιὰτί τὸ κόμμα του, εἴκοσι χρόνια τώρα, ἀναζωπυρώνει τὸν ἐμφυλιοπολεμικὸ κρετινισμό, γιὰτί προσβάλλει ὁ πρωθυπουργὸς τὸ αἰσθητήριον τῆς κοινωνικῆς

ἀξιοπρέπειας μοιράζοντας ὑπουργεῖα σὲ πρόσωπα προκλητικῆς μικρόνοιας καὶ ἀνικανότητος καὶ γιατί σὲ ἀνάλογες ἐπιλογές «στελεχῶν» τὸν μιμεῖται συνεπέστατα ὁ ἀρχηγὸς τῆς ἀξιωματικῆς ἀντιπολίτευσης.

Μόνο μὲ τὴν ἀδυσώπητη στατιστικὴ καταμέτρηση τοῦ ἐπιπέδου καλλιέργειας τῶν Νεοελλήνων σήμερα μπορεῖ νὰ ἐρμηνευθεῖ τὸ ἀποτροπιαστικὸ ἐπίπεδο χαμέρπειας καὶ ιδιωτείας τῶν τηλεοπτικῶν καναλιῶν, ὁ ἀνατριχιαστικὸς μουσικὸς ἐκβαρβαρισμὸς κάθε σπιθαμῆς τοῦ ἐλλαδικοῦ χώρου, ἡ ραγδαία ἀποσάθρωση τῆς σύνταξης, γραμματικῆς καὶ φωνητικῆς ἐκφορᾶς τῆς γλώσσας καὶ μύρια ὅσα ἀνάλογα συμπτώματα καλπάζουσας κοινωνικῆς παρακμῆς. Μόνο μὲ δεδομένο τὸν ἐκφυλισμὸ τῆς κριτικῆς ἰκανότητος καὶ τῶν ἀντανακλαστικῶν ἀξιοπρέπειας τοῦ Νεοέλληνα γίνεται κατανοητὸ τὸ ποιοὶ πολιτικοὶ ἔρχονται πρῶτοι στὴν προτίμηση τῶν ψηφοφόρων, ποιές ἐφημερίδες πρῶτες σὲ κυκλοφορία, ποιές «πολιτικὲς» ἐκπομπές πρῶτες σὲ τηλεθέαση.

Δύσκολο νὰ προβληματιστεῖ ὁπαδὸς ἂν «ὁ Ἄνδρέας Παπανδρέου ἦταν τὸ γνησιότερο ἀπὸ τὰ φαντάσματα τῶν Βαλκανιῶν». Ἀκόμα δυσκολότερο νὰ καταλάβει ἡ ἀξιωματικὴ ἀντιπολίτευση ὅτι δίχως ραχοκοκαλιὰ κοινωνικοῦ ὁράματος, δίχως πρόταση ὅχι διαχειριστικῆς ἀλλὰ κοινωνικῆς ἀλλαγῆς, δὲν ἔχει ἐλπίδες νὰ κυβερνήσει τὸν τόπο. Ἔστω κι ἂν κατάφερνε (πραγμα πολὺ ἀμφίβολο) νὰ ἐκλεγεῖ (ἐπιτέλους κάποτε) στὴν ἐξουσία.

Κυριακὴ 28.9.2003

Ὁ πανικὸς θὰ ἀλλάξει τὸ σκηνικὸ

Ἡ ΑΠΛΗ (ΡΕΑΛΙΣΤΙΚΗ) λογικὴ ἐπιτρέπει δύο (σὲ βάθος χρόνου) προβλέψεις:

Θὰ ἔρθει μέρα ποὺ οἱ ἄνθρωποι θὰ ὑποχρεωθοῦν ἐκ τῶν πραγμάτων νὰ ἀποκλείσουν τὴν κυκλοφορία καὶ στάθμευση ιδιωτικῆς χρήσης αὐτοκινήτων μέσα σὲ κατοικημένες περιοχές. Θὰ ἔχουν ἄρτια δίκτυα συγκοινωνίας στὸ ἐσωτερικὸ τῶν πόλεων καὶ συνοικιῶν, ἀσφαλεῖς χώρους στάθμευσης τῶν ιδιωτικῶν

αυτοκινήτων έξω από τις οικιστικές περιοχές. Και θα αποδοθούν πάλι οι δρόμοι στους ανθρώπους, θα ξαναβρούν την κοινωνική τους λειτουργικότητα.

Δεύτερη πρόβλεψη της άπλης λογικής: Θα έρθει μέρα που οι άνθρωποι θα έχουν υποχρεωθεί εκ των πραγμάτων να αποκλείουν την πληροφόρησή τους για τα γεγονότα της επικαιρότητας από την τηλεόραση. Θα αποκλείουν για μετάδοση επίκαιρης είδησης (ή και για σχολιασμό της είδησης) την εικόνα. Θα επανέλθουν ίσως στη γραπτή πληροφόρηση, που δυσκολότερα φαλκιδεύεται με τεχνάσματα έντυπωσιασμού.

Η έκφραση «θα υποχρεωθούν εκ των πραγμάτων οι άνθρωποι» σημαίνει, πολύ απλά, ότι δεν θα μπορούν να κάνουν αλλιώς. Όχι ότι θα εξαρτηθούν αυτές οι αλλαγές από την καλή θέληση ή την ευφυΐα της κοινωνικής πλειοψηφίας, ούτε ότι κάποιος ταλαντούχος πολιτικός θα πείσει τις ανεγκέφαλες μάζες. Σημαίνει, απλά και μόνο, ότι θα λειτουργήσει κάποτε ο πανικός της άπειλης. Ίδιωτικό αυτοκίνητο μέσα στην πόλη και τηλεοπτική πληροφόρηση θα ταυτίζονται με άμεσο κίνδυνο για τη σωματική υγεία και τη διανοητική ισορροπία. Κάτι χειρότερο από τον καρκίνο. Ασύγκριτα επικινδυνώδες από το κάπνισμα.

Η πραγματοποίηση της πρώτης πρόβλεψης μοιάζει χρονικά εγγύτερη. Ήδη υπάρχουν πόλεις που στο σύνολό τους ή στο διευρυμένο κέντρο τους το ιδιωτικό αυτοκίνητο ούτε κυκλοφορεί ούτε σταθμεύει. Θα χρειαστούν δεκαετίες για να γίνει κανόνας αυτό που σήμερα είναι τολμηρή εξαίρεση. Και ίσως κάποιες γενιές για να συμπεριλάβει ο κανόνας και χώρες τριτοκοσμικής παιδείας και κατά κεφαλήν καλλιέργειας, όπως η Ελλάδα. Όπου ακόμα και οι μικρότερες πόλεις, τα κεφαλοχώρια μας, έχουν υποταχθεί ολοκληρωτικά στη βασιανιστική του ανθρώπου κυριαρχία της μηχανής — σωστές κολάσεις άναρχης στάθμευσης, ασύδοτης κυκλοφορίας οχημάτων, στους αντίποδες κάθε έγνοιας για ποιότητα ζωής.

Η πραγματοποίηση της δεύτερης πρόβλεψης απαιτεί μακρότερες (ίσως και ουσιαστικότερης ώριμανσης) διεργασίες. Γιατί στο τηλεοπτικό θέαμα ή άπειλη διαγιγνώσκεται

δυσκολότερα.

Πόσοι άνθρωποι σήμερα έχουν αρχίσει να υποψιάζονται αν προγραμματικά μεθοδεύει ή τηλεοπτική «πληροφόρηση» την απόσπαση του τηλεθεατή από την πραγματικότητα, τη μετάθεσή του σε ψευδαισθητικές βεβαιότητες, σε φαντασιώδεις πεποιθήσεις; Κι όμως, οί περισσότεροι κάτι πρέπει να έχουν ακούσει για κατασκευές πλασματικών έντυπώσεων και ψευδέστατων ειδήσεων με σκηνοθετικά τρικ ή με μοντάρισμα εικόνων. Κάτι πρέπει να έχουν πληροφορηθεί για τους ασυνείδητους επηρεασμούς που ασκεί στον ψυχισμό μας καθεαυτήν ή εικόνα. Γι' αυτό και δεν υπάρχει δελτίο ειδήσεων σε κρατικό κανάλι δίχως καθημερινή εμφάνιση του πρωθυπουργού σε ανυπόφορα άνιαρή διάρκεια τηλεοπτικού χρόνου. Και γι' αυτό εξευτελίζονται οί πολιτικοί να έκλιπαρούν λίγα λεπτά παρουσίας σε «παράθυρο», έρμαιο τηλεπαρουσιαστών άπροσμέτρητης ίταμότητας.

Σοβαροί και πολύπειροι διπλωμάτες, λευκασμένοι στη σπουδή και στην έρευνα έπιστήμονες, σεβάσμιοι έπίσκοποι αναλωμένοι στη διακονία του λαϊκού σώματος και πολλές ανάλογες προσωπικότητες του κοινωνικού βίου έξαπατώνται με την πρόσκληση να μετάσχουν σε τηλεοπτικές έκπομπές προκειμένου να «πληροφορηθεί» τὸ κοινὸ γιὰ θέμα σοβαρὸ τῆς δικῆς τους ειδίκευσης και πείρας. Ἄλλα ὁ τηλεοπτικὸς ἀστέρας πὸν διευθύνει τὴ συζήτηση δὲν ἐνδιαφέρεται οὔτε γιὰ τὸ θέμα οὔτε γιὰ τὴν πληροφόρηση τοῦ κοινοῦ — φυσικὰ οὔτε γιὰ τὴν ἀξιοπρέπεια τῶν καλεσμένων του. Τὰ «πικάντικα» παρεπόμενα τοῦ θέματος θέλει νὰ ἀναδείξει (ἢ νὰ τὰ πλαστοουργήσει), τὸ παρασκήνιο, τὸ κουτσομπολιὸ τῶν διαδρόμων — νὰ στήσει ἀντιδικία, ἔνταση, καβγά. Γι' αὐτὸ και μαζί με τοὺς ἔγκυρους ειδικούς (πὸν δὲν προλαβαίνουν τίποτα νὰ ποῦν) καλεῖ και κάποιες, μόνιμες στὴ μικρὴ ὀθόνη, ψυχοπαθολογικὲς ἢ σκαμπρόζικες περιπτώσεις πὸν μονοπωλοῦν και «δραματοποιοῦν» τὴ συζήτηση.

Αὐτὸ τὸ εἶδος βιασμοῦ τῆς νοημοσύνης τῶν τηλεθεατῶν και διασυρμοῦ τῆς ποιότητας τὸ ἀντιλαμβάνεται σήμερα μιὰ ἀσήμαντη μειονότητα, ἔλαχιστη κοινωνικὴ μερίδα. Και ἀκόμα λιγότεροι διαβλέπουν τὸν κίνδυνο ἀπὸ τὴν τηλεοπτικὴ ἐπιβολὴ στὸ

κοινωνικὸ σύνολο ψευδαισθητικῶν κριτηρίων, σύγχυσης τοῦ πραγματικοῦ μὲ τὸ φαντασιῶδες, ἀδυναμίας τῶν ἀνθρώπων νὰ προβληματιστοῦν γιὰ τὴν ἴδια τὴ ζωὴ τους. Εἶναι σκόπιμη καλλιέργεια διχασμένης ἐκδοχῆς τῶν δεδομένων τῆς ἐμπειρίας, ἓνα εἶδος προγραμματικῆς σχιζοείδειας, ποὺ ἐγκυμονεῖ ἀνεξέλεγκτα κοινωνικὰ τερατογεννήματα.

Θὰ ἔρθει ἡ μέρα ποὺ θὰ ὑποχρεωθοῦν ἐκ τῶν πραγμάτων οἱ ἄνθρωποι νὰ ἀρνηθοῦν ριζοσπαστικὰ τὴν τηλεοπτικὴ πληροφόρηση. Ὅταν ἡ πόλωση τεχνητῶν ψευδαισθήσεων καὶ ἐμπειρικῆς πραγματικότητας θὰ ἔχει συγκεκριμενοποιηθεῖ σὲ ὅλο τὸ εὖρος τῆς ὡς μήτρα τρομακτικῆς παθογένειας. Ὅταν ὁ χλευασμὸς τῆς λογικῆς, ἡ ἀρνηση τῆς προφάνειας γιὰ χάρη τῆς ἐπιθυμητῆς εἰκόνας, ἡ κατάλυση κάθε σύμβασης, τὰ ἀντανεκλαστικὰ τῆς ἐπιθετικότητας καὶ τῆς βίας θὰ ἔχουν μεταβάλλει τὴν καθημερινότητα σὲ μόνιμο (ὄχι περιπτωτικό, ὅπως σήμερα) ἐφιάλτη.

Πρὸς τὸ παρόν, ἡ μεγάλη κοινωνικὴ πλειοψηφία μένει στὸ στάδιο τῆς ἄκριτης κατάποσης τῶν πάντων, καὶ μόνο κάποιοι ἐλάχιστοι φτάνουν (τουλάχιστον) νὰ ἀποροῦν: γιὰ τὸ μορφωτικὸ ἐπίπεδο καὶ τοὺς δείκτες νοημοσύνης τῆς πλειονότητας τῶν τηλεπαρουσιαστῶν· γιὰ τὴν παθητικότητα τῆς ΕΣΗΕΑ μπροστὰ στὸν ἐξευτελισμὸ τοῦ δημοσιογραφικοῦ λειτουργήματος· γιὰ τὴν ὠμὴ ἀπάτη ποὺ εἶναι ὁ δῆθεν κριτικὸς πολιτικὸς σχολιασμὸς τῆς ἐπικαιρότητας. Μόλις καὶ ξεμυτίζει ἀπορία γιὰ τὴν «ἐγκυρότητα» τῶν μετρήσεων θεαματικότητας, γιὰ τὰ κριτήρια ἱεράρχησης τῶν εἰδήσεων, γιὰ τὴ μονιμότητα τῶν ἰδίων πάντοτε καλεσμένων σχολιαστῶν κάθε πτυχῆς τοῦ ἐπιστητοῦ — οἱ ἴδιοι «καλλιτέχνες», οἱ ἴδιοι ἀπαραιτήτως κομματικοὶ καὶ βουλευτές, οἱ ἴδιοι δυὸ τρεῖς θλιβεροὶ ἐπίσκοποι, οἱ ἴδιοι καβγατζῆδες χυδαιολόγοι τῆς παραδημοσιογραφίας, οἱ ἴδιες ψυχοπαθολογικὲς γραφικὲς φιγοῦρες.

Θὰ ἔρθει ἡ ὥρα ποὺ ὁ πανικὸς τῆς ἀπειλῆς θὰ ἀλλάξει σαρωτικὰ τὸ σκηνικό.

Κυριακὴ 16.11.2003

Ἐφιάλτης ἢ αἰσιοδοξία

ΥΠΟΨΙΑΖΟΜΑΙ ὅτι σὲ κοινωνίες (ἢ περιόδους) παρακμῆς (ὅταν ἢ κατὰ κεφαλὴν καλλιέργεια μειώνεται δραματικά) οἱ ἄνθρωποι χρησιμοποιοῦν ἐλάχιστα τὴ λέξη ἐλπίδα καὶ πληθωρικὰ τὴ λέξη αἰσιοδοξία.

Ἡ ἐλπίδα προϋποθέτει λογικὴ σκέψη καὶ κρίση ἢ ἐμπειρικὰ δικαιωμένη ἐμπιστοσύνη, δηλώνει δηλαδὴ ρεαλισμό. Ἡ αἰσιοδοξία εἶναι βεβαιότητα σαφῶς αὐθαίρετη (ἐνάντια στὰ πραγματικὰ δεδομένα) γιὰ εὐνοϊκὴ καὶ αἴσια ἐξέλιξη συνθηκῶν καὶ καταστάσεων. Εἶναι ἄλογη ψυχολογικὴ ἐπιλογή. Γι' αὐτὸ καὶ ἐκφέρεται συνήθως ἢ αἰσιοδοξία ὡς ἐπαγγελία («Θέλω νὰ εἶμαι αἰσιόδοξος») ἢ ὡς καθῆκον («Πρέπει νὰ εἴμαστε αἰσιόδοξοι») — ὄχι ὡς λογικὸς συμπερασμός.

Στοὺς περισσότερους ποὺ ἐπαγγέλλονται «αἰσιοδοξία» εἶναι ἀμέσως φανερὴ ἢ ἀδυναμία ἢ ἡ ἄρνηση νὰ δοῦν καταπρόσωπο τὴν πραγματικότητα — δὲν τὴν ἀντέχουν, τοὺς κουράζει ἢ τοὺς φοβίζει. Ἡ ἐπιλογή ψευδαισθήσεων γίνεται ἀθέλητα, εἶναι ἢ αὐθόρμητη ἀντίδραση τοῦ ψυχισμοῦ τους.

Ὑποκατάστατο λογικῶν ἐπιχειρημάτων γιὰ τὸν αἰσιόδοξο ἐξωραϊσμὸ τῆς πραγματικότητας εἶναι ἡ ἀόριστη ἐπίκληση τοῦ παρελθόντος ἢ ἡ ἀφηρημένη γενίκευση: «Πάντα ἔτσι γινόταν», «Περάσαμε καὶ στὸ παρελθὸν χειρότερα», «Εἶναι διεθνῆ τὰ φαινόμενα», «Ἔτσι γίνεται παντοῦ». Μὲ τέτοιες ἐξηγήσεις οἱ ἄνθρωποι κατορθώνουμε νὰ αἰσιοδοξοῦμε: Παρακάμπτουμε τὴ δεδομένη πραγματικότητα καὶ τὴν ἀνάληψη προσωπικῶν εὐθυνῶν ποὺ ἢ πραγματικότητα ἐνδεχομένως ἀπαιτεῖ.

Αὐθόρμητη ψυχολογικὴ ἐπιλογή εἶναι καὶ ἡ μετάθεση τῶν εὐθυνῶν. Δὲν ἐξασφαλίζει αἰσιοδοξία, ἀλλὰ τουλάχιστον μᾶς συμφιλιώνει μὲ τὴ δυσάρεστη πραγματικότητα. Δικαιολογοῦμε τὴν ἀδράνεια σὰν ἀναμονὴ καθοδήγησής μας γιὰ τὸ πρακτέο: Θέλουμε κάποιος νὰ μᾶς ὑποδείξει τί πρέπει ἢ τί θὰ μπορούσαμε νὰ κάνουμε ἀτομικά, πῶς νὰ ἀντιδράσουμε στὰ παρακμιακὰ συμπτώματα, πῶς νὰ ἀντιμετωπίσουμε (ἐμεῖς οἱ ἀδύναμες μονάδες) τὰ πελώρια προβλήματα τοῦ συλλογικοῦ βίου. Τὸ

σταθερὰ ἐπαναλαμβανόμενον παράπονον στίς περιπτώσεις αὐτὲς εἶναι: «Χορτάσαμε ἀπὸ ἀπαισιόδοξες διαπιστώσεις, ὑποδείξτε μας λύσεις, δώστε μας συγκεκριμένη ἐλπίδα μέσα ἀπὸ συγκεκριμένους ἐντοπισμοὺς τοῦ ἀτομικοῦ μας χρέους».

Εἶναι σημαντικό γιὰ τὴ ζωὴ μας (τὴν προσωπικὴ καὶ τὴ συλλογικὴ) νὰ διερευνοῦμε πόσο ἀντέχουμε τὴν πραγματικότητα ἢ πόσο παρασυρόμαστε σὲ βολικὲς ψευδαισθήσεις.

Ἡ ἀνάγκη αἰσιοδοξίας εἶναι ψυχολογικὴ ἀπαίτηση ἀσυνείδητη (καὶ γι' αὐτὸ παντοδύναμη). Μπορεῖ νὰ ἐκβάλλουν ἐκεῖ ἀνεπίγνωστες ἀνασφάλειες ἢ καὶ φοβίες, ἄρνηση τῆς ἐνηλικίωσης καὶ τῆς διακινδύνευσης, ἀτολμία γιὰ πρωτοβουλίες καὶ ἀποφάσεις, ἐκζήτηση ὀργανωτικῶν σχημάτων ἢ «ἔγκυρων» προσώπων ποὺ θὰ ὑποκαταστήσουν τὴ μητρικὴ ἢ πατρικὴ προστασία. Δύσκολο ἐπομένως (σχεδὸν ἀδύνατον) νὰ ὑποδείξει κανεὶς σὲ «αἰσιοδόξους» τίς ἐνδεχόμενες παγίδες ἐκμετάλλευσης τῆς αἰσιοδοξίας τους — παγίδες πλήθουσες καὶ ἄκρως ἐξωραϊσμένες σήμερα.

Ἀριστοτέχνες τῆς παγίδευσης: οἱ ἐπαγγελματίες τῆς πολιτικῆς. Ἔχουν ὑποκαταστήσει ὀλοκληρωτικὰ τὴν πολιτικὴν μὲ μιὰν ἀπίστευτα ἐξελιγμένη τεχνικὴ (σχεδὸν ἐπιστήμη) παραγωγῆς καὶ ἐπιβολῆς ψευδαισθητικῶν ἐντυπώσεων. Μεθοδεύουν μὲ ἰδιοφυεῖς ἀλχημείες δεῖκτες καὶ μεγέθη τῆς οἰκονομίας. Μετασκευάζουν τὰ δημόσια ἔργα σὲ εἰκονικὴ πραγματικότητα μὲ γοητευτικὴ ἀσάφεια ἐπαγγελιῶν καὶ κατασκευῶν. Θριαμβολογοῦν γιὰ παταγώδεις ἀποτυχίες, κομπάζουν γιὰ δείγματα δραματικῆς ἀνικανότητος. Ψευδολογοῦν ἀσύστολα, ἐξαγοράζουν τὸν λιβανωτὸ τῆς «πληροφόρησης», πνίγουν ἢ διαβάλλουν τὴν κριτικὴν. Κι ἔτσι τρέφουν χορταστικὰ τὴν ψυχολογικὴν ἀνάγκη τῆς μάζας γιὰ «αἰσιοδοξία», γιὰ φυγὴ ἀπὸ τὴν παρακμιακὴν πραγματικότητα: «Ἀνήκουμε στὸ κλάμπ τῶν ἰσχυρῶν τῆς Εὐρώπης, συναλλασσόμαστε μὲ τὸ νόμισμά τους, τὸ κύρος τῆς χώρας μας εἶναι ἐξαιρετικὰ ὑψηλό». Τέτοια λένε, καὶ οἱ ἐθελουτυφλοῦντες αἰσιοδοξοῦν.

Τὸ ἀνάλογο καὶ μὲ τοὺς ἐπαγγελματίες (θύτες-θύματα) τῶν

ιδεολογιῶν. Ἐκεῖ οἱ συσκευασίες τῆς αἰσιοδοξίας εἶναι ἀκόμα πιὸ πειστικές. Ἴσως ἐπειδὴ οἱ ἰδεολογίες πλασάρουν στὴν ἀγορὰ ψευδαισθητικὰ ὑποκατάστατα ὄχι τόσο τῆς τρέχουσας ὅσο τῆς μελλούμενης πραγματικότητας. Προσφέρουν ἐπιπλέον ἔνταξη σὲ σχήματα ὀργανωτικά, ὅπου ἡ αἰσιοδοξία προϋποτίθεται ὡς πίστη στὶς «ἀρχές» καὶ δραστήρια στράτευση, ἐνῶ κατατίθεται καὶ ἡ ἀτομικὴ εὐθύνη στὸν βωμὸ τῆς ἀυθεντίας τοῦ ἱεραρχημένου σχήματος. Ἄλλοι ἀποφασίζουν, οἱ λίγοι, αὐτοὶ ποὺ «ξέρουν». Οἱ πολλοὶ μόνο πειθαρχοῦν, βολικὰ ἀνεύθυνοι καὶ ἡδονικὰ αἰσιόδοξοι.

Κοντολογίς: Ἡ προσωπικὴ ἐγρήγορηση καὶ ὀξυδέρκεια τῶν ἐπιγνώσεων τῆς παρακμῆς δὲν ἔχει νὰ κάνει μὲ ψυχολογικὲς καταστάσεις ἀπαισιοδοξίας, γι' αὐτὸ καὶ δὲν ἀντισταθμίζεται μὲ παραισθησιογόνου αἰσιοδοξίας. Ἔστω καὶ τίποτα νὰ μὴν ἀλλάξει στὴ διάρκεια τοῦ ἀτομικοῦ μας βίου (χρειάζονται γενιὲς γιὰ νὰ ὀλοκληρώσει τὸν κύκλο τῆς ἡ παρακμῆ καὶ νὰ καταλήξει ἢ στὴν ἀνάκαμψη ἢ στὴν ἱστορικὴ ἐξαφάνιση μιᾶς συλλογικῆς ἰδιαιτερότητας), εἶναι κέρδος ζωῆς ἢ παραδοχὴ τῆς πραγματικότητας, ἢ συνειδητὴ ἀντίσταση στὴ ρεαλιστικὰ πιστοποιημένη παρακμῆ.

Κέρδος ζωῆς, κέρδος ποιότητας «νὰ φυλάγεις Θερμοπύλες» ὅταν ξέρεις καλὰ πῶς ὁ Ἐφιάλτης εἶναι ἐδῶ καὶ οἱ Μῆδοι ἐπιτέλους θὰ διαβοῦνε. Κέρδος ζωῆς, πλοῦτος ποιότητας: ἐκεῖ ἐπιμένει ἡ σοφία τοῦ Καβάφη, ὄχι στὸ πιθανὸ «νταηλίκι» ἢ στὴν ἄσκοπη θυσία ὄσων ἐμμένουν στὸ χρέος:

[...]

δίκαιοι κ' ἴσοι σ' ὅλες τῶν πράξεις,

ἀλλὰ μὲ λύπη κιόλας κ' εὐσπλαχνία·

γενναῖοι ὁσάκις εἶναι πλούσιοι, κι ὅταν

εἶναι πτωχοί, πάλ' εἰς μικρὸν γενναῖοι,

πάλι συντρέχοντες ὅσο μποροῦνε·

πάντοτε τὴν ἀλήθεια ὁμιλοῦντες,

πλὴν χωρὶς μῖσος γιὰ τοὺς ψευδομένους.

[...]

Εἶναι μέτρο πολιτικοῦ ρεαλισμοῦ νὰ φυλάγεις Θερμοπύλες
ἀνυποχώρητος στὸν Ἐφιάλτη τῆς αἰσιοδοξίας.

Κυριακὴ 12.1.2003

Β΄

Ἡ βία τῶν βεβαιότητων

ΜΑΘΑΜΕ ΤΗ ΣΥΓΚΡΟΤΗΣΗ τῶν ἀτόμων τῆς ὕλης, τῆ δομῆ τοῦ DNA, τῆ σύνθεση τοῦ φωτός, τὰ μυστικά τῶν ἀπώτατων γαλαξιών. Καὶ δὲν ξέρουμε νὰ ἐξηγήσουμε γιατί συνεχίζουμε τοὺς πολέμους, σὰν νὰ μὴν ἔχουμε βγεῖ ἀκόμα ἀπὸ τῆ ζούγκλα — γιατί μακελλεύουμε ἀθῶους καὶ ἀνήμπορους, γιατί βυθίζουμε συνανθρώπους μας στὴ φρίκη, στὴν ἀπόγνωση.

Κάθε τόσο κάποιος ἡγέτης, πολιτικὸς ἢ στρατηλάτης, κάποια ἰδεολογία ἢ θρησκεία μὲ ἀγκυλωμένους στὸ πείσμα ὀπαδοὺς ἀποφασίζουν νὰ διορθώσουν τὸν κόσμο ἢ καὶ νὰ τὸν ξαναφτιάξουν ἀπὸ τὴν ἀρχή. Αὐτοὶ ξέρουν μὲ ἀκρίβεια τὶς ἐπιταγὲς τοῦ Θεοῦ καὶ τῆς Ἱστορίας, ξέρουν ποιό εἶναι τὸ καλὸ καὶ ποιό τὸ κακό, ποιό τὸ δίκαιο, ποιό τὸ ἄδικο, ποιό τὸ κοινὸ συμφέρον, ἢ συνταγὴ τῆς «γενικῆς εὐτυχίας». Καί, ἐπειδὴ «ξέρουν», εἶναι ἀδίστακτοι. Ἐπιστρατεύουν κάθε μορφὴ φρίκης καὶ θηριωδίας γιὰ νὰ ὑπηρετήσουν τὴν «ἀλήθεια» ποὺ κατέχουν, τὴν «ιερότητα» τῶν στόχων τους.

Ἀκόμα σήμερα, τολμοῦν πρωτοκορυφαῖοι κομμουνιστικῶν κομμάτων (τῶν «ὀρθόδοξων», τῶν συντηρημένων πιά στὴ φορμὸλη τοῦ ψυχοπαθολογικοῦ ἀταβισμού) νὰ ρητορεύουν ἐνάντια στὴ βία, στὴ σφαγὴ ἀθῶων. Προφανῶς ἔχουν λησμονήσει πόσα ἑκατομμύρια Ρῶσοι κουλάκοι τῆς φτωχολογιᾶς, μετρημένα ἑκατομμύρια, σφάχτηκαν ἀνελέητα γιὰ νὰ ἐφαρμόσει ὁ Στάλιν τὴ Νέα Ἀγροτικὴ Πολιτικὴ του. Καὶ πόσα ἑκατομμύρια «ἀπείθαρχους» ὑποτελεῖς εἶχε μακελλήσει πρὶν ὁ Λένιν γιὰ νὰ πραγματώσει τὴ Νέα Οἰκονομικὴ Πολιτικὴ του. Πόσοι «διαφωνοῦντες» μὲ τὴν ἀνθρωποσωτήρια «ὀχτωβριανὴ ἐπανάσταση» ἄστοί, διανοούμενοι, καλλιτέχνες ἔπρεπε νὰ ἐκτελεστοῦν ἢ νὰ χαθοῦν στὴν κόλαση τῶν γκουλάγκ, ἔχοντας ἀτιμαστεῖ σὲ παρωδίες δίκης, γιὰ νὰ γίνει πραγματικότητα τὸ «ἱερὸ» μαρξιστικὸ ὄραμα τῆς «ἀταξικῆς κοινωνίας». Κόπτονται γιὰ τὴν εἰρήνη οἱ πιστοὶ τοῦ Μάρξ, τῆς «Ἀριστερᾶς καὶ τῆς

προόδου», ξεχνώντας τη συγγνή λογική του μεγάλου Μπροστάρη ότι «ή βία είναι μαμή της Ιστορίας».

Είτε ιδεολογικό είτε θρησκευτικό τὸ ἐγγείρημα νὰ μεταμορφωθεῖ ἢ γῆ σὲ παράδεισο, κόλαση παράγει πάντοτε, βασανισμό ἀνθρώπων καὶ ἀπόγνωση. Ἡ ιδεολογία ἢ ἡ θρησκεία εἶναι μόνο τὸ πρόσχημα. Στὴν πραγματικότητα, ἡ φύση τοῦ ἀνθρώπου, τὸ ἀδυσώπητο ἔνστικτο τῆς αὐτοσυντήρησης, τῆς ἀνάγκης γιὰ ἐπιβολὴ καὶ κυριαρχία, ἀπαιτεῖ θωρακισμένη σιγουριά. Καὶ σιγουριά ἐξασφαλίζουν οἱ ξεκάθαρες διαχωριστικὲς γραμμές: ποῦ εἶναι τὸ καλὸ καὶ ποῦ τὸ κακὸ, ποιά ἢ ἀλήθεια καὶ ποιό τὸ ψέμα, ποιοὶ εἶναι ἀπὸ τὴ μεριά τοῦ καλοῦ καὶ τῆς ἀλήθειας (δικοί μας) καὶ ποιοὶ μὲ τὸ κακὸ καὶ τὸ ψέμα (οἱ ἐχθροὶ μας).

Θὰ σκανδαλιστοῦν οἱ ἀγνῶν, ἀγνότατων, προθέσεων διαδηλωτὲς τῶν τελευταίων ἡμερῶν ἂν τοὺς θυμίσω ὅτι τὸ πάθος ποὺ ἐκτονώνουν μὲ κραυγὲς ἐνάντια στὸν «χασάπη Μπούς» καὶ στοὺς «φονιάδες τῶν λαῶν Ἀμερικάνους» ἀπλῶς ἀναπαράγει ὅ,τι ἀκριβῶς καταδικάζουν. Ὅπως ὁ πρόεδρος τῶν ΗΠΑ καὶ οἱ μικρονοϊκοὶ φονταμενταλιστὲς ἐμπνευστὲς του, ἔτσι καὶ οἱ ἀνὰ τὸν κόσμον παθιασμένοι διαδηλωτὲς ποὺ τὸν βλαστημᾶνε ξέρουν (καὶ οἱ μὲν καὶ οἱ δὲ μὲ βεβαιότητα) τὸ «σωστό», τὸ «δέον», τὴν «ἀλήθεια». Καίγοντας στοὺς δρόμους ὁμοιώματα τοῦ Μπούς καὶ ἀμερικάνικες σημαῖες διαδηλώνουν οἱ διαδηλωτὲς πῶς, ἂν τὸ μποροῦσαν, θὰ ἔκαιγαν κι αὐτοὶ τοὺς «κακοὺς» μὲ τὴ δύναμη πυρὸς ποὺ οἱ «κακοὶ» διαθέτουν.

Προλαβαίνω τὴν ὀργή: Ὅχι, δὲν ἐξομοιώνω αὐτοὺς ποὺ μακελλεῦν γυναικόπαιδα μὲ αὐτοὺς ποὺ διαμαρτύρονται γιὰ τὸ ἔγκλημα. Ὅχι. Ὅμως τολμῶ νὰ διερωτῶμαι μήπως στὴν ἐξομοίωση σαφῶς παραπέμπει ἢ ἀναγωγὴ στὰ κίνητρα. Μήπως στὴν ἀναγνώριση τῆς ὁμοιότητας τῶν κινήτρων θὰ μποροῦσε νὰ ἀνιχνευθεῖ ἢ μόνη πιθανότητα ἐξόδου ἀπὸ τὸ ἀδιέξοδο τῆς βίας καὶ τοῦ πολέμου. Στὰ λησμονημένα (ἀπὸ τοὺς φονταμενταλιστὲς, καὶ ὄχι μόνο) τῆς χριστιανικῆς παράδοσης εἶναι καὶ ἡ ἐξομοίωση τοῦ φόνου μὲ μόνη τὴν ὀργισμένη λαιδὸρση τοῦ ἄλλου — μόνο μὲ τὸ νὰ βρῖσεις τὸν ἄλλον «ἡλίθιο» ἢ «τιποτένιο».

Ὅσες ἀντιπολεμικὲς διαδηλώσεις κι ἂν γίνουν στὸν πλανήτη, ὅσα εἰρηνιστικὰ κηρύγματα κι ἂν τὸν κατακλύσουν, ὅσο κι ἂν κυριαρχήσει ἡ χριστιανικὴ διδαχὴ νὰ ἀγαπᾶμε τοὺς ἐχθροὺς μας, πόλεμοι θὰ γίνονται πάντα, πάντα μὲ φρικώδεις σφαγὲς ἀθῶων καὶ συνακόλουθες κολάσεις πείνας, ὀδύνης, ἐξαθλίωσης. Ὅσο ἡ φύση τῶν ἀνθρώπων εἶναι αὐτὴ ποὺ εἶναι, καθὼς σοφὰ καὶ ἄτεγκτα διέγνωσε ὁ Θεοκυδίδης.

Ἡ ἔξοδος ἀπὸ τὸ παγιωμένο στὴν ἀνθρώπινη Ἱστορία ἀδιέξοδο τῆς βίας καὶ τῶν πολέμων μοιάζει νὰ εἶναι μόνο μύχιο προσωπικὸ κατόρθωμα. Κατόρθωμα ἐλευθερίας ἀπὸ τὸ ἔνστικτο, ἀπὸ τὶς σκληρυμένες θωρακίσεις τῆς ἐγωκεντρικῆς ἀπληστίας γιὰ βεβαιότητες, κύρος, ἐξουσία. Πραγματικὸς εἰρημιστὴς, ποὺ μάχεται τὸν πόλεμο καὶ κάθε ἀμάχη, ὑποθέτω πὼς εἶναι μόνο ὅποιος ἀποδέχεται ὅτι δὲν ξέρει τὴν ἀλήθεια, δὲν τὴν κατέχει, δὲν εἶναι σίγουρος γιὰ «ἀντικειμενικότητες» καλοῦ καὶ κακοῦ. Ψάχνει, παραιτημένος ἀπὸ κάθε ἀπαίτηση βεβαιότητας. Μπορεῖ νὰ ἀντλεῖ ἀπὸ κάποια ἐμπειρικὴ μεταφυσικὴ παράδοση ἢ φιλοσοφία τὸ μέτρο, τὸ κριτήριό τῆς διάκρισης τοῦ πραγματικοῦ ἀπὸ τὸ φαντασιώδες, τῆς γνησιότητας ἀπὸ τὴν ἀλλοτρίωση. Ἀλλὰ ἡ ἴδια ἡ διάκριση εἶναι τὸ συνεχὲς ἄθλημά του, ἡ καθημερινὴ ἐλεύθερη διακινδύνευσή του.

«Τὸ νὰ βρεῖς ἀληθινὰ τὸν Θεὸ εἶναι νὰ τὸν ἀναζητεῖς ἀδιάκοπα, νὰ μὴν κορεσθεῖ ποτὲ ἡ ἐπιθυμία σου», λέει ὁ Γρηγόριος Νύσσης. Καὶ ὁ Ἰσαὰκ ὁ Σύρος μιλάει γιὰ τὸ εἶδος τῆς ἄγνοιας ποὺ εἶναι «ὑπερτέρα πάσης γνώσεως». Αὐτὴ ἡ συναρπαστικὴ παραίτηση ἀπὸ τὴν ἐξουσιαστικὴ βεβαιότητα, ἡ ταπεινὴ ἀποδοχὴ τῆς ἄγνοιας, εἶναι μιὰ ἄλλη «γνώση» — ὁ Ἐλύτης τὴν ὅρισε μὲ ἄκρα εὐθυβολία: «Λάμπει μέσα μου κείνο ποὺ ἀγνοῶ. Μὰ ὡστόσο λάμπει!»

Ἐπίκαιρη ἢ πρόκληση: Νὰ σπουδάσουμε τὴν ὁμοιότητα τῶν βεβαιότητων τοῦ Μποῦς μὲ τὶς βεβαιότητες τοῦ κάθε φονταμενταλισμοῦ: ἀπὸ τὸν Λευκὸ Οἶκο ὡς τὴ Μονὴ Ἐσφιγμένου καὶ ἀπὸ τοὺς Ταλιμπὰν ὡς τὴν κροκοδείλια μαρξιστικὴ ὑποκρισία. Μήπως καὶ κερδίσουμε κάποιες ρωγμὲς στὶς μύχιες θωρακισμένες «πεποιθήσεις» μας.

Ἀμερικανική ἢ μήτρα τοῦ φονταμενταλισμοῦ

ΔΙΑΒΑΖΟΥΜΕ ΣΤΟΝ ΤΥΠΟ (καὶ στὸν ἑλληνικό) γιὰ τὸ θρησκευτικὸ ὑπόβαθρο τῆς πολιτικῆς τῶν ΗΠΑ σήμερα: Ὁ πρόεδρος, Τζὼρτζ Μπούς ὁ νεότερος, εἶναι ἐκφραστὴς ἀντιλήψεων καὶ ὁραμάτων τῆς ἀμερικανικῆς κοινωνίας πρωτίστως θρησκευτικῶν. Θρησκευτικὲς ἀρχὲς καὶ ἐπιδιώξεις ἐπενδύονται στὴν πολιτικὴ πρακτικὴ.

Καυχᾶται ὁ ἴδιος ὁ πρόεδρος ὅτι ἀνήκει στοὺς «ἀναγεννημένους» (born-again) Χριστιανούς. Ἡ «ἀναγέννηση» καὶ ριζικὴ «μεταστροφή» του (conversion) τὸν ἔσωσε ἀπὸ τὸν ἀλκοολισμό καὶ τὸν ἐκλυτο βίο. Μὲ τὴν ἐκλογή του ἢ ἰσχυρὴ κοινωνικὴ μερίδα τῶν «Εὐαγγελιστῶν», καὶ εἰδικὰ τῶν «φονταμενταλιστῶν», πῆρε τὴ ρεβάνς μετὰ τὰ σεξουαλικὰ ἔκτροπα τοῦ προηγούμενου προέδρου, Κλίντον.

Ὅπως εἶναι γνωστό, *fundamental* στὰ ἀγγλικά σημαίνει τὸ θεμελιώδες, τὸ πρωταρχικὸ καὶ οὐσιώδες μιᾶς ἄποψης ἢ θεωρίας. Προτοῦ νὰ γίνει πασίγνωστος στὶς μέρες μας ὁ φονταμενταλισμὸς μὲ ἀφορμὴ τοὺς Μουσουλμάνους, οἱ Προτεστάντες στὴν Ἀμερικὴ, ἀπὸ τὸν 19ο κιόλας αἰῶνα, περιέφεραν μὲ καύχηση αὐτὸ τὸ ὄνομα: φονταμενταλισμὸς σήμαινε τὴν ἐμμονή, μὲ ἀπόλυτη συνέπεια, στὶς θεμελιώδεις καὶ βασικὲς ἀρχὲς τοῦ χριστιανικοῦ εὐαγγελίου.

Αὐτὴ ἢ φιλοδοξία καὶ καύχηση σχηματοποιήθηκε σὲ κοινωνικὸ μὀρφωμα ἢ ρεῦμα ὡς ἀντίδραση σὲ τάσεις «ἐκμοντερνισμοῦ» τοῦ Χριστιανισμοῦ καὶ τῆς πουριτανικῆς (ἀπὸ καταγωγὴ) ἀμερικανικῆς κοινωνίας. Μὴν ξεχνᾶμε ὅτι ἡ ἀμερικανικὴ κοινωνία συγκροτήθηκε, ἀφετηριακά, κυρίως ἀπὸ ἀκραίους πουριτανούς φυγάδες Ἀγγλοσάξονες. Αὐτοὶ πρῶτοι καὶ ὀργανωμένα ἐγκατέλειψαν τὴν Εὐρώπη μὲ τὸ ὄραμα νὰ ἀναδείξουν τὴν Ἀμερικὴ σὲ καινούργια «γῆ τῆς ἐπαγγελίας», νὰ ἀποτελέσουν οἱ ἴδιοι τὸν «νέο Ἰσραὴλ τοῦ Θεοῦ», νὰ πραγματοποιήσουν ἄμεσα τὴ

«Βασιλεία τοῦ Θεοῦ». Ταύτισαν τὴν ἐμπιστοσύνη στὸν Θεὸ μὲ τὴν ἰσχὺ τοῦ χρήματος («In God we trust» γράφει ἐπάνω κάθε χαρτονόμισμα δολαρίου), τὴν Ἠθικὴ μὲ τὴν οἰκονομικὰ ἀποδοτικὴ ἔργασία (Work Ethics), τὴ θρησκευτικότητα μὲ τὴν ἀτομικὴ κατοχύρωση καὶ τὴν κοινωνικὴ εὐημερία (Civil Religion).

Τέτοιες ἐπιδιώξεις ἢ καὶ κατακτήσεις θεωρήθηκε ὅτι ὑπονομεύονται ἀπὸ τὸν «μοντερνισμό»: τὶς νεωτερικὲς ἐπιστημονικὲς μεθόδους καὶ ἀντιλήψεις, τὴν ἱστορικοφιλολογικὴ ἔρμηνεία τῆς Βίβλου, τὶς φιλελεύθερες κοινωνικοπολιτικὲς θεωρίες. (Συμβολικὴ ἔκφραση τοῦ μοντερνισμοῦ θεωρήθηκε ἡ θεωρία τοῦ Δαρβίνου — ὡς σήμερα ἀκόμα πρέπει νὰ ὑπάρχουν πολιτείες τῶν ΗΠΑ ποὺ ἀπαγορεύουν μὲ νόμο τὴ διδασκαλία τῆς Ἐξελικτικῆς Θεωρίας στὰ σχολεῖα.)

Ἀντίδραση στὸν «μοντερνισμό» ἦταν ἡ ἐνθουσιώδης «ἐπιστροφή στὰ θεμέλια» τῆς πίστεως, ἡ φανατικὴ προσκόλληση στὶς ἐντολὲς τῆς Βίβλου. Βασικὴ πίστη τῶν φονταμενταλιστῶν εἶναι ἡ «θεοπνευστία» τῆς Βίβλου: ἡ Βίβλος ὑπαγορεύτηκε στοὺς συγγραφεῖς τῆς ἀπὸ τὸν Θεό, εἶναι θεόπνευστη κατὰ γράμμα, μέχρι καὶ στὰ σημεῖα στίξεως. Ἔτσι κατέχουν οἱ φονταμενταλιστὲς τὴν «ἀντικειμενικὴ» ἀλήθεια, τὴν ἀλάθητη διατύπωση τῆς ἀλήθειας. Καὶ ἡ ἀλήθεια δὲν εἶναι «θεωρία», δόγματα, ἀφηρημένες ιδέες. Εἶναι πολὺ συγκεκριμένες ἐντολές, κώδικας ἠθικῆς συμπεριφορᾶς, ἀκριβέστατος ἐντοπισμὸς τοῦ «καλοῦ» καὶ τοῦ «κακοῦ», μέτρο γιὰ νὰ μετράει ὁ ἄνθρωπος τὴ βεβαιότητα τῆς ἀτομικῆς του σωτηρίας.

Χιλιάδες ἢ καὶ ἑκατομμύρια ἀνθρώπων, χάρι στὴν «ἀναγέννηση» καὶ «μεταστροφή» τους, ἔζησαν ἢ ζοῦν τὴ μία καὶ μοναδικὴ ζωὴ τους στὴ φυτικὴ «εὐτυχία» τῆς ἀπόλυτης ψυχολογικῆς σιγουριᾶς ὅτι κατέχουν τὴν ἀλήθεια, τὴν ἀρετὴ, τὴν αἰώνια σωτηρία. Ἡδονίζονται μὲ νομικὲς ὀριοθετήσεις τοῦ ναρκισσισμοῦ τους, ἐξειδικευμένη περιπτωσιολογία διαβάθμισης φαντασιωδῶν ἐνοχῶν ἢ ἀρετῶν. Ἔχουν ἀναπτύξει ψυχικοὺς μηχανισμοὺς ποὺ ἐξωραΐζουν σὰν «θυσία» καὶ «αὐταπάρηση» τὴν κόλαση ἀδυσώπητου ἄγχους, ἀπωθημένων ἐπιθυμιῶν, φόβου γιὰ τὴν ἐνηλικίωση, γιὰ τὴν εὐθύνη τῆς ἐλευθερίας. Ταυτίζουν

«ήρωικά» τὴ θρησκεία μὲ τὸν τρόπο τῆς ἁμαρτίας, τὴν ἀρετὴ μὲ τὴν ἀπέχθεια γιὰ τὸ ἴδιο τους τὸ κορμί. Ἡ οἰκογένεια, τὸ κράτος, οἱ κοινωνικὲς δομὲς καὶ οἱ θεσμοὶ εἶναι ὅλα ὑποταγμένα στὴ νευρωτικὴ μονομανία νὰ νικηθεῖ τὸ «κακό», νὰ θωρακιστεῖ τὸ ἐγώ τους μὲ τὴ βεβαιότητα τῆς «αἰώνιας σωτηρίας».

Πρέπει νὰ ἀκούσει κανεὶς «Εὐαγγελιστὲς» ἱεροκήρυκες στὴν ἀμερικανικὴ τηλεόραση, συνήθως Κυριακὴ πρωί, κορυφαίους τοῦ φονταμενταλισμοῦ (— κάποιοι ἀπὸ αὐτοὺς ἀναφέρονται στὸν Τύπο ὡς προσωπικοὶ φίλοι τοῦ προέδρου Μπούς). Ἀκόμα καὶ ὁ μέσης νοημοσύνης τηλεθεατὴς μένει ἐνεὸς μὲ τὶς παιδαριώδεις ἀφέλειες, τὰ δογματικὰ κλισέ, τὴ μικρόνοια τῶν «ἐπιχειρημάτων», τὴ βάνουση ἀχρήστευση τῆς λογικῆς καὶ τῆς κριτικῆς σκέψης. Καὶ ὅλος αὐτὸς ὁ κρετινισμὸς κανοναρχεῖ τὴ συναισθηματικὴ ἔξαρση, τὴ γλυκερὴ συγκινησιακὴ φόρτιση: ἐπιστρατεύονται ψυχολογικὰ τερτίπια ὑποβολῆς, θεατρinίστικες χειρονομίες, ὕφος μελό, τεχνητοὶ συνεπαρμοί.

Διερωτᾶται κανεὶς πῶς γίνεται νὰ γεννάει καὶ νὰ συντηρεῖ τέτοιο πρωτογονισμὸ μιὰ κοινωνία μὲ κορυφαῖα, στὸν διεθνή στίβο, ἐπιτεύγματα ἐπιστημονικῆς καὶ τεχνολογικῆς πρωτοπορίας. Ποιό πρέπει νὰ εἶναι τὸ ποσοστὸ τῶν διανοητικῶν ἀνεξέλικτων στὴν κοινωνία τῶν ΗΠΑ, τῶν ἀτόμων ἐξαιρετικὰ μειωμένης καλλιέργειας, τῶν καθαρὰ ψυχοπαθολογικῶν περιπτώσεων. Τὴν ὥρα ποὺ ρητορεύει ὁ φονταμενταλιστὴς ἱεροκήρυκας, πλῆθος τηλεθεατῶν καταθέτουν στὴν ἐκπομπὴ χιλιάδες δολαρίων γιὰ νὰ ἐνισχυθεῖ ἡ μάχη ἐνάντια στὸ «κακό», ἡ μάχη γιὰ τὸν θρίαμβο τοῦ «καλοῦ» καὶ τῆς «ἀλήθειας»!

Ὅταν λογαριάσει κανεὶς σοβαρὰ αὐτὴ τὴ θρησκευτικὴ πτυχὴ τῆς κοινωνίας τῶν ΗΠΑ, ἀπαντάει σὲ πολλὰ ἐρωτήματα: Πῶς καὶ γιατί ἄνθρωποι μετριότατων διανοητικῶν ἱκανοτήτων ψηφίζουνται πρόεδροι αὐτῆς τῆς ὑπερδύναμης. Πῶς καὶ γιατί μιὰ τόσο «προοδευμένη» κοινωνία καταπίνει μὲ κάθε ἄνεση τὶς πιὸ κραυγαλέες ψευδολογίες γιὰ τὴ δολοφονία τῶν Κέννεντυ, γιὰ τοὺς κινδύνους ποὺ διατρέχουν οἱ ΗΠΑ ἀπὸ τὸ Ἰράκ, γιὰ τὴν ἀνάγκη «ἀνθρωπιστικοῦ» μακελλέματος τῆς Σερβίας, γιὰ τὴν «ἠθικὴ ὑποχρέωση» νὰ ὑποτάσσεται ὁ πρόεδρος καὶ ὁ ἐξουσιαστικὸς

μηχανισμὸς τῶν ΗΠΑ στὴν πολιτικὴ τοῦ Σαρὸν. Πῶς καὶ γιατί ἡ ἀμερικανικὴ κοινὴ γνώμη δαιμονοποιεῖ μὲ τόση εὐκολία (καὶ ἐπιλεκτικὴ αὐθαιρεσία) λαοὺς καὶ ἡγέτες, ὑποψήφια θύματα στυγερῶν ὀλοκαυτωμάτων.

Ὁ θρησκευτικὸς φονταμενταλισμὸς εἶναι μόνον ἓνα ἀπὸ τὰ χαρακτηριστικὰ τῆς κοινωνίας ποὺ ὑπογραμμίζουν ἐμφατικὰ τὴν ἱστορικὴ εὐθύνη τῆς Εὐρώπης σήμερα. Εὐθύνη γιὰ τὴ διάσωση σεβασμοῦ, σὲ διεθνὲς ἐπίπεδο, τῶν πολιτικῶν κατακτήσεων τῆς νεωτερικότητας.

Κυριακὴ 9.3.2003

Θρησκευτικότητα τῶν ἐνστίκτων

ΔΙΑΚΟΣΙΟΙ ΤΗΛΕΟΠΤΙΚΟΙ σταθμοὶ στὶς ΗΠΑ καὶ περίπου χίλιοι διακόσιοι ραδιοφωνικοὶ εἶναι ἰδιοκτησία «Εὐαγγελιστῶν» ἱεροκηρύκων. Χαρακτηρίζονται «ἠλεκτρονικὲς ἐκκλησίες» καὶ πρόκειται, κατὰ κανόνα, γιὰ σέκτες φονταμενταλιστῶν, ὀργανωμένες σὰν ἐμπορικὲς ἐπιχειρήσεις (ἀπαλλασσόμενες ἀπὸ κάθε φορολογία). Ὁ ὅρος «Εὐαγγελιστὲς» καλύπτει παραλλαγές καὶ ἰδιαιτερότητες «ὁμολογιῶν» ὅπως οἱ Μεθοδιστὲς, οἱ Βαπτιστὲς, οἱ Ἀναβαπτιστὲς, οἱ Πεντηκοστιανοί, οἱ Ἀποστολικοὶ ἢ ἄλλα ἰδιότυπα ἐφευρήματα «ἐρμηνείας» τοῦ Χριστιανισμοῦ.

Μόνον τὸ συγκρότημα Robertson (Christian Broadcasting Network – CBN), μὲ τέσσερα κανάλια καλωδιακῆς τηλεόρασης καὶ τριάντα ραδιοφωνικοὺς σταθμούς, ἐκπέμπει σὲ εἴκοσι ἑκατομμύρια νοικοκυριά. Ἀκόμα ἰσχυρότερος ὁ ὅμιλος ἐπιχειρήσεων τοῦ ἱεροκήρυκα Swaggart (Swaggart Ministries) φτάνει σὲ τριάντα ἑκατομμύρια σπίτια, ἀποφέρει ἑκατὸν σαράντα ἑκατομμύρια δολάρια τὸ χρόνο, καὶ συνηθισμένη ἡμερήσια ἀνταπόκριση τοῦ κοινοῦ (σὲ τηλεοπτικὲς ἐκκλήσεις γιὰ χρηματοδότηση τῆς «μάχης ἐνάντια στὶς δυνάμεις τοῦ κακοῦ») εἶναι τετρακόσιες χιλιάδες δολάρια. Εἰσπρακτικὸ ρεκόρ φαίνεται ὅτι κατέχει ὁ Oral Roberts, ποὺ ἐξαγγέλλει ἀπὸ τὴ μικρὴ ὀθόνη σὲ κατάσταση ὑστερίας: «Ἄν δὲν μαζέψω ὀκτὼ ἑκατομμύρια

δολάρια, ὁ Θεὸς θὰ μὲ καλέσει κοντά του!» Καὶ τὰ χρήματα καταφθάνουν ἀφειδῶς ἀπὸ κάθε γωνιὰ τῆς Ἀμερικῆς.

Σαράντα ἑκατομμύρια Ἀμερικανῶν σήμερα δηλώνουν «ἀναγεννημένοι» (born-again) ἀπὸ τὸ Ἅγιο Πνεῦμα (ὅπως καὶ ὁ πρόεδρος Μπούς). Ἡ θρησκοληψία μοιάζει κοινωνικὸ δεδομένο τόσο κυρίαρχο ὅσο καὶ ἡ παχυσαρκία. Μαζικὲς ὀργανώσεις σὲ ὀλόκληρη τὴ χώρα (ὅπως ἡ Χριστιανικὴ Συμμαχία, μὲ δέκα ἑκατομμύρια μέλη) ἔχουν ἀναλάβει τὴ φανατισμένη ὑπεράσπιση τῶν «ἀμερικανικῶν ἀξιῶν»: τῆς πίστεως στὴν κατὰ γράμμα θεοπνευστία τῆς Βίβλου, στὸν καθολικὰ ὑποχρεωτικὸ χαρακτήρα τῆς παλαιοδιαθηκικῆς ἠθικῆς, στὴν ἀπαίτηση ὁ πρόεδρος τῶν ΗΠΑ νὰ εἶναι ἀποδεδειγμένα συνεπῆς Χριστιανός, ὑποχρεωτικὴ ἡ καθημερινὴ προσευχὴ στὰ σχολεῖα, παράνομη ἡ ἔκτρωση, ἡ πορνογραφία, ἡ διδασκαλία τῆς θεωρίας τοῦ Δαρβίνου.

Στὰ φονταμενταλιστικὰ κινήματα τῶν «Εὐαγγελιστῶν» κυριαρχεῖ κηρυγματικὸς λόγος ἀπλοϊκός, ἀφελής, συχνὰ παιδαριώδης, στὴν κυριολεξία μικρονοϊκός. Ὅμως ἐκφέρεται μὲ μελετημένη σκηνοθεσία: κραυγαλέες συναισθηματικὲς ἐξάρσεις, ψυχολογικὰ τεχνάσματα ὑποβολῆς, θεατρικὲς ἐπιδείξεις βεβαιότητας. Οἱ ἀκροατὲς μετέχουν στὴν παράσταση: σὲ πολλὰς περιπτώσεις ξεσπᾶνε σὲ ὑστερικὲς κραυγές, σὲ περίεργους βρυχηθμούς, κλαῖνε, σφιχταγκαλιάζονται, ὑψώνουν τὰ χέρια μὲ κορμιὰ τεντωμένα, ἐκστασιάζονται, οὐρλιάζουν ἀκατάληπτα λόγια, σέρνονται χάμω, λιποθυμοῦν.

Ἀπὸ τίς κεντρικὲς ἐμμονές τους εἶναι νὰ ὑποστηριχθεῖ μὲ κάθε θυσία τὸ κράτος τοῦ Ἰσραὴλ καὶ ὁ Σιωνισμός, γιὰ τὴν ἔτσι ἐρμηνεύουν ὅτι ἀπαιτεῖ ἡ Βίβλος καὶ μόνο ἔτσι θὰ ἐπιταχυνθεῖ ὁ ἐρχομὸς τῆς Δευτέρας Παρουσίας τοῦ Χριστοῦ. Εἶναι βέβαιοι οἱ ἀμερικανοὶ φονταμενταλιστὲς ὅτι ζοῦμε κιόλας στὰ ἔσχατα τῆς Ἱστορίας, ὁ Ἀντίχριστος, μὲ τὴ σφραγίδα τοῦ 666, ἐλέγχει προϊόντα ἀλλὰ καὶ διεθνεῖς ὀργανισμοὺς καὶ εἶναι πιὰ ἐπεῖγον νὰ κατατροπωθοῦν οἱ δυνάμεις τοῦ κακοῦ, ἔστω καὶ μὲ τὴν πυρηνικὴ δύναμη τῶν ΗΠΑ. Ἔτσι κι ἀλλιῶς, ἀπὸ τὴν πυρηνικὴ σύγκρουση θὰ ἐπιζήσουν οἱ «ἀνα-γεννημένοι» Χριστιανοί, οἱ μαχητὲς τῆς ἠθικῆς, οἱ γαλαντόμοι χρηματοδότες τῆς «στρατιᾶς τοῦ καλοῦ».

Πληρέστερη πληροφόρηση για τὸν ἀμερικανικὸ φονταμενταλισμὸ σήμερα προσφέρει, μὲ εἰδικὸ ἀφιέρωμα, τὸ τελευταῖο τεῦχος τοῦ περιοδικοῦ Ἑρδην (ἀρ. 42, Ἰούνιος 2003). Ὑπάρχει ἀκριβῆς ἀναφορὰ στὶς πηγές τοῦ πληροφοριακοῦ ὕλικου καὶ διασάφηση τῶν πολιτικῶν ἐπιπτώσεων, ἰδιαίτερα τῆς διαπλοκῆς τοῦ ἀμερικανικοῦ φονταμενταλισμοῦ μὲ τὸν διεθνή Σιωνισμό. Γιὰ τὴν ἐδῶ ἐπιφυλλίδα ἡ ἀφορμὴ εἶναι γόνιμη προκειμένου νὰ συναχθεῖ ἐρώτημα ἐπικαιρικὸ, ἀνθρωπογνωσίας σημαντικό: Ἐὰν καὶ κατὰ πόσο ἡ θρησκευτικότητα καθορίζεται ἀπὸ ὁρμές φυσικῆς-βιολογικῆς ἀναγκαιότητας καὶ μὲ ποιές προϋποθέσεις ἀποδεσμεύεται ἀπὸ τὸ ἔνστικτο ἢ μεταφυσικὴ ἀναζήτηση ὅταν λειτουργεῖ ὡς ἄξονας συγκρότησης πολιτισμῶν.

Δυσανάβατο θέμα, ἀλλὰ καὶ μόνον ἂν συνειδητοποιηθεῖ, τὸ κέρδος μεγάλο. Ὁρμέφυτη καὶ ἐνστικτώδης ἀνάγκη ἢ θρησκευτικότητα, ἴσως πιὸ δυναστευτικὴ καὶ ἀπὸ τὴν ἀδυσώπητη ὁρμὴ τῆς διαιώνισης, ἀφοῦ τόσο συχνὰ ἡ σεξουαλικότητα ἀκυρώνεται ἀπὸ τὴ θρησκευτικὴ ἀνάγκη. Εἶναι ἡ προτεραιότητα τοῦ ἐνστίκτου τῆς αὐτοσυντήρησης ποὺ ἀπαιτεῖ τὴ θωράκιση τοῦ ἐγῶ. Ἀπαιτεῖ ἀκλόνητες βεβαιότητες, ἄρα «πεποιθήσεις» μὲ κύρος μεταφυσικό, κατοχυρωμένες σὰν αὐθεντία τεκμαρτῆς «ἀποκάλυψης». Ὅσο πιὸ βασανιστικὲς ἀνασφάλειες ἔχει τὸ ἄτομο, τόσο πιὸ φανατισμένα ἀγκιστρώνεται στὶς θρησκευτικὲς του «πεποιθήσεις».

Ταυτόχρονα, τὸ ἔνστικτο ἀπαιτεῖ κανονιστικὲς ἀρχές ἀπόλυτου κύρους, ἠθικὸ νόμο δοσμένον ἀπὸ τὸν Θεό, ἔτσι ὥστε ἡ τήρησή του νὰ ἐξασφαλίζει στὸ ἐγῶ τὴ νομικὰ τεκμηριωμένη σιγουριὰ ὅτι θὰ «σωθεῖ» ὅπωςδήποτε, θὰ ζήσει στοὺς αἰῶνες τῶν αἰώνων. Φανατισμένη, λοιπόν, προσκόλλησις στὸ γράμμα τῆς διατύπωσης θρησκευτικῶν «πεποιθήσεων» καὶ σχολαστικὴ πιστότητα τήρησης κωδικοποιημένων ἐντολῶν ἠθικῆς εἶναι τὰ δύο ἐχέγγυα ἱκανοποίησης τῆς βιολογικῆς ἐνστικτώδους θρησκευτικότητας — τῆς ὁρμῆς γιὰ αὐτασφάλιση, κυριαρχία, ἐπιβολή, ἀπώθησις τοῦ φόβου τοῦ θανάτου.

Μοναδικὸ πεδίο ἐνδεχόμενης ἐλευθερίας ἀπὸ τὶς ἀναγκαιότητες τῆς φύσης εἶναι μόνον ἡ σχέση: τὸ ἄθλημα

αὐθυπέρβασης καὶ αὐτοπροσφορᾶς προκειμένου νὰ κοινωνεῖται ἡ ζωὴ. Οἱ λογικὲς σχέσεις κοινωνίας διαφοροποιοῦν τὸν ἄνθρωπο ἀπὸ τὰ ἄλογα ζῶα καὶ ἡ μεταφυσικὴ γεννάει πολιτισμὸ ὅταν ἐκφράζει τὴν προτεραιότητα ὄχι τῆς ἀτομοκεντρικῆς θρησκευτικότητας ἀλλὰ τῶν σχέσεων κοινωνίας. «Ἐκκλησία τοῦ δήμου» καὶ «Ἐκκλησία τοῦ Χριστοῦ» ἦταν ὁ στίβος γιὰ τὴν πραγμάτωση καὶ φανέρωση τῆς ὑπαρκτικῆς ἀλήθειας: τῆς ζωῆς ἐλεύθερης ἀπὸ τὶς ἀπρόσωπες, τυφλὲς ἀναγκαιότητες «σωτηρίας» τοῦ ἐγώ.

Σήμερα, στὴ θέση τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ ἀθλήματος μοιάζει νὰ θριαμβεύει ἡ ἐνστικτώδης ὀρμέφυτη θρησκευτικότητα θεσμοποιημένη σὲ ἐξουσιαστικούς ἰδρυματικούς «-ισμούς»: Ρωμαιοκαθολικισμό, Προτεσταντισμό, Ὁρθοδοξισμό. Καὶ ὅποιος θέλει ἀπὸ δείγμα θρησκευτικοποίησης τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ γεγονότος ἄς ἀκροᾶται ἐπιμελῶς, ἔστω γιὰ λίγες μέρες, τὸν Ραδιοφωνικὸ Σταθμὸ τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος.

Κυριακὴ 22.6.2003

Ἡ αὐθαιρεσία χρειάζεται τὴν τρομοκρατία

ΚΑΘΕ ΠΑΡΑΧΡΗΣΗ τῆς ἐξουσίας, τυραννία, ἀπολυταρχία, ὀλοκληρωτισμός, χρειάζεται νὰ ἐπισειεῖ, γιὰ τὴ δικαίωσή της, τὸ φόβητρο κάποιου ἀπειλητικοῦ ἀντιπάλου. Ἡ ἀπειλὴ κάνει εὐλόγη ἢ δευτερεύουσα τὴν παράχρηση, εἶναι τὸ πρόσχημα τῆς «ἀνάγκης» γιὰ ἰταμότητα καὶ αὐθαιρεσία.

Ὁ ναζισμὸς χρειαζόταν τοὺς Ἑβραίους, ὁ φασισμὸς τὸν κομμουνισμό, ὁ κομμουνισμὸς τὴν ἰμπεριαλιστικὴ στρατηγικὴ τοῦ καπιταλισμοῦ, ὁ καπιταλισμὸς τὸν «κομμουνιστικὸ κίνδυνο». Σήμερα οἱ ἀξιώσεις πλανητικῆς κυριαρχίας τῶν ΗΠΑ χρειάζονται τὸ φόβητρο τῆς «τρομοκρατίας». Ὅπως καὶ τὸ κράτος τοῦ Ἰσραὴλ χρειάζεται ἐνεργὸ τὴν ἀπειλὴ τοῦ ἀντισημιτισμοῦ γιὰ νὰ ἐπεκτείνει καὶ νὰ ἐδραιώσῃ τὶς κατακτήσεις του — χρειάζεται νὰ ἐπισειεῖ συνεχῶς τὸ φόβητρο ἑνὸς νέου «ὀλοκαυτώματος».

(Ἀκόμα καὶ στίς εὐτράπελες διαστάσεις τοῦ ἑλλαδικοῦ

ἐπαρχιωτισμοῦ, ἢ «σοσιαλιστικῆ» φενάκη τῆς «ἀλλαγῆς» ἢ τοῦ «ἐκσυγχρονισμοῦ», τριάντα χρόνια τώρα, ποντάρει μονότονα καὶ πληκτικὰ στὸ σκιάχτρο τῆς ἐμφυλιοπολεμικῆς Δεξιᾶς.)

Αὐτὴ ἢ «λογικῆ» τοῦ ἐκφοβισμοῦ τῶν ἀφελῶν, τῆς ἐξαπάτησης τῶν εὐπίστων, ὡς ποῦ μπορεῖ νὰ φτάσει; Ἀποδεδειγμένα, ὡς καὶ τὴν ἀναστολὴ συνταγματικὰ κατοχυρωμένων ἐλευθεριῶν, τὸν νομιμοφανῆ περιορισμὸ θεμελιωδῶν δικαιωμάτων τοῦ ἀνθρώπου. Ἡ σχετικὰ πρόσφατη πείρα τοῦ Ψυχροῦ Πολέμου ἔδειξε μὲ πόση εὐκολία κοινωνίες πρωτοπόρες στὴν προάσπιση τῆς δημοκρατίας καταστρατηγοῦν βάνουσα τὰ ἰδανικά τους. Συγκροτοῦσαν τὸ «στρατόπεδο τῆς ἐλευθερίας» οἱ κοινωνίες αὐτές, κι ὅμως, μπροστὰ στὸ φάσμα τοῦ μαρξιστικοῦ ὀλοκληρωτισμοῦ, ὀργάνωσαν ἢ στήριξαν ἄθλια δικτατορικὰ καθεστῶτα, κυβερνήσεις βίας καὶ διαφθορᾶς, ἀδιαφόρησαν γιὰ ἐκτελέσεις καὶ βασανισμοὺς χιλιάδων ἀθῶων.

Οἱ ἴδιες αὐτές πρωτοπόρες στὴ δημοκρατία κοινωνίες ἀνέχθησαν νὰ ζήσουν γιὰ χρόνια μέσα στὸν ἐφιάλτη τοῦ Μακαρθισμοῦ, κατάπιαν ἀδιαμαρτύρητα τὴ μικρονοϊκὴ προπαγάνδα ποὺ ἐξωραΐζε τὸν πόλεμο τοῦ Βιετνάμ ἢ ἐρμήνευε μὲ κρετινικὰ σενάρια τὶς δολοφονίες τῶν Κέννεντυ καὶ τοῦ Μάρτιν-Λούθερ Κίνγκ. Συνεχίζουν ὡς σήμερα, οἱ ἴδιες αὐτές κοινωνίες, νὰ παραβλέπουν τὰ πελώρια ψεύδη γιὰ ὄπλα μαζικῆς καταστροφῆς ποὺ διέθετε τὸ Ἰράκ ἢ γιὰ τοὺς «ἀνθρωπιστικούς λόγους» ποὺ ὑπαγόρευαν τὸ μακέλλημα τοῦ σερβικοῦ λαοῦ.

Ἀπὸ τὴν ἀτομικὴ συμπεριφορὰ καὶ τὶς καθημερινὲς σχέσεις ὡς τὶς ἐδραιωμένες τυραννίες, τὸν καλοστημένο αὐταρχισμό, τὴ θεσμοποιημένη ἰταμότητα, πάντοτε κάποιον φόβητρο ἐπιστρατεύεται γιὰ νὰ δικαιολογήσει τὴν ἀνθρώπινη βαναυσότητα. Κάποια «ἀπειλὴ» ὑπάρχει, καὶ γιὰ νὰ τὴν ἀναχαιτίσουμε ἀξίζει κάτι νὰ θυσιάσουμε ἀπὸ τὴν ἐλευθερία καὶ τὴ νοημοσύνη μας. Ὅσοι ἀντιλαμβάνονται τὴν ἀπάτη, σίγουρα ἔχουν χρέος νὰ τὴν καταγγέλλουν, νὰ ξεγυμνῶνουν τὰ προσχήματα. Εἶναι χρέος ἀντίστασης στὴν ἀλλοτρίωση, στὸν εὐνουχισμό, στὴν ἀποχαύνωση. Ἀλλὰ εἶναι καὶ ρίσκο. Ἀνεπαίσθητα καὶ ἠδονικὰ γλιστράει κανεὶς στὸν ρόλο αὐτόκλητου

είσαγγελέα, αρχίζει να φάχνει παντού για συνωμοσίες και πλεκτάνες, για «σκοτεινές δυνάμεις», δόλιες σκοπιμότητες.

Κριτική εγρήγορση και εὐτολμία ἀπὸ τὴ μιά, σύνεση καὶ νηφαλιότητα ἀπὸ τὴν ἄλλη. Εἶναι ἡ δίκιοτη προϋπόθεση προκειμένου νὰ ξεχωρίσουμε ποῦ τελειώνει ἡ ἀπανθρωπία καὶ φρίκη τῆς «τρομοκρατίας», ποῦ ἀρχίζει ἡ ἀνίερη πολιτικὴ τῆς ἐκμετάλλευση. Ἐπικίνδυνα ὀλισθηρὸ τὸ ἔδαφος ἂν κριτικὰ διερωτηθοῦμε ποιὸς ἀπὸ τοὺς δύο παράγοντες προηγείται ὡς αἰτιώδης ἀρχή: ἡ τρομοκρατικὴ ἐνέργεια ἢ ἡ σκοπιμότητα τῆς πολιτικῆς τῆς ἐκμετάλλευσης. Ὅλα δείχνουν ὅτι δίχως τὴν ἐφιαλτικὴ τραγωδία τῆς 11ης Σεπτεμβρίου 2001 τὸ ἀμερικανικὸ Κογκρέσο καὶ ἡ ἀμερικανικὴ κοινὴ γνώμη θὰ ἦταν ἀδύνατο νὰ συναινέσουν γιὰ πόλεμο στὸ Ἀφγανιστάν καὶ ἐπέμβαση στὸ Ἰράκ. Ὅμως ἡ Ἄλ Κάιντα ἐπιβιώνει ἐνεργὰ παρὰ τὴν ἰσοπέδωση τοῦ Ἀφγανιστάν, καὶ τὸ μύθευμα γιὰ τὸ ὄπλοστάσιο τοῦ Ἰράκ («ποῦ ἀπειλεῖ ἀκόμα καὶ τὶς ΗΠΑ») κατέρρευσε. Ἡ τραγωδία τῆς 11ης Σεπτεμβρίου μένει ἀδικαίωτη, Κογκρέσο καὶ ἀμερικανικὴ κοινωνία μοιάζει νὰ ἐξαπατήθηκαν, ὁ αἰτιώδης παράγων τῆς φρίκης συγκεχυμένος.

Ἴσως ρεαλιστικὴ ὁδὸς ἐρμηνείας εἶναι νὰ συμπεράνουμε ἀπὸ τὰ ἀποτελέσματα τὴν αἰτία: Ποιὸς περισσότερο ὠφελήθηκε ἀπὸ τὴν τρομοκρατικὴ ἐνέργεια τῆς 11ης Σεπτεμβρίου 2001; Σίγουρα ὄχι οἱ Παλαιστίνιοι καὶ καθόλου ὁ μουσουλμανικὸς κόσμος. Ὅμως ἔγινε στρατηγικὰ εὐκρινέστερος ὁ ἔλεγχος πετρελαιοπαραγωγικῶν περιοχῶν. Καὶ στὸ πεδίο τῶν ἐντυπώσεων τὰ ἀποτελέσματα εἶναι θριαμβικά: Ὁ ἰσλαμικὸς φονταμενταλισμὸς, ἀπὸ πρόβλημα καὶ κίνδυνος γιὰ τὸ κράτος τοῦ Ἰσραήλ, ἔγινε μιὰ παγκόσμια ἀπειλή, φόβητρο γιὰ ὅλα τὰ ἔθνη. Ἡ διεθνὴς τρομοκρατία ταυτίστηκε μὲ συγκεκριμένο θρήσκευμα καὶ ἡ ἀντίσταση στὴν τρομοκρατία μὲ συγκεκριμένη πολιτικὴ: αὐτὴν τῶν Σαρὸν καὶ Μπούς. Ὅποιος τάσσεται ἐναντίον τῆς πολιτικῆς τοῦ Ἰσραήλ εἶναι αὐτόματα μὲ τὸ μέρος τῆς τρομοκρατίας, εἶναι ἐχθρὸς τῶν ΗΠΑ, ἀντίπαλος τῆς πολιτισμένης ἀνθρωπότητας.

Τὴν ἐρμηνευτικὴ αὐτὴ ὀπτικὴ ἐνισχύει καὶ ἡ μεθοδευμένα περιορισμένη πληροφόρηση γιὰ τὸ γεγονὸς τῆς 11ης Σεπτεμβρίου.

Τὰ ἐπίσημα σενάρια εἶναι τόσο ἀφαιρετικά καὶ διάτρητα ὅσο καὶ ἐκεῖνα γιὰ τὶς δολοφονίες τῶν Κέννεντυ. Δὲν ξαναμίλησε κανεὶς γιὰ τὴν ἠθελημένη συντριβὴ ἀεροπλάνου καὶ στὸ Πεντάγωνο, οὔτε καὶ γιὰ τὸν ἐκεῖ ἀριθμὸ θυμάτων. Ὅσο γιὰ τὰ θύματα στοὺς «δίδυμους πύργους», οἱ καταμετρήσεις ἐμφανίστηκαν ἀναξιόπιστες, μὲ τοὺς ἀριθμοὺς νὰ μειώνονται ἐντυπωσιακὰ καὶ συνεχῶς.

Ἄλλὰ τὸ ἐντυπωσιακότερο δεδομένο ποὺ παρακάμφθηκε εἶναι ἡ διαφορὰ ἀνάμεσα στὴν τραγωδία τῆς Νέας Ὑόρκης καὶ σὲ ὅποιαδήποτε ἄλλη τρομοκρατικὴ ἐπίθεση τῆς Ἄλ Κάιντα — διαφορὰ σχεδὸν ἀπαγορευτικὴ συσχετισμῶν. Ἐμφατικὴ διαφορὰ προϋποθέσεων καὶ μηχανισμῶν ὀργάνωσης, μεθόδων, προετοιμασίας, δικτύωσης προσώπων, ἐπιτελικοῦ συντονισμοῦ. Ἄν οἰκαιοποιήθηκε τὸ χτύπημα ἡ Ἄλ Κάιντα, ἴσως νὰ ὀφείλεται μόνο στὸ ὅτι τῆς προσφέρθηκε «στὸ πιάτο» ἢ αἴγλη μιᾶς τόσο ἐντυπωσιακῆς «ἐπιτυχίας».

Παραπληροφόρηση, προπαγάνδα, κατασκευὴ συλλογικῶν ψευδαισθήσεων: οἱ τρομακτικὲς δυνατότητες τῆς «ἐπικοινωνιακῆς» τεχνολογίας ὅλες στὰ χέρια τῆς πολιτικῆς ἀνεξέλεγκτης πιά ἐξουσίας. Τὸ μόνο ποὺ ἀπομένει στὸν πολίτη εἶναι ἡ κριτικὴ του ἱκανότητα, ἡ κριτικὴ του σκέψη. Γιὰ νὰ σώσει τὴν αὐτοσυνείδητη ἑτερότητα καὶ ἀξιοπρέπεια τῆς λογικῆς του ὑπαρξῆς.

Κυριακὴ 14.12.2003

Ἐξ ὄνυχος τὴν ἀπανθρωπία

ΤΟΥΛΑΧΙΣΤΟΝ νὰ ξέρουμε τὰ ὅρια: νὰ εἶναι ξεκάθαρος ὁ διαχωρισμὸς ἀνάμεσα στὸν πολιτισμὸ καὶ στὴ βαρβαρότητα, στὴν ἐλευθερία καὶ στὴν τυραννία, στὴν ἀνθρωπία καὶ στὴν ἀπανθρωπία.

Ἄν εἶναι τιμητικὸ προνόμιο ἢ δυνατότητα δημόσιου λόγου, εἶναι γιὰ τὸν καταξιώνει ἢ εὐθύνει. Εὐθύνει νὰ ἐνισχύει ὁ λόγος τὶς γρηγοροῦσες συνειδήσεις στὴν ἐπίγνωση τῶν ὀρίων. Νὰ μὴ

συγχέεται σκόπιμα ὁ πολιτισμὸς μὲ τὴ βαρβαρότητα, ἢ ἐλευθερία μὲ τὴν τυραννία, ἢ ἀνθρωπιά μὲ τὴν ἀπανθρωπία. Ἔχει νόημα ὁ δημόσιος λόγος ὅταν ἐπωμίζεται τὴν εὐθύνη γιὰ τὴ διαστολὴ τῆς γνησιότητας ἀπὸ τὴν ἀπάτη.

Ἡ περίπτωση τοῦ καθηγητῆ Εὐγένιου Ἀγγελόπουλου (ἢ μεταχείρισή του ἀπὸ τὶς ἀμερικανικὲς Ἀρχὲς ἀσφαλείας, πρόσφατα, στὸ ἀεροδρόμιο τῆς Νέας Ὑόρκης) πρέπει νὰ καταγραφεῖ στὴ συνείδηση τοῦ καθενὸς μας μὲ ξεκάθαρη σημασία: Παραπέμπει σὲ κρατικὴ θεσμικὴ ὀργάνωση καὶ συμπεριφορὰ σαφῶς ὀριοθετημένη καὶ μὲ συγκεκριμένο ὄνομα: νεοναζιστικὴ.

Ἡ ἀπερίφραστη καταγγελία δὲν σημαίνει ἀντιαμερικανισμό, οὔτε ὅπωςδήποτε ἰδεολογικὲς προκαταλήψεις — μαρξιστικὲς, ἀντικαπιταλιστικὲς ἢ ὅποιες ἄλλες. Ἀλίμονο ἂν χαρίσουμε σὲ ὑπέρμαχους τῆς μονοτροπίας καὶ τῶν παρωπίδων τὴν εὐθύνη διαστολῆς τοῦ πολιτικοῦ πολιτισμοῦ ποὺ ἐκπροσώπησαν ὁ Οὐάσινγκτον, ὁ Τζέφφερσον, ὁ Λίνκολν ἀπὸ τὴν κρατικὴ ὀργάνωση καὶ συμπεριφορὰ ποὺ ἀποκαλύφθηκε στὴν περίπτωση Εὐγένιου Ἀγγελόπουλου.

Οὔτε ἔχει τὴν πρώτη σημασία, τολμῶ νὰ πιστεύω, ἡ παραβίαση τῶν ἀτομικῶν δικαιωμάτων τοῦ συγκεκριμένου καθηγητῆ. Ἄν ἐξαντλήσουμε τὴ βαρύτητα τοῦ συμπτώματος στὶς νομικὲς του παραμέτρους, ἀποδυναμώνουμε τὴν ἀποκαλυπτικὴ σημασία ποὺ ἔχει γιὰ τὴ συνειδητοποίηση τῆς διαφορᾶς (σὲ σημερινὲς συνθῆκες) τοῦ πολιτισμοῦ ἀπὸ τὴ βαρβαρότητα. Ξέρει ὅλα τὰ συλλογιστικὰ τερτίπια ὁ νομικισμὸς πάντοτε γιὰ νὰ ἐξωραΐζει τὴν ἀπανθρωπία τῶν μέσων ἐπικαλούμενος τὴν «ἰερότητα» τοῦ σκοποῦ.

Τὰ ἀνθρώπινα δικαιώματα, γιὰ τὰ ὁποῖα ὑποκριτικότατα κόπτεται ἡ ἐπίσημη κρατικὴ ρητορεία τῶν ΗΠΑ, παραβιάζονται βάνουσα σὲ κάθε «ἀνθρωπιστικὴ» (μὲ χιλιάδες θύματα ἀμάχων) ἐπέμβαση τῶν Ἀμερικανῶν σὲ πολλὲς χῶρες. Καὶ ὑπάρχει πάντοτε μιὰ νομικίστικη δικαιολογία γιὰ τὸ ἔγκλημα, ποὺ Κογκρέσο, Γερουσία καὶ κοινὴ γνώμη τὴν ἀποδέχονται μὲ ἐκπλήσσοσα εὐκολία καὶ ἀφέλεια.

Τὴν περίπτωση Ἐυγένιου Ἀγγελόπουλου ὀφείλουμε νὰ τὴ συνειδητοποιήσουμε ὡς ἀπειλὴ πρὸς ἅλους μας, τὸν προσωπικὸ βίον τοῦ καθενὸς μας. Δὲν εἶναι ἀνάγκη νὰ γνῶριζε κανεὶς στὸ παρελθὸν κάποιον ὑπόδικον σήμερον γιὰ τρομοκρατία ἢ νὰ εἶχε ἀναμειχθεῖ σὲ ἀντιδικτατορικὰ ὄργανῶσεις. Μιὰ ἐλάχιστη ἀπροσεξία, γιὰ παράδειγμα στὴν ἡμερομηνία λήξης τοῦ διαβατηρίου, ἀρκεῖ ὄχι γιὰ νὰ ὑποχρεωθεῖ ἀπλῶς νὰ ἐγκαταλείψει ἀμέσως τὶς ΗΠΑ, ἀλλὰ γιὰ νὰ κρατηθεῖ μὲ χειροπέδες καὶ ἀλυσίδες στὰ πόδια (δίχως καμία δυνατότητα ἐπικοινωνίας μὲ δικηγόρον, μὲ τὸ προξενεῖο τῆς χώρας τοῦ ἢ μὲ ὅποιονδήποτε) ὡς τὴν ἡμέραν πρὸς τὸν βροῦν πτῆση ἐπιστροφῆς.

Αὐτὸ πρὸς τρομάζει εἶναι ἡ ἐπίδειξη ἀγέρωχου ἡγεμονισμοῦ, αὐθαιρεσίας πρὸς δὲν λογοδοτεῖ σὲ κανέναν καὶ γιὰ τίποτα. Ὅχι μόνο ὅταν συντρίβει καὶ ἐξουθενῶναι τὴν ἀξιοπρέπεια ἐνὸς ἀνθρώπου στὸ ἀεροδρόμιον ἀφίξης τοῦ στὶς ΗΠΑ. Ἡ ἀχαλίνωτη ὑπεροψία τοῦ ἡγεμονισμοῦ δὲν λογαριάζει οὔτε ἀποφάσεις τοῦ Συμβουλίου Ἀσφαλείας οὔτε τὶς ἐκθέσεις ἐπιθεωρητῶν τοῦ ΟΗΕ οὔτε διακηρύξεις τῶν χωρῶν-μελῶν τῆς Εὐρωπαϊκῆς Ἑνώσεως ἂν ἔχει ἀποφασίσει νὰ ἐξοντώσει ἕναν λαὸν γιὰ νὰ καρπωθεῖ τὶς πλουτοφόρες ἐνεργειακὰς τοῦ πετρελίου. Εἶναι ἡ μοναδικὴ ὑπερδύναμη, μὲ σαφὴ ὑπεροπλία ἐναντὶ ὅποιουδήποτε πιθανοῦ ἀντιπάλου — μπορεῖ νὰ ἐπέμβει, ὅπου οἱ ἡγήτορες τῆς ἀποφασίσουν, μὲ πραγματικὴ κόλαση δολοφόνου πολεμικῆς ἰσχύος.

Μιλᾶμε γιὰ νεοναζισμό, ἀλλὰ δὲν ξέρω ἂν τὸ χιτλερικὸ καθεστῶς τῆς Γερμανίας, πρὶν ἐξαπολύσει τὸν ἐφιάλτη τοῦ πολέμου, εἶχε ποτὲ περιφρονήσει τόσο ἀπροκάλυπτα συγκεκριμένους ἀποφάσεις τῆς τότε Κοινωνίας τῶν Ἐθνῶν ἢ ἂν εἶχε συμπεριφερθεῖ, σὲ ἐλέγχους ἀλλοδαπῶν στὰ σύνορα, μὲ μεθόδους ἀνάλογες τῆς νεοϋορκέζικης θηριωδίας. Τὸ τραγικὸ εἶναι ὅτι οἱ βιαιότητες καὶ αὐθαιρεσίες πρὸς εἶχαν τότε ἐμφανιστεῖ (ἐναντίον τῶν ἀντιφρονούντων, τῶν Ἑβραίων, τῶν ἰδεολόγων τῆς Ἀριστερᾶς) δὲν ἀξιολογήθηκαν ἀπὸ τὴν εὐρωπαϊκὴ συνείδηση ὡς πρὸς τὸ τί κυοφοροῦσαν — ὡς σημάδια ἐπερχόμενης φρίκης.

Λειτουργήσῃ ἐπαναπαυτικὰ, στὴν περίπτωση τῆς πρώτης

ἐμφάνισης τοῦ ναζισμοῦ, καὶ ἡ αἴγλη τῆς γερμανικῆς κουλτούρας: Κανέννας δὲν μποροῦσε νὰ διανοηθεῖ ὅτι ἡ χώρα τοῦ Μπάχ καὶ τοῦ Χαίλντερλιν, τοῦ Κάντ καὶ τοῦ Χέγκελ, τοῦ Μπετόβεν καὶ τοῦ Γκαίτε, ἡ χώρα μὲ τὰ φημισμένα σὲ ὅλον τὸν κόσμον πανεπιστήμια καὶ τὴν ὑψηλότερη ἴσως τότε κατὰ κεφαλὴν καλλιέργεια, θὰ κυφοροῦσε θαλάμους ἀερίων, ὀλοκληρωτικὸ κράτος, παρανοϊκὲς ἀξιώσεις παγκόσμιας ἡγεμονίας.

Ἴσως ἀνάλογες ἐπαναπαυτικὲς προκαταλήψεις νὰ λειτουργοῦν καὶ σήμερον: Περιστατικὰ ὅπως αὐτὸ μὲ τὸν καθηγητὴ Εὐγένιο Ἀγγελόπουλο ἢ δηλώσεις θρασύτατου ἡγεμονισμοῦ ἀπὸ κορυφαίους τῶν ΗΠΑ ἢ οἱ ἀδίστακτοι σφαγιασμοὶ ἀμάχων μὲ ἀπὸ ἀέρος ἐπεμβάσεις στὴ Σερβία, στὸ Ἰράκ, στὸ Ἀφγανιστάν, εἶναι συμπτώματα ποὺ τὰ παραθεωροῦμε οἱ ἀφελεῖς μένοντες στὸν θαυμασμό μας γιὰ τὸ Χάρβαρντ, τὸ Πρίνστον, τὸ Μπέρκλεϋ, τὴν Ἀμερικὴ τῶν θαυμαστῶν ἐρευνητικῶν κέντρων, τῶν ἐπιστημονικῶν καὶ τεχνολογικῶν ἐπιτευγμάτων.

Ὁ ναζισμὸς βλάστησε στὴν καρδιὰ τῆς Εὐρώπης παρὰ τὴν ἱστορία καὶ τὶς κοινωνικὲς κατακτήσεις τῶν Εὐρωπαίων, τὴν τεταμένη εὐαισθησία τους γιὰ τὸν σεβασμὸ τῆς ἐλευθερίας καὶ τῆς ἀνθρωπιᾶς. Τὶς νεωτερικὲς εὐρωπαϊκὲς κοινωνίες δὲν τὶς συγκρότησε τὸ κυνήγι τῆς «εὐκαιρίας», τὸ χρῆμα ὡς μέτρο καθορισμοῦ κάθε ἀξίας, ἡ ἀπόλυτη κυριαρχία τῆς ἐλεύθερης ἀγορᾶς, ἡ μειονεξία τοῦ μετανάστη τοῦ ἐκπατρισμένου γιὰ πλουτισμό. Ἡ ἐπίγνωση τῶν διαφορῶν ποὺ χωρίζουν καισαρικὰ τὶς εὐρωπαϊκὲς ἀπὸ τὴν ἀμερικανικὴ κοινωνία φωτίζουν τὴν τεράστια εὐθύνη τῆς Εὐρώπης γιὰ τὰ σημάδια ἀχαλίνωτου καὶ ὑπεροπτικοῦ ἡγεμονισμοῦ ποὺ πληθαίνουν ἐκεῖθεν τοῦ Ἀτλαντικοῦ.

Κυριακὴ 2.3.2003

Αὐτὸ ποὺ μισοῦμε πράττουμε

ΣΥΧΝΟ ΤΟ ΣΥΜΠΤΩΜΑ, ἴσως ἰδίωμα τῆς φύσης τοῦ ἀνθρώπου:
Ἀναπαράγουμε αὐτὸ ποὺ ἐχθρευόμαστε, ἀντιγράφουμε αὐτὸ ποὺ

ἀπορρίπτουμε, αὐτὸ ποὺ πολεμᾶμε.

Οἱ πιὸ ἀποτρόπαιες μορφές φασισμού προέκυψαν στὸ στρατόπεδο τῶν ὠμοσμένων ἀντιπάλων του: στὸ ἐσωτερικὸ τῶν κομμουνιστικῶν κομμάτων, ὀρθόδοξων καὶ σχισματικῶν. Ὁλοκληρωτισμὸς τυφλῆς ὑποταγῆς στὴν ἡγεσία, χειραγώγηση τῶν συνειδήσεων, ἐξόντωση τῶν ἀντιφρονούντων, φίμωση τῆς κριτικῆς, εὐνουχισμὸς τῆς νοημοσύνης, παιδαριώδης μανιχαϊσμός, ἐθελόδουλες συμπεριφορές. Ἐκεῖ ὅπου μισητὸς ἐχθρὸς καὶ ἀντίπαλος ἦταν, ὑποτίθεται, ἢ ἀπανθρωπία τῆς ἀδικίας καὶ τῆς ἀνισότητος, ἢ αὐθαιρεσία τῆς ἐξουσίας, ἢ καταπίεση καὶ ἐκμετάλλευση ἀνθρώπου ἀπὸ ἄνθρωπο.

Τὰ ἴδια καὶ μὲ τὸν Χριστιανισμό: Κάτω ἀπὸ τὴ σκέπη του ἐφιαλτικὰ παραβλαστήματα ἀρχομανίας, ἀλάθητες καθέδρες, ἀπαιτήσεις πρωτείων, ὀλοκληρωτικὲς μέθοδοι ἐλέγχου τῶν συνειδήσεων, νομιμοποιημένα βασανιστήρια, ἐθελούσια ὑποτέλεια καὶ παραίτηση ἀπὸ τὴν ἐλευθερία, ἀπὸ τὶς εὐθύνες τῆς ἐνηλικίωσης. Ἐκεῖ ὅπου ἐχθρὸς καὶ ἀντίπαλος κηρύχθηκε ἀπὸ τὴν πρώτη στιγμή ὁ ἐγωκεντρισμὸς, ἢ οἷηση, ἢ ναρκισσικὴ αὐταρέσκεια, ἢ πλεονεξία, ἢ ἀδιαφορία γιὰ τὸν συνάνθρωπο, ἢ ζήλια, τὸ μίσος, ἢ ἐξουσιαστικὴ ἐπιβολή, ὁ νομικισμὸς, ἢ εἰδωλοποίηση τῆς ἀρετῆς.

Τρίτο σύμπτωμα, ξεχωριστὰ ἐπίκαιρο σήμερα: Οἱ ἄνθρωποι καταριόμαστε τὴ βία, ἀναθεματίζουμε τὸν παραλογισμό της, καταδικάζουμε τὴ σφαγὴ τῶν ἀθῶων, ποὺ τὴν ὀνομάσαμε «τρομοκρατία». Ὅμως ἡγέτες κρατῶν καὶ «ὑπερδυνάμεων» ἔχουν βαλθεῖ νὰ πολεμᾶνε τὴν τρομοκρατία μὲ τὴ λογικὴ καὶ τὶς μεθόδους τῆς τρομοκρατίας. Ἀναπαράγουν αὐτὸ ποὺ θέλουν νὰ ξορκίσουν, ἀντιγράφουν αὐτὸ ποὺ μετὰ βδελυγμίας καταδικάζουν.

Χρεοκοπία τῆς λογικῆς, τῆς πίστεως στὸν ὀρθολογισμὸ ποὺ θεμελιώνει τὸν πολιτισμὸ μας σήμερα. Ἄρνοῦνται οἱ ἰσχυροί, ἔστω καὶ νὰ ἀκούσουν, αὐτὸ ποὺ ὁ κοινὸς νοῦς καταλαβαίνει καὶ βεβαιώνει: ὅτι ἡ βία ποὺ χρησιμοποιεῖ ὁ ἀπελπισμένος δὲν τιθασεύεται μὲ περισσότερη, πιὸ ὀργανωμένη βία. Ὁ κύκλος θὰ γίνῃ φαῦλος καὶ θύματα μόνο οἱ ἀθῶοι. Γιὰ νὰ ἀναχαιτιστεῖ ἡ τρομοκρατία πρέπει οἱ ἀπελπισμένοι νὰ ξαναβροῦν ἐλπίδα, νὰ

ἔχει ἡ ζωὴ τους προοπτικὴ καὶ νόημα. Αὐτὴ ἡ ἀπλὴ ἀλήθεια εἶναι στὰ χεῖλη τῶν ἀπλῶν ἀνθρώπων σὲ κάθε γωνιὰ τῆς Γῆς. Ἔχει περάσει καὶ σὲ γραφίδες μεγάλου κύρους, τὴν κηρύσσουν διασημότητες μὲ διεθνή ἐμβέλεια. Ἀλλὰ οὔτε οἱ ταπεινοὶ οὔτε οἱ σπουδαῖοι εἰσακούονται. Ὁ κύκλος τῆς βίας, σύνδρομο ἀκραίου παραλογισμοῦ, συνεχίζεται τυφλά.

Ἀπὸ τὴ φρίκη τῆς ὠμῆς βίας πιὸ ἐξουθενωτικὴ καὶ πιὸ ἀπάνθρωπη εἶναι ἡ τρομοκρατία τῆς αὐθαιρεσίας. Γεννάει τρόμο καὶ ἀπελπισμὸ ἢ δύναμη τοῦ ἰσχυροῦ νὰ ἀποσιωπᾷ τὰ πραγματικῶς συμβαίνοντα, νὰ παραχαράσσει τὴν πληροφόρηση, νὰ πλαστογραφεῖ τὴν Ἱστορία. Γεννάει βία ὁ ἀπελπισμὸς τοῦ ἀπελπισμένου, ὄχι τόσο ὅταν ὁ ἀντίπαλος εἶναι ὀπλικὰ ὑπέρτερος καὶ συντρίβει τὸν ἀδύναμο, ὅσο ὅταν τὸ δίκιο τοῦ θύματος θάβεται στὴ σιωπῇ. Ὅταν τὸ θῦμα σπιλώνεται, ὁ ἀγώνας του συκοφαντεῖται, τὸ ὄνομά του ταπεινώνεται. Γίνεται τρομοκράτης ὁ προγραμμαμένος νὰ ἐξοντωθεῖ ἀτιμωτικά, ὄχι γιὰ ἀνομήματα, ἀλλὰ μόνο γιὰ τὸ γεννήθηκε Ἑβραῖος (ἄλλοτε) ἢ (σήμερα) Κοῦρδος, Σέρβος, Παλαιστίνιος, Ἀφγανός, Ἰρακινός. Καὶ αὐτὸ — τὸ ποιὸς λαὸς θὰ ζήσει, ποιὸς θὰ μακελλεῖται — τὸ ἀποφασίζει ὁ ἐπικαιρικὰ καὶ ἐφῆμερα ἰσχυρός. Αὐτὸς ποὺ ἔχει τὴ δύναμη νὰ ὀργανώνει κρεματόρια ἢ γκουλάγκ ἢ βομβαρδισμοὺς μὲ βόμβες φωσφόρου καὶ ἀπεμπλουτισμένου οὐρανίου ἢ νὰ ἰσοπεδώνει πόλεις μὲ μπουλντόζες.

Τὸ ἐφιαλτικὸ ἀνθρωπολογικὸ παράδοξο εἶναι ὅτι ὁ χθεσινὸς ἀποδιοπομπαῖος καὶ φρικτὰ βασανισμένος μεταμορφώνεται τὴν ἐπαύριο σὲ σαδιστὴ αὐτουργὸ τῶν ἴδιων κακουργημάτων ποὺ τὰ σημάδια τους ἔχει ἀκόμα στὸ κορμί του. Καὶ ἀναπαράγει τὰ κακουργήματα ὄχι γιὰ νὰ ἐκδικηθεῖ αὐτοὺς ποὺ τὸν μακέλλεψαν, ἀλλὰ γιὰ νὰ συντρίψει τὸν πρῶτο ἀδύναμο ἀντίπαλο ποὺ τολμάει νὰ ἀντισταθεῖ ὅταν τοῦ ἀρπάζουν τὴ γῆ του.

Μὴν ξεχνᾶμε: Εἶχαν περάσει μόλις τρία ἢ τέσσερα χρόνια ἀπὸ τὴ φρίκη τοῦ «ὄλοκαυτώματος» — τὴν «τελικὴ λύση» ποὺ ἐπινόησαν οἱ Ναζὶ γιὰ τὸ «Ἑβραϊκὸ Ζήτημα». Μόλις τρία ἢ τέσσερα χρόνια, ὅταν αὐτοὶ ποὺ ἐπέζησαν ἀπὸ τὴν ἐφιαλτικὴ θηριωδία ἢ οἱ ὁμόθησκοὶ τους καὶ ὁμόφυλοι ἄρχισαν τὴν

ἐπιχείρηση βίαιου ἐκτοπισμοῦ τῶν Παλαιστινίων ἀπὸ τὰ χωριά τους, ἀπὸ τὸ βίός τους, ἀπὸ τοὺς τάφους τῶν προγόνων τους. Ὑποχρεώνονταν οἱ γηγενεῖς νὰ ἐγκαταλείψουν μέσα σὲ λίγες ὥρες τὰ πάντα, γιὰ νὰ ζήσουν τὴν ὑπόλοιπη ζωὴ τους σὲ ἄθλια στρατόπεδα προσφύγων, ποὺ ὡς σήμερα ἀκόμα βομβαρδίζονται ἀνελέητα σὰν φυτώρια τρομοκρατίας. Οἱ ὀθόνες τῆς τηλεόρασης ἔχουν μεταφέρει σὲ κάθε γωνιὰ τοῦ πλανήτη τὴν εἰκόνα τῆς συνεχιζόμενης μεθοδικῆς ἐπιδίωξης γιὰ «τελικὴ λύση» τοῦ Παλαιστινιακοῦ Προβλήματος: μπουλντόζες τῶν κάποτε θυμάτων τοῦ «ὄλοκαυτώματος» νὰ ἰσοπεδώνουν ὀλόκληρες πόλεις τῶν Παλαιστινίων· ἢ στρατιῶτες ἰσραηλινούς, παιδιὰ ἐκείνων τῶν θυμάτων, νὰ τσακίζουν στὸ γόνατο σὰν ξερόκλαδα τὰ χέρια σκολιάροπαιδων τῆς Παλαιστίνης ποὺ τοὺς πετροβολοῦσαν.

Ὅμως ἀπὸ τὴν παντοδύναμη μηχανὴ προπαγάνδας τῶν ἰσχυρῶν τῆς Γῆς στιγματίζονται σὰν τρομοκράτες μόνο οἱ ἀδύναμοι ποὺ πετροβολοῦν, ὄχι τὰ τάνκς ποὺ πετροβολοῦνται. Οἱ ἀδύναμοι, ποὺ ἔχουν μόνο τὸ κορμί τους καὶ τὸ κάνουν βόμβα ἀπελπισμένης οἰμωγῆς. Σκοτώνουν ἀνυποψίαστους ἀθώους, ὅπως ἀθώους σκοτώνουν καὶ οἱ μπουλντόζες ξεθεμελιώνοντας σπίτια ἢ τὰ ἀεροπλάνα βομβαρδίζοντας στρατόπεδα τῆς προσφυγιάς. Στὸν φαῦλο κύκλο τῆς βίας δίκιο καὶ ἄδικο ὑπάρχει καὶ ἀπὸ τὶς δύο πλευρές, ψάχνοντας νὰ μετρήσουμε ποσοστὰ δὲν σταματᾶμε τὴ βία. Ἡ λογικὴ τοῦ κοινοῦ νοῦ ἐπιμένει: Ἡ βία θὰ ἀναχαιτιστεῖ μόνο ὅταν ὁ ἀπελπισμένος ξαναβρεῖ ἐλπίδα.

Παράλληλα διαπιστώνει ὁ ἀπροκατάληπτος νοῦς: Ἀπὸ τὴ στιγμὴ ποὺ κατέρρευσε τὸ ἀντίπαλο δέος, ἡ μοναδικὴ πιά ὑπερδύναμη στὸν πλανήτη διεθνοποίησε δίχως ἀναστολὲς τὸν φαῦλο κύκλο τῆς τρομοκρατίας. Ἄρχισε μὲ κατάφωρες παραβιάσεις τοῦ Διεθνοῦς Δικαίου ἐπικαλούμενη λόγους «ἀνθρωπιστικούς» καὶ συνέχισε μὲ τυφλὰ χτυπήματα μανιασμένης ὀργῆς μόλις δέχτηκε ἡ ἴδια ἡ ὑπερδύναμη τὴν ἐφιαλτικὴν γεύση τῆς βίας στὸ «κορμί» της.

Χάρη στὴ λογικὰ ἀνερμήνευτη πολιτικὴ τῶν ΗΠΑ, ἡ ἀμφίστομη τρομοκρατία Ἰσραηλινῶν καὶ Παλαιστινίων διεθνοποιεῖται καὶ μεταφέρεται σὲ κάθε γωνιὰ τοῦ πλανήτη. Οἱ

φωνές τῆς λογικῆς φιμώνονται.

Κυριακὴ 7.12.2003

Ἀνεξέλεγκτη διαχείριση τοῦ πλανήτη

ΟΤΑΝ ΤΗΝ ΤΥΧΗ τῆς Βαγδάτης σήμερα τὴν εἶχε πρὶν ἀπὸ τέσσερα χρόνια τὸ Βελιγράδι, ἡ Εὐρωπαϊκὴ Ἑνωση συναινοῦσε παθιασμένα καὶ συνεργοῦσε ἔμπρακτα. Οἱ πολιτικὲς τῆς δυνάμεις, ὁ ἔγκριτος Τύπος, ἡ «προοδευτικὴ» διανόηση ἀλλὰ καὶ ὁ «ἄνθρωπάκος τοῦ δρόμου» λυσομανοῦσαν ὅλοι στὸ ἄκουσμα καὶ μόνο τῆς λέξης «Σέρβος» ἢ «Σερβία». Ἡ νομιμοποίηση τῆς φρίκης ἀπὸ τὸ Συμβούλιο Ἀσφαλείας ἦταν τότε αὐτονόητη: ἡ Δύση, ὅταν ὁμοφρονεῖ, ἐλέγχει ἀναντίρρητα τὸν διεθνή ὄργανισμό.

Οἱ ἀνθρώπινες ἀλυσίδες πάνω στίς γέφυρες, στὸ Βελιγράδι ἢ στὸ Νόβι Σάντ, Σέρβοι ποὺ πρότειναν τὸ στήθος τους σὰν στόχο βολῆς, δὲν συγκινοῦσαν τίς «προηγμένες» δυτικοευρωπαϊκὲς κοινωνίες. Οἱ λαοθάλασσες τῶν συλλαλητηρίων ἐνάντια στὸν Μιλόσεβιτς, μὲ ἐπικεφαλῆς τὴν ταπεινὴ ἀσκητικὴ φιγούρα τοῦ σέρβου πατριάρχη, δὲν ἀξιῶνονταν οὔτε στὰ «ψιλὰ» τῶν ἐφημερίδων μιὰν ἐλάχιστη μνεία.

Τὸ προηγούμενο τῆς Σερβίας διδάσκει νὰ μὴν ἐνθουσιαζόμεστε τόσο πολὺ μὲ τὸν διεθνή ξεσηκωμὸ ποὺ προκάλεσε τώρα ἡ ἀμερικανοβρετανικὴ ἐπέμβαση στὸ Ἰράκ. Συμπτωματικὴ καὶ τυχαία ἴσως ἡ εὐαισθητοποίηση τῆς κοινῆς γνώμης σὲ τόσες χῶρες, συμπτώματα κραυγαλέας λογικῆς καὶ ἠθικῆς ἀσυνέπειας τὰ συλλαλητήρια καὶ οἱ πορείες, σκέτος παραλογισμὸς οἱ συγκρούσεις (κάπου αἱματηρές) μὲ τίς τοπικὲς ἀστυνομίες.

Δὲν διανοήθηκε κανένας «φορέας» ἀπὸ τοὺς διοργανωτὲς τῶν συλλαλητηρίων νὰ καλέσει τὰ πλήθη σὲ σαμποτάζ τῶν ἀμερικανικῶν προϊόντων — γιατί ἄραγε; Τὰ σκολιαρόπαιδα ποὺ ξεχύθηκαν στοὺς δρόμους ξορκίζοντας τὸν πόλεμο (ἄμεση ἀπειλὴ τῆς αὐτονόητης εὐζωίας τους) θὰ ἦταν ἄραγε διατεθειμένα νὰ στερηθοῦν γιὰ λίγο καιρὸ τὰ ἀμερικάνικα ροῦχα, παπούτσια,

έδέσματα, τραγούδια και μελωδήματα, ταινίες και σίριαλ, που συνιστούν τον τρόπο τής ζωής τους σήμερα;

Όχι ότι κάτι θά βγαινε με τὸ σαμποτάζ, ὅτι θὰ εἶχε ἔστω καὶ ἐλάχιστα διαφορετικὸ ἀποτέλεσμα ἀπὸ τὶς ἐξ ὀρισμοῦ ἀτελέσφορες διαδηλώσεις καὶ πορείες. Ἀπλῶς θὰ συμβόλιζε μιὰ κάποια στοιχειώδη ἐτοιμότητα θυσίας, συλλογικὴ καὶ κοινωνούμενη ἐτοιμότητα. Νὰ ἀμβλυνθεῖ τὸ νηπιῶδες ἐπίπεδο τῆς ψυχολογικῆς ἐκτόνωσης, ὁ πρωτογονισμὸς τῆς αὐτοϊκανοποίησης νὰ βγάλουμε τὸ ἄχτι τῆς στιγμῆς κραυγάζοντας συνθήματα, χοροπηδώντας ξέφρενα καὶ καίγοντας σημαῖες. Τὰ ἴδια ὅπως καὶ στὸ ποδόσφαιρο.

Μοιάζει λίγοι νὰ καταλαβαίνουν τὰ πρωτόγνωρα προβλήματα ποὺ ἐμφανίζει ἡ μεταψυχροπολεμικὴ ἐξέλιξη τοῦ κόσμου μας. Τὰ ἐπιτεύγματα τῆς πολεμικῆς τεχνολογίας ἔχουν δημιουργήσει τερατώδεις δυνατότητες ἀνθρωποσφαγῆς καὶ καταστροφῶν τῆς φύσης. Αὐτὲς τὶς δυνατότητες τὶς διαχειρίζονται παράγοντες ἀπροσδιόριστοι καὶ ἀνεξέλεγκτοι, ἄγνωστα κέντρα ἀποφάσεων. Πίσω ἀπὸ τὴν ἐξωφρενικὴ βιασύνη νὰ μακελλεθεῖ τὸ Ἰράκ εἶναι τὰ συμφέροντα ἐταιρειῶν πετρελαίου; Εἶναι δεσμεύσεις ποὺ ἐπιτρέπουν νὰ ὑπαγορεύει πολιτικὴ στὸν Μπούς ὁ Σαρόν; Εἶναι ἀντίδραση στὸ γεγονὸς ὅτι ἀπὸ τὶς 6.11.2000 τὸ Ἰράκ πουλάει πετρέλαιο μόνο ἔναντι εὐρώ, ἀποκλείοντας τὸ δολάριο; Δὲν θὰ μάθουμε ποτὲ τὶς πραγματικὲς αἰτίες τῆς κατεσπευσμένης ἐπίθεσης, ποτὲ τὶς πραγματικὲς αἰτίες τῆς γαλλογερμανικῆς ἀντίδρασης.

Πολιτικὸς ἔλεγχος τῆς τερατώδους πολεμικῆς μηχανῆς δὲν ὑπάρχει. Τὴν εὐθύνη τῶν ἀποφάσεων γιὰ τὸ ποιὸς θὰ μακελλεθεῖ καὶ γιὰ ποιανοῦ τὸ ὄφελος φαίνεται νὰ τὴν ἀναλαμβάνει μιὰ ὀμάδα ἐλάχιστων ἀνθρώπων στὶς ΗΠΑ, ποὺ εἶναι ὄλοι τους διορισμένοι ἀπὸ τὸν πρόεδρο. Ἄγνωστο ἂν εἶναι οἱ ἴδιοι ποὺ παίρνουν καὶ τὶς ἀποφάσεις. Ἄγνωστο, γιὰ τὸν σημερινὸ εἰδικὰ πρόεδρο, ἂν εἶναι (τουλάχιστον αὐτός) καὶ πραγματικὰ ἐκλεγμένος ἀπὸ τὸν λαό, (ὕστερα ἀπὸ τὰ μηχανεύματα στὴ Φλόριντα ὅπου τελικὰ «κρίθηκε» ἡ τελευταία ἐκλογικὴ ἀναμέτρηση γιὰ τὴν προεδρία).

Τὸ πολυμνημένο «παράδειγμα» τῆς Νεωτερικότητας καταρρέει ραγδαῖα, ἡ Δύση κατεδαφίζει ξέφρενη τὰ ἐκπληκτικὰ νεωτερικὰ τῆς ἐπιτεύγματα. Ἡ πίστη στὸν ὀρθολογισμό, σὰν σὲ θεμελιώδη κώδικα συνεννόησης ἀτόμων καὶ λαῶν, δίνει τὴ θέση τῆς σὲ μιὰ τρομακτικὴ μικρόνοια ἐπιχειρημάτων καὶ συμπεριφορῶν. Ἐξευτελίζονται ἐσκεμμένα οἱ θεσμοὶ τῆς διεθνοῦς συνεννόησης καὶ συνεργασίας. Ἀξιωματοῦχοι τῆς Ὑπερδύναμης καὶ τοῦ NATO χλευάζουν τὸ Διεθνὲς Δίκαιο ἀπροσχημάτιστα. Τὰ ἀνθρώπινα δικαιώματα ἰσχύουν ἐπιλεκτικά, γιὰ λαοὺς περιούσιους, ἀποκλείεται νὰ τὰ διεκδικήσουν οἱ Παλαιστίνιοι, οἱ Κοῦρδοι, οἱ Σέρβοι, οἱ Ἑλληνες τῆς βόρειας Κύπρου ἢ τῆς βόρειας Ἡπείρου. Τὸ μακέλλημα τοῦ Ἰράκ γίνεται γιὰ τὴν «ἀποκατάσταση τῆς ἐλευθερίας» τοῦ ἱρακινοῦ λαοῦ, εἶναι «σταυροφορία γιὰ τὴ δημοκρατία».

Κάποιοι περιθωριακοὶ κραυγαζαν, ἐδῶ καὶ χρόνια, ὅτι ἡ φυσιοκρατία τοῦ Διαφωτισμοῦ καὶ ἡ ἡδονιστικὴ χρησιμοθηρία δὲν εἶναι θεμέλια ἐπαρκῆ γιὰ τὶς πραγματικὰ πολύτιμες στοχεύσεις (κοινωνικὲς καὶ πολιτικὲς) τῆς Νεωτερικότητας. Καὶ εἰσέπρατταν τὴ ρετσινιά τοῦ «σκοταδιστῆ», τοῦ «ἀντιδυτικοῦ». Τουλάχιστον τώρα, πού ἡ σαθρότητα τῶν θεμελιῶν τοῦ νεωτερικοῦ «παραδείγματος» μεταφράζεται σὲ ἄμεση ψηλαφητὴ ἀπειλὴ καινούργιου Μεσαίωνα, ἃς προσπαθήσουμε νὰ σοβαρευτοῦμε. Μὴν ξιπαζόμαστε μὲ ἐπιπόλαιες ψυχολογικὲς ἐκτονώσεις: ἀντιπολεμικὲς πορεῖες καὶ διαδηλώσεις, ἀφορμὲς νὰ φαρέψουν ψήφους ἐκ συναρπαγῆς τὰ θλιβερὰ κομματικὰ ἀπολειψάδια ἄλλοτε πανίσχυρων ἰδεολογικῶν παραισθησιογόνων.

Μιὰ ἀληθινὰ πρωτοποριακὴ εὐρωπαϊκὴ διανόηση πρέπει νὰ τολμήσει νὰ ξανασυλλαβίσει ἀπὸ τὴν ἀρχὴ τὸν προσανατολισμὸ τῆς ἐνωμένης Εὐρώπης. Νὰ φωτίσει τὶς αἰτίες τῆς κατάρρευσης τῶν ὄραμάτων καὶ κατακτήσεων, τῆς παλίρροιας τοῦ σαδιστικοῦ ἠθικισμοῦ, τῆς μικρονοϊκῆς ὑποκρισίας, τῆς βαρβαρικῆς (φονταμενταλιστικῆς) θρησκευτικότητας.

Κυριακὴ 30.3.2003

Καὶ πάλι ὁ φονταμενταλισμός

Κύριε Γιανναρά, τί ἀκριβῶς συνέβη στὸ Ἰράκ; Μερικοὶ μιλοῦν γιὰ συμφέροντα, ἄλλοι γιὰ ἐπεκτατικὲς τάσεις μιᾶς ἡπείρου ποὺ θέλει, σὰν ἔφηβος, νὰ νιώσει τὴν παντοδυναμία της καὶ ἄλλοι γιὰ ἓναν θρησκευτικὸ πόλεμο. Ἐσεῖς τί λέτε;

Πιστεύω πῶς αὐτὴ τὴν ὥρα κανένας μας δὲν μπορεῖ νὰ ξέρει τὰ πραγματικὰ αἷτια τοῦ πολέμου στὸ Ἰράκ ἢ ποιά ποικιλία παραγόντων λειτούργησε σὰν ἓναυσμα. Ὅρέγονται τὰ ἱρακινὰ πετρέλαια οἱ ἀμερικανικὲς ἐταιρεῖες; Εἶναι οἱ κοσμοκρατορικὲς τάσεις μιᾶ «φυσικῆ» ἀναπόδραστη λειτουργία τῶν μηχανισμῶν τῆς μοναδικῆς πιά ὑπερδύναμης; Συνδέεται ἡ ἀμερικανικὴ ἐπίθεση στὸ Ἰράκ μὲ τὸ γεγονὸς ὅτι ὁ Σαρὸν ὑπαγορεύει πολιτικὴ στὸν Μπούς, ὅτι ἡ ἐξωτερικὴ πολιτικὴ τῆς ὑπερδύναμης εἶναι συνεπέστατα πειθαρχημένη στὶς ἀπαιτήσεις τοῦ κρατιδίου τοῦ Ἰσραήλ; Εἴμαστε κυριολεκτικὰ στὸ σκοτάδι, ἀδύνατο νὰ ξέρουμε ποιοὶ ἀποφάσισαν καὶ γιατί ἀποφάσισαν αὐτὸν τὸν πόλεμο. Σίγουρα δὲν εἶναι ἡ κοινωνία τῶν ΗΠΑ ποὺ πῆρε τίς ἀποφάσεις —οἱ συνεργάτες τοῦ προέδρου Μπούς δὲν ἔχουν ἐκλεγεῖ ἀπὸ τὸν λαό, ἀκόμα καὶ γιὰ τὸν Μπούς ὑπάρχουν σοβαρὰ ἐρωτηματικὰ ἂν εἶναι πραγματικὰ ἐκλεγμένος—, θυμηθεῖτε πῶς κρίθηκε ἡ προεδρικὴ ἐκλογή στὴ Φλόριντα. Νομίζω ὅτι ἡ κοινωνία τῶν ΗΠΑ εἶναι τελείως ἄσχετη μὲ τίς μεγαλοϊδεατικὲς ἐξαγγελίες τοῦ Μπούς περὶ δημιουργίας δημοκρατικοῦ μουσουλμανικοῦ τόξου ἀπὸ τὸ Μαρόκο ὡς τὴ Σαουδικὴ Ἀραβία.

Πολλοὶ παρομοιάζουν τὸν Μπούς μὲ τὸν Χίτλερ καὶ τὸν καιρὸ ποὺ ζοῦμε μὲ τὸ 1938.

Δὲν θὰ ἤμουν εἰλικρινῆς ἂν ἀρνιόμουν ὅτι ἡ διεθνὴς συμπεριφορὰ τῶν ΗΠΑ σήμερα θυμίζει σὲ πολλὰ τὴν ἀλαζονεία τῆς ναζιστικῆς Γερμανίας. Ἡ φαινομενικότητα τῶν συμπτωμάτων συνηγορεῖ στὴ σύγκριση: ἡ ἴδια ὑπερφίαλη περιφρόνηση τῶν διεθνῶν θεσμῶν καὶ τοῦ Διεθνοῦς Δικαίου. Δίνεται πραγματικὰ ἡ ἐντύπωση ὅτι ζοῦμε φαινόμενα ναζισμοῦ.

Χωρᾶ κάτι τέτοιο στὴν ἐποχὴ μας;

Ὅλα χωροῦν, σὲ κάθε ἐποχὴ. Μὴν ξεχνᾶτε ὅτι σχεδὸν μαζὶ μὲ τὰ ἱλιγγιώδη ἐπιτεύγματα τῆς κλασικῆς Ἑλλάδας, ποὺ παραμένουν ἔκπληξη γιὰ τὴν πανανθρώπινη συνείδηση, βιώθηκε καὶ ὁ παραλογισμὸς τοῦ Πελοποννησιακοῦ Πολέμου, ἡ φρίκη τῆς σφαγῆς, τῆς θηριωδίας. Περιγράφει συναρπαστικὰ αὐτὸν τὸν παραλογισμὸ ὁ Θουκυδίδης καὶ ἀποφαίνεται μὲ ἀκραῖο ρεαλισμὸ ἀνθρωπογνωσίας: «Ἔτσι θὰ γίνεταί πάντοτε, ὅσο ἡ φύση τοῦ ἀνθρώπου θὰ εἶναι αὐτὴ ποὺ εἶναι». Ποιὸς περίμενε ἀπὸ τὴ Γερμανία τοῦ Χέγκελ καὶ τοῦ Κάντ, τοῦ Γκαίτε καὶ τοῦ Χαίλντερλιν, τοῦ Μπάχ καὶ τοῦ Μπετόβεν νὰ γεννήσει τὸ Νταχάου καὶ τὸ Ἄουσβιτς, τὴν ὑστερική λατρεία τοῦ λαοῦ γιὰ τὸν Χίτλερ; Κἀτι ἀνάλογο μοιάζει νὰ συμβαίνει καὶ σήμερα: ἡ Ἀμερικὴ τοῦ Χάρβαρντ, τοῦ Γέιλ, τοῦ Μπέρκλεϋ, τῶν ἐκπληκτικῶν ἐρευνητικῶν κέντρων, ἡ Ἀμερικὴ τῆς ἐπιστημονικῆς καὶ τεχνολογικῆς πρωτοπορίας, αὐτὴ ἡ Ἀμερικὴ, νὰ μακελλεῦει ἐν ψυχρῶ τοὺς Σέρβους, τοὺς Ἀφγανοὺς καὶ τώρα τοὺς Ἰρακινούς. Ὅταν βλέπει κανεὶς τὸν πρόεδρο Μπούς στὴν τηλεόραση —τί λέει, πῶς μιλάει, πῶς περπατᾶει, ποιές ἐκφράσεις παίρνει τὸ πρόσωπό του—, ἀπορεῖ καὶ ἐξίσταται πῶς εἶναι δυνατὸν ἡ κοινωνία τῆς ἐκπληκτικῆς πρωτοπορίας νὰ γεννάει τέτοιου ἐπιπέδου ἠγετική ἐκπροσώπηση, νὰ «χάβει» τόσο ἀφελεῖς ἐξηγήσεις γιὰ τὸ μακέλλημα ὀλόκληρων λαῶν.

Τὶς «χάβει» γιὰτὶ ὑπάρχει ἡ αἴσθησις τῆς ἐκδίκησης γιὰ τὴν 11η Σεπτεμβρίου. Ὁχι;

Νὰ ἐκδικηθοῦν ποιόν; Ἀφοῦ δὲν ἔχουμε καμία τεκμηρίωση ποιοὶ ἦταν οἱ αὐτουργοὶ τῆς φρίκης. Ἡ ἠγεσία τῶν ΗΠΑ ἀποφάνθηκε, μὲ αὐθαιρεσία ποὺ γεννάει τρόμο, δίχως τὴν παραμικρὴ ἀπόδειξη, ὅτι πίσω ἀπὸ τὴν 11η Σεπτεμβρίου εἶναι ὁ Μπὶν Λάντεν, τὸ Ἀφγανιστάν, ἡ Ἄλ Κάιντα. Ὡσὰν νὰ ἦταν ποτὲ δυνατὸν οἱ φανατικοὶ αὐτόχειρες τοῦ Ἰσλάμ νὰ κατορθώσουν τέτοια ἀσύλληπτη τελειότητα ὀργάνωσης, τέτοια ἀποτελεσματικὴ μεθοδικότητα. Καὶ ὁ λαὸς πείθεται. Ὅπως πείθεται καὶ τώρα ὅτι οἱ ΗΠΑ κινδυνεύουν ἀπὸ τὸ Ἰράκ, ἀπὸ τὰ ἰρακινὰ ὄπλα μαζικῆς

καταστροφής, τὰ ὅποια πουθενὰ δὲν βρέθηκαν. Δυστυχῶς, οἱ λειτουργικῶς ἀναλφάβητοι πολίτες εἶναι ἐκπληκτικὸ ποσοστὸ τῆς ἀμερικανικῆς κοινωνίας, ἀλλὰ καὶ οἱ ἀπόφοιτοι τῆς μέσης παιδείας συχνότατα ἀδυνατοῦν νὰ κατανοήσουν ἓνα ἄρθρο ἐφημερίδας. Ἡ ὑποβαθμισμένη πληροφόρηση, ἡ ἐξαθλίωση μεγάλων μαζῶν ἢ ἡ παχυσαρκία καὶ ὁ παραισθησιογόνος καταναλωτισμὸς βυθίζουν τὴν κοινωνία τῶν ΗΠΑ σὲ ἔκδηλη μικρόνοια, ἀκρίσια, πλαδαρότητα καὶ ἀποχαύνωση. Ποιοὶ νὰ ἀντιδράσουν σὲ μιὰ ἐξωφρενικὴ πολιτικὴ ποὺ προσέδωσε στὸν ἀντιαμερικανισμὸ δυναμικὴ παγκοσμιοποίησης;

Ἐπάρχει περιθώριο ἀντίδρασης; Μποροῦμε νὰ ἀντιδράσουμε;

Στὸ παρακμιακὸ ἀμερικανικὸ μοντέλο, ναί. Νομίζω ὅτι στὴν παρούσα ἱστορικὴ στιγμή ἡ δυνατότητα τῆς δικῆς μας ἀντίδρασης διαγράφεται μὲ σαφήνεια: εἶναι ἡ αὔξηση τῆς κατὰ κεφαλὴν καλλιέργειας, μὲ κάθε θυσία. Στὴν ἰσοπεδωτικὴ ὁμοιομορφία τοῦ καταναλωτισμοῦ καὶ τῆς τηλεοπτικῆς ἐξαθλίωσης νὰ ἀντιτάξουμε παιδεία, ἐκπαιδευτικοὺς θεσμοὺς ὑψηλῶν ἀπαιτήσεων, ὄργανο βιβλιοπαραγωγῆς, μεθοδικὴ καλλιέργεια τῆς κριτικῆς σκέψης. Ἡ κατὰ κεφαλὴν καλλιέργεια νὰ ἀποτελέσει κεντρικὴ πολιτικὴ προτεραιότητα. Πρὶν καὶ ἀπὸ τὴν οἰκονομία ἢ τὴν ἄμυνα. Εἶναι πολιτικὸ πρόβλημα ἡ ἀντίσταση στὴν παγκοσμιοποιημένη ὁμοιόμορφη κουλτούρα.

Τὴν ἀμερικανικὴ κουλτούρα.

Ἀκριβῶς. Ἐβλεπα πρὸ καιροῦ στὴν τηλεόραση ἓναν πρῶην ὑπουργὸ Ἄμυνας τῶν ΗΠΑ ποὺ καυχιόταν ὅτι τὸ 80% τῆς παγκόσμιας κουλτούρας, ὅπως ἔλεγε, τὸ παράγει ἡ χώρα του: μουσικὴ, ταινίες, τηλεοπτικὲς σειρές, μόδα, τρόπο διατροφῆς. Καὶ διερωτᾶται κανεὶς: Οἱ εὐρωπαϊκὲς κοινωνίες δὲν ἀνησυχοῦν; Ἡ Εὐρώπη, μὲ τὶς θαυμαστὲς κοινωνικὲς κατακτήσεις, τὴν ἱστορία καὶ παράδοσή της στὴν ἀνθρώπινη καλλιέργεια καὶ παιδεία, γιατί ὑποτάσσεται ἀμαχητὶ στὸ οἰκονομικὸ καὶ ἐκπαιδευτικὸ μοντέλο τῆς ἀμερικανικῆς κοινωνίας, μιᾶς κοινωνίας μεταναστῶν, κοινωνίας τῆς «εὐκαιρίας», ὅπου τὰ πάντα μετρῶνται μόνο μὲ τὸ

χρήμα και κάθε ποιότητα αξιολογείται μόνο χρησιμοθηρικά; Δεν υπάρχει πιδ τραγική ιστορική χρεοκοπία για την Εύρώπη από την προσπάθεια τής Εύρωπαϊκῆς Ένωσης νά μεταρρυθμίσει τὰ εύρωπαϊκά πανεπιστήμια προκειμένου νά έξομοιωθοῦν με τὸ άμερικανικό μοντέλο.

Κύριε Γιανναρά, ποῦ πάει τὸ πράγμα;

Πηγαίνει σέ κάτι σάν ανθρωπολογική αλλοίωση, σέ έναν καινούργιο ανθρωπολογικό τύπο, ποῦ μοιάζει νά διαμορφώνεται από τὸ άμερικανικό πρότυπο. Τὸν άνθρωπο ποῦ δέν έχει πιδ κριτήρια ποιότητας τής ζωῆς, δέν ξέρει νά χαρεῖ τὴ μία και μοναδική ζωή του, τὴν ξοδεύει σέ έναν άνελέητο μόχθο με τὸν ὁποῖον έξαγοράζει τὴ μεγιστοποίηση τής καταναλωτικῆς του εύχέρειας. Πνίγει τὶς εύαισθησίες του μέσα στήν άθλιότητα τής τηλεοπτικῆς σαχλαμάρας, τοῦ κρετινισμού τῶν σίριαλ. Ὁ ανθρωπολογικός τύπος ποῦ παράγει συνεχῶς ὄλο και περισσότερη κοινωνική βία, ποῦ ψηφίζει στίς έκλογές με τὰ ἴδια συμπλεγματικά ὀρμέμφυτα με τὰ ὁποῖα έπιλέγει και μιὰ ποδοσφαιρική ὀμάδα. Ὁ άνέραστος άνθρωπος ποῦ ξέρει μόνο νά έμπορεύεται τὴ σχέση, νά άγοράζει τὴν έμπορευματοποιημένη ήδονή.

Μιλήσατε πριν για τηλεόραση. Παρακολουθήσατε τηλεοπτικά τοὺς πολέμους; (Γνέφει καταφατικά.) Σᾶς φαίνεται λογικό νά καθόμαστε στὸν καναπέ μας και νά παρακολουθοῦμε βομβαρδισμούς;

Με τὴ λογική τῶν ένστίκτων, ναί, εἶναι λογικό. Οἱ εἰκόνες τῶν σφαγῶν και τής φρίκης μᾶς δίνουν τὴν ήδονική ανατριχίλα τοῦ προνομιούχου, τοῦ εύνοημένου, τοῦ κερδισμένου. Δεν ξέρω νά πῶ πῶς λειτουργεῖ ή διαστροφή τοῦ ένστίκτου τής αὐτοσυντήρησης, αλλά εἶναι γεγονός ὅτι ή φρίκη «πουλάει», έχει μέγιστη θεαματικότητα. Ὁ πόλεμος, τὸ έγκλημα, ὁ γκανγκστερισμός, τὸ αἷμα, ὁ ξυλοδαρμός, ή βαναυσότητα εἶναι τὰ σταθερά μοτίβα τοῦ έμπορικοῦ άμερικανικοῦ κινηματογράφου ποῦ κατακλύζει κάθε βράδυ τὶς τηλεοράσεις σέ κάθε γωνιά τής Γῆς. Ἡδονίζει τὸν

ἄνθρωπο ἢ φρίκη.

Γιατί;

Δὲν ξέρω. Ἴσως ἔχει δίκιο ὁ Θουκυδίδης — ἴσως ἔτσι εἶναι φτιαγμένη ἡ φύση μας. Ἀλλὰ γι' αὐτὸ ὀργανώνονται οἱ ἄνθρωποι σὲ σχέσεις κοινωνίας καὶ βάζουν ὅρια, μέτρα, νόμους, ποὺ χαλιναγωγοῦν τὴν κτηνώδη φύση. Μιὰ κοινωνία δημιουργεῖ δίκαιο, θεσμούς, προϋποθέσεις προστασίας τῶν διαπροσωπικῶν σχέσεων ἀπὸ τὴν ἀλογία τοῦ ἐγωκεντρισμοῦ. Ἀμύνεται ἀπέναντι σὲ ὅσους ὑπονομεύουν τὴν ἀνθρωπιὰ τοῦ ἀνθρώπου, τὴν ἀξιοπρέπειά του, τὴν ποιότητα τῆς ζωῆς του. Ἡ ἀμερικανικὴ κουλτούρα σήμερα ἐμπορεύεται σὲ διεθνή κλίμακα τὴν ψυχοπαθολογία τοῦ ἀνθρώπου, πουλάει σὰν ἡδονικὸ θέαμα τὴ μεταβολὴ τῆς κοινωνίας σὲ ζούγκλα.

Οἱ ἄνθρωποι τῆς Μέσης Ἀνατολῆς σὲ τί κατάσταση πιστεύετε ὅτι βρίσκονται; Εἶναι ἀπελπισμένοι; Φονταμενταλιστές; Ἐπικίνδunami;

Μοιάζουν ἄνθρωποι ἀδύναμοι, τραγικὰ εὐάλωτοι, ψυχολογικὰ ἔτοιμοι νὰ ὑποκαταστήσουν τὴν ἐμπειρικὴ ἀλήθεια μὲ τὴν ιδεολογικὴ ψευδαίσθηση. Γι' αὐτὸ καὶ ἀλλοτριώνουν τὴ θρησκεία σὲ «φονταμενταλισμό», μπερδεύουν τὴ μεταφυσικὴ μὲ τὰ συναισθήματα. Ὅλες οἱ θρησκείες ἔχουν τὴ φονταμενταλιστικὴ ψυχοπαθολογία τους — ἐδῶ καὶ οἱ χούλιγκαν μπερδεύουν τὴν ἀγάπη γιὰ τὴν ὁμάδα τους μὲ τὴ θρησκεία, κατεβαίνουν στὰ γήπεδα ἔτοιμοι νὰ χτυπηθοῦν καὶ νὰ πεθάνουν γιὰ τὴν ὁμάδα τους! Δὲν μπορῶ νὰ τὸ πῶ μὲ βεβαιότητα, ἀλλὰ φοβᾶμαι ὅτι εἰδικὰ τὸ Ἰσλάμ εὐνοεῖ περισσότερο ἀπὸ ἄλλες θρησκείες τέτοιες ἀκραῖες συμπεριφορές.

Γιατί λέγεται ὅτι ὁ Μουσουλμανισμὸς ὑπολείπεται τῶν ἄλλων θρησκειῶν;

Ἴσως ἐπειδὴ μοιάζει μὲ θρησκεία χωρὶς μεταφυσικὴ — τὸ Κοράνιο εἶναι μόνο ἓνα βιβλίο κανόνων συμπεριφορᾶς στὸν καθημερινὸ βίον, σὺν κάποιες ἐπαγγελίες γιὰ τὴ μετὰ τὸν θάνατο

ζωή κυριολεκτικά παιδαριώδεις. Κατὰ τοῦτο ὁ Ἰσλαμισμὸς βρίσκεται πολὺ κοντὰ —ἔχει βασικὲς ὁμοιότητες— μὲ τὸ χριστιανικὸ φονταμενταλισμὸ τῶν «Εὐαγγελιστῶν» στὶς ΗΠΑ. Καὶ ἐκεῖ ἴδια ἀπουσία μεταφυσικῆς, ἴδια ἐμμονὴ σὲ ἓναν παιδαριώδη ἠθικισμό.

Ὁ φονταμενταλισμὸς ἀπὸ ποῦ πιστεύετε ὅτι ξεκίνησε;

Ὅχι ἐγὼ τί πιστεύω, εἶναι ἱστορικὰ δεδομένο ὅτι ξεκίνησε ἀπὸ τὴν Ἀμερικὴ τοῦ 19ου αἰώνα. Οἱ πουργιτανικὲς σέκτες τῶν «Εὐαγγελιστῶν» θορυβήθηκαν τότε ὑπέρμετρα ἀπὸ τὶς ἐπιστημονικὲς θεωρίες ποὺ ἀντιμάχονταν κάποιες ἐρμηνεῖες τῆς Βίβλου ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὶς μοντέρνες ιδέες γιὰ τὴν κοινωνία καὶ τὴν πολιτικὴ. Ἄρχισαν, λοιπόν, νὰ κηρύττουν οἱ «Εὐαγγελιστὲς» τὴν ἀνάγκη ἐπιστροφῆς στὰ θεμέλια (fundamenta) τῆς χριστιανικῆς πίστεως καὶ νὰ καυχῶνται γιὰ τὴ φανατικὴ ὑπεράσπισή τους, ποὺ τὴ μονοπωλοῦσαν. Ὡς σήμερα ἀκόμα ὑπάρχουν πολιτεῖες (states) στὴν Ἀμερικὴ ὅπου οἱ φονταμενταλιστὲς ἔχουν ἐπιβάλλει τὴν ἀπαγόρευση διδασκαλίας στὰ σχολεῖα τῆς θεωρίας τοῦ Δαρβίνου! Σὲ μιὰ τέτοια σέκτα ἀνήκει καὶ ὁ πρόεδρος Μπούς — πρόκειται γιὰ θρησκευτικὴ ἀπίστευτη μικρόνοια. Φοβᾶμαι ὅτι στὴν Εὐρώπη δὲν ἔχουμε ἀντιληφθεῖ πόσο ἐπικίνδυνο εἶναι αὐτὸ τὸ φονταμενταλιστικὸ κλίμα.

Ἄνησυχεῖτε;

Ποιὸς δὲν ἀνησυχεῖ ὅταν ἔχει ἐπίγνωση ὅτι ἡ παράνοια διαχειρίζεται τρομακτικὴ ἐξουσία; Βέβαια, ἡ μαστορικὴ ποὺ τυχαίνει νὰ ἀσκῶ ἀπαιτεῖ νὰ διακρίνω τὶς κοινὲς ρίζες διαφορετικῶν φαινομενικῶν συμπτωμάτων. Νὰ μπορῶ νὰ καταδείξω ὅτι ὁ φονταμενταλισμὸς τοῦ προέδρου Μπούς δὲν διαφέρει ἀπὸ τὸν φονταμενταλισμὸ τῶν Ταλιμπάν ἢ τῆς δικῆς μας Μονῆς Ἐσφιγμένου. Καὶ οἱ ἠθικολογικὲς παιδαριωδίες τῶν ἀμερικανῶν «Εὐαγγελιστῶν» εἶναι πολὺ συγγενικὲς μὲ τὴ συναισθηματικὴ φλυαρία τοῦ Ραδιοφωνικοῦ Σταθμοῦ τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος. Αὐτὲς οἱ διαγνώσεις κομίζουν πολλὴ ἀνησυχία, ἀλλὰ εἶναι καὶ προκλήσεις ἀντίστασης.

Μέρος τῆς ἀντίστασης θὰ μπορούσε νὰ εἶναι τὸ αἷτιο τῆς στροφῆς πρὸς τὴ θρησκεία παγκοσμίως;

Εἶναι πιστοποιημένη αὐτὴ ἡ στροφή; Προσωπικὰ νομίζω ὅτι αὐτὸ ποὺ συμβαίνει στὶς ἡμέρες μας εἶναι μᾶλλον μιὰ στροφή πρὸς τὴν ψυχολογικὴ θρησκευτικότητα ἢ καὶ τὴ θρησκοληψία. Οἱ μεγάλες κοινωνικὲς ἰδεολογίες ἔχουν χρεοκοπήσει παταγωδῶς, ἐνῶ οἱ ἄνθρωποι συνεχίζουν νὰ ἔχουν ἀνάγκη ἀπὸ βεβαιότητες καὶ ἀναζητοῦν αὐτὴ τὴν ψυχολογικὴ σιγουριὰ στὶς θρησκείες. Ὅμως ὑπάρχει μιὰ δραματικὴ ὑποχώρηση τῆς μεταφυσικῆς — ἡ φιλοσοφία, ἐδῶ καὶ τριάντα χρόνια, εἶναι σχεδὸν αὐτονόητα μηδενιστικὴ. Ἀφελέστατα μηδενιστικὴ, παρακάμπτει τὰ ὄντολογικὰ ἐρωτήματα καταφεύγοντας στὸ δογματισμὸ τῆς «τυχαιότητας» ἢ τῆς a priori ἀλογίας τῆς ὑπαρξῆς.

Εἶναι σκληρὸς ὁ μηδενισμὸς. Πάντα ἀναρωτιόμουν πῶς μερικοὶ τὸν βρίσκουν «βολικό».

Νομίζω ὅτι κυριαρχεῖ ἓνας μηδενισμὸς ποὺ βολεύει πολὺ τὸν ψυχισμό μας, τοῦ ἐπιτρέπει νὰ παραιτεῖται ἀπὸ τὴν ἀναμέτρηση μὲ σκληρὰ ἐρωτήματα. Ὁ τελευταῖος μεγάλος φιλόσοφος τῆς Εὐρώπης ἦταν, κατὰ τὴν ταπεινὴ μου γνώμη, ὁ Χάιντεγγερ καὶ ἦταν μηδενιστής, ἀλλὰ ἡ φιλοσοφία του εἶναι μιὰ συναρπαστικὴ πάλη γιὰ τὸν ἐντοπισμὸ νοήματος ἢ μὴ νοήματος τῆς ὑπαρξῆς καὶ τοῦ ὑπαρκτοῦ. Εἶναι κατάκτηση τοῦ ἀνθρώπου τὸ νὰ θέτει ἐρωτήματα.

Ἄν δὲν μπορούν νὰ ἀπαντηθοῦν ὅμως;

Μπορεῖ ποτὲ νὰ ἀπαντηθεῖ μὲ ὀριστικὲς καὶ τελεσίδικες διατυπώσεις τὸ ἐρώτημα «Τί εἶναι ὁ ἔρωτας» ἢ «Τί εἶναι ἡ μητρικὴ ἀγάπη»; Οἱ ἀπαντήσεις κερδίζονται ἢ χάνονται στὸ πεδίο τῆς προσωπικῆς ἐμπειρίας ποὺ χαρίζει μιὰ γνώση ἀνυπότακτη σὲ ὅποιαδήποτε γλωσσικὴ διατύπωση. Ἡ γνώση τοῦ κάλλους, τοῦ ἔρωτα, τοῦ Θεοῦ εἶναι ἄθλημα ἐμπειρίας σχέσης, ὄχι κατανόηση ὀρισμῶν καὶ νοημάτων.

Καὶ τὸ νόημα τῆς ζωῆς; Τὸ νόημα τῶν πραγμάτων;

Τὸ νόημα τῶν πραγμάτων, τὸ νόημα τῆς ὑπαρξης καὶ τῶν ὑπαρκτῶν, δὲν θὰ τὸ συναγάγω ὡς λύση μιᾶς μαθηματικῆς ἄσκησης. Θὰ τὸ κερδίσω, ἂν τὸ κερδίσω, ὡς καρπὸ τοῦ ἀθλήματος μιᾶς σχέσης, ὡς ἐμπειρικὴ βεβαιότητα. Λέει ὁ Ἐλύτης «Λάμπει μέσα μου κεῖνο ποὺ ἄγνωῶ. Μὰ ὡστόσο λάμπει»! Αὐτὸς ὁ στίχος συνοφίζει μιὰ μαρτυρία ποὺ στὴν ἑλληνικὴ παράδοση ξεκινάει ἀπὸ τὸν Ἡράκλειτο καὶ φτάνει στὸν Γρηγόριο Παλαμᾶ, στὸν 14ο αἰῶνα.

Σᾶς διαβεβαιῶ πὼς γύρω μου βλέπω μπόλικο μηδενισμό καὶ μπόλικη ἀνάγκη νὰ βρεθεῖ κάποιον νόημα καὶ νὰ τὸν ἀνατρέψει. Μπορεῖ νὰ ἔγιναν διαδηλώσεις γιὰ τὸν πόλεμο στὸ Ἰράκ, ἀλλὰ νομίζω ὅτι ὑπῆρχε μιὰ αἴσθηση ματαιότητος ὅτι δὲν θὰ ἀλλάξει τίποτα.

Καὶ βέβαια δὲν θὰ ἀλλάξει τίποτα μὲ τις διαδηλώσεις, ἀπλῶς ἐκτονωνόμαστε ψυχολογικά. Ὅταν φωνάζουμε στοὺς δρόμους «Φονιάδες τῶν λαῶν, Ἀμερικάνοι!» καὶ καίμε ὁμοιώματα τοῦ Μπούς, ἀπλῶς δηλώνουμε πὼς ἂν διαθέταμε τὴ δύναμη θὰ ἀπαντούσαμε στὴ βία μὲ ἴδια βία. Ἀπὸ τὸν φαῦλο κύκλο θὰ βγοῦμε μόνο ἂν παραιτηθοῦμε ἀπὸ βεβαιότητες — τί εἶναι ἀλήθεια καὶ τί ψέμα, τί καλὸ καὶ τί κακό. Ἄν κάτι μὲ συναρπάξει στὴν ὀρθόδοξη ἐκκλησιαστικὴ παράδοση εἶναι αὐτὴ ἢ παραίτηση ἀπὸ ἰδεολογικὲς καὶ ψυχολογικὲς βεβαιότητες. Αὐτὴ ἢ παράδοση μιλάει γιὰ τὴν ἄγνοια, ποὺ εἶναι «ὑπερτέρα πάσης γνώσεως». Βεβαιώνει ὅτι ὁ θάνατος «πατεῖται θανάτῳ»: μόνο μὲ τὴν ἐρωτικὴ αὐτοπαραίτηση νικεῖται ὁ θάνατος.

Αὐτὴ ὅμως δὲν μπορεῖ νὰ εἶναι καὶ ἡ σκέψη ἐνὸς καμικάζι σὲ ἀποστολὴ αὐτοκτονίας;

Νομίζω ὅτι πρόκειται γιὰ ἄλλο γεγονός, γιὰ κατάσταση θρησκευτικῆς ἰδεοληψίας. Ἡ ἐρωτικὴ αὐθυπέμβαση δὲν σκοτώνει ἀνθρώπους — ἔστω καὶ ἐχθρούς. Ἄλλο πράγμα ἢ αὐτοθυσία τοῦ ἐρωτευμένου καὶ ἄλλο τῆς μέθης τοῦ φανατικοῦ.

Κύριε Γιανναρᾶ, ἡ πίστη, ἡ ἐκκλησία, εἶναι καλὸ πράγμα;

Τί σημαίνει καλό πράγμα; Ἡ μουσική, ἡ ζωγραφική, ἡ ποίηση, ὁ ἔρωτας εἶναι καλό πράγμα; Τότε εἶναι καὶ ἡ ἐκκλησία. Τί θὰ πεῖ «ἐκκλησία»; Θὰ πεῖ σύναξη, συναγωγή, σῶμα κοινωνίας. Ἡ ἐκκλησία εἶναι σύναξη σὲ ἓνα δεῖπνο. Τὸ δεῖπνο λειτουργεῖ μὲ τὸν τρόπο τῆς ἀρχαιοελληνικῆς τραγωδικῆς δραματουργίας καὶ μὲ μιὰ ποίηση ἀνυπέβλητη, μιὰ μουσικὴ ποὺ κοινωνεῖται ἀντὶ νὰ καταναλώνεται, μιὰ ζωγραφικὴ ποὺ παραπέμπει στὴν ἀμεσότητα τῆς προσωπικῆς σχέσης. Ἄν ὅλα αὐτὰ «θρησκευοιοποιηθοῦν», ὅπως συμβαίνει στίς ἡμέρες μας, τότε ὅλα ἀλλοτριώνονται σὲ εὐφρόσυνες ψυχολογικὲς ἱκανοποιήσεις τοῦ ἐγωκεντρισμοῦ μας.

Ἄπο ποῦ ἀντλεῖτε αἰσιοδοξία;

Εἶστε βέβαιη γιὰ τὴν αἰσιοδοξία μου; Φοβᾶμαι τίς λέξεις «αἰσιοδοξία» καὶ «ἀπαισιοδοξία», γιὰτὶ ἀπηχοῦν ψυχολογήματα.

Ἐλπίδα;

Ἐλπίδα! Αὐτὴ ἡ λέξη μοῦ ἀρέσει. Ἄντλῶ ἐλπίδα ἀπὸ τὴ σεμνὴ καὶ κρυμμένη ποιότητα ποὺ συνεχῶς ἀνακαλύπτω γύρω μου. Οἱ ἄνθρωποι συνεχίζουν νὰ ἐρωτεύονται, νὰ γράφουν ποίηση, νὰ χτίζουν φιλίες, νὰ δημιουργοῦν ὁμορφιά. Ἔστω κάποιοι ἐλάχιστοι, ἀλλὰ συνεχίζουν.

Σάββατο 10.5.2003

Συνέντευξη μὲ τὴν Ἀριάν Λαζαρίδη
στὸ περιοδικὸ «The-S-Magazine»

Γ΄

Ἡ διαφθορὰ ὡς δικαίωμα

ΣΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΓΛΩΣΣΑ ἔχουμε δύο λέξεις γιὰ νὰ σηµάνουμε τὰ ἀντι-κείμενα τῆς ἐμπειρικῆς μας πιστοποίησης: τὴ λέξη «πράγματα» καὶ τὴ λέξη «χρήματα».

«Πράγματα» εἶναι τὰ παράγωγα τοῦ πράττειν, τὰ ἀποτελέσματα μιᾶς ποιητικῆς ἐνέργειας, τὰ πεπραγµένα ἐνὸς δημιουργοῦ προσώπου. «Χρήματα» εἶναι ἐκεῖνα ἀπὸ τὰ πράγματα ποὺ καθορίζονται κυρίως ἀπὸ τὴ χρήση τους, ἐξυπηρετοῦν χρηστικὲς ἀνάγκες, εἶναι χρήσιμα στὴν πρακτικὴ τοῦ βίου. Τὰ πράγματα ἐνδέχεται νὰ διασώζουν τὴν ἑτερότητα (μοναδικότητα καὶ ἀνομοιότητα) ἐνὸς προσωπικοῦ δημιουργικοῦ λόγου, νὰ παραπέμπουν στὸ πρόσωπο τοῦ δημιουργοῦ τους (ὅπως ἡ ζωγραφιὰ στὸν ζωγράφο καὶ τὸ ποίημα στὸν ποιητὴ). Τὰ χρήματα ταυτίζονται ἀπλῶς μὲ τὴ χρηστικὴ τους σκοπιμότητα, παραπέμπουν στὴν ἴδια γιὰ ὅλους ὠφέλιμη διευκόλυνση.

Ἔχουμε καὶ μιὰ τρίτη λέξη στὰ ἑλληνικά: τὴ λέξη «νομίσματα». Εἶναι ἐκεῖνα ἀπὸ τὰ χρήματα ποὺ τὴ χρήση τους τὴν καθορίζουμε ἐμεῖς (κάθε ἀνθρώπινη κοινωνία) μὲ κοινὴ συμφωνία-σύμβαση. Ἀντιπροσωπεύουν τὴ σύμβαση (τὸν δικό μας «νόμο»), δὲν ἔχουν δική τους «φύση-οὐσία», γι' αὐτὸ καὶ τὰ λέμε «νομίσματα»: εἶναι τὰ νομιζόμενα, «ὅτι οὐ φύσει, ἀλλὰ νόμῳ κεῖνται», καθὼς ὅρισε ὁ Ἀριστοτέλης.

Μὲ τὰ νομίσματα κατορθώνουμε οἱ ἄνθρωποι νὰ «ἰσάζωµεν» τὶς ἀνταλλακτικὲς μας σχέσεις, νὰ κοινωνοῦµε τὶς ἀνάγκες μας «κατὰ λόγον», μὲ τρόπο λογικό: τὸν τρόπο τῆς συμπαντικῆς ἀρμονίας καὶ κοσμιότητας. Στόχος εἶναι οἱ ἀρμονικὲς, κόσμιες σχέσεις μας (στόχος ὑπαρκτικῆς ἀλήθειας καὶ γνησιότητας τόσο γιὰ τοὺς ἀρχαίους Ἑλληνας ὅσο —ὡς ἐλευθερία ἀγάπης— καὶ γιὰ τοὺς Χριστιανούς). Τὸ νόμισμα εἶναι ἀπλῶς τὸ μέσο, τὸ ἐργαλεῖο ποὺ ὑπηρετεῖ τὴ λογικότητα τῶν σχέσεών μας. Γι' αὐτὸ

καὶ μοιάζει ἀδιανόητο (τουλάχιστον γιὰ τὸν Ἀριστοτέλη) νὰ αὐτονομεῖται τὸ νόμισμα, νὰ λειτουργεῖ ἄσχετα ἀπὸ τὶς σχέσεις, γιὰ παράδειγμα νὰ αὐτοπολλαπλασιάζεται μετὰ τὸν «τόκο»: ὁ τόκος, τὸ νὰ «τίκτει» τὸ νόμισμα, «παρὰ φύσιν τῶν χρηματισμῶν ἐστι».

Τὰ «πράγματα» προσφέρονται στὴ σχέση, τὰ «χρήματα» καὶ τὰ «νομίσματα» στὴ χρήση ποὺ ὑπηρετεῖ τὴ σχέση (ὅταν ἀποβλέπει ἢ χρήση στὴν «κοινωνία τῆς χρείας»). Ὅμως σήμερα ζοῦμε σὲ κοινὸ τρόπο βίου (δηλαδὴ πολιτισμὸ) ποὺ μειώνει συνεχῶς τὸ πεδίο τῶν σχέσεων, τὸ ἐνδιαφέρον ἢ τὴν ἀνάγκη τῆς σχέσης, γιὰ χάρη τῆς προτεραιότητος τῶν χρήσεων. Στὸν πολιτισμὸ μας ἢ χρήση αὐτονομεῖται ἀπὸ τὴ σχέση, τείνει νὰ ὑποκαταστήσει τὴν κοινωνία τῆς χρείας μετὰ παράλληλες ἄπληστες χρήσεις. Διαμορφώνει ἀνεπαίσθητα τὸν ψυχισμό μας αὐτὸς ὁ πολιτισμὸς, μᾶς μπολιάζει μετὰ ἀνταντακλαστικὰ κυρίως χρησιμοθηρικά, μετὰ προϊούσα ἀνικανότητα σχέσης, ἀνέραστη συμπεριφορά.

Δὲν φταῖνε οἱ ἄνθρωποι σήμερα ὅταν δὲν μποροῦν νὰ ἐρωτευθοῦν, ὅταν ταυτίζουσι τὸν ἔρωτα μόνον μετὰ τὴν χρήση τοῦ ἄλλου. Δὲν φταῖνε, γιὰτὶ δὲν ἀσκήθησαν ποτὲ στὴ σχέση, δὲν ξέρουσι νὰ σχετίζονται, κάθε ἐπιθυμία τους ἐκπληρώνεται πατώντας ἓνα κουμπί. Δὲν ἔμαθαν νὰ μοιράζονται τὸ θέλημά τους, νὰ βγαίνουν ἀπὸ τὸ ἐγὼ τους. Ξέρουσι μόνον τὴν χρήση, ὄχι τὴν σχέση, μόνον τὰ χρήματα, ὄχι τὰ πράγματα.

Ἄλλὰ, ἐνῶ αὐτὸς εἶναι ὁ τρόπος τοῦ βίου καὶ πολιτισμοῦ μας, μεμψιμοιροῦμε ὅλοι καὶ διαμαρτυρόμαστε γιὰ τὴ «διαπλοκή» τῆς πολιτικῆς μετὰ τὸ χρῆμα. Καταγγέλλουμε τὴ διαπλοκή, χωρὶς νὰ διευκρινίζουμε μετὰ ποιά μέτρα καὶ κριτήρια, μετὰ ποιά ἠθική, μετὰ ποιὸν ὀρθολογισμό εἶναι ἀμάρτημα ἢ χρηματοδότηση κομμάτων καὶ πολιτικῶν ἀπὸ ἰδιῶτες κεφαλαιούχους, ἢ παραχώρηση ἀνταλλαγμάτων ἀπὸ τὸν κρατικὸ κορβανὰ στοὺς χρηματοδότες τῶν ἐραστῶν τῆς ἐξουσίας.

Ὅλα τὰ κόμματα ἀποκηρύσσουν μετὰ βδελυγμίας τὴν ἐξαγορὰ πολιτικῶν ἀπὸ ἰδιωτικὰ συμφέροντα, τὸν πλουτισμὸ κυβερνητικῶν καὶ κομματικῶν στελεχῶν ἀπὸ καταχρήσεις τοῦ

δημόσιου χρήματος (περιουσίας τοῦ κοινωνικοῦ συνόλου). Ἀλλὰ κανένα κόμμα δὲν προτείνει λόγους ἢ νόημα ἀντίστασης στὴ διαφθορά. Ἄν μία καὶ μόνη φορά στὴ μία καὶ μοναδικὴ ζωὴ του τὸ ἄξεστο ἐπαρχιωτάκι, ποὺ ἔφτασε (ἀπὸ ἀφισοκολλητῆς ἢ συνδικαλιστῆς) νὰ γίνεῖ ὑπουργὸς ἢ διοικητῆς δημοσίου ὀργανισμοῦ, ἔχει τὴ δυνατότητα νὰ τσεπώσει κάποιον πολὺ μεγάλο χρηματικὸ ποσό, γιὰ ποιούς λόγους καὶ μὲ ἀναφορά σὲ ποιο νόημα ζωῆς θὰ ἀρνηθεῖ νὰ τὸ κάνει; Τί θὰ σεβαστεῖ, τί θὰ τὸν ἐμποδίσει;

Καταγγέλλουμε τὴ διαπλοκὴ πολιτικῆς καὶ χρήματος μὲ τὴ νομικὴ εὐαισθησία καὶ τὰ ἠθικολογικὰ αὐτονόητα ἄλλων ἐποχῶν, ξεχασμένων κοινωνικῶν στόχων. Ξεχνᾶμε ὅτι στὸν συλλογικὸ μας βίον παρενεβλήθη (ρεαλιστικὸς καὶ ἀδυσώπητος) ὁ μηδενιστικὸς ἀμοραλισμὸς τοῦ Ἀνδρέα Παπανδρέου: «Δικαιοῦτο ὁ κύριος [τάδε] νὰ κάνει ἓνα δῶρο στὸν ἑαυτό του, ἀλλὰ ὄχι καὶ πεντακόσια ἑκατομμύρια»! Αὐτὴ ἡ φράση κόβει στὰ δυὸ τὴν κοινωνικὴ μας ἱστορία. Ὅχι ὅτι ἡ φράση μᾶς διέφθειρε. Ὅμως ὡς τότε ἡ κλοπὴ τοῦ δημοσίου χρήματος ἦταν (ἔστω καὶ ὑποκριτικὰ) ἀτιμία καὶ ἔγκλημα, ἐνῶ μὲ τὴ σημαδιακὴ φράση τοῦ «λαϊκοῦ ἠγέτη» ἔγινε (ὑπὸ ὄρους) δικαίωμα.

Αὐτὸν τὸν ἀπροσχημάτιστο μηδενιστικὸ ἀμοραλισμὸ ἡ ἑλλαδικὴ κοινωνία τὸν ταύτισε μὲ τὴν «προοδευτικὴ» πολιτικὴ καὶ παράταξη, τὸν καταξίωσε ἐξακολουθητικὰ μὲ τὴν ψῆφο της, μὲ τὴ λατρεία γιὰ τὸ πρόσωπο τοῦ ἀδίστακτου τολμητῆ. Καὶ πολιτικὴ ἀντιπρόταση δὲν ὑπάρχει. Ἡ ἀξιωματικὴ ἀντιπολίτευση ἀντιτάσσει προτάσεις διαχειριστικῶν «βελτιώσεων» στὸν σαρωτικὸ «κοινωνικὸ μετασχηματισμὸ» ποὺ ἐπαγγέλθηκε (καὶ πραγματοποιοῦσε) ἡ ἡροστράτεια «ἀλλαγῆ» εἴκοσι δύο χρόνια τώρα στὴν Ἑλλάδα. Ἡ κατ' ὄνομα Ἀριστερὰ ἦταν πάντοτε ἄσχετη μὲ κοινωνιοκεντρικὲς προτεραιότητες καὶ σήμερον αὐτογελοιοποιεῖται τραγικὰ καταφεύγοντας σὲ ἐπωνυμίες «οἰκολογίας», «κινήματων» — γιὰτί ὄχι καὶ «ζωοφιλίας» ἢ «φιλοτελισμοῦ»; Ἀκόμα καὶ ὁ ἰσχυρότερος ἐξωπολιτικὸς καταλύτης κοινωνικῆς δυναμικῆς, ἡ Ἐκκλησία, ἔχει ἀλωθεῖ ἀπὸ τὴ νοοτροπία καὶ τὴ δίψα τῆς ἐξουσίας, τὶς δημοσιοσχετίστικες

ἐπιδείξεις μεγαλείου, τὴν ξύλινη γλώσσα τῆς ἰδεολογικῆς προπαγάνδας, τῆς χρηστικῆς ὠφελιμότητος.

Ἀντιπρόταση στὸν μηδενιστικὸ ἄμοραλισμὸ δὲν ὑπάρχει στὴν Ἑλλάδα σήμερα. Θὰ συνεχίσουμε τὰ κροκοδείλια δάκρυα γιὰ τὴ διαπλοκὴ πολιτικῆς καὶ χρήματος, ἀλλὰ ἀφελέστατα θὰ λησμονοῦμε ὅτι χωρὶς ἄξονα νοήματος τῆς ὑπαρξῆς καὶ τῆς συνύπαρξῆς εἶναι ἀδύνατη ἡ συγκρότηση κοινωνίας σχέσεων — ἀναπόφευκτη ἡ ζούγκλα ἐγκεντρικῶν χρήσεων τῆς ζωῆς.

Κυριακὴ 15.6.2003

Εὐνοημένη ἢ ἀνθρώπινη ἀνεπάρκεια

ΟΙ ΚΑΤΑΓΓΕΛΙΕΣ γιὰ τὴ διαπλοκὴ ὑπουργῶν μὲ κομματογενεῖς νεοκεφαλαιούχους (καὶ συναφῆ ἄνομα κέρδη στὸ χρηματιστήριο) ἔγιναν, κάποια στιγμή, πρώτη εἶδηση. Καὶ ὁ πρωθυπουργὸς κάλεσε σὲ σύσκεψη «τοὺς πιὸ στενοὺς συνεργάτες του». Τὰ ὀνόματα τῶν κληθέντων ἴσως νὰ σηματοδοτοῦν ἕναν ἀπὸ τοὺς λόγους τῆς παρακμιακῆς τροχιᾶς στὴν ὁποία ἔχει ὀδηγήσει ὁ πρωθυπουργὸς τὸ κυβερνῶν κόμμα (ἐπομένως καὶ τὴ λειτουργία τῆς πολιτικῆς στὴ χώρα).

Μπορεῖ νὰ ἀμφισβητεῖ κανεὶς τὶς πολιτικὲς πρακτικὲς τοῦ κυβερνῶντος κόμματος — νὰ καταγγέλλει τὴν ἰδεολογικὴ του ἀσυνέπεια, τὸν καταγωγικὸ ἄμοραλισμὸ του, τὴ ροπὴ του πρὸς μεθόδους ὀλοκληρωτικῆς. Δὲν μπορεῖ ὅμως νὰ ἀμφισβητήσῃ ὅτι τὸ κόμμα αὐτὸ διαθέτει στελέχη ἰκανότατα, μὲ φυσικὰ προσόντα (εὐφυΐας, κριτικῆς ἐτοιμότητος, θεωρητικῆς κατάρτισης, ἡγετικῆς παρουσίας) ὅχι τυχαῖα. Τέτοια στελέχη δὲν ἀνήκουν πιά στοὺς «στενοὺς συνεργάτες» τοῦ πρωθυπουργοῦ.

Τοὺς προικισμένους μὲ ἰκανότητες ὁ ἰδρυτὴς καὶ πρῶτος ἀρχηγὸς τοῦ κόμματος ἔμοιαζε νὰ τοὺς φοβᾶται: Ἄν κάποιος ὑπουργὸς εἶχε ἐντυπωσιακὲς ἐπιτυχίες, ἔπρεπε ἀμέσως νὰ μετατεθεῖ σὲ ἐντελῶς διαφορετικὸ ὑπουργεῖο (χαρακτηριστικῆς οἱ περιπτώσεις Γεννηματᾶ καὶ Τρίτση). Ὁ δεῦτερος ἀρχηγὸς καὶ τωρινὸς πρωθυπουργὸς φάνηκε ἀρχικὰ ἀποφασισμένος νὰ

ὑπερβεί τὴν ἀδυναμία τοῦ προκατόχου του — νὰ ἀξιοποιήσῃ τὸ ἀνθρώπινο δυναμικὸ τοῦ κόμματος— παρὰ τὶς δικές του καὶ αὐτὸς προκαταλήψεις. Σύντομα ὥστόσο ἐμφανίστηκαν σημάδια ἀδυναμίας νὰ συνεργαστεῖ μὲ τοὺς ἰδιαίτερα προσοντούχους.

Σὲ πρώτη φάση (καὶ γιὰ λόγους ἀδιευκρίνιστους) ἀπώθησε στὸ κομματικὸ κυριολεκτικὰ περιθώριο ἱστορικὰ στελέχη δοκιμασμένα καὶ ὄχι στερημένα ἀπὸ ἰκανότητες. Τὰ ἐξώθησε προκλητικὰ νὰ ἀποτελέσουν ἐσωκομματικὴ ἀντιπολίτευση ἐμφανή, καθόλου εὐκαταφρόνητη. Ἐξόντωσε τελικὰ τὴν κομματικὴ τους ἰσχὺ μεθοδεύοντας τὴν ἐκλογικὴ συντριβὴ τους, ἀλλὰ δὲν ἐξάλειψε καὶ τὴν πολιτικὴ παρουσία τους στὸν κοινὸ κομματικὸ χῶρο.

Πλήθυναν προοδευτικὰ τὰ σημάδια ὅτι ὁ πρωθυπουργὸς παραβλέπει τὴν ἀνθρώπινη ποιότητα, τοὺς πραγματικὰ ταλαντούχους τοῦ κόμματός του. Ὑπουργοὶ ποὺ τὸ ἔργο καὶ ἡ παρουσία τους προσέδιδαν κύρος στὴν κυβέρνηση, ἀπομακρύνθηκαν ἢ ἀχρηστεύθηκαν. Ἄρχισαν νὰ πλεονάζουν πειθήνιες μετριότητες, ἐκβλαστήματα τοῦ συνδικαλισμοῦ καὶ τῆς ἀφισοκόλλησης, μὲ κυριότερο προσὸν τὴ λαϊκίζουσα προπαγανδιστικὴ χυδαιότητα.

Ἄνάλογο μετασχηματισμὸ γνώρισε καὶ τὸ ἄμεσο πρωθυπουργικὸ περιβάλλον: Τὰ πρόσωπα «τῶν πιὸ στενῶν συνεργατῶν» τοῦ πρωθυπουργοῦ δίνουν ὅλο καὶ περισσότερο τὴν ἐντύπωση ὑποβιβασμένου ἐπιπέδου — ὀνόματα ἄγνωστα, δίχως κοινωνικὸ διαμέτρημα, μὲ παρουσία τηλεοπτικὴ αὐτόχρομα ταπεινωτικὴ γιὰ τοὺς ἴδιους καὶ τὸν προϊστάμενό τους.

Εἶναι ἀλήθεια ὅτι ἡ εἰκόνα τοῦ πρωθυπουργοῦ στὰ λεγόμενα «μέσα ἐνημέρωσης» (αὐτὴ ποὺ προσφέρεται στὴν κρίση τοῦ πολίτη) προδίδει χαρακτήρα μὲ σημαντικὴ δυσκολία ἐπικοινωνίας, αὐθορμητισμοῦ καὶ ἀμεσότητας προσωπικῶν σχέσεων — χαρακτήρα ἴσως ἀνθρωποφοβικό. Ἀρχικὰ πίστευε κανεὶς ὅτι ἡ συνεσταλμένη ἀμηχανία ποὺ τὸν χαρακτηρίζει, ἡ ἀδυναμία του νὰ χαμογελάσῃ ἀβίαστα, νὰ ἐκφραστεῖ μὲ χειρονομίες, ἡ δυσχέρεια ποὺ ἔχει στὴν ἐκφορὰ καὶ συγκρότηση τοῦ προφορικοῦ λόγου θὰ ἀποδεικνύονταν γοητευτικὰ προσόντα ἀπλότητας καὶ ταπεινοσύνης — μιᾶς ἀνεπιτήδευτης παιδικότητας ποὺ δὲν ξέρει

νά θωρακίζεται—, στοιχεῖα σαγηνευτικά «ἀντι-ηγέτη». Ἡ ἐλπίδα ἦταν πῶς θὰ σάρκωνε ὁ σημερινὸς πρωθυπουργὸς τὸν τύπο τοῦ πολιτικοῦ ποὺ χρόνια περιμένουμε: στοὺς ἀντίποδες τῶν θεατρinισμῶν, τῆς ἀλαζονικῆς αὐτοπεποίθησης, τῆς μπαλκονάτης κομπορρημοσύνης.

Μοιάζει νὰ διαφεύστηκαν αὐτὲς οἱ προσδοκίες. Καὶ ἡ φοβία ἢ οἱ ρήξεις μὲ τοὺς ταλαντούχους τοῦ κόμματος, μαζί μὲ τὴν ἀδυναμία τοῦ πρωθυπουργοῦ νὰ στήνει γέφυρες ἐπικοινωνίας, νὰ ἀμβλύνει τὶς δυσαρέσκειες, νὰ σέβεται ἔμπρακτα τὶς διαφωνίες καὶ τὴν κριτική, εἶναι διαπιστώσεις ποὺ μᾶλλον βεβαιώνουν τὴν εἰκόνα τοῦ ἀνθρωποφοβικοῦ. Δίνει ὁ πρωθυπουργὸς τὴν ἐντύπωση ὅτι δὲν πίστεψε ποτὲ στὰ προσόντα ποὺ θὰ μπορούσε νὰ τοῦ ἐγγυηθεῖ ὁ φυσικὸς χαρακτήρας του, θεώρησε ὅτι ὁ στίβος τῆς πολιτικῆς ἀπαιτεῖ τακούνια καὶ φτερά, στόμφο ἔστω καὶ τεχνητόν, μηχανικὲς χειρονομίες δῆθεν ἀποφασιστικότητας, ἀπομόνωση σὲ κύκλο «στενῶν συνεργατῶν» πειθήνιων καὶ βολικὰ ὑποταγμένων.

Βέβαια, αὐτὴ ἡ ἀνθρωπολογικὴ ὀπτικὴ δὲν εἶναι καὶ ἡ μόνη δυνατὴ ἐρμηνεία τῶν παρακμιακῶν συνδρομῶν ποὺ ἐμφανίζει ἡ κυβέρνησις. Χωρὶς νὰ παραγνωρίζεται ἡ εὐνοημένη ἀνθρώπινη ἀνεπάρκεια, θὰ μπορούσε νὰ μελετηθεῖ καὶ τὸ ἐνδεχόμενον ἑνὸς προοδευτικὰ παγιωμένου (ἀνεπαισθήτως) τρόπου ἄσκησης τῆς ἐξουσίας, ποὺ μᾶλλον ἀποτελεῖ καὶ διεθνικὸ μοντέλο ἢ σύμπτωμα.

Εἶναι ὁ τρόπος ἢ τὸ μοντέλο ποὺ διαμορφώνει τρία ἐπίπεδα λειτουργίας τῆς πρωθυπουργικῆς ἡγεμονίας: Σὲ πρῶτον ἐπίπεδο βρίσκειται ἡ μικρὴ ὁμάδα τῶν «στενῶν συνεργατῶν» τοῦ πρωθυπουργοῦ μὲ βασικὸ (ἢ ἀποκλειστικόν) προσὸν τὴν πειθαρχημένη ἀποτελεσματικότητά, τὴν ἐκτελεστικὴν προθυμίαν. Σὲ δευτέρον ἐπίπεδο βρίσκονται τὰ στελέχη ποὺ διαχειρίζονται (ἀπὸ θέσεις ὑπουργικῆς συνήθως, ἀλλὰ ὄχι ὀπωσδήποτε) τὴν ἀπόλυτην προτεραιότητα τῶν πρὸς τὰ ἔξω ἐντυπώσεων, τὴν στρατηγικὴν ποδηγέτησιν τῆς κοινῆς γνώμης. Καὶ σὲ τρίτον ἐπίπεδο βρίσκονται οἱ προσωπικὲς, ἔμμεσες ἢ ἄμεσες, ἄκρως ἀπόρρητες ἐπαφὲς τοῦ πρωθυπουργοῦ μὲ τὰ ἄγνωστα στοὺς πολίτες κέντρα (οἰκονομικοὺς παράγοντες καὶ χρηματοδότες τῶν κομμάτων ἐξουσίας ἢ ἀξιωματούχους «προστάτιδων» δυνάμεων) ποὺ

ὕπαγορεύουν καὶ τὴν ἄσκηση συγκεκριμένης πολιτικῆς. (Τὸ μοντέλο εἶναι διεθνικό, παραπέμπει συχνὰ σὲ αὐτὸ ὁ Τσόμσκι.)

Θὰ ἐπαναλάβω ὅτι τὸ δεύτερο αὐτὸ ἐρμηνευτικὸ σχῆμα δὲν ἀκυρώνει ἐντελῶς τὸν ρόλο τῶν ἀνθρωπολογικῶν (χαρακτήρα καὶ ψυχοσύνθεσης) δεδομένων. Στὰ ἐλάχιστα περιθώρια διαφοροποίησης αὐτῶν τῶν δεδομένων ἐγκλωβίζονται οἱ δυνατότητες τῶν δικῶν μας (μιλάω γιὰ τοὺς ἀπλοὺς πολίτες) πολιτικῶν ἐπιλογῶν. Ἴσως ὅμως καὶ τὸ ἀπομένον ἐλάχιστο περιθώριο καταργηθεῖ προοδευτικά, ὅταν ἡ (προγραμματικὰ ἀποχαυνωμένη) κρίσιμη ἐκλογικὴ μάζα θὰ ψηφίζει καὶ γιὰ τὴ θέση τοῦ πρωθυπουργοῦ πρώην μπασκεμπολίστες, ἡθοποιούς τηλεοπτικῶν ρομάντζων ἢ ὅποιον ἔχει πάρει φανερὰ τὸ χρίσμα ἀπὸ τὴν Ὑπερδύναμη.

Κυριακὴ 11.5.2003

Γιατί ἀντιδεξιός, εἰδικά, λαϊκισμός

ΑΠΑΙΤΕΙΤΑΙ ΣΤΟΙΧΕΙΩΔΩΣ ἀπροκατάληπτη λογικὴ γιὰ τὴν ἐρμηνεία τοῦ φαινομένου: Ἡ περιοδικὰ ἐπανερχόμενη στὸ ἐλλαδικὸ πολιτικὸ σκηρικὸ ὀξύτατη ἀντιδεξιὰ ρητορεία εἶναι τακτικὴ ψυχολογικοῦ πολέμου μὲ σκοπιμότητες σαφέστατα ψηφοθηρικές.

Βέβαια, ὁ ἀντιδεξιὸς λαϊκισμὸς δὲν ἔχει μόνο θετικὲς γιὰ τοὺς χρήστες τοῦ ἐπιπτώσεις. Ὑπάρχει ὅπωςδήποτε καὶ ἓνας ἀριθμὸς πολιτῶν, μὲ εὐθυκρισία καὶ ἀξιοπρέπεια, ποὺ ἀντιδροῦν στὸν ἀνορθολογισμὸ τῆς λαϊκίστικης προπαγάνδας, στὴν εὐτέλεια τῆς γλώσσας, στὶς ἐξόφθαλμες σκοπιμότητες. Ὅμως, γιὰ νὰ συνεχίζεται καὶ νὰ ἐντείνεται ἡ ἀντιδεξιὰ λαϊκιστικὴ ὑπερβολή, σημαίνει ὅτι οἱ μελέτες ἀγορᾶς τῆς ἀναγνωρίζουν καταμετρομένη ὑπεροχὴ σὲ ψηφοθηρικὴ ἀποτελεσματικότητα.

Εἶναι αὐτὸ ἓνα ἀκόμα πειστήριο γιὰ νὰ παραδεχθοῦμε ὅτι σημαντικὸ τμῆμα τῆς ἐλλαδικῆς κοινωνίας (ικανὸ νὰ καθορίζει τὸ ἐκλογικὸ ἀποτέλεσμα, δηλαδὴ τὶς τύχες τῆς χώρας καὶ τὴν ποιότητα τῆς ζωῆς ὅλων μας) παραμένει εὐάλωτο ἀπὸ τὴ

λαϊκιστική ρητορεία, ακόμα και την ευτελέστερη. Το πρόσφατο «άτόπημα» του πρωθυπουργού, πανεπιστημιακού καθηγητή κυρίου Κωνσταντίνου Σημίτη, να καταθέσει στη Βουλή κείμενα τεθνεώτος δικτάτορα και τυράννου ως τεκμήρια ομοιότητας με τη συλλογιστική και το ύφος του αρχηγού της αξιωματικής αντιπολίτευσης, δεν μπορεί να ήταν παρόρμηση της στιγμής. Είχε μελετηθεί (προσχεδιαστεί) ή θεατρικότητα της χειρονομίας από τους ειδικούς «έπικοινωνιολόγους». Μπορεί να προκάλεσε αγανάκτηση ή αηδία σε πολίτες με στοιχειώδη ευθυκρισία και αξιοπρέπεια. Άλλα οι πολίτες αυτοί δεν συγκροτούν ποσοστό ικανό να επηρεάζει το εκλογικό αποτέλεσμα.

Και γιατί άραγε να είναι τόσο αποτελεσματικός στη σημερινή Ελλάδα ο αντιδεξιός, ειδικά, λαϊκισμός; Ίσως ή στρατιωτική δικτατορία (ως εμπειρία, πριν από τριάντα χρόνια, ή ως διαθρυλούμενο άκουσμα) να δικαιολογεί εν μέρει το φαινόμενο. Αναζωπύρωσε ή δικτατορία εμφυλιοπολεμικές πρακτικές, ζωντάνεψε μνήμες πολιτικής καταπίεσης (σε παρελθόν που απέχει πενήντα και εξήντα χρόνια από σήμερα). Όμως και εξέυτελισε ή δικτατορία στην κοινή συνείδηση, με αυτό ακριβώς το «πισωγύρισμα», όριστικά και άμετάκλητα τη Δεξιά του παρελθόντος και τα ιδεολογικά της προσχήματα. Έτσι, χάρη στην τραγική εμπειρία της δικτατορίας, ή κομματική εκπροσώπηση της Δεξιάς μετά τη μεταπολίτευση (παρά την ελάχιστη ανανέωση του ανθρώπινου δυναμικού της) αποτέλεσε έκπληξη για τα έλλαδικά πολιτικά δεδομένα: όχι μόνο έστησε ανυπόκριτα θεσμούς και λειτουργίες δημοκρατικού πολιτεύματος απαλλάσσοντας τη χώρα από τη λοιμική της βασιλείας, αλλά πραγματοποίησε και ρήξη σαφή με την ψυχροπολεμική δεξιά ιδεολογία — ακόμα και με την κλασική δεξιά οικονομική πρακτική (σε σημείο να κατηγορηθεί για «σοσιαλμανία»).

Με τις έκσυγχρονιστικές καινοτομίες της μεταπολιτευτικής Δεξιάς (την προσαρμογή της στο ευρωπαϊκό μοντέλο) ο Έμφύλιος έπιτέλους τέλειωνε όριστικά, ο πολιτικός βίος της χώρας μπορούσε να θεμελιωθεί στη συνεπή ρήξη με αυτό το όδυνηρό παρελθόν. Οι προοπτικές ήταν ευοίωνες, αλλά στο πολιτικό

παιχνίδι είχε παρεμβληθεί ὁ ἰδιοφυῆς ἀμοραλισμὸς τοῦ Ἀνδρέα Παπανδρέου. Αὐτὸς διέγινωσεν καίρια τὸ τυπικὸ σύνδρομο ψυχολογικῆς ἀνασφάλειας τοῦ Νεοέλληνα: τὴν ἀνάγκη του γιὰ πολώσεις. Ὅπως καὶ στὸ ποδόσφαιρο, πρέπει καὶ στὴν πολιτικὴ νὰ φανατιστοῦν οἱ ὀπαδοὶ ὄχι τόσο μὲ τὰ δικά τους ὀράματα, ὅσο μὲ τὸ μένος γιὰ τὸν ἀντίπαλο.

Συνειδητά, ψυχρά, προμελετημένα, ὁ Ἀνδρέας Παπανδρέου ἐπέλεξε ὡς κομματικὴ στρατηγικὴ τὴν ἐπαναζωπύρωση τῆς ἐμφυλιοπολεμικῆς ἐμπάθειας. Εἶχε ἀπέναντί του ἓνα κόμμα τῆς Δεξιᾶς ποὺ ἔκανε φιλότιμες προσπάθειες νὰ ἐκσυγχρονιστεῖ, νὰ «ἐξευρωπαϊστεῖ». Θὰ μπορούσε ὡστόσο νὰ τὸ κατατροπώσει σὲ ὁποιοδήποτε ἐπίπεδο ἀναμέτρησης: Ἦταν κόμμα δίχως πιά ἰδεολογία, δίχως κοινωνικὸ ὄραμα, δίχως πολιτικὴ πρόταση, κόμμα μὲ φθαρμένη στελέχωση, ποὺ ἐπαγγελλόταν ἀπλῶς διαχειριστικὴ εὐπρέπεια.

Ἄλλὰ ἡ ἥροστράτεια ἰδιοφυΐα τοῦ Παπανδρέου χρειαζόταν διαφορετικὸν ἀντίπαλο: τὸ σκιάχτρο τῆς ἐμφυλιοπολεμικῆς Δεξιᾶς, ἓνα φάντασμα ἀπειλητικὸ, ἀπεχθές, μισητό. Τὸ κατασκεύασε μὲ τὴ ρητορικὴ του δεινότητα, τὸ ἐπέβαλε στὴ λαϊκὴ φαντασίωση, τὸ σάρκωσε σὲ κοινωνικὴ πραγματικότητα: πράσινα καφενεῖα-μπλὲ καφενεῖα, μόνο οἱ ἀριστεροὶ εἶναι προοδευτικοί, ἡ Δεξιὰ νὰ θαφτεῖ ὀριστικὰ στὸ χρονοντούλαπο τῆς Ἱστορίας. «Εἶναι φίδι φαρμακερὸ ἡ Δεξιὰ, πρέπει νὰ τῆς λειώσουμε τὸ κεφάλι, ὁ λαὸς νὰ μὴν ξεχνᾷ τί σημαίνει Δεξιὰ».

Χάρη στὸ δημεγερικὸ ταλέντο τοῦ Παπανδρέου ὁ ἀντιδεξιὸς λαϊκισμὸς ἀποδείχτηκε ἐργαλεῖο σαρωτικῆς ψηφοθηρικῆς ἐπιτυχίας. Ἡ ἴδια ρητορεία καὶ τὸ ἴδιο λεξιλόγιο στὰ χεῖλη τῶν ἐπιγόνων εἶναι κωμωδία: οἱ κορῶνες γίνονται τσιρίδες, ὁ ἥρωικὸς τόνος ἀστεῖος στόμφορ. Ὁ δαιμονικὸς ἀμοραλισμὸς τοῦ Παπανδρέου εἶχε τὴ μεγαλοπρέπεια τοῦ σπάνιου χαρίσματος, οἱ ἐπίγονοι δὲν ἀντιλαμβάνονται ὅτι ἡ ἀπομίμηση τοὺς συντρίβει, τοὺς γελοιοποιεῖ.

Ἀντιλαμβάνονται ὅμως πολὺ καλὰ (καὶ τὸ ἐπαληθεύουν μὲ μελέτες ἀγορᾶς) ὅτι ὁ ἀντιδεξιὸς λαϊκισμὸς ἐξακολουθεῖ νὰ «πουλάει». Ὁ Παπανδρέου σφράγισε τὸν ψυχισμό τῶν Ἑλλήνων,

δημιούργησε τρόπο σκέψης (ἢ μὴ σκέψης), παγίωσε ἀντανεκλαστικὰ ποδοσφαιρικῶς μανιχαϊσμοῦ, δικαίωσε καὶ ἐξωράισε τὸν πρωτογονισμό τῆς ἀνάγκης γιὰ ἀντίπαλο, τοῦ μένουσ γιὰ τὸν ἀντίπαλο. Κυρίως, θεμελίωσε θεσμικὲς προϋποθέσεις γιὰ νὰ διαγωνίζεται ἡ ἐμφυλιοπολεμικὴ ἐμπάθεια: Διέλυσε μεθοδικὰ τὰ πανεπιστήμια, ἰσοπέδωσε κάθε ἀξιολογικὴ ἱεραρχία, ὀργάνωσε προγραμματικὰ τὴν ἀγλωσσία, ἐμπορευματοποίησε ἀπόλυτα τὴν κοινωνικὴ λειτουργία τῆς τηλεόρασης.

Γι' αὐτὸ καὶ συνεχίζει νὰ θριαμβεύει ψηφοθηρικὰ ὁ ἀντιδεξιὸς λαϊκισμὸς — θὰ συνεχίσει ὅσο ἀπουσιάζει πολιτικὸς λόγος ἱκανὸς νὰ ἀντιταχθεῖ στὸν δημαγωγικὸ ἀμοραλισμό. Δυστυχῶς, τὸ κόμμα τῆς μεταπολιτευτικῆς Δεξιᾶς ἔχει καθηλωθεῖ, εἴκοσι ἐννέα χρόνια τώρα, στὴν ἀμήχανη ἔκπληξη καὶ στὸ σάστισμα ἀπὸ τὸ φαινόμενο Παπανδρέου. Κόμμα ἀκόμα δίχως κοινωνικὴ ἰδεολογία, δίχως πίστη σὲ ὄραμα, γι' αὐτὸ καὶ δίχως σαφὴ γιὰ τὸν λαὸ πολιτικὴ πρόταση. Κόμμα μὲ ὄλο καὶ πιὸ φθαρμένη στελέχωση, γι' αὐτὸ καὶ δὲν μπορεῖ πιά νὰ ἐγγυηθεῖ οὔτε κὰν ἐλπίδες διαχειριστικῆς εὐπρέπειας.

Πολιτικὴ ἀλλαγὴ δὲν μπορεῖ νὰ προέλθει παρὰ μόνον ἀπὸ ἐθνικὴ συμφορὰ ὀδυνηρότερη (καὶ γιὰ βραδύνοες) τοῦ Σχεδίου Ἄναν. Ἡ ἀπὸ ἔφοδο τῶν πεινασμένων στὰ σοῦπερ μάρκετ.

Κυριακὴ 16.2.2003

«Κυβερνᾶνε γονατιστοί»

«ΚΥΒΕΡΝΑΝΕ ΓΟΝΑΤΙΣΤΟΙ, ἐκτελοῦν ἐντολὲς ἀφεντάδων». Τὴν ἀπόφανση τὴν ξεστόμισε σὰν τσεκουριά ὁ γερο-δάσκαλος στὸ λεμεσιανὸ καφεενεδάκι. Καὶ ἐρμήνευε τὴν στάση τῆς πολιτικῆς ἡγεσίας, σὲ Ἑλλάδα καὶ Κύπρο, μετὰ τὸ τέχνασμα «ἀνοίγματος τῶν συνόρων» ἀπὸ τὸν Ντενκτάς.

Ἡ συντροφιὰ ἀποροῦσε κατάπληκτη — ὅπως κάθε ἄνθρωπος μὲ στοιχειώδη νοημοσύνη: Πῶς εἶναι δυνατό, τὴν μίαν καὶ μοναδικὴν φορὰ σὲ εἴκοσι ἐννέα χρόνια ποὺ οἱ Ἕλληνες βρέθηκαν

εύνοημένοι στο Κυπριακό, να σπεύδουν σαν πανικόβλητοι να παραιτηθούν από το πλεονέκτημα; Ξαφνικά και απρόβλεπτα, το έξωφρενικό έξάμβλωμα που αποκλήθηκε «Σχέδιο Ανάν» και απειλοῦσε με τελεσίγραφα να καταργήσει το ελεύθερο και ανεξάρτητο κράτος τῆς Κυπριακῆς Δημοκρατίας, βρέθηκε το ἴδιο καταργημένο από τις ἐξελίξεις και ἡ Κυπριακὴ Δημοκρατία ἐδραιωμένη σὲ θέση ἰσχύος μὲ τὸ «εὐρωπαϊκὸ κεκτημένο».

Αὐτῆ, λοιπόν, τῆ στιγμῆ τῆς ἀνέλπιστης γιὰ τοὺς Ἕλληνες ἀγαθῆς συγκυρίας (πὺ τοὺς ἔτυχε, δὲν τὴν κέρδισαν — οἱ πολιτικὲς ἡγεσίες σὲ Ἑλλάδα και Κύπρο δῆλωναν πανέτοιμες νὰ ὑπογράψουν δουλοπρεπέστατα τὴν αὐτοκατάργηση τοῦ ἐλεύθερου κυπριακοῦ κράτους), αὐτῆ τῆ στιγμῆ καταφεύγει ὁ Ντενκτὰς στὸ πολιτικὰ παιδαριῶδες τέχνασμα τοῦ δῆθεν «ἀνοίγματος τῶν συνόρων». Καὶ ἀμήχανες, σαν πανικόβλητες, οἱ πολιτικὲς ἡγεσίες Ἑλλάδας και Κύπρου ἔσπευσαν νὰ ἐξωραΐσουν και νὰ καταχειροκροτήσουν τὸ πονηρὸ τέχνασμα ἐκλιπαρώντας γιὰ τὴν ἐπανενεργοποίηση τοῦ Σχεδίου Ανάν, δηλαδὴ γιὰ τὸν αὐτοχειριασμὸ τῆς ἐλευθερίας και τῶν εὐρωπαϊκῶν κεκτημένων τῆς Κύπρου.

«Κυβερνᾶνε γονατιστοί»: Ὀλοφάνερα τὸ έξωφρενικὸ Σχέδιο Ανάν, μὲ τις τελεσιγραφικὲς προθεσμίες και τὰ ἐκβιαστικὰ διλήμματα, ἦταν τὸ ἰσχυρὸ χαρτὶ τῶν ΗΠΑ στὴν προσπάθειά τους νὰ ἐλέγχουν ἔσωθεν τὴν Εὐρωπαϊκὴ Ἐνωση μὲσω τῆς Κύπρου ὡς προτεκτοράτου τῆς Τουρκίας. Χάρη στὸ ἀπρόσμενο πείσμα τοῦ Ντενκτὰς τὸ ἀμερικανικὸ ἐγχείρημα ἀνατράπηκε. Ὁ Ντενκτὰς κατέφυγε στὸ «ἀνοίγμα τῶν συνόρων» γιὰ νὰ ἀποσπάσει τὴν ἀναγνώριση τοῦ κρατιδίου του και οἱ «γονατισμένες» ἑλληνικὲς πολιτικὲς ἡγεσίες ὑποχρεώθηκαν νὰ ὑπηρετήσουν πειθήνια τὴν τελευταία ἐλπίδα τῶν Ἀμερικανῶν: τὸ βρικολάκισμα τοῦ τερατουργήματος Ανάν.

Φρένιασαν τὰ κρατικὰ (και τὰ διαπλεκόμενα) τηλεοπτικὰ κανάλια, σὲ Ἑλλάδα και Κύπρο, προπαγανδίζοντας μέρες ὀλόκληρες τὴ «λύση» πὺ ἔδωσε «αὐθόρμητα» ὁ λαὸς στὸ Κυπριακὸ Πρόβλημα κάνοντας «πράξη» τὴ «συναδέλφωση» και τὴν «εἰρηνικὴ συνύπαρξη», ἄρα τις προϋποθέσεις γιὰ τὴν

έφαρμογή του Σχεδίου Άνάν και την αυτοκατάργηση του
ελεύθερου και μέλους της Ευρωπαϊκής Ένωσης κράτους της
Κύπρου. Σκηνοθετήθηκαν άνοιχτες άγκαλιές Τουρκοκυπρίων που
ύποδέχονταν τους Έλληνες νοικοκυραίους σαν έπισκέπτες, για
λίγα λεπτά, στα άλλοτε σπίτια τους. Τραβήχτηκαν και
ξανατραβήχτηκαν σκηές ώσπου να έπιτευχθεί ό,τι προβλήθηκε
στην τηλεόραση σαν «ζωντανό ρεπορτάζ»: Μπήκε μέσα στα
σπίτια ή κάμερα να περιμένει τους άφικνούμενους πανευτυχείς
ληστευμένους και έπαναλήφθηκε ή ίδια σκηνή με την κάμερα έξω
άπο το σπίτι να έστιάζει στη συγκίνηση των καρπούμενων τα
ληστευμένα. Δύο και τρεις φορές το γύρισμα για να πετύχουν την
ύπαγορευμένη συγκίνηση, χειραψίες και χαμόγελα
σκηνοθετημένης έγκαρδιότητας: να «πουλήσει» ή τηλεοπτική
έντύπωση ό,τι το θύμα και ό άρπαγας χάιρονταν το ίδιο που
ξανασμίξανε ύστερα άπο τόσα χρόνια χωρισμού έξαιτίας των
κακών και δόλιων «έθνικιστών».

«Κυβερνάνε γονατιστοί» οί ήγήτορες, αλλά και κάποιοι
δημοσιογραφούν έπίσης γονατισμένοι. Χρόνια τώρα μεθοδεύουν
συστηματικά και έπίμονα, σε Ελλάδα και Κύπρο, την πλύση
έγκεφάλου των άφελων: Καθιέρωσαν την τουρκολαγνεία σαν
τεκμήριο «προοδευτικών» άντιλήψεων, «έκσυγχρονιστικής»
νοοτροπίας. Όποιος θέλει να του άνοιξουν οί πόρτες της
δημοσιότητας, οί προσβάσεις στον κομματογενή νεοπλουτισμό, ή
άπρόσκοπτη έκλογή στα πανεπιστήμια πρέπει να μιλάει άνοιχτά
και συνεχώς για τους «άδελφούς Τουρκοκυπρίους», για τα
«έγκλήματα των Έλλήνων σε βάρος των Τούρκων της Κύπρου»,
για την άνάγκη να άποδεχθοΰμε οί Έλληνες ό,τι «νικηθήκαμε το
’74 στην Κύπρο».

Έγκριτοι έλληνοκύπριοι δημοσιογράφοι, διανοούμενοι,
έκπαιδευτικοί τηλεφωνούσαν άπεγνωσμένα στα έλλαδικά κρατικά
κανάλια ζητώντας να παρέμβουν σε τηλεοπτικές συζητήσεις, όπου
οί γνωστοί κουίσλινγκ της νατοϊκής Νέας Τάξης ψευδολογοΰσαν
άσύστολα διαστρέφοντας τα ιστορικά δεδομένα και την κοινή
λογική. Δήλωναν οί Κύπριοι όνομα, ιδιότητα, αλλά ή παρέμβασή
τους ήταν άπαγορευμένη, ή προπαγάνδα έπρεπε να άσκειται

δίχως αντίλογο. Διηγούνται αυτή την εμπειρία της φίμωσης όσοι έξευτελιστικά την υπέστησαν και δακρύζουν από τη νωπή αίσθηση άσφυξίας, την έσχατη πίκρα για τη δῆθεν «μητέρα-πατρίδα».

Μᾶς «κυβερνᾶνε γονατιστοί» προπαγανδίζοντας αναιδέστατα ότι εἶναι σοφή ἢ πολιτική τους, ότι δὲν γίνεται ἄλλιῶς, εἴμαστε μικροί, ἀδύναμοι, «φθίνον γένος». Ναί, τὸ «ἀνεξάρτητο» κράτος τῆς Κύπρου ἔχει πληθυσμὸ λιγότερον καὶ ἀπὸ ἕναν μόνο δῆμο τοῦ λεκανοπεδίου Ἀττικῆς (ἀπὸ τῆ Νίκαια ἢ τὸ Περιστέρι). Καὶ ἀπὸ αὐτῆ τῆ χούφτα τῶν ἀνθρώπων, ναί, πρέπει νὰ ἀναδεικνύονται κόμματα, βουλευτές, ὑπουργοί, πρόεδροι δημοκρατίας — νὰ ἀναλαμβάνουν εὐθύνες διεθνῶν σχέσεων καὶ διαχείρισης πολιτισμοῦ δυσβάσταχτου ἄνθρωποι ἐπιλεγμένοι ἀπὸ κοινωνικὲς δυνάμεις ἀριθμητικὰ ἐλάχιστες. Τὸ ἴδιο πρόβλημα, παρὰ τῆ διαφορὰ μεγέθους, ταλανίζει ἐκ γενετῆς καὶ τὸ ἑλλαδικὸ κράτος. Γιατὶ καὶ στὶς δύο περιπτώσεις ὁ Ἑλληνισμὸς δέχθηκε νὰ αὐτοκαθορίζεται μὲ ὅρους κρατικῆς ὑπόστασης (καὶ ὄχι διαχείρισης πολιτισμοῦ) — ὅρους βαλκανικῆς ἐπαρχίας ἢ μεσανατολικοῦ ἀποικιακοῦ κατάλοιπου.

Ὁ Ἑλληνισμὸς δὲν ἀφανίστηκε οὔτε μὲ τῆ ρωμαϊκῆ κατάκτηση οὔτε μὲ τῆ Φραγκοκρατία καὶ τὸν ὀθωμανικὸ ζυγὸ. Τὸ ἱστορικὸ τέλος τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἀρχίζει μὲ τὴν ἐκούσια ἀνυποψίαστη ὑποταγὴ τοῦ στοὺς ὅρους-προϋποθέσεις τοῦ ἐθνικοῦ κράτους. Ὁ κρατικὸς Ἑλληνισμὸς ἔθαψε τραγικὰ τὴν κοσμοπολίτικη ἀρχοντιά καὶ τὴν πολιτιστικὴ δυναμικὴ τῆς ἑλληνικότητας, ταυτίστηκε μὲ τὴν ἐπαρχιώτικη κακομοιριά σπιθαμιαίων μεγεθῶν.

Τὸν ἐκπροσωποῦν «γονατιστὲς ἡγεσίες».

Κυριακὴ 18.5.2003

Μέλλον ἡδονικῆς αὐτοχειρίας

ΤΟ 2003 ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΛΛΑΔΙΚΗ μας κοινωνία ἦταν μιὰ ἀκόμα χρονιά κατρακύλας. Δὲν μᾶς ἀρέσει νὰ τὸ ἀκοῦμε, θεωροῦμε ἄκριτη ὑπερβολὴ τὶς λέξεις «παρακμὴ», «εὐτελισμὸς». Ἡ ἀνάγκη μας γιὰ αἰσιοδοξία μοιάζει ἀπεγνωσμένη, ἀρρωστημένη — σωστὴ

λοιμική. Προτιμάμε εύφραντικά παραισθησιογόνα ψεύδη.

Πόσο δυσκολευόμαστε στην αὐτογνωσία τὸ ξέρουν καλὰ οἱ ἐπαγγελματίες τῆς ἐξουσίας καὶ οἱ ἐξουσιαστὲς τῆς πληροφόρησης. Γι' αὐτὸ ἐμπορεύονται τὴν ἐξάρτησή μας σερβίροντας ψεύδη καὶ μεθοδεύοντας ἀποσιωπήσεις. Ἀποσιωποῦν τὰ καίρια καὶ τρανταχτά, μᾶς βομβαρδίζουν μὲ τὰ ἀσήμαντα καὶ παραπλανητικά. Τὸ μισὸ τῆς ἡμερήσιας πληροφόρησής μας εἶναι «ἀθλητικὲς» εἰδήσεις, μεθοδικὸ ντοπάρισμα ὀλιγοφρένειας. Τὸ ὑπόλοιπο τῆς φυγῆς μας ἀπὸ τὴ σκληρὴ καθημερινότητα τὸ ἀναλαμβάνει ὁ καταιγισμὸς τῆς διαφήμισης καταναλωτικῶν προϊόντων καὶ κυβερνητικῶν ἐπιτευγμάτων: παραμυθένια οὐτοπία ἐνδεχομένων ἀτομικῆς ἀπόλαυσης ἢ ψευδαισθήσεων συλλογικῆς ἐπιτυχίας.

Καὶ τὰ χρόνια περνοῦν, ὁ ἀτομικὸς βίος λιγοστεύει. Βυθίζομαστε ὅλο καὶ πιὸ βαθιὰ στὸ τέλμα, ὅμως ὁ βυθισμὸς μας ἐπιδέξια καμουφλάρεται. Γιὰ τὸν πολίτη ἡ πραγματικότητα εἶναι μόνο ἀποχαυνωτικὰ διλήμματα: ποιὸ αὐτοκίνητο νὰ ἐπιλέξει, ποιὸ οὐίσκι νὰ προτιμήσει, μὲ ποιὸ ἄρωμα θὰ πετύχει νὰ γοητεύσει.

Δυὸ αἰῶνες πρὶν, στὴ βράση τῶν ἀντιπαραθέσεων γιὰ τὸν Διαφωτισμὸ, ὁ Ζοζέφ ντὲ Μαίιστρ ἔγραφε γιὰ τὴ μοίρα τοῦ ἀνθρώπου:

Οἱ ἄνθρωποι εἶναι ἀπὸ τὴ φύση τους ἐπιθετικοὶ καὶ καταστροφικοί, ἐξεγείρονται γιὰ τιποτένια πράγματα. Ὅμως ποτὲ δὲν εἶναι περισσότερο πειθήνιοι καὶ ἐνωμένοι ὅσο ὅταν τοὺς προσφέρεται ὁ κοινὸς βωμὸς στὸν ὁποῖο θὰ προσφερθοῦν ὡς σφάγια. Τὰ αὐτοκαταστροφικὰ ὀρμέμφυτα τοὺς κάνουν νὰ ἐκστασιάζονται, νὰ νιώθουν πληρότητα.

Σφάγια παραδομένα σὲ ἡδονικὸν ἀπὸ κοινοῦ αὐτοχειρισμὸ. Μὲ τὴν πρόσθετη ἡδονὴ νὰ διαλέγουμε τοὺς σφαγιαστὲς τῆς ἀνθρωπιᾶς μας. Μὲ κάλπες καὶ σταυροὺς προτίμησης, μὲ ἐλεύθερη ἐπιλογὴ τηλεθέασης, μὲ ἐφημερίδα ποὺ ἐκούσια ἔναντι ἀντιτίμου ἀγοράζουμε. Καὶ πειθήνιοι πάντα σὲ μιὰ «διανόηση» ποὺ μᾶς ὀδηγεῖ καὶ μᾶς παραμυθιάζει. Ἡ ἀκάθεκτη κατρακύλα παρακμῆς καὶ ἐξευτελισμοῦ τῶν ἄλλοτε Ἑλλήνων ἔχει μπροστάρηδες ἐπιφανεῖς, ἡγέτιδα τάξη ποὺ κυριαρχεῖ καὶ

ἐπιβάλλει τὴν διέγερση τῶν ὀρμεμφύτων τῆς αὐτοκαταστροφῆς. «Διανόηση» ποὺ προπαγανδίζει ἀσύστολα τὶς πιὸ μικρονοϊκές, συμπλεγματικῆς ἐπαρχιωτίλας ἐκδοχῆς ἀπατρίας, ἀθεΐας, μηδενισμοῦ, θρησκόληπτης πίστεως στὴν «τυχειότητα».

Χειροκροτεῖ τὸ ἐπίπλαστο, τὸν πιθηκισμόν κάθε γυαλιστερῆς «πρωτοπορίας», ἐκθειάζει τὴν ἀτάλαντη προκλητικότητα, τὴν ἐκφυλισμένη «τέχνη» τοῦ ἐντυπωσιασμοῦ τῶν ἀφελῶν, τὴν ψυχανώμαλη ναρκισσικὴ «ἐπαναστατικότητα».

Πῶς παράγεται ἡ «πνευματικὴ ἡγεσία» στὴν Ἑλλάδα σήμερα, πῶς ἀναδεικνύονται οἱ μπροστάρηδες; Κάποτε αὐτὴ τὴν «παραγωγή» τὴν ἐξασφάλιζε ἡ κοινωνικὴ ἀναγνώριση, σήμερα τὶς ἡγεσίαις τὶς καθορίζει ἡ δημοσιότητα. Ἡ ἀναγνώριση προϋπέθετε φανεροὺς καρποὺς δημιουργικῆς δουλειᾶς, ἀλλὰ καὶ κριτικὴ ἐγρήγορση τοῦ κοινωνικοῦ σώματος. Σήμερα ἡ δημοσιότητα μοιάζει μᾶλλον ἐμπορεύσιμη, τὴν κατακτοῦν ὅσοι προσφέρονται (ἢ δὲν ἀρνοῦνται) νὰ μεταποιηθοῦν σὲ εὐπώλητο εἶδος, νὰ ἐκτιμηθοῦν ἀπὸ τοὺς πολλοὺς μὲ βάση τὶς ἐντυπώσεις, τὸ ἴματς, τὶς ἐπιφάσεις. Ἀκόμα καὶ κραυγαλέες ἀσημαντότητες μπορεῖ νὰ ἐκτιναχθοῦν σὲ ὕψη δημοσιότητας, ἀρκεῖ οἱ συμπτώσεις ἢ κάποια τεχνάσματα ἐντυπωσιασμοῦ ἢ τὸ οἰκογενειακὸ τους ὄνομα ἢ ἡ ἐπιδεξιότητα στὸ πρακτοριλίκι νὰ ἀξιοποιηθοῦν ἀπὸ ἱκανοὺς «διαμορφωτὲς κοινῆς γνώμης».

Ἡ Ἑλλάδα σήμερα δὲν παράγει καμιὰ ἰδιαιτερότητα, καμιὰ δική της πρόταση ποὺ νὰ ἐνδιαφέρει πανευρωπαϊκὰ ἢ πανανθρώπινα. Καί, ἂν παραχθεῖ δημιουργικὴ ἑτερότητα, δὲν φτάνει ποτὲ στὴ δημοσιότητα, μένει στὸ περιθώριο χωρὶς κοινωνικὴ ἀναγνώριση. Τὸ τέλος τῆς ἐλλαδικῆς κοινωνίας σήμερα σημαίνεται μὲ τὴν ἀπουσία κάθε δημιουργικῆς ἰκμάδας, κάθε παραγωγῆς πολιτισμοῦ. Ὁ Ἑλλαδίτης μόνο μιμεῖται, μόνο ἀντιγράφει, μόνο πιθηκίζει ὅ,τι τυχαίνει νὰ «φοριέται» διεθνῶς. Ἔχει πάψει νὰ δημιουργεῖ, γιατί ἀφέθηκε καὶ ὀδηγήθηκε νὰ ὑποκαταστήσει τὴν χαρὰ τῆς κοινωνικῆς ἀναγνώρισης μὲ τὴν ἀμφίβολη ἡδονὴ ἢ φενάκη τῆς δημοσιότητας.

Οἱ μπροστάρηδες τῆς διανόησης δείχνουν τὸν δρόμο, οἱ ἐπαγγελματίαις τῆς ἐξουσίας καὶ οἱ ἐξουσιαστὲς τῆς

πληροφόρησης κάνουν πράξη τὸν μηδενισμό καὶ ἀμοραλισμὸ τῆς πρωτοπορίας. Τὰ πρωτεῖα στὴν πολιτικὴ ἐκτίμηση τῶν ψηφοφόρων, ἡ ἐκλογικὴ ἐπιτυχία, ἡ κατάκτηση θώκων, τὸ χρῆμα, ἡ προβολή, τὰ βραβεῖα, τὰ παράσημα, οἱ προεδρίες, ὅλα εἶναι συνάρτηση τῆς δημοσιότητας. Καὶ ἡ δημοσιότητα συνάρτηση τῆς πειθαρχημένης ὑποταγῆς σὲ αὐτὸ ποῦ ἡ διανόηση κελεύει ἢ λανσάρει σὰν «προοδευτικὴ» πατέντα.

Δὲν μᾶς ἀρέσει νὰ τὸ ἀκοῦμε, τὸ ξορκίζουμε ἀμέσως σὰν ὑπερβολή, ἀλλὰ ὁ Ἑλληνισμὸς ἔχει ἱστορικὰ τελειώσει ἀπὸ τότε ποῦ ἔπαψε πιά νὰ παράγει (ἢ νὰ συντηρεῖ ἐνεργητικὰ) πρόταση πολιτισμοῦ, πρόταση νοήματος τοῦ βίου. Ἀνάκαμψη θὰ μπορούσε νὰ προκύψει ἀπὸ κάποιο εἶδος ἐπανάστασης, ἀλλὰ ἐπαναστάσεις πιά δὲν γίνονται — ἡ ἀγορὰ ἔχει ὑποκαταστήσει τὴν κοινωνία καὶ ἐπαναστάσεις τολμοῦν οἱ κοινωνίες, ὄχι οἱ ἀγορές.

Τὸ θλιβερὸ βαλκανικὸ κατάλοιπο τῆς ἐλληνικότητας θὰ κατρακυλάει ὅλο καὶ πιὸ βαθιὰ στοῦ κακοῦ τῆ σκάλα, ἀφοῦ τὸ κακὸ τέλος δὲν ἔχει. Πιστεύαμε, γιὰ παράδειγμα, ὅτι ἔχουμε φτάσει στὸ ἔσχατο ὄριο ἢ ἐνδεχόμενο νὰ καταξιῶνται ὡς ἀρχηγοὶ οἱ μετριότητες. Ἀλλὰ νὰ ποῦ οἱ δημοσκοπήσεις ἐκτοξεύουν τώρα θριαμβικὰ στὴν κορυφὴ τῆς λαϊκῆς προτίμησης ἕνα, ἐκπληκτικότερο καὶ ἀπὸ τὰ ἐν χρήσει, διαμέτρημα ἀχρωμίας: ἕναν δεῦτερο (μετὰ τὸν ἀλήστου μνήμης δήμαρχο Ἀθηναίων) συμπαθὴ καὶ μὲ γοητευτικὸ χαμόγελο «κύριο Τίποτα» — πολιτικὰ κορυφαῖον τῆς μεταπρατικῆς κοινοτοπίας, ἀλλὰ μὲ ὄνομα οἰκογενειακὸ τριῶν γενεῶν στὴ δημοσιότητα.

Ἡ χρονιὰ ποῦ ἔρχεται, τὸ 2004, ἔχει κιόλας σημαδέψει ἀνήκεστα τὴ χώρα. Χρονιὰ προαναγγελθέντος καὶ ἐκ προμελέτης ἐγκλήματος: τῆς μαφιόζικης φιέστας δῆθεν ἀγώνων «ὀλυμπιακῶν» — σκάνδαλο δυσῶδες οἰκονομικῆς παραφροσύνης καὶ πολιτιστικοῦ διασυρμοῦ. Καὶ ἀκόμα μεγαλύτερη ντροπὴ ἢ κατασπατάληση ἀμύθητου χρήματος στὰ καραγκιοζιλίκια τῆς ἀνεκδιήγητης «Πολιτιστικῆς Ὀλυμπιάδας», ποῦ θὰ ἀποκαθιστοῦσε δῆθεν τὸν ἐλληνικὸ χαρακτήρα τῆς κιβδηλείας καὶ μαστροπείας τῶν «ὀλυμπιακῶν». Μαζὶ καὶ οἱ βουλευτικὲς ἐκλογές, μὲ τὴν κυβέρνηση νὰ ἔχει ἀπὸ τώρα καθηλώσει τὴν ἀναμέτρηση σὲ

ἐπίπεδο ἀπροσμέτρητης χαμέρπειας.

Ίσως «ἐλληνικότητα» καὶ «κράτος» νὰ εἶναι ἀσύμβατες ποιότητες. Ἄς εὐχθηθοῦμε νὰ σωθεῖ ἡ ἐλληνικότητα τουλάχιστον ὡς κατάκτηση προσωπικῆς καλλιέργειας.

Κυριακὴ 28.12.2003

Ἦχι ἐθελοντὲς στὴν ἐξαπάτησή μας

ΕΧΟΥΝ ΤΑ ΧΡΗΜΑΤΑ, ἔχουν τὴ δύναμη. Τὰ χρήματα δικά μας, ἡ δύναμη δική τους, ἀνεξέλεγκτη. Ἀπὸ ποῦ τὰ χρήματα; Εἶναι ὁ μόχθος τοῦ ἄνισα φορολογούμενου πολίτη, τὰ κλοπιμαῖα ἀπὸ τὴν ὀφειλὴ τοῦ κράτους στὸν συνταξιούχο, ἡ ἐκμετάλλευση τοῦ εὐσυνείδητα ἐργαζόμενου καὶ ἀναξιοκρατικὰ ἀμειβόμενου, τὰ προϊόντα καταλήστευσης τῶν ἀσφαλιστικῶν ταμείων, τὰ ὑπόλοιπα ἰδιοποίησης τῶν κοινοτικῶν κονδυλίων.

Δικό μας τὸ χρήμα, δική τους ἡ δύναμη τοῦ χρήματος, ἀνεξέλεγκτη. Γι' αὐτὸ καὶ μποροῦν, κάθε βράδυ, νὰ χρυσοπληρώνουν χρόνο τηλεοπτικὸ σὲ ὅλα τὰ κανάλια καὶ νὰ μᾶς βομβαρδίζουν, πάλι καὶ πάλι, μὲ τὸν «θρίαμβο» τοῦ 1997: τότε ποῦ μὲ τὸ δικό μας χρήμα αὐτοὶ ἀνεξέλεγκτοι ἀποσπάσανε ἀπὸ τὴ διεθνή ὀλυμπιακὴ μαφία (γνωστὴ καὶ μὴ ἐξαιρετέα) τὴ διοργάνωση τοῦ βλάσφημου καπηλεύματος τῶν Ὀλυμπιακῶν Ἀγώνων (: ποιὸς μπορεῖ νὰ ἀποδείξει ἂν ἐξαγόρασαν ἢ ὄχι τὴν ἀνάθεση;).

Μᾶς ἐξασφάλισαν τὸ «προνόμιο» νὰ παίξουν οἱ μαφιόζοι τὰ παιχνίδια τῶν συναλλαγῶν τους στὴν κάποτε ἱερὴ γῆ μας. Νὰ ἀτιμάσουν ἀκόμα καὶ τὸ χῶμα τοῦ Μαραθῶνα, τόπο πανανθρώπινου δέους. Νὰ παραδώσουν τὴν πάνσεπτη ἀρχοντιά τῶν ἐλληνικῶν ὄρων ἄθλησης καὶ ἄμιλλας στὸ ἀλισβερίσι τοῦ ὑποκόσμου: στοὺς ἀδίστακτους προαγωγοὺς καὶ «κατασκευαστὲς» ἀπάνθρωπων ἐπιδόσεων, μεσίτες τηλεοπτικῶν δικαιωμάτων, ἱμπρεσάριους θεαμάτων ἀνατριχιαστικοῦ κιτσαριοῦ, εἰσαγόμενους «ἀσφαλίτες» μισθοφόρους, πλασματικούς ἀνάδοχους καὶ ἀετονύχηδες ἐργολάβους «ἔργων» ἀμύθητου

κόστους.

Ίλιγγιώδη ποσά. Ἄπὸ τὸν κρατικὸ κορβανὰ μιᾶς χώρας ὅπου ἀκόμα ἢ νοσοκομειακὴ νοσηλεία εἶναι συχνὰ ντροπὴ καὶ ἐξευτελισμὸς τοῦ ἀνθρώπου, οἱ ἐλλείψεις σὲ σχολικὰ κτήρια τεράστιες, τὸ ὀδικὸ δίκτυο ὑπανάπτυκτο, ἢ ποιότητα ζωῆς στὶς μεγαλουπόλεις τριτοκοσμικὴ, οἱ δάσκαλοι μὲ ἀμοιβὲς ταπεινωτικὲς, οἱ ἀπελπισμένοι ἀνεργοὶ στρατιῆς, ἢ φτωχολογιὰ τρυγητῆς τῶν σκουπιδιῶν μετὰ τὶς λαϊκὲς ἀγορές. Ὅμως τοὺς αὐτουργοὺς τῆς «ὀλυμπιακῆς» ἐξαπάτησής μας, αὐτοὺς ποὺ παίζουν (ἀνεξέλεγκτοι) τὸ δικὸ μας χρῆμα στὶς μεθοδεύσεις καὶ δολιότητες τῶν μαφιόζων, τοὺς χρυσώνουμε μὲ μυθῶδεις μισθοὺς, τοὺς ἐξασφάλισαμε ὑπερπολυτελῆ γραφεῖα καὶ ἡγεμονικὴ μεταχείριση, καθημερινὴ διαφήμιση καὶ προπαγανδισμὸ τῶν μελλοντικῶν τους ἴσως φιλοδοξιῶν ἐξουσίας. Τοὺς ἐπιτρέπουμε νὰ ταξιδεύουν μὲ πολυάριθμους ἀκόλουθους καὶ αὐλικούς ὡς κρατικοὶ μεγιστάνες, βλέπουμε νὰ ὑποκλίνονται στὴν ἀνεξέλεγκτη παντοδυναμία τους οἱ πάντες: ἢ κυβερνητικὴ ἐξουσία, οἱ κομματικὲς ἡγεσίες, οἱ τὰ πρῶτα φέροντες τοῦ δημόσιου βίου.

Γιατί ὄχι; Εἶναι ἱερεῖς καὶ ἰέρειες τῆς καφρικῆς θρησκείας τῶν κοινωνιῶν μας σήμερα: τοῦ «φιλαθλητισμοῦ». Ὅπιο τοῦ λαοῦ ἀπίστευτης ἀποχαυνωτικῆς ἐπενέργειας, μὲ θεσμικὴ πιὰ καὶ λειτουργικὴ αὐτονομία κοινωνικὰ καὶ πολιτικὰ ἀσύδοτη. Ποιὸς τολμάει νὰ ἀντιταχθεῖ στὸν «φιλαθλητισμὸ» καὶ στὰ τρομακτικὰ συμφέροντα ποὺ ἐκεῖ διαπλέκονται; Μὲ διεθνή τζίρο μᾶλλον ὑπέρτερο καὶ τῆς διακίνησης ναρκωτικῶν, ἂν ὑπολογίσει κανεὶς τὰ ἐξωφρενικὰ ποσὰ ποὺ παζαρεύονται στὶς ἀγοραπωλησίες, ἀπὸ ὀμάδα σὲ ὀμάδα, τοῦ ἀνθρώπινου ἀθλητικοῦ ἐμπορεύματος, τοὺς ὀργανισμοὺς στοιχημάτων καὶ τὴ διεθνή διασύνδεση τῶν συστημάτων στοιχήματος, τὴν καθημερινὴ τηλεοπτικὴ καὶ ραδιοφωνικὴ κάλυψη ἀγώνων σὲ κάθε γήπεδο κάθε πόλης πάμπολλων χωρῶν τῆς ὑδρογείου, τὸν τεράστιο ἀριθμὸ τῶν εἰδικῶν ἐφημερίδων, σελίδων σὲ ὅλες τὶς ἐφημερίδες ἢ εἰδικῶν περιοδικῶν, τὰ σμῆνη τῶν δημοσιογράφων ποὺ ἐκεῖ βιοπορίζονται, τοὺς ἀναρίθμητους «παράγοντες» καὶ τὶς ἀμοιβές τους, τὰ ἔξοδα γιὰ νὰ συντηροῦνται ντοπαρισμένες οἱ φίλιες κάθε ὀμάδας

φάλαγγες τῶν χούλιγκαν. Χώρια οἱ βιομηχανίες ποὺ παράγουν τὰ σύμβολα τῆς κρετινικῆς στράτευσης: σημαῖες, θυρεοὺς, λάβαρα, κονκάρδες, καπελίνα, κασκόλ, φανελάκια.

Ἀναπόφευκτα, αὐτὸς ὁ ἀστρονομικὸς τζίρος τῆς διεθνοῦς ἐμπορίας τοῦ «φιλαθλητισμοῦ» μαγνητίζει τὶς μαφίες, τοὺς «νονοὺς» τοῦ ὑποκόσμου, τοὺς μεγιστάνες τοῦ βρόμικου πλούτου. Καὶ οἱ δυνατότητες χρυσοφορίας τῶν κερδῶν κορυφώνονται, κάθε τέσσερα χρόνια, μὲ τὴ βλάσφημη καπηλεία τῶν Ὀλυμπιακῶν Ἀγώνων. Ἐκεῖ πιά μπαίνουν στὸν τζόγο προϋπολογισμοὶ κρατῶν, ἐκβιάζονται κυβερνήσεις, ἐξαγοράζονται «προστασίες», ὑπονομεύεται τὸ ἐθνικὸ προϊόν ὀργανωμένων κοινωνιῶν γιὰ πολλὲς μελλοντικὲς δεκαετίες. Γι' αὐτὸ καὶ μπροστὰ στὰ ἡγετικὰ (τῆς προθήκης) πρόσωπα τῆς Διεθνοῦς Ὀλυμπιακῆς Καπηλείας ἢ τῶν ἐπιχώριων ἐντεταλμένων προετοιμασίας τῆς ἀνιερῆς φιέστας ὑποκλίνονται πρωθυπουργοί, ὑποτάσσονται ὑπουργοί, σιωποῦν κοινοβούλια, αἰδημόνως παραιτοῦνται τοῦ ἐλέγχου καὶ τῆς κριτικῆς ὁ Τύπος, ἢ Δικαιοσύνη, τὰ ἀρμόδια ἐλεγκτικὰ ὄργανα τοῦ κράτους.

Γιατί ὄχι; Ἀπὸ τὴ λοιμικὴ τοῦ «φιλαθλητισμοῦ» πολλοὶ ἐπωφελοῦνται. Ἡ «ποδοσφαιροποίηση» τῆς πολιτικῆς βολεύει ἀφάνταστα τὸ καθεστῶς τῆς κομματοκρατίας: ἡ πολιτικὴ παίζεται καὶ αὐτὴ (στὸ πεδίο τῶν πλασματικῶν ἐντυπώσεων) μὲ τὴ λογικὴ τῶν ντοπαρισμένων ὀπαδῶν, τὴ μικρόνοια καὶ τὶς ψυχώσεις «φιλαθλητικοῦ» πρωτογονισμοῦ. Δὲν χρειάζονται προγράμματα, συνέπεια, διαχειριστικὴ ἐντιμότητα, ἀφοῦ ἀξιολογικὲς ἐκτιμήσεις δὲν λειτουργοῦν, οὔτε κριτικὴ σκέψη, ἀλλὰ μόνον πρωτογονισμὸς ἀντανεκλαστικῶν, ὅπως ἐθίζονται οἱ μάζες στὰ γήπεδα.

Ἄς τὰ καταπιоῦμε, λοιπόν, ὅλα. Ἐμεῖς, ὁ λαὸς ὁ ἄλλοτε ἀφίθυμος στὴν παραμικρὴ προσβολὴ τοῦ φιλότιμου καὶ τῆς νοημοσύνης του, ἄς συμμορφωθοῦμε πειθαρχημένα μὲ τὶς «ἐκσυγχρονιστικὲς» ἐπιταγὲς τοῦ ποικιλότροπου ἐξανδραποδισμοῦ μας. Τὴν ἀναίδεια καὶ τὴν κραιπάλη τῆς «ὀλυμπιακῆς» προετοιμασίας, ναί, νὰ τὴν καταπιоῦμε. Ὅπως καταπίνουμε νὰ βουλιάζουν σωρηδὸν οἱ ἐθνικὲς ὁδοί, νὰ πέφτουν τὰ ἐλικόπτερα ἀερομεταφορᾶς ἀσθενῶν, νὰ πνίγονται τὰ

σαπιοκάραβα τῆς ἀκτοπλοΐας, νὰ θάβονται ἄνθρωποι μὲ τοὺς σεισμοὺς κάτω ἀπὸ ἀνεξέλεγκτες κατασκευές.

Ὅλα τὰ δεχόμεστε πιά, σὲ ὅλα σκύβουμε τὸ κεφάλι. Στὸ τυραννικὸ κομματικὸ κράτος, στὴν ἀσύστολη κυβερνητικὴ προπαγάνδα, στὴν ἰδεολογικὴ τρομοκρατία, στὸ ὄργιο τῆς διαφθορᾶς καὶ τοῦ χρηματισμοῦ, στὸ ξεπούλημα τῆς Κύπρου μὲ τὸ Σχέδιο Ἄνάν. Ὅμως —ἔλεος!— μὴ μᾶς ζητᾶνε νὰ γίνουμε καὶ «ἐθελοντὲς» στὴ μαφιόζικη φιέστα τοῦ 2004. Ὅχι καὶ ἐθελοντὲς τοῦ ἐξανδραποδισμοῦ μας.

Κυριακὴ 23.2.2003

Ἄγνοημένα ἐχέγγυα ἀνάκαμψης

ΕΝΔΕΧΟΜΕΝΟ ΑΠΙΘΑΝΟ, φαντασιῶδες: Νὰ ἀρχίσει κάποτε ὁ Νεοέλληνας νὰ διερωτᾶται γιὰ τὰ παραπλανητικὰ αὐτονόητα ποὺ παγιδεύουν τὴν κρίση του. Παράδειγμα: Νὰ διερωτηθεῖ ἀπροκατάληπτα τί σημαίνει «μεγάλος» πολιτικός. Ἄν ἦταν πραγματικὰ μέγας πολιτικός ὄχι ὁ Εὐάγγελος Γιαννόπουλος, ἢ Μελίνα Μερκούρη, ὁ Ἀνδρέας Παπανδρέου, ὅπως ἢ περίσσεια τῆς ρητορικῆς ἀκρισίας μετὰ τὸν θάνατό τους διαλαλεῖ. Ἀλλὰ νὰ φτάσει τὸ ἀπροκατάληπτο ἐρώτημα ἀκόμα καὶ ὡς τὸ ἐθνικὸ μας «ταμπού»: τὸν Ἐλευθέριο Βενιζέλο.

Σήμερα δὲν ὑπάρχει περιθώριο γιὰ τέτοια εἰδωλοκλαστικὰ ἐρωτήματα οὔτε ἐλπίδα ἀνάκαμψης ἀπὸ τὴν παρακμιακὴ ἀκρισία. Ἐσπευσα νὰ προβάλω τὸ ἐνδεχόμενον ἐπαναξιολόγησης τοῦ μεγαλείου τοῦ Βενιζέλου, μήπως καὶ τὸ ξάφνιασμα ἀπὸ τὸ μέγεθος τῆς «ἀναίδειας» προκαλέσει, στιγμιαῖα ἔστω, ρωγμὴ στὰ παραπλανητικὰ αὐτονόητα τῶν πολιτικῶν μας «βεβαιότητων».

Λοιπόν, τὸ ρεαλιστικότερο ἐπιχείρημα τοῦ θαυμασμοῦ γιὰ τὸ πολυύμνητο τέκνο τῆς Κρήτης εἶναι ὅτι «ὁ Βενιζέλος διπλασίασε τὴν Ἑλλάδα». Καμία ἀντίρρηση, μόνο μιὰ μικρὴ διόρθωση στὴ διατύπωση μπορεῖ νὰ ζητηθεῖ — σωστότερο νὰ ποῦμε: «Ὁ Βενιζέλος διπλασίασε τὸ ἐλλαδικὸ ἐθνικὸ κράτος». Ἡ διόρθωση ἐπιτρέπει νὰ παρεμβάλουμε (γιὰ κριτικὸ ἔλεγχο) τὴν πρόταση:

Άκόμα κι αν τριπλασίαζε τὸ ἐδαφικό μας μέγεθος ὁ Βενιζέλος, ἀπὸ τὴ στιγμή πὸν κατανοοῦσε τὸν Ἑλληνισμό μὲ ὄρους ἐθνικοῦ κράτους, τὸν καταδίκαιζε νὰ ἀποτελεῖ βαλκανικὴ ἐπαρχία.

Γιὰ νὰ κριθεῖ πολιτικὰ ἢ ἀντιρρητικὴ αὐτὴ πρόταση, πρέπει νὰ ἀποκλειστοῦν συναισθηματισμοί, ψυχολογήματα, ἐθνικιστικὲς καὶ μεγαλοϊδεατικὲς ἀγκυλώσεις, ἀπόηχοι ἀπὸ ἀρρωστημένα διχαστικὰ πείσματα. Νὰ προβληματιστοῦμε μὲ πραγματικὰ δεδομένα. Γιὰ παράδειγμα: Νὰ σπουδάσουμε τὴ χειροπιαστὴ καὶ βασανιστικὴ μειονεξία τοῦ Νεοέλληνα, πὸν ὁ διπλασιασμός τοῦ ἑλλαδικοῦ ἐθνικοῦ κράτους δὲν τὴν ἐξάλειψε οὔτε τὴν ἀναχαίτισε. Τὴ μειονεξία πὸν μᾶς καθηλώνει στὸν μεταπρατισμό, στὸν ἄκριτο μιμητισμό, στὴν παθητικὴ ἀντιγραφή, στὴν αὐτονόητη γιὰ ὅλους παραίτηση ἀπὸ φιλοδοξίες δημιουργικῆς ἰδιαιτερότητας. Τόσο μέσα στὸ ἀνίατα δυσλειτουργικὸ ἐθνικὸ μας κράτος ὅσο καὶ στὴν περιπέτεια τῆς ἀποδημίας.

Δεύτερο πραγματικὸ δεδομένο ἄξιο σπουδῆς: Ὁ ἐδαφικὸς διπλασιασμός τοῦ κράτους δὲν ἐξάλειψε οὔτε ἀναχαίτισε τὴ σχιζοφρενικὴ ἐπιμονὴ τοῦ Νεοέλληνα νὰ θεωρεῖ σὰν δικό του (γέννημα τῶν προγόνων του καὶ κληροδότημα ἐθνικῆς ταυτότητας) ἕναν πολιτισμὸ ἄσχετον μὲ τὴν καθημερινότητά του, ἀποκλεισμένον ἀπὸ τὴ ζωὴ του. Πολιτισμὸ ἀπώτατου ἱστορικοῦ παρελθόντος, πὸν ὁ Νεοέλληνας τὸν ἐπικαλεῖται ρητορικὰ χωρὶς κὰν νὰ τὸν γνωρίζει — τὸν ἀγνοεῖ κραυγαλέα, ἀλλὰ καυχιέται γι' αὐτὸν μὲ συνθήματα καὶ κενολογίες. Ναρκισσεύεται ὅτι εἶναι ὁ κληρονόμος καὶ συνεχιστὴς αὐτοῦ τοῦ ἐκπληκτικοῦ προγονικοῦ πολιτισμοῦ, ἀλλὰ σὲ κάθε πρακτικὴ ἔκφραση τοῦ βίου του, ἰδιωτικοῦ καὶ συλλογικοῦ, θεωρεῖ πολιτισμὸ (καὶ πρόοδο καὶ ἀνάπτυξη) μόνον τὴ μίμηση ἐπιτευγμάτων ἄλλοεθνῶν νεότερων κοινωνιῶν, μὲ διαφορετικὲς ἀνάγκες καὶ διαφορετικοὺς ἱστορικοὺς ἐθισμούς.

Τὸ αὐτονόητο γιὰ τὸν βαλκανικὸ μας ἐπαρχιωτισμὸ «μεγαλεῖο» τοῦ Ἐλευθέριου Βενιζέλου εἶναι φανερὰ μετρημένο μὲ τὰ μέτρα δάνειου πολιτικοῦ πολιτισμοῦ. Ἡ διαπίστωση δὲν σημαίνει ἀπαξιωτικὴ ἐπιφύλαξη γιὰ τὸν πολιτικὸ πολιτισμὸ τῆς δυτικῆς νεωτερικότητος οὔτε μειωτικὴ γιὰ τὸν Βενιζέλο ἐκτίμηση.

Υπεμφαίνει ωστόσο οδυνηρά ή διαπίστωση ότι ή πολιτική ικανότητα του Βενιζέλου δεν ήταν τόσο και τέτοια που να «λυτρώσει» τον Έλληνισμό από τη βαλκανική καχεξία, την εθνικιστική έπαρχιωτίλα, τη λοιμική της μειονεξίας. Το μέτρο πολιτικής «μεγαλοσύνης» που κατέλιπε ο Βενιζέλος στους μεταγενέστερους είναι από τις αιτίες για να διαιωρίζεται ή πολιτιστική σχιζοφρένεια των Νεοελλήνων, ή ανήκεστη κρατική μας ύπανάπτυξη.

Μιλώ για πραγματικά δεδομένα. Άπροκατάληπτη αποτίμηση της μυθοποιημένης πολιτικής ικανότητας του Βενιζέλου θα σήμαινε ότι μπορούμε επιτέλους να συναγάγουμε μέτρα δημιουργικής λειτουργίας της κριτικής σκέψης. Να προσγειωθούμε στις κρίσεις μας και για το έργο του Κωνσταντίνου Καραμανλή ή, σε επίπεδο πάντοτε ιστορικών προοπτικών του Έλληνισμού, για το έργο του αρχιεπισκόπου πρώην Αμερικής Ίακώβου. Να κατορθώσουμε νηφάλια κρίση (έχέγγυο ανάκαμψης) για τον «κοινωνικό μετασχηματισμό» που έπαγγέλθηκε και πραγματοποίησε ο Άνδρέας Παπανδρέου ή για τα ποσοστά ειλικρίνειας και τα ποσοστά άπάτης στις «έκσυγχρονιστικές» προθέσεις των διαδόχων του. Να σταθμίσουμε τη δικαιολογημένη σύνεση και την άδικαιολόγητη άπραξία στην ως τώρα διαδρομή του αρχιεπισκόπου Αμερικής Δημητρίου. Πάντοτε με κριτήριο την αποδέσμευση του Έλληνισμού από τον βαλκανικό έπαρχιωτισμό, την εθνικιστική καχεξία, τη λοιμική της μειονεξίας.

Η κρίση μας αφορά άπτά, ψηλαφητά δεδομένα δύο αιώνων έκφυλιστικής άλλοτρίωσης του Έλληνισμού: Πώς να λησμονήσει κανείς ότι, εκατόν εξήντα ακριβώς χρόνια προτού υποκλιθούμε στον πολύν Καλατράβα για να διακοσμήσει «μοδέρνα» την έφιαλτική τριτοκοσμική μας πρωτεύουσα, είχαμε αναθέσει (κεχηνότες και τότε) την ανέγερση «καθεδρικού» ναού της Αθήνας στον Γερμανό Theophil Hansen (τά σχέδια) και στον Γάλλο Fr. Boulanger (την έκτέλεση). Προηγήθηκε ανατριχιαστικός βανδαλισμός: ή κατεδάφιση έβδομήντα δύο (72) βυζαντινών και μεταβυζαντινών εκκλησιών (πολλές ήταν κοσμήματα

ἀρχιτεκτονικῆς μὲ θαυμαστὴ ἀγιογράφηση) δῆθεν γιὰ νὰ συγκεντρωθεῖ οἰκοδομικὸ ὕλικό. Καὶ γιὰ νὰ εἰκονογραφηθεῖ ὁ καθεδρικός προσκλήθηκε Γερμανὸς καὶ πάλι, ὁ Seitz, ποὺ τὶς μετριότατες θρησκευτικὲς ζωγραφιές του κανέναν ἑλλαδικὸς ἀρχιεπίσκοπος (οὔτε οἱ κοπτόμενοι γιὰ τὴν «ὀρθόδοξη» γνησιότητα) δὲν διανοήθηκαν ὡς σήμερα νὰ τὶς ἀποκαθελώσουν.

Αὐτὴ ἡ ἐξευτελιστικὴ ἱστορικὴ πορεία αὐταπέχθειας καὶ συμπλεγματικῆς ξενομανίας ἔχει ἀπομνημειωθεῖ μοναδικὰ στὰ κτίσματα καὶ στὸν διάκοσμο τῶν ἑλληνορθόδοξων ναῶν στὶς ΗΠΑ — σήμερα καὶ σὲ ἐξωφρενικὲς λειτουργικὲς αὐθαιρεσίες, σὲ πληθωρικὲς ἐκφάνσεις παιδαριώδους θρησκευοποίησης τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ γεγονότος. Στὴ χώρα ποὺ εἶναι τὸ ἐπίκεντρο τῶν ἱστορικῶν ἐξελίξεων, ὁ Ἑλληνισμὸς ἐκπροσωπεῖται ὄχι ὡς δυναμικὴ συνέχεια μιᾶς πρότασης πολιτισμοῦ μὲ πανανθρώπινη ἐμβέλεια, ἀλλὰ ταυτισμένος μὲ ἓνα νεοπλουτίστικο κιτσαριὸ θρησκευτικοῦ πρωτογονισμοῦ καὶ ἐκβαρβαρωμένης εὐαισθησίας.

Τὶς πολιτικὲς συνέπειες αὐτῆς τῆς ἐκπροσώπησης οἱ «μεγάλοι» μας πολιτικοὶ οὔτε τὶς ὑποψίαστηκαν ποτὲ οὔτε, καὶ ἂν τοὺς ὑποδεικνύονταν, θὰ τὶς κατανοοῦσαν. Τὸ ἴδιο καὶ οἱ ἐκκλησιαστικὲς ἡγεσίες — εἶναι πιά ὀλοφάνερο.

Κυριακὴ 21.9.2003

Δικαιολογημένη μονοτροπία

ΥΠΗΡΞΕ ΣΗΜΕΙΩΜΑ ἔγκριτης δημοσιογράφου στὴν Καθημερινὴ λίγα μόλις χρόνια ἀπὸ τὴ μεταπολίτευση τοῦ 1974: Ἔγραφε μὲ ἔκπληξη γιὰ τὴ διαφορὰ, ἀνάμεσα σὲ Ἑλλάδα καὶ Ἑσπερία, στὰ θέματα ποὺ συζητοῦν ὅταν συναντιοῦνται οἱ ἄνθρωποι σὲ φιλικὲς συντροφίες καὶ κοινωνικὲς ἀναστροφές.

Πρέπει νὰ φύγεις ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα γιὰ νὰ βρεῖς παρέες ποὺ συζητᾶνε μεταφυσικὰ ἐρωτήματα καὶ ὑπαρξιακὲς ἀνησυχίες — αὐτὸ εἶχε ἐντυπωσιάσει τὴν ἔγκριτη δημοσιογράφο. Περιέγραφε μὲ παράπονο τὸ σύμπτωμα: Στὴν Ἑλλάδα, ὅπου βρεθοῦμε κι ὅπου μαζευτοῦμε, σὲ σαλόνι ἢ σὲ ταβέρνα, στὴν πόλη ἢ στὸ χωριό,

σὲ γιορτὴ ἢ σὲ ξόδι, οἱ κουβέντες μας εἶναι γιὰ τὴν πολιτικὴν. Θέμα μοναδικὸ σοβαρῆς συζήτησης (ὅταν ξεφύγουμε ἀπὸ τὴν ἐπιθεωρησιακὴ σαχλαμάρα ἢ τὸν κρετινικὸ «φιλαθλητισμό») ἢ πίκρα καὶ ἡ ἀηδία γιὰ τὰ κομματικά, ὁ ἀπελπισμὸς γιὰ τὸν τόπο μας.

Δὲν ὑπάρχει περιθώριο νὰ γυρίσει ἡ κουβέντα ἀλλοῦ, νὰ βγοῦν στὴν ἐπιφάνεια ἄλλες εὐαισθησίες, ἄλλα ἐνδιαφέροντα. Στὴν Ἑλλάδα ζοῦμε μὲ τὴν ψυχολογία τοῦ ἀνθρώπου ποὺ μόλις πρὶν ἀπὸ λίγο τοῦ κλέψανε τὸ βίος του, τὸν ἐξαπάτησαν σὲ συναλλαγή, τὸν πρόσβαλαν καὶ τὸν ἀτίμασαν σὲ δημόσιο χῶρο. Ἐνας τέτοιος ἄνθρωπος δὲν μπορεῖ νὰ μιλήσει γιὰ τίποτε ἄλλο παρὰ μόνο γιὰ τὴ νωπὴ συμφορὰ του, δὲν ὑπάρχει γι' αὐτὸν ἄλλο πεδίο ἐνδιαφερόντων.

Μαζὶ μὲ τὴν πίκρα καὶ ὁ καημὸς: Τί θὰ μποροῦσε νὰ εἶναι ὁ τόπος μας, ὁ λαὸς μας, καὶ ποῦ τὸν ἔχουν καταστήσει ἀνίκανοι, ἀμοραλιστές, διεφθαρμένοι πολιτικοί. Ἡ κακιά μας μοίρα. Ὅσοι ψήφισαν αὐτοὺς ποὺ κυβερνᾶνε, προσπαθοῦν ἀπεγνωσμένα νὰ πείσουν τὸν ἑαυτὸ τους καὶ τὴ συντροφιά ὅτι «κάτι γίνεται», «κάτι βελτιώνεται», ὅτι «ποτὲ τὰ πράγματα δὲν ἦταν καλύτερα». Ὅσοι ἐλπίζουν σὲ ἄλλο κόμμα ἢ εἶναι ἀπελπισμένοι ἀπὸ ὀλόκληρο τὸ πολιτικὸ σκηνικὸ, ἀνατέμνουν τὴν ἀπόγνωσή τους, τὴν ἀναλύουν, τὴν τεκμηριώνουν. Περνᾶνε τὰ χρόνια, φεύγει ἡ μία καὶ μοναδικὴ ζωὴ ποὺ χαρίστηκε στὸν καθένα μας, κι ἐμεῖς τὴν ἔχουμε ξοδέψει ἀνακυκλώνοντας αἰσιόδοξη ἐθελοτυφλία ἢ πίκρα καὶ ἀγανάκτηση.

Ἐπάρχουν, τὸ ξέρουμε, τὰ καίρια καὶ οὐσιώδη τῆς ζωῆς: συναρπαστικὲς προκλήσεις μεταφυσικῶν ἐρωτημάτων, καινούργιες εἰκόνες (τοῦ κόσμου, τῆς ζωῆς καὶ τοῦ ἀνθρώπου) ποὺ χτίζει ἢ ἐπιστημονικὴ ἔρευνα· βιβλία ἀποκαλυπτικά, ζωγραφικὴ, μουσικὴ, θέατρο, κινηματογράφος, ποὺ χειραγωγοῦν σὲ ἀκραῖο τάνυσμα τὴν εὐαισθησία· ἀφορμὲς νὰ μιᾶμε γιὰ ποίηση καὶ Ἱστορία, γιὰ τὸ θαῦμα τοῦ ἔρωτα, γιὰ στόχους κοινωνικοὺς καὶ ὀράματα. Ἄλλοῦ ἔτσι συμβαίνει. Φιλικὲς συντροφιές, βραδινὲς προσκλήσεις καὶ συνάξεις μποροῦν στὴν Ἑσπερία καὶ προσφέρουν ἀνάσα ζεῖδωρη στὴ σκέψη καὶ στὴν ψυχὴ. Ὅχι ὅτι ἐκεῖ ἔχει ἐξαλειφθεῖ ἡ

πολιτική διαφθορά, ότι είναι εξαίρεση ή πολιτική ανικανότητα, ο άμοραλισμός της εξουσίας, το επίσημο ψέμα. Όλα αυτά υπάρχουν και εκεί, ίσως οι ποσοτώσεις ποικίλλουν. Άλλα με την καιρία διαφορά ότι ο δημόσιος βίος δεν εξαντλείται σε τέτοια συμπτώματα. Υπάρχει σαφής και θεσμοθετημένη απόσταση του κράτους από την κυβέρνηση. Το κράτος έχει πραγματικά ανεξάρτητους λειτουργούς, στελέχη υπεράνω κομμάτων, δημοσιούπαλληλία με ραχοκοκαλιά και αξιοπρέπεια, επιθεωρητές δημόσιων έργων, ελεγκτές δημόσιων εξόδων, δημοσιογράφους, δασκάλους, καλλιτέχνες και λόγιους ανυπότακτους σε κομματικές εξαρτήσεις και ψευτοϊδεολογικές ντιρεκτίβες.

Η μεγάλη ένοχη των επαγγελματιών της πολιτικής στην Ελλάδα δεν είναι για την κραυγαλέα μετριότητα ή ανικανότητά τους, δεν είναι για τις άλυσιδωτες διπλωματικές αποτυχίες τους, τη συνεχή συρρίκνωση, έδαφική και πολιτιστική, του Έλληνισμού. Δεν είναι επειδή κάποιοι εξαγοράζουν ρόλους και αξιώματα πρακτορεύοντας συμφέροντα ξένων δυνάμεων, δεν είναι επειδή τους πακτωλούς για τη «σύγκλιση» της έλληνικής με τις οικονομίες της προηγμένης Ευρώπης τους διοχέτευσαν σε όνειρώδεις βίλες ήμετέρων και σε ασύδοτη εξαγορά ψήφων. Δεν είναι για τα έργολαβικά «διαπλεκόμενα», τις υπερβάσεις και κακοτεχνίες που κραυγάζουν κλοπή, για τα έργα που θα μπορούσαν να γίνουν, είκοσι χρόνια τώρα, και δεν έγιναν. Δεν είναι ούτε για την παραφροσύνη της ανάληψης των δήθεν Όλυμπιακών Αγώνων, για την εξευτελιστική ταπείνωση να παραδίνεται ολόκληρο κράτος, με όλες τις «συντεταγμένες» εξουσίες, στα κελεύσματα και στις βουλιμικές απαιτήσεις διεθνών και πασίγνωστων κυκλωμάτων μαφίας.

Το κυρίως έγκλημα των επαγγελματιών της πολιτικής στην Ελλάδα είναι ότι, μεθοδικά και θεσμικά, στέρησαν τον λαό από κάθε έλπίδα αλλαγής. Η ανικανότητα, ή διαφθορά και οι αποτυχίες τους δεν είναι αποσπασματικά συμπτώματα, περιστατικά και περιστασιακά. Είναι καθεστώδες, είναι το ίδιο το κράτος που έχει υποκατασταθεί από το κόμμα. Ελέγχουν την παιδεία και τα μέσα ενημέρωσης, έπομένως το επίπεδο

διανοητικῆς ἀνάπτυξης μεγάλης μερίδας τοῦ λαοῦ, ἐλέγχουν τὴν κατανομὴ τοῦ εἰσοδήματος, ἔχουν ὑποκαταστήσει τὴν ὑπαλληλικὴ στελέχωση τοῦ κράτους μὲ ἐσμούς κομματικῶν πραιτωριανῶν: «εἰδικῶν συμβούλων».

Ἔχουν παραμορφώσει τὸν ψυχισμό μας, ἡ καθημερινή τους συμπεριφορὰ εἶναι δική μας νωπὴ συνεχῶς συμφορὰ, δὲν μπορούμε νὰ μιλήσουμε γιὰ τίποτε ἄλλο. Ὅταν ἡ μπότα στρατοῦ κατοχῆς ἤχεϊ ἔξω ἀπὸ τὸ παράθυρό μας, δὲν εἶναι δυνατὸ μέσα ἐμεῖς νὰ ἀπολαμβάνουμε Μότσαρτ. Δὲν γίνεται νὰ γράφουμε ἐπιφυλλίδες γιὰ τὴ μεταφυσικὴ καὶ νὰ συζητᾶμε στὶς συντροφιές μας γιὰ τὴν ποίηση ὅταν ὁ πρωθυπουργὸς μὲ σαρδόνιο χαμόγελο χαρακτηρίζει σὰν «ἀστείότητες» ἀδιάσειστες καταγγελίες ὄργου κλοπῆς στὰ δημόσια ἔργα. Καὶ ὅταν στὶς λαϊκὲς ἀγορὲς τῶν παρυφῶν τῆς Ἀθήνας ἡ ἀπόγνωση τῆς φτωχολογιᾶς μοιάζει μόνις ἓνα βῆμα πρὶν ἀπὸ τὴν ἐτοιμότητα ἐφόδου στὰ σοῦπερ μάρκετ.

Δὲν εἶναι ἀδικαιολόγητη ἡ μονοτροπία μας.

Κυριακὴ 2.2.2003

Δ'

Δημοσκοπούμενη άμβλύνοια

«ΑΥΤΗ Η ΧΩΡΑ [ή Έλλάδα] είναι ένα άπέραντο φρενοκομείο». Δέν θυμάμαι ποιά γεγονότα ή ποιές διαπιστώσεις είχαν προκαλέσει τήν όργισμένη αύτη κρίση και άφοριστική ρήση του Κωνσταντίνου Καραμανλή του πρεσβύτερου. Τήν άναπολώ, φραστικά παραλλαγμένη, κάθε φορά που δημοσιεύονται άποτελέσματα δημοσκοπήσεων. Η παραλλαγή μου λέει: «Αύτη ή χώρα [ή Έλλάδα] μοιάζει να συγκροτείται, κατά πλειοψηφία, από διανοητικά έλλειμματικούς — ανθρώπους δίχως σκέψη, δίχως κρίση, δίχως μνήμη».

Κάτι λειτουργεί λαθεμένα στις δημοσκοπήσεις ή, άλλιώς, ό δείκτης νοημοσύνης των σημερινών Έλλήνων κατρακυλάει πιά σε πολύ χαμηλά επίπεδα. Δέν ξέρω αν υπάρχει άλλη χώρα στον κόσμο με τόσο κραυγαλέες επιδόσεις τραγελαφικών συγχύσεων.

Παράδειγμα πρώτο (άπό τελευταία δημοσκόπηση): Οί πολίτες που δηλώνουν ότι θα ψήφισαν τήν επόμενη Κυριακή τó κόμμα τής άξιωματικής αντιπολίτευσης είναι κατά 5,6 ποσοστιαίες μονάδες περισσότεροι από όσους θα ψήφισαν τή σημερινή κυβέρνηση. Και είναι κατά 18,5 μονάδες περισσότεροι αυτοί που προβλέπουν έκλογική νίκη τής άξιωματικής αντιπολίτευσης. Όμως προηγούνται κατά 2,1 μονάδες όσοι κρίνουν καταλληλότερο για τήν πρωθυπουργία όχι τόν άρχηγό τής άξιωματικής αντιπολίτευσης τήν όποία κατά πλειοψηφία θα ψήφισαν, αλλά τόν σημερινό πρωθυπουργό!

Παράδειγμα δεύτερο: Τό 94,2% των έρωτηθέντων (δηλαδή σχεδόν ή παμψηφία) έχει θετική ή μάλλον θετική γνώμη για τήν προσωπικότητα του Προέδρου τής Δημοκρατίας. Όχι για τήν επιτυχία του στη θέση που βρίσκεται, όχι για τήν ανταπόκρισή του στις άπαιτήσεις του συγκεκριμένου αξιώματος, αλλά για τήν ίδια τήν προσωπικότητα του άνδρος. Και διερωτάται κανείς: Άλλαξε

προσωπικότητα ό συγκεκριμένος πολιτικός με την ανάρρησή του στην Προεδρία τής Δημοκρατίας; Γιατί, όταν ζητούσε την ψήφο του λαού ως αρχηγός κόμματος, είσέπραττε μόνο άρνηση και αποδοκιμασία; Έπρεπε να τον επιβάλει έτσιθελικά ή κομματοκρατία, με τα ένδοκουζινικά της έξισορροπητικά παζάρια, για να «ανακαλύψει» ό λαός την προσωπικότητά του; Τί δείκτη νοημοσύνης και κρίσης έχει αυτός ό λαός που καταφάσκει σήμερα, σχεδόν παμφηφεί, αυτόν που χθές πεισματικά και κατ' έξακολούθησιν απέριριπτε στα άζήτητα του πολιτικού βίου;

Τό ανάλογο ισχύει και για τους αρχηγούς δύο συγκεκριμένων κομμάτων: Ό ένας συγκεντρώνει τό 48,9% και ό άλλος τό 40,7% τής θετικής γνώμης τών έρωτηθέντων. Όμως τα κόμματα τών όποιων ήγούνται θα τα ψήφιζαν οί έρωτηθέντες σε ποσοστό μόλις 1,7% και 0,6% αντίστοιχα!

Άλλά εκεί όπου κορυφώνεται ό απελπισμός για τό επίπεδο νοημοσύνης, πληροφόρησης και ευθυκρισίας τών σημερινών Έλλήνων είναι οί προτιμήσεις τους για τα «στελέχη» τών δύο μεγάλων κομμάτων. Βέβαια, εκεί αποκλείεται και ή δυνατότητα να τεκμηριωθεί ή μικρόνοια και ή επιπολαιότητα τών προτιμήσεων, αφού για την αξιολόγηση τής ανθρώπινης ποιότητας και τής πολιτικής ικανότητας τα κριτήρια είναι συνάρτηση προσωπικής ώριμότητας και καλλιέργειας.

Θα μπορούσε πάντως ό μέσος Έλληνας σήμερα να έχει τουλάχιστον άπορία (και έπομένως έπιφύλαξη) για τα κριτήρια τής κραυγαλέα άνισης προβολής τών πολιτευτών κάθε κόμματος από τα (έξ όρισμού έξωνημένα) μέσα μαζικής ένημέρωσης. Να διερωτηθεί, για παράδειγμα, γιατί τόση επίμονη προβολή και διαφήμιση ως «δελφίνων» εκείνων τών «στελεχών» τών δύο αντίπαλων κομμάτων έξουσίας που συμπίπτουν άπολύτως στις θέσεις τους για τα λεγόμενα «έθνικά» θέματα. «Κατά σύμπτωση» μάλιστα οί κοινές θέσεις τους είναι πάντοτε ίδιες και με τις άπερίφραστες ύποδείξεις του άμερικανικού παράγοντα.

Πώς και γιατί «στελέχη» που σε προηγούμενα πόστα ύψηλης πολιτικής ευθύνης είχαν γίνει εύκολος στόχος γελοιογράφων και

εὐθυμογράφων, γιὰ τὴν ὀλοφάνερη ἀνεπάρκεια καὶ μετριότητά τους, αἰφνιδίως κερδίζουν σὲ χρόνο ρεκὸρ καὶ μὲ σαρωτικὰ ποσοστὰ τὴν προτίμηση τοῦ κοινοῦ γιὰ ἐξέχοντες ἡγετικούς ρόλους;

Οἱ δημοσκοπήσεις καταγράφουν ἀντιδράσεις καὶ προτιμήσεις ἀνθρώπων ποὺ τοὺς εἶναι ἀδύνατο νὰ ξεχωρίσουν ὄχι τὸν πολιτικὰ ἱκανὸ ἀπὸ τὸν πολιτικὰ μέτριο ἢ ἀνίκανο, ἀλλὰ ἀκόμα καὶ τὸν ἄκρως εὐφυῆ ἀπὸ τὸν καταφανῶς μειονεκτικὸ καὶ ὀλιγοφρενή. Ἡ φανφαρόνικη πόζα τῆς κενότητας, ὁ γελοῖος τουπές καὶ ὁ μουσολίνειος στόμφος ἔχουν συντριπτικὴ προτεραιότητα σὲ σχέση μὲ τὴν ἐπανειλημμένα ἀποδεδειγμένη ἐργατικότητα, δημιουργικότητα, νοήμονα σοβαρότητα στελεχῶν ποὺ ἀπωθοῦνται στὶς τελευταῖες βαθμίδες τῆς λαϊκῆς προτίμησης.

Θὰ ὀφείλε στὸν ἑαυτό του ὁ ἐρωτώμενος στὶς δημοσκοπήσεις (γιὰ τὸ συμφέρον του καὶ γιὰ τὴν ποιότητα τῆς ζωῆς του) νὰ ἀπορήσει καὶ νὰ συλλογιστεῖ: Γιατί δὲν τοῦ ζητᾶνε ποτὲ γνώμη καὶ κρίση γιὰ πρόσωπα ποὺ χθὲς πρωταγωνιστοῦσαν στὸν πολιτικὸ στίβο, ἀλλὰ σήμερα ἔχουν πέσει στὴ δυσμένεια τῶν κομματικῶν ἡγεσιῶν; Γιατί ἀποκλείονται ἀπὸ τὰ ἐρωτήματα τῶν δημοσκοπήσεων προσωπικότητες τῆς πολιτικῆς ποὺ στὰ «ἐθνικὰ» θέματα ἔχουν ἀπόψεις διαφορετικὲς ἀπὸ αὐτὲς τῶν κομματικῶν ἡγεσιῶν; Ποιοὶ παράγοντες καὶ ποιές τεχνικὲς κατευθύνουν ἀφανῶς τὶς λαϊκὲς προτιμήσεις καὶ ὀδηγοῦν στὶς κορυφὲς τῆς τηλεοπτικῆς θεαματικότητας τὸν ὑπόκοσμο τῆς δημοσιογραφίας ἢ καταξιώνουν σὰν πολιτικούς ἀναλυτὲς τοὺς «καλλιτέχνες» τοῦ κόσμου τῆς νύχτας;

Ἄς τὸ παραδεχτοῦμε μὲ συνεπῆ ρεαλισμό, ποὺ εἶναι καὶ ἡ πιὸ στέρεα βάση ἐλπίδας: Ἡ σημερινὴ ἐλλαδικὴ κοινωνία δὲν ἔχει προϋποθέσεις ἀξιοκρατικῶν μετασχηματισμῶν, δὲν μπορεῖ νὰ ἔχει προοπτικὲς καλύτερου μέλλοντος. Οἱ τύχες της καθορίζονται ἀνέκκλητα ἀπὸ τὶς συνέπειες πολύχρονης πληθωρικῆς ἀπαιδευσίας, ἀγλωσσίας, αἰσθητικοῦ ἐκβαρβαρισμοῦ, «φιλαθλητικοῦ» πρωτογονισμοῦ, ἰδεολογικῶν ἀποβλακωτικῶν μονοδρόμων.

Ἡ σημερινὴ ἐλλαδικὴ κοινωνία ἀπαντάει στὶς δημοσκοπήσεις

μὲ τὰ ἴδια ἀντανεκλαστικά μὲ τὰ ὁποῖα ψηφίζει καὶ στὶς ἐκλογές: δίχως σκέψη, δίχως κρίση, μόνο μὲ ὀρμέφυτα. Καὶ ἡ ἐκλογικὰ κρίσιμη μάζα προκρίνει πάντα αὐτὸν ποὺ ἔτυχε, τὶς προηγούμενες μέρες, νὰ τὸν δεῖ περισσότερες φορές στὴν τηλεόραση. Ὅτι καὶ νὰ ἴναι: ἀδίστακτος ψευδολόγος, φτηνὸς προπαγανδιστῆς, χαμερπέστατος γλείφτης, ὀλοφάνερα κρετίνος, διαβόητος πράκτορας ξένων δυνάμεων. Ἄρκει νὰ ἔχει ἐμφανιστεῖ συχνὰ καὶ πρόσφατα στὴν τηλεόραση.

Κυριακὴ 5.1.2003

Ἡ ἐλληνικότητα ὡς πολιτικὴ συμπεριφορά

ΜΑΘΑΜΕ ΝΑ ΤΕΜΑΧΙΖΟΥΜΕ τὴ ζωὴ μας, νὰ ταξινομοῦμε τὶς ἀνάγκες μας σὲ αὐτονομημένα στεγανά. Καὶ τὰ κόμματα, μὲ παραγγελμένες δημοσκοπήσεις, προσπαθοῦν νὰ ἐξιχνιάσουν τὴν ἱεράρχηση τῶν ἀναγκῶν καὶ τῶν ἐνδιαφερόντων μας γιὰ νὰ πλασάρουν ἀνάλογα τὶς ἐπαγγελίες τους.

Ὅμως αὐτὸ ποὺ πρωταρχικὰ χρειάζεται ἡ ἐλλαδικὴ κοινωνία μας σήμερα, ἴσως εἶναι ἓνας πολιτικὸς λόγος ἱκανὸς νὰ συναρμόσει τὰ θραύσματα τῆς κομματιασμένης ζωῆς μας, νὰ μᾶς δείξει τὴν ὀργανικὴ ἀλληλεξάρτηση τῶν ταξινομημένων ἀναγκῶν μας. Λόγος ποὺ νὰ μᾶς δείξει ρεαλιστικὰ ὅτι, δίχως προσωπικὴ καλλιέργεια, εὐαισθησία καὶ γόνιμη φαντασία, μειώνουμε δραματικὰ τὶς πιθανότητες ἐπιτυχίας σὲ ὁποιοδήποτε ἐπάγγελμα, τὰ ἐνδεχόμενα ἔστω νὰ βελτιώσουμε τὸν βιοπορισμὸ μας. Ὅτι ὁ τύπος τοῦ «ἀεριτζῆ», τοῦ μυθοποιημένου ἀμοραλιστῆ, ποὺ ἀρπάζει τὴν «εὐκαιρία», τοῦ τυχεροῦ τζογαδόρου, ποὺ ἀναίσχυντα τὸν προπαγανδίζει ἢ κυβέρνηση, εἶναι μέσα στὴ ζωὴ ἐξαίρεση τόσο σπάνια ὅσο καὶ μιὰ πετυχημένη ληστεία.

Ἔστω κι ἂν οἱ Νεοέλληνες σήμερα ἔχουμε πάψει νὰ πιστεύουμε (ἢ καὶ νὰ ἀντιλαμβανόμαστε) τὴν προτεραιότητα ποὺ ἔχει ἡ ποιότητα τῆς ζωῆς, ἡ παιδεία, ἡ μόρφωση ὡς αὐταξία, θὰ μπορούσαμε ἴσως νὰ κατανοήσουμε πόσο πραγματιστικὰ συνδέεται ἡ χαρὰ τῆς ζωῆς, ἡ ἱκανοποίηση καίριων ἀναγκῶν τοῦ

άνθρώπου, με τόν πλουτισμό τῆς ἐμπειρίας καί τὸ τέντωμα τῆς εὐαισθησίας, ὄχι με τὸ ὑψηλὸ εἰσόδημα. Ὁ πολιτικὸς λόγος, ἐκτὸς ἀπὸ τὴν εὐθύνη ποὺ ἔχει γιὰ τὴν ἐξοργιστικὴ καθυστέρηση τῆς χώρας σὲ πάμπολλους τομεῖς, εἶναι καί αὐτουργὸς τεράστιου γύρω μας ἀριθμοῦ ἐγκλημάτων ὑπανάπτυξης, εὐτελισμοῦ ἢ ἐξαχρείωσης τῆς προσωπικῆς ζωῆς στὸ πλαίσιο τοῦ συλλογικοῦ μας βίου. Καί, ὅταν πρόκειται γιὰ συνέπειες ἀλλοτρίωσης ἀνθρώπινων ὑπάρξεων, ὁ ὅρος «ἐγκλημα» κυριολεκτεῖ.

Σίγουρα ἀντανακλᾶται καί στὸν δημόσιο βίο ὁ τεμαχισμὸς τῆς ζωῆς μας σὲ αὐτονομημένα στεγανά — εἶναι ἀμφίδρομος ὁ ἐπηρεασμὸς. Ξεκόβεται ἢ ἐξουσία ἀπὸ τὴν κοινωνία, ἢ κοινωνία ἀπὸ τὴν πολιτική, ἢ πολιτικὴ ἀπὸ τὶς κοινὲς ἀνάγκες, ἀπὸ τὴ νοηματοδότηση τῆς συλλογικότητας. Ὡσὰν αὐτοὶ ποὺ τοὺς ἐκλέγουμε γιὰ διαχειριστὲς τῶν κοινῶν νὰ μεταμορφώνονται ἀπὸ τὸ ὑπόурγημά τους σὲ ὄντα ἐξωκοινωνικὰ ἀπροσδιόριστα, μὴ ὑποκείμενα στὴ φυσικὴ σεμνότητα καί μετριοπάθεια τῶν θνητῶν πλασμάτων, σὲ νόμους καί δεσμεύσεις, στὴ λογικὴ καί στὴν εὐπρέπεια, στὴν ὑποχρέωση τῆς εἰλικρίνειας. Δὲν ὑπάρχει γιὰ τοὺς διαχειριστὲς τῆς ἐξουσίας σήμερα ἔννοια «κοινωνικοῦ συμβολαίου» καί «κοινωνίας πολιτῶν», αἴσθηση ὅτι λειτουργοῦν στὸ πλαίσιο «ἀντιπροσωπευτικοῦ» συστήματος, ὅτι ὑπηρετοῦν δεδομένη ἀπὸ τὸν λαὸ «ἐντολή».

Ὁ πολιτικὸς λόγος ἀντιμετωπίζει τὸ ἐκλογικὸ σῶμα σὰν «ἀγορά», σὰν δυνάμει πελάτες ποὺ πρέπει νὰ τοὺς ἀγρεύσει ἢ παραπλανητικὴ διαφήμιση. Καί ἡ ἀγορὰ εἶναι πάντα ἀντικείμενη, πραγματικότητα διαφορετικὴ ἀπὸ αὐτὴν τῆς κοινωνίας καί τῆς κοινῆς πατρίδας, πεδίο ἀποξενωμένο ἀπὸ προσλαμβάνουσες Ἱστορίας, πολιτισμοῦ, παράδοσης. Γιὰ τὸν πολιτικὸ λόγος σήμερα (ὄλων τῶν «ἀποχρώσεων») ἑλληνικότητα σημαίνει μόνο κρατικὴ ὑπηκοότητα, ἢ ἐπίκληση τῆς Ἱστορίας σημαίνει «ἐθνικισμὸ» καί ἐπαρχιωτικὴ ἀπομόνωση, ὁ πολιτισμὸς εἶναι ἓνα ψυχαγωγικὸ ὑπουργεῖο, ἢ παράδοση ἀνήκει στὸ λεξιλόγιο συντηρητικῶν ἢ ὀλιγοφρενῶν τοῦ περιθωρίου.

Δημοσκοπήσεις ποὺ ἀνιχνεύουν τὴν ἱεράρχηση προτεραιοτήτων σὲ ἀνάγκες τοῦ Νεοέλληνα, δὲν ξέρω ἂν

δημοσιοποιούνται. Υποθέτω πάντως ότι ή οικονομική έξασφάλιση και καταναλωτική εὐχέρεια θα ἀποτελεῖ πρώτη ἀνάγκη. Μαζί και ή ἀπαίτηση ἀποτελεσματικότερου κρατικοῦ μηχανισμοῦ, κυρίως στον τομέα τῆς υγείας, τῆς πρόνοιας, τῶν διευκολύνσεων τῆς ἀγορᾶς. Για μιὰ σημαντική μερίδα πληθυσμοῦ θα ὑπάρχει, φαντάζομαι, κάπου στην κλίμακα προτεραιοτήτων και ή (ψυχολογική) ἀξίωση νὰ διασωθεῖ ιστορικά ή ἑλληνικότητα, νὰ γίνεται διεθνῶς σεβαστή. Ἀλλά εἶναι πολὺ πιθανὸ αὐτὴ ή ἀξίωση νὰ μὴ συνδέεται στὴ συνείδηση τῶν φορέων της μὲ πραγματικὰ πολιτικὰ δεδομένα: Ἀξιῶνουν πολλοὶ νὰ διασωθεῖ ιστορικά ή ἑλληνικότητα, ἀλλὰ ψηφίζουν τὰ κόμματα τὰ ὑπεύθυνα για ἐκπαιδευτικὲς μεταρρυθμίσεις ποὺ ἔχουν κάνει ἄγλωσσα τὰ Ἑλληνόπουλα ή για τὴν αὐτοργία ἰδεολογικῆς κατασυκοφάντησης τῆς ἑλληνικῆς ἱστορίας. Δὲν διανοοῦνται οἱ πολῖτες νὰ ἀντισταθοῦν μὲ τὴν ψῆφο τους στὴν κατάργηση τῆς διδασκαλίας τῶν ἀρχαίων ή στὸ ἔγκλημα τοῦ μονοτονικοῦ. Δὲν περνάει ἀπὸ τὸν νοῦ τους ἔστω νὰ μποῖκοτάρουν ὅσες ἐφημερίδες πρακτορεύουν ἀπροσχημάτιστα τὴ νεοταξικὴ «παγκοσμιοποίηση» χλευάζοντας κάθε αἴσθηση πατρίδας και ἰδιαιτερότητας πολιτισμοῦ.

Χρειαζόμαστε ἓναν πολιτικὸ λόγο ἱκανὸ νὰ προσδώσει χαρακτήρα ρεαλιστικῆς ἀνάγκης στὴν ἑλληνικότητα, χαρακτήρα ποιότητας τῆς ζωῆς. Νὰ καθάρει τὸ αἴτημα τῆς ἑλληνικότητας ἀπὸ στοιχεῖα ψυχολογικά, ἰδεολογικὲς ὑπεραναπληρώσεις τῆς βαλκανικῆς μας μειονεξίας. Ἐν θελήσουμε νὰ συνεχίσουμε τὴν ἑλληνικὴ γλώσσα (τὸ μόνο ζωντανὸ στοιχεῖο ἑλληνικότητας ποὺ μᾶς ἀπόμεινε) και τὸ ὅποιο βιωματικὸ φορτίο αὐτὴ ή γλώσσα κομίζει, νὰ τὸ θελήσουμε ἐπειδὴ ἰσοδυναμεῖ για μᾶς μὲ πλουτισμὸ τῆς ζωῆς μας, εἶναι κεφάλαιο χαρᾶς τῆς ζωῆς, προνόμιο ξεχωριστῆς καλλιέργειας και ὀξυμμένης εὐαισθησίας.

Ὅσοι Νεοἑλληνες ἀξιῶνουν σήμερα νὰ διασωθεῖ ιστορικά ή ἑλληνικότητα πρέπει νὰ ξέρουν ὅτι χρειάζεται δρόμος πολὺς για νὰ ἐνδυθεῖ ή ἀξίωσή τους τὸν ρεαλισμὸ πολιτικοῦ αἰτήματος. Μὴν ξεχνᾶμε πόση περιφρόνηση και χλευασμὸ προκάλεσαν οἱ ὑπογραφῆς τριῶν ἑκατομμυρίων Ἑλλήνων ποὺ ζητοῦσαν ὄχι νὰ

ἀναγράφεται τὸ θρήσκευμα στὴν ἀστυνομικὴ ταυτότητα, ἀλλὰ μόνον τὴν ἐλευθερία νὰ ἀποφασίσουν οἱ πολῖτες μὲ δημοψήφισμα γιὰ τὸ θέμα αὐτό. Τρία ἑκατομμύρια φορεῖς ἀτομικῶν (ὑποτίθεται) δικαιωμάτων καὶ περιφρονήθηκαν ἰταμότατα ἀπὸ τὴν κυβέρνηση, χλευάστηκαν ἀπὸ τὰ μέσα «ἐνημέρωσης», προπηλακίστηκαν σκαιότατα ἀπὸ τὴν ἀφατρίαστη (ὑποτίθεται) Προεδρία τῆς Δημοκρατίας. Ἀνάλογη «τύχη» εἶχαν καὶ τὰ ἀποκαλυπτικὰ σὲ ὄγκο συλλαλητήρια γιὰ τὴν ὑπεράσπιση τῆς ἐλληνικότητας τῆς Μακεδονίας.

Χρειάζεται δρόμος πολὺς (ἴσως κάποιες γενιές Ἑλλήνων) γιὰ νὰ ἐνδυθεῖ τὸ αἶτημα τῆς ἐλληνικότητας ρεαλιστικὴ δυναμικὴ πολιτικῆς πρακτικῆς. Φυσικὰ μὲ τὴν προϋπόθεση ὅτι θὰ ἐπιβιώσει ἐνεργὰ τὸ αἶτημα — θὰ σωθεῖ ἢ «μαγιά» πὺ νοσταλγοῦσε ὁ Μακρυγιάννης.

Κυριακὴ 19.10.2003

Τὸ φοβερὸ ἐνδεχόμενον λογοδοσίας

ΛΑΜΠΡΗ ΕΥΚΑΙΡΙΑ γιὰ τοὺς σοβαροὺς δημοσκόπους: Νὰ σπεύσουν στὴ Νέα Μηχανιῶνα Θεσσαλονίκης, τώρα πὺ οἱ παράτες τέλειωσαν καὶ ἤρέμησαν οἱ φρένες. Νὰ ἀνατάμουν μὲ τόλμη τὸ «σύνδρομο Τσενάι», τὴν ξαφνικὴ εὐαισθησία τῆς ἐλλαδικῆς κοινωνίας γιὰ τὴν ἐλληνικότητα. Ποιὸς ἔχει «δικαίωμα» νὰ τὴν ἐκπροσωπεῖ, νὰ βαστάζει τὴ σημαία τοῦ ἐλληγεπώνυμου κρατικοῦ μας σχήματος.

Δημοσκοπικὲς ἐρωτήσεις ἐπώδυνου ρεαλισμοῦ: Ἄν αὐριο ἢ πόλη σας καὶ ἢ περιοχή σας περιέλθουν σὲ ξένη ἐπικράτεια (: ἂν τὸ ΝΑΤΟ ἀποφασίσει νὰ σᾶς ὑπαγάγει, γιὰ λόγους ἀνθρωπιστικούς, στὸ κράτος τῶν Σκοπίων), ΤΙ ΘΑ ΑΛΛΑΞΕΙ ΣΤΗΝ ΠΡΟΣΩΠΙΚΗ ΣΑΣ ΖΩΗ; Μὲ ἄλλα λόγια: Τί πραγματικὸ ἀντίκρισμα ἔχει στὴ ζωὴ σας ἢ ἐλληνικότητα πέρα ἀπὸ ρητορικὲς παπαγαλίες καὶ συναισθηματικὲς φιοριτοῦρες; Ποιὰ ποιότητα ζωῆς σᾶς παρέχει πὺ, ἂν τὴ χάσετε, χάνει ἢ ὑπαρξὴ σας τὸ νόημά της;

Ἐάν αὐριο κληθεῖτε νὰ πολεμήσετε γιὰ τὴν πατρίδα σας, θὰ διακινδυνεύσετε τὴ ζωὴ σας γιὰ νὰ ὑπερασπίσετε τί; Συναισθήματα καὶ ρητορείες; Ἡ θὰ πολεμήσετε γιὰ τὸ «νταϊλίκι», γιὰ πάθος ἀνάλογο μὲ αὐτὸ ποὺ σᾶς κάνει φανατικούς τοῦ ΠΑΟΚ ἢ τοῦ Ἄρη; Ἐάν σᾶς ἔβαζαν σὲ δίλημμα νὰ ἀπαρνηθεῖτε τὴν ἑλληνικὴ σημαία ἢ τὸ ἠλεκτρικὸ σας ψυγεῖο, εἰλικρινά, τί θὰ ἐπιλέγατε;

Ὅσοι ἀρνοῦνται στὸ Ἀλβανάκι, ποὺ πρωτεύει στὰ ἑλληνικὰ γράμματα, νὰ κρατήσῃ τὴν ἑλληνικὴ σημαία, εἶναι σίγουροι ὅτι ὑπερτεροῦν σὲ ἑλληνικότητα; Μιλᾶνε σωστότερα ἑλληνικά; Ἐχουν διαβάσει περισσότερο Ἀριστοτέλη, Πλάτωνα, Αἰσχύλο ἢ Μάξιμο καὶ Ρωμανὸ Μελωδὸ; Ἐέρουν νὰ ἐξηγήσουν γιὰτί ὁ Παρθενώνας εἶναι μνημεῖο πολιτισμοῦ σημαντικότερο ἀπὸ τὸν Πύργο τοῦ Ἄιφελ; Καταλαβαίνουν τὴ γλῶσσα τοῦ Παπαδιαμάντη καὶ τοῦ Ροῖδη; Ἀπαίτησαν ποτὲ νὰ ξηλωθοῦν ἀπὸ τὸν καθεδρικό ναὸ τῆς Ἀθήνας οἱ θρησκευτικὲς ζωγραφιῆς τοῦ Γερμανοῦ Seitz καὶ νὰ ἀναστηλωθοῦν ἐκκλησιαστικὲς εἰκόνες ἑλληνικὲς;

Κάποιοι στὴ Νέα Μηχανιώνα θεωροῦν βλασφημία νὰ εἶναι σημαιοφόρος στὰ Ἑλληνόπουλα ἓνας ἀλλοδαπός. Ὅμως οἱ ἴδιοι μὲ τὴν ψῆφο τους κρατᾶνε στὴν ἡγεσία τῆς ἑλληνικῆς πατρίδας, ἑπτὰ χρόνια τώρα, μιὰ κυβέρνησις ποὺ κατέβασε τὴ σημαία ἀπὸ τὰ Ὑμια, παραιτήθηκε ἀπὸ τοὺς S300 γιὰ τὴν ἀμυνα τῆς Κύπρου, κατεξουτέλισε τὸ ἑλληνικὸ ὄνομα προδίδοντας τὸν Ὀτσαλάν, χειρίζεται τὴν ἐξωτερικὴ πολιτικὴ μὲ πρόσωπα ἀμφίβολης (παιδευτικῆς) ἰθαγένειας.

Ἐνοχλεῖται ἡ εὐαίσθητη ἑλληνικότητά μας ὅταν τὴ σημαία μας τὴν ὑψώνει μὲ τίς ἐπιδόσεις τοῦ Ἀλβανόπουλο. Δὲν ἐνοχλούμαστε ὅταν ἀφελληνίζονται προγραμματισμένα τὰ ἀναγνωσματάρια τῶν παιδιῶν μας στὸ σχολεῖο ἢ στὰ διδακτικά τους ἐγχειρίδια κατασκευοφαντεῖται τὸ Βυζάντιο. Δὲν θίγεται ἡ ἑλληνικότητά μας ὅταν ἀγοράζουμε «προοδευτικὲς» ἐφημερίδες ποὺ κατακλύζονται ἀπὸ τὸν μονόλογο φατρίας μὲ συμπλεγματικὴ ὑστερία συμμόρφωσης στὶς ἐπιταγὲς τῆς νεοταξικῆς «παγκοσμιοποίησης».

Καὶ ἀπὸ τὴ θλιβερὴ Νέα Μηχανιώνα νὰ περάσουν οἱ ἐπιστήμονες δημοσκόποι («ἰχνηλατοῦντες λόγῳ τᾶληθές») στὸ

πεδίο τῶν «Ἱερῶν» μας Συνόδων, σὲ Ἀθήνα καὶ Φανάρι. Νὰ δημοσκοπηθεῖ τὸ «σῶμα» τῶν ἐπισκόπων μὲ ἐρωτήσεις ἄτεγκτου ἐπίσης ρεαλισμοῦ:

Μιλᾶνε γιὰ «πνευματικὰ» δικαιώματα τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου στὶς λεγόμενες «Νέες Χῶρες» τῆς ἑλλαδικῆς ἐπικράτειας. Τί ἀκριβῶς ἐννοοῦν; Πρέπει νὰ διαστείλουμε τὰ «πνευματικὰ» ἀπὸ κάποια ἄλλα, «ὕλικα», δικαιώματα; Καί, ἂν ὕλικὰ ὑποθέσουμε τὰ δικαιώματα σὲ ποσοστὰ ἐπὶ τοῦ ὄβολου τῶν πιστῶν (στὸ παγκάρι κάθε ἐνορίας καὶ ἐπισκοπῆς), πῶς νὰ ἐρμηνεύσουμε τὰ «πνευματικὰ» δικαιώματα; Πρόκειται γιὰ ἄσκηση ἰδεολογικοῦ ἐλέγχου, γιὰ βατικάνεια auctoritas ποὺ ἐγγυᾶται τὴν ὀρθότητα τοῦ δόγματος; Εἶναι δικαιώματα ἐπιτροπείας τοῦ ἠθικοῦ βίου τῶν κληρικῶν καὶ τοῦ λαοῦ; Ἄς ἀπαντήσουν οἱ ἐπίσκοποι τί καταλαβαίνει ὁ καθένας μὲ αὐτὴ τὴν πλατωνίζουσα παραλίπα.

Πῶς ἀντιλαμβάνονται οἱ ἐπίσκοποι τὴν «οἰκουμενικότητα» τοῦ Πατριαρχείου Κωνσταντινουπόλεως; Σὰν μιὰ παγκόσμια «δικαιοδοσία», δηλαδὴ μὲ γεωγραφικὴ σημασία, τὴ σημασία ποὺ δίνει τὸ Βατικανὸ στὴν «καθολικότητα»; Ἀλλὰ μιὰ παγκόσμια δικαιοδοσία μόνο νομικὴ θεσμοθέτηση μπορεῖ νὰ ἐπικαλεστεῖ (καὶ αὐτὴν ἀπὸ ἀπώτατο παρελθόν). Σὲ «δικαιώματα» ἀναφέρεται, δηλαδὴ σὲ νομὴ ἐξουσίας. Δὲν ἔχει σχέση μὲ τὴ ζωὴ μας, τὴν ἀναζήτηση νοήματος τῆς ζωῆς καὶ τοῦ θανάτου, δὲν ἀφορᾷ στὴν ἐλπίδα ἀλήθειας ποὺ εὐαγγελίζεται ἡ Ἐκκλησία.

Γιατί Ἑλλαδικοὶ καὶ Φαναριῶτες μιλᾶνε γιὰ τὶς διαφορὲς τοὺς μόνο μὲ ὄρους καὶ προβληματισμοὺς δικαιοδοσιῶν καὶ Δικαίου; Καί, ἂν χρειαστοῦν θεωρητικὴ ἐπιχειρηματολογία, προσφεύγουν μόνο σὲ ἰδεολογήματα ἄσχετα μὲ τὴν ἐμπειρία; Γιατί σὰν ἐμπειρικὸ πραγματισμὸ ἐκδέχονται ἀποκλειστικὰ μιὰ φτηνὴ παιδαριώδη ἠθικολογία; Στὰ προσωπικὰ ὑπαρξιακά τους ἐρωτήματα τί ἀπαντήσεις δίνουν;

Τρίτη λαμπρὴ εὐκαιρία γιὰ σοβαροὺς δημοσκόπους: Ἡ εἶδηση ὅτι ἡ σημερινὴ στὴν Ἑλλάδα κυβέρνησις διαχειρίστηκε μέσα σὲ ἑπτὰ χρόνια (1996-2003) ποσὰ εἰσφορῶν τῆς Εὐρωπαϊκῆς Ἑνώσεως περισσότερα ἀπὸ τὸ σύνολο τῆς χρηματικῆς βοήθειας

πὸν διαχειρίστηκαν ὅλες οἱ ἑλληνικὲς κυβερνήσεις μετὰ τὸν Δεύτερο Παγκόσμιον Πόλεμον.

Θὰ εἶχε ἐνδιαφέρον νὰ κατόρθωναν οἱ δημοσκόποι, μὲ τὴν ἐπιστημονικὴ τους ἐπινοητικότητά καὶ τὶς προηγμένες τεχνικὲς τους, νὰ ἀποσπᾶσουν εἰλικρινεῖς προσωπικὲς ἀπαντήσεις ἀπὸ τοὺς πολίτες ποὺ δηλώνουν (ἀκόμα σήμερον) ἔτοιμοι νὰ ξαναψηφίσουν τὸ κυβερνῶν κόμμα: Ποῦ πιστεύουν ὅτι δαπανήθηκε αὐτὸς ὁ πακτωλὸς τῆς οἰκονομικῆς βοήθειας, σὲ ποιὰ ἔργα ὑποδομῆς, σὲ ποιὲς παραγωγικὲς ἐπενδύσεις, σὲ ποιὸν ἀποδοτικὸ ἐκσυγχρονισμὸ κρατικῶν δομῶν, κοινωνικῶν λειτουργικῶν παιδείας, πρόνοιας, ποιότητας τῆς ζωῆς; Ἡ ἀποβιομηχάνισις τῆς χώρας εἶναι ἐφιάλτης, ἢ μείωσις τῆς παραγωγικότητος ἀπειλή, ὁ ἀγροτικὸς πληθυσμὸς σὲ κατάστασι ἀπελπισίας, τὰ χωριὰ ἔρημα. Ἀναίσχυνη διαφήμισις ὅτι δῆθεν δαπανήθηκε ὁ πακτωλὸς γιὰ δημόσια ἔργα, ἀλλὰ ἐμεῖς ψηλαφοῦμε δρόμους ντροπῆς, ὅπως ὁ Κορίνθου-Πατρῶν ἢ ὁ Ἀντιρρίου-Ἰωαννίνων.

Γέμισαν ὥσπότε τὰ «ἀριστοκρατικὰ» προάστια τῶν τριτοκοσμικῶν μας μεγαλουπόλεων ἀμύθητες βίβλες καὶ οἱ μαρίνες ἀπίστευτο ἀριθμὸ ὄνειρωδῶν θαλαμηγῶν. Τί ἀπαντᾶνε σὲ αὐτὴ τὴν ἐξόφθαλμη πρόκλησι οἱ ἐπίδοξοι ψηφοφόροι τοῦ κυβερνῶντος κόμματος; Τί ἀπαντᾶνε ὄχι μπροστὰ σὲ μαρκούτσια «δημοσιογράφων», ἀλλὰ ὅταν κοιτᾶνε τὰ μάτια τῶν παιδιῶν τους καὶ τῶν παιδιῶν τοῦ γείτονα ποὺ λιμώττει; Τί ἀπαντᾶνε ὅταν ἀφήνονται νὰ σκεφτοῦν τὸ φοβερὸ αἴνιγμα τοῦ θανάτου, τὴν πιθανότητα νὰ συμπεριλαμβάνεται στὸ ἀνερμήνευτο χάρισμα τῆς λογικότητος τοῦ ἀνθρώπου καὶ τὸ ἐνδεχόμενον ἀδυσώπητης λογοδοσίας;

Ἀμείλικτες δημοσκοπήσεις ἀπὸ ρεαλιστὲς δημοσκόπους νὰ λειτουργοῦσαν σὰν ἔναυσμα τίμιας ἐνδοσκοπήσεως.

Κυριακὴ 2.11.2003

Ε΄

Ἡ ἐθνικὴ τραγωδία λειτουργεῖ ὡς πομπόλυξ

ΑΝΙΣΗ ΑΝΑΜΕΤΡΗΣΗ: Ἀπὸ τὴ μιά, τὸ κόμμα ποὺ γίνεται κυβέρνηση, πανίσχυρο, ἀσύδοτο, ἀδίστακτο. Ἀπὸ τὴν ἄλλη, κάποια ἀδύναμη μειοψηφία πολιτῶν ποὺ ἐπιμένει νὰ σκέπτεται καὶ νὰ κρίνει.

Τὸ κόμμα πανίσχυρο στὴν ταύτισή του μὲ τὸ κράτος, ἀσύδοτο στὴ διαχείριση τοῦ κοινωνικοῦ χρήματος, ἀδίστακτο στὴ διαπλοκὴ του μὲ τεράστια ἰδιωτικὰ συμφέροντα καὶ στὴν πρακτόρευση ἄλλοδαπῆς «προστασίας». Ἡ μειοψηφία τῶν σκεπτόμενων πολιτῶν ἀμελητέα (στὴν πιὸ αἰσιόδοξη ἐκδοχὴ μόλις τὸ 10% τῶν ψηφοφόρων), ὅμως ἐπιμένει νὰ βλέπει κατάματα τὴν πραγματικότητα, ὅσο ἐφιαλτικὴ κι ἂν εἶναι — νὰ σώζει εὐαισθησίες καὶ ἀξιοπρέπεια.

Ἀναμέτρηση ἀνιση: Δύο κρατικὰ κανάλια τηλεόρασης πειθαρχημένα στὴν ἀδιάντροπη προπαγάνδα τοῦ κόμματος ποὺ γίνεται κυβέρνηση. Μοιάζουν ἐξαγορασμένα καὶ τὰ ἰδιωτικά, ὑποταγμένα στὴν καθεστωτικὴ μονοτροπία. Ἐλεγχόμενες δείχνουν οἱ περισσότερες ἐφημερίδες, ὅποια ἐπιμένει σὲ ἀρχὲς δημοσιογραφικῆς ἀμεροληψίας ρισκάρει τὴ χρεοκοπία της. Ἡ μειοψηφία τῶν ἀσυμβίβαστων πολιτῶν (τὸ ἀμελητέο 10%) δὲν πρέπει νὰ ἔχει φωνή. Ἄν ξεμουτίσει κάπου ἢ φωνὴ της, ἀγνοεῖται παγερά, θάβεται ἢ διαστρέφεται δόλια.

Τὸ κόμμα ποὺ γίνεται κράτος ξέρει τὴ δύναμη τῆς πληροφορήσεως, γι' αὐτὸ καὶ τὴν ἐλέγχει ὀλοκληρωτικά. Κρατικὰ καὶ ἰδιωτικὰ κανάλια ξέρουν ποιά ὀνόματα εἶναι ἀποκλεισμένα ἀπὸ τὸν πολιτικὸ σχολιασμό, ἀπαγορευμένα. Ἡ ἐλεγχόμενη δημοσιογραφία ξέρει ποιά βιβλία δὲν πρέπει κὰν νὰ ἀναγγελοῦν (ἀδιανόητο νὰ σχολιαστοῦν ἢ νὰ συζητηθοῦν). Εἶναι μεθοδικὰ ἀποκλεισμένη ἀπὸ τὴ δημοσιότητα ἢ μειοψηφία πολιτῶν ποὺ ἐπιμένουν νὰ σκέπτονται καὶ νὰ κρίνουν.

Ὁ ἀντίλογος τῆς ὑποκρισίας λέει: Ἔχουν τὴν ψῆφο τοὺς ὅλοι οἱ πολῖτες, τὴ δύναμη τῶν ἐπιλογῶν τοὺς. Ναί, ἀλλὰ τότε γιατί νὰ εἶναι σπουδὴ ἐπιστήμης καὶ μέγας ἐπιχειρηματικὸς κλάδος ἢ προπαγάνδα, ἢ ἔντεχνη ἀχρήστευση τῆς κριτικῆς ἰκανότητος τῶν πολιτῶν, ἢ χειραγώγηση τῶν ἐπιλογῶν τοὺς (ποὺ σήμερα τὴ λένε «ἐπικοινωνία»); Ἄν ἡ συντριπτικὴ πλειοψηφία δὲν ἦταν ἔρμαιο τῆς γιγαντοαφίσσας καὶ τοῦ τηλεοπτικοῦ «σπότ», ἂν δὲν ὑπέκλεπταν τὴν ψῆφο τῆς μὲ ἀπύθμενης ψευδολογίας ὑποσχέσεις, μὲ ἰδεολογικὲς παραχαράξεις καὶ ἀτιμίες, μὲ τεχνητὴ ἀναζωπύρωση πλασματικῶν διχασμῶν, τότε γιατί τὰ ἀστρονομικὰ ποσὰ στὴ μάχη τῆς χυδαίας προπαγάνδας;

Στὸν καταιγισμὸ τῶν ὑποβολιμαίων ψευδαισθήσεων ἢ ἀσήμαντη μειοψηφία τῶν πολιτῶν μὲ κριτικὴ ἐγρήγορηση δὲν ἔχει τίποτα νὰ ἀντιτάξει. Ἡ ψῆφος τῆς εἶναι ἐκ τῶν πραγμάτων περιθωριακὴ, ἀχρηστευμένη. Καὶ μὲ τὸ πέρασμα τῶν χρόνων τὸ λείμμα μειώνεται δραματικά — ὅλο καὶ λιγότεροι ψηφοφόροι ἐπιλέγουν μὲ σκέψη καὶ κρίση, ἀδέσμευτοι ἀπὸ ἐνστικτώδη ψυχολογήματα ἢ ἀπὸ τὴν κρετινικὴ ἐπιπολαιότητα.

Ἐκεῖ εἶναι τὸ κυρίως πρόβλημα: στὴ συνεχὴ μείωση τῶν ἀντιστάσεων. Οἱ ἐκπαιδευτικὲς «μεταρρυθμίσεις», ἀπανωτὲς καὶ μὲ συνέπεια, παράγουν μεθοδικότατα ἀνθρώπους μὲ ὑποβαθμισμένη κριτικὴ ἰκανότητα καὶ δίχως γλώσσα, ποὺ σημαίνει: δίχως σκέψη. Προγραμματισμένα καὶ ἢ τηλεόραση, χωρὶς τὸν παραμικρὸ κοινωνικὸ ἔλεγχο, βυθίζεται σὲ ὅλο καὶ ζοφερότερο πρωτογονισμὸ ἀποβλακωτικῆς δυναμικῆς. Παράλληλα ἢ ἀνεργία, σωστὴ λοιμικὴ, ἐξαναγκάζει τὰ θύματά τῆς νὰ πουληθοῦν (κυριολεκτικά) στὴν ἐξουσία ποὺ ὑπόσχεται θέσεις ἐργασίας. Ἔτσι, ἢ δόλια ὑφαρπαγὴ τῆς ψῆφου ἐμφανίζει ἀύξητικὴ ἰσχὺ ἀκαταγώνιστη καὶ ἢ μειοψηφία ποὺ ἀντιστέκεται στὴν ἀχρήστευση τῆς ψῆφου συνεχῶς συρρικνώνεται.

Ἄνιση ἀναμέτρηση: Μαγειρεύουν τὸν ἐκλογικὸ νόμο κατὰ τὴ βολὴ τοὺς. Ἀναθεωροῦν τὸ Σύνταγμα γιὰ νὰ προσθέσουν ἀνεξέλεγκτες ἐξουσίες στὸν πρωθυπουργό, νὰ ἀπωθήσουν τὸν λαὸ ἀκόμα περισσότερο «στὴ γωνία». Ἀπογυμνώνουν τὸν Πρόεδρο τῆς Δημοκρατίας ἀπὸ τὸ βασικὸ του λειτουργημάτων (νὰ εἶναι ὁ

ρυθμιστής του πολιτεύματος—έγγυητής της δημοκρατικής λειτουργίας των θεσμών), τὸν μεταβάλλουν σὲ διακοσμητικὸ στοιχείο, ἐντολοδόχο τοῦ ἀνεξέλεγκτου πρωθυπουργοῦ.

Οἱ λαϊκὲς εὐαίσθησιες μειώνονται ὀλοφάνερα, οἱ φωνὲς διαμαρτυρίας ἀτονοῦν καὶ παρακάμπτονται. Καταγγέλλεται μὲ δημόσια δήλωση ὅτι τὸν γραμματέα τοῦ κυβερνωῦντος κόμματος τὸν ἐπέβαλε ἡ Ἀμερικανικὴ Πρεσβεία, ὅτι «ἐπιχειρεῖται ὁ πλήρης ἐξαμερικανισμὸς τοῦ κυβερνωῦντος κόμματος, γεγονός ποὺ ἰσοδυναμεῖ μὲ ἐθνικὴ τραγωδία» (Μίχης Θεοδωράκης, 3.7.2003). Καὶ σὲ ἐλάχιστες μέρες ἡ καταγγελία ἔχει ξεχαστεῖ, αὐτὸς ποὺ τὴν τόλμησε ὑποδέχεται ὑπουργοὺς καὶ κυβερνητικὰ στελέχη στὴ μακρονησιώτικη συναυλία του, ἡ «ἐθνικὴ τραγωδία» ἔχει ταξινομηθεῖ στὰ ρητορικὰ πυροτεχνήματα. Τὸ ἴδιο συμβαίνει καὶ ὅταν πρῶην ὑπουργὸς Ἐξωτερικῶν δηλώνει ὅτι «κάποιοι στὴν Ἑλλάδα ἐκφράζουν τὴν πολιτικὴ τῆς ὑπερδύναμης καὶ θέλουν νὰ εἶναι ἀνενόχλητοι στὶς ἐπιδιώξεις τους, ἀλλὰ αὐτὸ δὲν θὰ τὸ ἀνεχθεῖ ἡ δημοκρατικὴ παράταξη ποὺ προϋπήρχε τοῦ σημερινοῦ πρωθυπουργοῦ» (Θεόδωρος Πάγκαλος, 27.8.2003).

Ἄν τέτοιες δηλώσεις ἀπὸ πρόσωπα πανίσχυρης δημοσιότητας λειτουργοῦν ὡς πομφόλυγες, ποιὰν ἀποτελεσματικότητα μποροῦν νὰ ἔχουν ἡ κριτικὴ δημοσιογραφία καὶ ἀρθρογραφία, ἡ καυστικὴ γελοιογραφία, ἡ θεατρικὴ σάτιρα, μιὰ περιθωριακὴ διάλεξη, ὁ σχολιασμὸς στὴ φιλικὴ συντροφιά; Ἡ μειοψηφικὴ ποιότητα εἶναι καταδικασμένη σὲ πνιγμό. Ἀλλὰ οἱ μεθοδεύσεις τοῦ πνιγμοῦ ἀποδεικνύουν πόσο τὴ φοβοῦνται: Ἄν κατορθώσουν νὰ σιγήσει ἡ ἐλάχιστη μαγιά τῆς ἀντίστασης, χάνονται καὶ τὰ κριτήρια διάκρισης τοῦ ὀλοκληρωτισμοῦ ἀπὸ τὴν πολιτικὴ ἐλευθερία.

Ὑποτίθεται ὅτι τὸν κριτικὸ ἔλεγχο τῆς κυβερνητικῆς ἐξουσίας τὸν ἀναθέτει ὁ πολίτης μὲ τὴν ψῆφο του στὴν ἀντιπολίτευση. Ὅμως τὰ μαγειρέματα τοῦ ἐκλογικοῦ νόμου ἔχουν ἐπιβάλλει τὸν δικομματισμό, καὶ ἔτσι ἀντὶ γιὰ ἀξιωματικὴ ἀντιπολίτευση ἔχουμε τὸ κόμμα ποὺ ἐτοιμάζεται νὰ γίνῃ κράτος — δὲν διανοεῖται νὰ ἀντιπολιτευθεῖ τίς προϋποθέσεις καὶ ἐκφάνσεις παντοδυναμίας τοῦ κομματικοῦ κράτους. Ἡ ἀντιπολίτευση δὲν ξέρει νὰ ἀντιπολιτευθεῖ διότι δὲν ἔχει πολιτικὲς διαφωνίες μὲ τὴν

κυβέρνηση, έχει μόνο διαχειριστικές αντιρρήσεις. Μὲ αὐτὲς προσπαθεῖ νὰ φθείρει τὸ κυβερνῶν κόμμα, ὥστε νὰ μεταβληθοῦν οἱ ἐντυπώσεις τοῦ ἀπερίσκεπτου πλήθους καὶ νὰ ἔρθει ἡ δική της σειρὰ γιὰ τὴν ἄσκηση τῆς ἀνεξέλεγκτης ἐξουσίας.

Ἡ φθορὰ τοῦ ἀντιπάλου εἶναι τὸ ὄπλο τῆς ἀντιπολίτευσης, ὄχι ἡ κριτική. Ἀκούστηκε ποτέ, εἴκοσι χρόνια τώρα, νὰ ἀξιοποιήσει ἡ ἀντιπολίτευση καταγγελίες ὅπως τοῦ Πάγκαλου ἢ τοῦ Θεοδωράκη; Ἀκούστηκε ποτὲ νὰ χρησιμοποιήσει καρπούς τῆς ἔρευνας ἢ τῆς ἀνάλυσης ἔγκριτων δημοσιογράφων; Φοβᾶται νὰ ἀντιπολιτευθεῖ ὅσα καὶ ἡ ἴδια θὰ ἐπαναλάβει. Ἐπιπλέον φοβᾶται μήπως χάσει ψηφοφόρους ποὺ ἴσως τὴν ψηφίσουν ἀπὸ ἀνία: ἐπειδὴ βαρέθηκαν τὰ ἴδια πρόσωπα ἐπὶ σκηνῆς — ὄχι ἐπειδὴ διαβλέπουν στὴν ἐπανεκλογή τῆς σημερινῆς κυβέρνησης «γεγονὸς ποὺ ἰσοδυναμεῖ μὲ ἐθνικὴ τραγωδία».

Κερδίζουν προσωπικὴ ποιότητα ζωῆς οἱ πολίτες ποὺ ἐπιμένουν νὰ σκέπτονται καὶ νὰ κρίνουν. Μόνο αὐτό, ὄχι ἐλπίδα.

Κυριακὴ 7.9.2003

Τὸ πρόγραμμα τῆς ἀξιωματικῆς ἀντιπολίτευσης

ΣΤΟ ΦΥΛΛΟ ΤΗΣ ΚΥΡΙΑΚΗΣ 5.1.2003 ἡ Καθημερινὴ πρόβαλε μὲ ὄλοσέλιδη ἔμφαση τοὺς «βασικοὺς ἄξονες τοῦ κυβερνητικοῦ προγράμματος τῆς ἀξιωματικῆς ἀντιπολίτευσης». Οἱ ἄξονες ὀνοματίζονταν: Θεσμοί, Παιδεία, Γεωργία καὶ Κτηνοτροφία, Ἐπιχειρηματικότητα καὶ Ἀνταγωνιστικότητα, Ἀναμόρφωση Ἀγορῶν, Ἀγαθῶν καὶ Ὑπηρεσιῶν, Ἀνεργία, Δημόσιος Τομέας, Σχέσεις Κράτους-Πολίτη.

Στὶς δύο ἐβδομάδες ποὺ ἀκολούθησαν δὲν εἶδα νὰ προκλήθηκε ἡ παραμικρὴ ἀντίδραση, ζύμωση ἢ συζήτηση μὲ ἀφορμὴ τὸ κυβερνητικὸ πρόγραμμα τῆς ἀξιωματικῆς ἀντιπολίτευσης. Ὅχι πρωτοσέλιδες κρίσεις, ἀλλὰ οὔτε καὶ τὸ ἐλάχιστο ἴχνος παρατηρήσεων, σχολίων, κατάφασης ἢ ἀποδοκιμασίας. Κι ὅμως (χωρὶς μελοδραματισμούς), πρόκειται γιὰ τὴ ζωὴ μας καὶ τὴν ποιότητα τῆς ζωῆς μας: γιὰ τὸν τρόπο μὲ

τὸν ὁποῖο θὰ κυβερνήσει τὸ κόμμα ποὺ οἱ δημοσκοπήσεις προβλέπουν σίγουρη τὴ νίκη του στὶς ἐπόμενες ἐκλογές. Πῶς ἐξηγεῖται μιὰ τέτοια σιωπή;

Πρώτη σὲ πιθανότητες ἐρμηνεία: Οἱ ἐξαγγελίες δὲν ἔδιναν λαβὴ οὔτε γιὰ κριτικὴ οὔτε γιὰ ἀντίδραση — οὔτε γιὰ ἐνθουσιασμὸ οὔτε γιὰ ἀποδοκιμασία. Κόμιζαν τὶς γνωστὲς ρητορικὲς γενικολογίες μὲ τὶς ὁποῖες ἔχουν πιά κουραστεῖ καὶ ἀπαυδήσει ἀναλυτὲς καὶ σχολιαστὲς. Παράδειγμα φθαρμένης ἐκφραστικῆς: «Στόχος μας εἶναι ἡ δημιουργία, ἀπὸ κοινοῦ μὲ τοὺς πολίτες, μιᾶς νέας ἐλληνικῆς πραγματικότητας, ποὺ νὰ ἔχει στὸ ἐπίκεντρό της τὸν ἄνθρωπο!» Εἴμαστε ὅλοι σύμφωνοι καὶ ὅλοι παγερὰ ἀδιάφοροι μὲ μιὰ τέτοια ἐξαγγελία, τὴν προσπερνᾶμε γιὰτὶ δὲν μᾶς ἀγγίζει, δὲν μᾶς ἀφορᾶ.

Δεύτερη ἐρμηνεία τῆς σιωπῆς: ὁ φόβος. Ξέρουμε ὅλοι καλὰ σὲ αὐτὸν τὸν τόπο ὅτι κριτικὴ στάση ἀπέναντι στὰ κόμματα ἐξουσίας συνεπάγεται (αὐτομάτως) τὴν ἐπικόλληση τῆς ἐτικέτας τοῦ «ἐχθροῦ». Δὲν ὑπάρχει ἐνδεχόμενο νὰ προκύπτει ἡ κριτικὴ ἀπὸ ἐνεργὸ ἐνδιαφέρον, εἰλικρινὴ συμπάρασταση ἢ, ἐπιτέλους, ἀπὸ ἀνιδιοτελῆ ἔγνοια γιὰ τὴν πατρίδα καὶ τὰ κοινά. Ὅχι. Ὅποιος δὲν χειροκροτεῖ τὸ κόμμα, εἶναι ἀντίπαλος. Ἄν ἔχει τὴν εὐθύνη δημόσιου λόγου, κινδυνεύει νὰ φιμωθεῖ.

Τρίτη πιθανὴ ἐρμηνεία τῆς σιωπῆς: ἡ ἀνελπιστία, ἡ ρεαλιστικὰ βεβαιωμένη ἀποθάρρυνση. Δὲν ὑπάρχει τίποτα καινούργιο, κανένα στοιχεῖο ποὺ νὰ ἐκπλήσσει ὡς δεῖγμα δημιουργικῆς φαντασίας, ρηξικέλευθης τόλμης, τίποτα ποὺ νὰ φιλοδοξεῖ νὰ διεγείρει κάποια κοινωνικὴ δυναμικὴ. Ἡ σιωπὴ ποὺ συνόδευσε τὸ «κυβερνητικὸ πρόγραμμα» τῆς ἀξιωματικῆς ἀντιπολίτευσης, ἴσως νὰ εἶναι σιωπὴ τῆς ἀπόγνωσης: «Καὶ αὐτοὶ τὰ ἴδια», «Πάλι τὰ ἴδια», «Ὅλοι ἴδιοι».

Χρόνια τώρα ἡ κοινὴ γνώμη μοιάζει βεβαιωμένη ὅτι δὲν ὑπάρχουν παρὰ μόνο «διαχειριστικὲς» διαφορὲς ἀνάμεσα στὰ δύο κόμματα ἐξουσίας: Οἱ μὲν ἰσχυρίζονται ὅτι τὰ κάνουν ὅλα καλὰ, οἱ δὲ ἐπαγγέλλονται ὅτι θὰ τὰ κάνουν λίγο καλύτερα. Πάρτε παράδειγμα τὶς ἐξαγγελίες τοῦ προγράμματος τῆς ἀξιωματικῆς ἀντιπολίτευσης γιὰ τὴν Παιδεία. Ὑπόσχεται:

—Χάραξη, μέσα ἀπὸ ἕναν ἐθνικὸ διάλογο, μιᾶς ἐκπαιδευτικῆς πολιτικῆς μὲ ὀρίζοντα εἰκοσαετίας, ἱκανῆς νὰ ἀντέξει στὶς ὅποιες ἀλλαγές κυβερνήσεων.

—Ἀνέγερση 15.000 σχολικῶν αἰθουσῶν, ὥστε τὰ σχολεῖα νὰ λειτουργοῦν πιά μόνο σὲ πρωινὴ βάρδια.

—Τὸ ποσοστὸ τοῦ προϋπολογισμοῦ γιὰ τὴν Παιδεία θὰ ἀνεβεῖ στὸ 5% τοῦ ΑΕΠ.

—Βασικὸς κανόνας λειτουργίας κάθε σχολείου γίνεται ἡ χρῆση ἠλεκτρονικῶν ὑπολογιστῶν.

—Ὅλοι οἱ φοιτητὲς θὰ ἐκπαιδεύονται γιὰ ἕνα ἐξάμηνο στὶς νέες τεχνολογίες μέσω προγραμμάτων σὲ ἐπιχειρήσεις.

—Θὰ εἶναι ἐλεύθερη ἡ ἴδρυση ἰδιωτικῶν πανεπιστημίων.

Εἶναι σαφέστατο ὅτι οἱ ἐξαγγελίες αὐτὲς δὲν διαφοροποιοῦνται σὲ τίποτα ἀπὸ τὰ ὅσα καὶ τὸ κυβερνῶν κόμμα ἐπαγγέλλεται (: μὲ ἐξαίρεση τὰ ἰδιωτικὰ πανεπιστήμια, ποὺ ἀποκλείονται ἀπὸ τὸ Σύνταγμα — καὶ συνταγματικὴ ἀναθεώρηση δὲν μπορεῖ νὰ γίνῃ παρὰ μόνο μετὰ τὶς μεθεπόμενες ἐκλογές).

Εἶναι ἐξαγγελίες ρητορικῆς γενικολογίας καὶ ἀορίστιας. Δὲν διευκρινίζουν: Τί θὰ πεῖ «ἐθνικὸς διάλογος» ὅταν ὑπάρχει λαϊκὴ ἐντολή (— θὰ ἐπαναληφθεῖ τὸ κωμικοτραγικὸ φιάσκο τοῦ «ἐθνικοῦ διαλόγου» ἐπὶ ὑπουργίας Σουφλιᾶ;). Ποιὰ θὰ εἶναι αὐτὴ ἢ παραμυθένια «ἐκπαιδευτικὴ πολιτικὴ μὲ ὀρίζοντα εἰκοσαετίας», γιατί μᾶς τὴν κρύβουν καὶ δὲν τὴν ἀνακοινώνουν, ποιὲς προσωπικότητες τοῦ ἐκπαιδευτικοῦ χώρου τὴν ἐπεξεργάστηκαν, σὲ ποιὲς θεσμικὲς μεταρρυθμίσεις θὰ στηριχτεῖ, πῶς θὰ ἐτοιμαστοῦν τὰ στελέχη ποὺ θὰ τὴν ἐφαρμόσουν, ποιούς στόχους (ποιὰ κοινωνικὴ φιλοσοφία) θὰ ὑπηρετεῖ.

Δὲν διευκρινίζουν οἱ ἐξαγγελίες τῆς ἀξιωματικῆς ἀντιπολίτευσης: Πόσα χρόνια καὶ πόσα χρήματα ἀπαιτοῦνται γιὰ τὴν οἰκοδόμηση 15.000 αἰθουσῶν καὶ ποῦ θὰ βρεθοῦν τὰ χρήματα, μὲ ποιούς πόρους θὰ ἀνέβει στὸ 5% τοῦ ΑΕΠ ὁ προϋπολογισμὸς γιὰ τὴν Παιδεία. Καὶ ποιὲς παιδαγωγικὲς αὐθεντίες ἐγγυῶνται γιὰ τὴ χρῆση ὑπολογιστῶν ὡς «βασικοῦ ἄξονα λειτουργίας τοῦ σχολείου» χωρὶς ὀλέθριες συνέπειες γιὰ τὴν ἀνάπτυξη τῆς κρίσης, τῆς δημιουργικῆς σκέψης καὶ (κυρίως) τῆς γλωσσικῆς

καλλιέργειας τοῦ παιδιοῦ.

Μοιάζει νὰ μὴν ἔχει δική της πολιτικὴ προσωπικότητα ἢ ἀξιωματικὴ ἀντιπολίτευση, γι' αὐτὸ καὶ κρύβεται πίσω ἀπὸ τὸ δάχτυλό της, δὲν ἔχει τίποτα νὰ πεῖ γιὰ τὰ καίρια καὶ θεμελιώδη προβλήματα τῆς Παιδείας: Τί θὰ κάνει γιὰ τὴν κριτικὴ ἀξιολόγηση τῶν ἐκπαιδευτικῶν, θὰ ἀποκαταστήσει ἢ ὄχι ἀξιοκρατικὴ ἱεραρχία στὴν ἐκπαίδευση; Πόσο θὰ ἀπαλλάξει τὸ σχολικὸ πρόγραμμα ἀπὸ τὸν τερατώδη πληθωρισμὸ μαθησιακῆς «πληροφόρησης», θὰ ἐπιβάλλει ἢ ὄχι τὴν προτεραιότητα τῆς γλωσσικῆς καλλιέργειας καὶ τῆς μαθηματικῆς λογικῆς; Πῶς θὰ ἀντιμετωπίσει τὸν ἀφελληνισμὸ τῶν βιβλίων τοῦ δημοτικοῦ, τὴν κατασυκοφάντηση τῆς ἱστορίας καὶ τοῦ πολιτισμοῦ τῶν Ἑλλήνων στὰ σχολικὰ ἐγχειρίδια; Θὰ τολμήσει νὰ ἀναμετρηθεῖ μὲ τὴ διάλυση τῶν πανεπιστημίων, τὴν ὑποκατάσταση τῆς ἀκαδημαϊκῆς δεοντολογίας ἀπὸ συνδικαλιστικὲς σκοπιμότητες; Θὰ ἀντιταχθεῖ στὸν παραλογισμὸ τοῦ «ἀσύλου», στὴν ἐξωφρενικὴ κομματικοποίηση τῆς ἐκλογῆς πρυτάνεων καὶ προέδρων τμημάτων;

Σὲ ὅλους τοὺς τομεῖς τῶν ἐπαγγελιῶν της ἢ ἀξιωματικὴ ἀντιπολίτευση δὲν ἔχει τίποτα νὰ πεῖ γιὰ τὰ πραγματικὰ προβλήματα τῆς κοινωνίας καὶ τῆς ἀνάπτυξης. Αὐτοὶ ποὺ συντάσσουν τὰ προγράμματά της, εἶναι φανερό, μετράνε ψήφους, τίποτε ἄλλο. Ξεκινοῦν ἀπὸ τὴν ἴδια μὲ τὴν κυβέρνηση ἰδεολογικὴ βάση: τὸν ἀμοραλισμὸ τοῦ κομματικοῦ συμφέροντος — τεχνοκράτες τῶν ἐντυπώσεων ποὺ δὲν πιστεύουν σὲ τίποτα. Τουλάχιστον αὐτὸ μαρτυροῦν τὰ κείμενά τους.

Κυριακὴ 19.1.2003

Ἄνεμώλιο πρόγραμμα Παιδείας

ΤΟ ΚΟΜΜΑ τῆς ἀξιωματικῆς ἀντιπολίτευσης ἀνακοίνωσε τὸ πρόγραμμά του γιὰ τὴν ἐκπαίδευση. Τὰ ὅσα ἀνακοινώθηκαν, μαζί μὲ τὶς ἐπεξηγήσεις ποὺ πρόσθεσε ὁ κομματικὸς γραμματέας «Πολιτικοῦ Σχεδιασμοῦ», προκαλοῦν νὰ θέσουμε καὶ οἱ ἄπλοι

πολίτες έρωτήματα. Έστω κι αν ή πείρα βεβαιώνει ότι αυτό τὸ κόμμα οὐδέποτε ἀπαντάει σὲ έρωτήματα πολιτῶν οὔτε διαλέγεται μὲ έπιφυλλίδες.

1. Έρώτημα πρῶτο γιὰ τὴ λειτουργία τῆς τριτοβάθμιας εκπαίδευσης: Έστερα ἀπὸ εἴκοσι χρόνια έφαρμογῆς τοῦ νόμου-πλασίου πὸ διέπει τὰ πανεπιστήμια, ποιὰ συμπεράσματα έχει συναγάγει ή αξιωματικὴ αντιπολίτευση ὡς πρὸς τὶς δυσλειτουργίες ή τὰ πλεονεκτήματά του; Θα διατηρήσει καὶ αὐτὴ τὶς ἴδιες ἀπαιτήσεις τυπικῶν προσόντων γιὰ τὴν εξέλιξη τῶν πανεπιστημιακῶν ἀπὸ βαθμίδα σὲ βαθμίδα; Τὶς ἴδιες προδιαγραφές συγκρότησης εκλεκτορικῶν σωμάτων; Τὶς ἴδιες προϋποθέσεις κρίσης τῶν διδακτορικῶν διατριβῶν; Τὶς ἴδιες ανεξέλεγκτες πρωτοβουλίες στὴ λειτουργία μεταπτυχιακῶν σπουδῶν; Κάθε έρώτημα έντοπίζει πιθανές ὑποβάθμισης ή καὶ εὐτελισμοῦ τῶν έλλαδικῶν πανεπιστημίων, γι' αὐτὸ καὶ εἶναι ἀπαραίτητο τὸ ξεκαθάρισμα τῆς ὀπτικῆς κάθε κόμματος.

2. Θα διατηρήσει ή αξιωματικὴ αντιπολίτευση τὸν ὑπάρχοντα τρόπο εκλογῆς πρυτάνεων καὶ προέδρων τμημάτων στὰ πανεπιστήμια — τὴ σύνθεση τῶν εκλεκτορικῶν σωμάτων ή ὁποία έπιβλήθηκε τὴν τελευταία εἰκοσαετία;

Τὰ ποσοστὰ συμμετοχῆς τῶν φοιτητῶν καὶ τῶν διοικητικῶν ὑπαλλήλων στὶς εκλογές τῶν πανεπιστημιακῶν Ἀρχῶν έχουν ὡς ἀποτέλεσμα νὰ προαποφασίζονται οἱ έτυμηγορίες στὰ κομματικὰ γραφεῖα, ἀπὸ τὰ παζάρια τῶν ὑποψηφίων μὲ τὶς κομματικὲς νεολαίες καὶ μὲ τὰ συνδικάτα γιὰ τὴν εξασφάλιση τῆς ψήφου τους. Θα ανεχθεῖ ή αξιωματικὴ αντιπολίτευση νὰ παραμένουν δέσμιες τῶν κομματικῶν ψηφοφόρων οἱ πανεπιστημιακές Ἀρχές, ἀνίσχυρες νὰ ἀναμετρηθοῦν μὲ τὰ οὐσιώδη προβλήματα τῶν πανεπιστημίων;

3. Έπαγγέλλεται ή αξιωματικὴ αντιπολίτευση ότι θα επαναφέρει τὴν αξιολόγηση τῶν εκπαιδευτικῶν, στοιχειώδους καὶ μέσης παιδείας, καὶ θα τὴν ἀναθέσει στοὺς σημερινοὺς «συμβούλους» καὶ στοὺς διευθυντές τῶν σχολείων. Οἱ συντάκτες αὐτῆς τῆς επαγγελίας ξέρουν ἄραγε μὲ ποιὰ κριτήρια καὶ ποιές διαδικασίες διορίζονται, τὰ τελευταία εἴκοσι χρόνια, οἱ σχολικοὶ

σύμβουλοι καὶ οἱ διευθυντὲς τῶν σχολείων; Θὰ συντηρήσει ἢ ἀξιωματικὴ ἀντιπολίτευση τὴν στυγνὴν κομματοκρατία ἢ θὰ ἀποκαταστήσει ἀξιοκρατικὴ ἱεραρχία, ἀδιάβλητο τρόπο ἐπιλογῆς τῶν στελεχῶν τῆς ἐκπαίδευσης, συνεχὴ κριτικὴ ἀποτίμηση τῶν λειτουργῶν τῆς Παιδείας; Καὶ μὲ ποιὰ πρακτικὴ, μὲ ποιὰ στρατηγικὴ θὰ ἐνεργήσει; Πῶς θὰ τιθασεύσει τὴν ἀλαζονικὴ ἀύθαιρεςία τῶν συνδικαλιστῶν; Πάλι μὲ φαιδρολογήματα «ἐθνικοῦ διαλόγου», ὅπως τὸ 1993;

Ἄν δὲν ἀπαντηθοῦν αὐτὰ τὰ ἐρωτήματα, οἱ ἐπαγγελίες γιὰ αὐξηση τῶν ποσοστῶν τοῦ προϋπολογισμοῦ ποὺ θὰ διατεθοῦν γιὰ τὴν ἐκπαίδευση ἢ οἱ ὑποσχέσεις ἀφειδώλευτης αὐξησης τῶν σχολικῶν αἰθουσῶν ἢ γενίκευσης τῆς χρήσης ὑπολογιστῶν ἀπὸ τοὺς μαθητὲς εἶναι σκέτη ρητορεία γιὰ τὴ δημιουργία ἐντυπώσεων.

4. Ποιούς κοινωνικοὺς στόχους θέλει νὰ ὑπηρετήσῃ μὲ τὸ ἐκπαιδευτικὸ τῆς πρόγραμμα ἢ ἀξιωματικὴ ἀντιπολίτευση; Οἱ ἐπαγγελίες τῆς (ὅλες) ἐξαντλοῦνται σὲ «βελτιώσεις» διαχειριστικὲς τοῦ σημερινοῦ ἀδιεξόδου (χιλιομαρτυρημένου) τῆς ἐκπαίδευσης. Ἀποσιωπᾶ τὰ οὐσιώδη καὶ πρώτιστα: Ποιὰ πολιτικὴ θὰ ἀσκήσῃ αὐτὸ τὸ κόμμα στὸ γλωσσικὸ, ποιὰ θέση παίρνει ἀπέναντι στὸ φαινόμενο τῆς σπαρακτικῆς ἀγλωσσίας, ποὺ βυθίζει σὲ ὑπανάπτυξη τὴν ἐλληνικὴ κοινωνία; Τί πιστεύει γιὰ τὴ διδασκαλία τῶν ἀρχαίων ἐλληνικῶν, γιὰ τὸ μονοτονικὸ, γιὰ τὴν πασιφανῆ ἀνικανότητα τῶν «ἐκπαιδευτικῶν» πανεπιστημιακῶν σχολῶν νὰ καταρτίσουν γλωσσικὰ τοὺς αὐριανοὺς δασκάλους καὶ καθηγητὲς;

Ἀποφεύγει συστηματικὰ ἢ ἀξιωματικὴ ἀντιπολίτευση, εἴκοσι χρόνια τώρα, νὰ ψελλίσει ἔστω ἀντίρρηση γιὰ τὸν προγραμματικὸ ἀφελληνισμὸ τῆς ἐκπαίδευσης, τὴν κατασυκοφάντηση τῆς ἱστορίας, τῆς παράδοσης, τοῦ πολιτισμοῦ τῶν Ἑλλήνων ποὺ τὸ κράτος ἐπιβάλλει στὰ Ἑλληνόπουλα. Ἄς μᾶς πεῖ: Θὰ διατηρήσει ἢ θὰ ἀντικαταστήσει τὰ ἀναγνωστικὰ τοῦ δημοτικοῦ τὰ «καθαρμένα» ἀπὸ κάθε ἀναφορά σὲ πατριωτικοὺς ἀγῶνες καὶ θρησκευτικὴ παράδοση; Μὲ ποιὰ θεσμικὰ μέσα ἢ ἀξιωματικὴ ἀντιπολίτευση θὰ ἐλευθερώσει τὸν δάσκαλο ἀπὸ τὸν φόβο ἔστω καὶ νὰ προφέρει

τὴ λέξη «πατρίδα» μήπως καὶ χαρακτηριστεῖ «ἐθνικιστῆς» καὶ «ἀντιδραστικός»;

5. Ποιὰ συγκεκριμένη ρεαλιστικὴ ἐλπίδα προσφέρει στὴν ἑλληνικὴ οἰκογένεια ἢ ἀξιωματικὴ ἀντιπολίτευση γιὰ τὴ λύτρωσή της ἀπὸ τὸν ἐξοντωτικὸ κεφαλικὸ φόρο ποὺ πληρώνει στὴν παραπαιδεία; Ποιοὶ εἶναι οἱ ἐκπαιδευτικοὶ σύμβουλοι αὐτοῦ τοῦ κόμματος, ποιές προσωπικότητες τοῦ χώρου τῆς Παιδείας ἐπιστρατεύθηκαν νὰ μελετήσουν τὸ πραγματικὰ δήλιο πρόβλημα ἀπεξάρτησης τῆς ἐγκύκλιας παιδείας ἀπὸ τὴ δοκιμασία εἰσόδου στὰ ΑΕΙ; Ἡ μείωση τοῦ ἀριθμοῦ ἐξεταστέων μαθημάτων ἢ ἡ κατάργησις τῆς πρώτης ἐξεταστικῆς δοκιμασίας στὴ Β΄τάξη τοῦ λυκείου εἶναι ἀποσπασματικὰ σπασμωδικὰ μέτρα γιὰ τὴ δημιουργία ἐντυπώσεων, δὲν θίγουν τὸ μέγα καίριο πρόβλημα.

6. Στὴν περίοδο 1990-1993, ὅταν τὸ κόμμα τῆς σημερινῆς ἀξιωματικῆς ἀντιπολίτευσης κυβέρνησε τὴ χώρα, ἀποδείχθηκε τραγικὰ ἀνέτοιμο νὰ ἀποκαταστήσει τὶς συνέπειες ἀπὸ τὴ λαίλαπα τοῦ συνδικαλιστικοῦ λαϊκισμοῦ καὶ τοῦ ἰδεολογικοῦ μηδενισμοῦ ποὺ εἶχαν ἀποσαθρῶσει τὰ σχολεῖα καὶ τὰ πανεπιστήμια στὴ δεκαετία τοῦ '80. Ἡ ἱστορικὴ κρίσις ἐπιβάλλει νὰ ποῦμε: Ἀποδείχθηκε τὸ κόμμα αὐτὸ ἐγκληματικὰ ἀνέτοιμο. Καὶ διερωτῶνται σήμερα οἱ μνήμονες πολῖτες: Μὲ ποιὰ λογικὴ, μὲ ποιὰ συνέπεια ὁ τότε ὑπεύθυνος τῆς ἀδράνειας καὶ τῆς ἀτολμίας ὑπουργὸς Παιδείας, αὐτὸς ποὺ προσπαθοῦσε νὰ ἐξευμενίσῃ τοὺς αὐτουργοὺς τῆς καταστροφῆς μὲ τὸ νὰ σέρνεται ἄβουλος καὶ ἀμήχανος σὲ πολύμηνο δῆθεν «ἐθνικὸ διάλογο», αὐτὸς ὁ ἴδιος νὰ ἐμφανίζεται σήμερα, ὡς ἀναβαθμισμένος γενικὸς ὑπεύθυνος «Πολιτικοῦ Σχεδιασμοῦ καὶ Προγράμματος», μὲ ἀοριστίες πάλι καὶ γενικότητες ἐπαγγελιῶν γιὰ τὴν Παιδεία; Τέτοιος λιμὸς ἐξειδικευμένων στελεχῶν μαστίζει, λοιπόν, τὸ κόμμα τῆς ἀξιωματικῆς ἀντιπολίτευσης; Ἀπὸ τὸ 1993 ὡς σήμερα δὲν κατόρθωσε οὔτε τὴν παραμικρὴ ἀνανέωση τοῦ ἀνθρώπινου δυναμικοῦ της;

Ἡ πείρα βεβαιώνει ὅτι τὸ κόμμα αὐτὸ δὲν ἀπαντάει σὲ ἐρωτήματα πολιτῶν οὔτε σὲ ἐπιχειρήματα ἐπιφυλλίδων. Δὲν ἐνδιαφέρεται ἔστω καὶ γιὰ τὴν πιὸ καλόπιστη κριτικὴ,

έμφανίζεται παγερά αδιάφορο για τή γνώμη τήν άνυστερόβουλη καί άδολίευτη. Ώσάν νά περιφρονεί τήν κοινωνική μερίδα τών σκεπτόμενων πολιτῶν, ὅσων ειλικρινά προβληματίζονται καί ένδιαφέρονται ένεργά. Ώσάν νά άπευθύνεται μόνο σέ άφελείς, σέ εύάλωτους άπό έπιπόλαιες έντυπώσεις.

Μήπως τὸ κόμμα τῆς άξιωματικῆς άντιπολίτευσης ένδιαφέρεται μόνο για τήν έξουσία; Όχι για τήν πολιτική;

Κυριακή 1.6.2003

Άπουσία έναλλακτικῆς προοπτικῆς

ΤΟ ΧΑΣΜΑ ΠΟΥ ΧΩΡΙΖΕΙ τοὺς έπαγγελματίες τῆς πολιτικῆς άπό τήν κοινωνία τὸ δημιουργεί ή διαφορά τών έμπειριῶν: άλλες έμπειρίες τῆς πραγματικότητας έχουν οί πολιτικοί καί άλλες οί άπλοί πολίτες.

Τά λεγόμενα «κομματικά στελέχη» (πού συγκροτοῦν τὸ ὀλιγαρχικό πολίτευμα τῆς χώρας) πληροφοροῦνται τήν κοινωνική πραγματικότητα μόνο έμμεσα: άπό δημοσκοπήσεις, άπό τὸ καθημερινό τους περιβάλλον (έπαγγελματικά κομματικό), άπό κοσμικές άναστροφές ὅπου ή κριτική ή οί δυσάρεστες διαπιστώσεις άποκλείονται για λόγους «καλῶν τρόπων».

Φυσιογνωμικά γνωστοί άπό τή μικρή ὀθόνη, οί έπαγγελματίες τῆς πολιτικῆς δέν γίνεται νά είσπράξουν άτόφια καί άφτιασίδωτη τήν κοινωνική αντίδραση καί κριτική, τήν πραγματική εικόνα πού έχουν γι' αὐτοὺς οί συμπολίτες τους. Τά σχόλια τοῦ λαϊκοῦ αὐθορμητισμοῦ σέ άπρόσμενες στιγμές καί πτυχές τῆς καθημερινότητας (σὸ ταξί, σὸ κουρεῖο, στήν οὐρά μπροστά σέ θυρίδες, στὰ «πηγαδάκια» τῆς συνοικιακῆς λαϊκῆς), αὐτὸς ὅλος ὁ πλοῦτος τῆς άνώνυμης συλλογικῆς έκφραστικῆς εἶναι στεγανὰ άπρόσιτος στήν έλίτ τῆς καθεστωτικῆς μας ὀλιγαρχίας.

Στους πολιτικούς κάποιοι μεταφέρουν τὸ κοινωνικό κλίμα καί ή μεταφορά άναπόφευκτα φιλτράρει τήν πληροφορία. Άν οί μεταφορεῖς εἶναι έπιφορτισμένοι νά ένημερώνουν, έχουν σίγουρα συμφέρον νά μὴ γίνονται δυσάρεστοι. Άν άπό έθελοντικό

ένδιαφέρον παρέχουν την πληροφόρηση, δεσμεύονται και πάλι ἢ ἀπὸ τὴν κομματικὴ δεοντολογία ὑποχρεωτικῆς αἰσιοδοξίας ἢ ἀπὸ τὴν ψυχολογικὴ ἀδυναμία τῶν πολιτικῶν (ὅπως ὄλων τῶν ἀνασφαλῶν) νὰ ἀμφισβητήσουν τὸ ἴδιο τους τὸ ἔργο.

Τὸ ἀποτέλεσμα: Ὅποιος, παρ' ὅλα αὐτά, τολμήσει νὰ δυσαρεστήσει τὴν κομματικὴ ἡγεσία, σφραγίζεται ἀμέσως καὶ κατατάσσεται—«Δὲν εἶναι δικός μας», «Εἶναι ἀντίπαλος», «Στέκει ἀπέναντι καὶ μᾶς χτυπάει». Πρέπει νὰ ὑπάρχει ἀληθινὸ χάρισμα ἡγέτη γιὰ νὰ ἀξιολογηθεῖ ἢ γόνιμη κριτικὴ. Ὁ προικισμένος μὲ τέτοιο χάρισμα «μυρίζεται» τὴν ἔντιμη κριτικὴ σὰν λαγωνικὸ καὶ σπεύδει νὰ τὴ γονιμοποιήσει. Ἔτσι ξεχωρίζει ὁ ἡγέτης. Δὲν εἶναι ἀπλῶς ὁ «μπαλκονάτος» ποὺ συνεγείρει τὰ πλήθη, οὔτε ὁ δεινὸς στίς ρητορικὲς ἀναμετρήσεις τοῦ κοινοβουλίου ἢ αὐτὸς ποὺ ἐπιδεικνύει «πυγμὴ» διαγράφοντας διαφωνοῦντες καὶ ἐξοντώνοντας (μέσω τοῦ κομματικοῦ ἐκλογικοῦ μηχανισμοῦ) τὴν ἐσωκομματικὴ του ἀντιπολίτευση. Κριτήριον καὶ σημάδι ποὺ βεβαιώνει τὸ ξεχωριστὸ ταλέντο τοῦ ἡγέτη, εἶναι ἡ στάση του ἀπέναντι στὴν κριτικὴ.

Ζοῦμε γεγονότα κοσμογονικά: τὴν ἐτοιμασία τῶν ΗΠΑ νὰ ἐπιτεθοῦν στὸ Ἰράκ, τὴν πρόθεσή τους νὰ ἀναδιατάξουν ριζικὰ τὸν πολιτικὸ χάρτη τῆς Μέσης Ἀνατολῆς καὶ νὰ ἐλέγξουν ἀσφυκτικὰ τὸν ἀραβικὸ κόσμον. Ζοῦμε τὴν πρώτη σαφὴ ἀντίσταση χωρῶν τῆς Εὐρώπης στοὺς ἀλαζονικοὺς σχεδιασμοὺς τῆς Ὑπερδύναμης. Στὰ δικά μας: Ἔχουμε τὸ ἐξωφρενικὸ Σχέδιο Ἄναν καὶ τὸν ἐκβιασμὸ ποὺ ὑφίστανται οἱ Ἑλληνοκύπριοι νὰ νομιμοποιήσουν τὴν ἀρπαγὴ τῆς γῆς τους μὲ ἀντάλλαγμα τοὺς φανταστικοὺς καταναλωτικοὺς παραδείσους τῆς «ζώνης τοῦ εὐρώ». Συμβαίνουν ὅλα αὐτά, ἀλλὰ ἡ τηλεοπτικὴ πληροφόρηση στὸ Ἑλλαδιστὰν στερεῖ τὸν πολίτη ἀπὸ κάθε σοβαρὴ καὶ ἔγκυρη ἀνάλυση τῶν γεγονότων. Ὡσὰν νὰ μὴ διαθέτει ἡ χώρα ἱκανοὺς διεθνολόγους, ἔμπειρους διπλωμάτες, ὀξυδερκεῖς πολιτικοὺς ἐπιστήμονες. Πρέπει νὰ ὑφιστάμεθα τηλεοπτικὲς «ἀναλύσεις» ἀποκλειστικὰ καὶ μόνο ἀπὸ ἐκπροσώπους τῶν κομμάτων (τίς ἴδιες πάντα ἐπαναλήψεις τῆς ἐντεταλμένης παπαγαλίας καὶ μονοτροπίας) ἢ ἀπὸ τὰ ἴδια πάντοτε ρυπογόνα ἀπολειψάδια τῆς δημοσιογραφίας.

Γιατί άραγε; Μά, προφανέστατα, έπειδὴ ἡ καθεστωτικὴ μας ὀλιγαρχία φοβᾶται, τρέμει τὴ σωστὴ πληροφόρηση τοῦ πολίτη. Ἡ κυβέρνησις ἐπιβάλλει καὶ ἡ ἀντιπολίτευσις ἀνέχεται λίστα ἀπαγορευμένων ὀνομάτων, στὴν ὁποία πειθαρχοῦν ὅλα τὰ κανάλια, ἀφοῦ ὅλα ποικιλοτρόπως ἐκβιάζονται. Πρόσωπα ποὺ πρέπει νὰ ἀποκλείονται ἀπὸ τηλεοπτικὲς ἐκπομπὲς πολιτικῆς ἀνάλυσης καὶ κριτικῆς. Ἡ πληροφόρηση τῶν πολιτῶν νὰ ὑπακούει στὰ κριτήρια καὶ στὶς ἐπιδόσεις «θεαματικότητας» τῶν ἴδιων πάντα δειγμάτων εὐτελισμένης παραθυρολογίας.

Νομίζουν ὅτι ἔτσι ἐλέγχουν τὶς κοινωνικὲς ἀντιδράσεις, τὶς κρίσεις καὶ ἀξιολογήσεις ἢ τὰ καυστικὰ σχόλια τοῦ λαϊκοῦ αὐθορητισμοῦ. Χάσμα πελώριο χωρίζει τοὺς ἐπαγγελματίες τῆς πολιτικῆς ἀπὸ τὴν κοινωνία, αὐτοὶ ποὺ ἐλέγχουν μὲ ὀλοκληρωτικὲς μεθόδους τὴν πληροφόρηση εἶναι τραγικὰ ἀπληροφόρητοι γιὰ τὴν εἰκόνα τους στὴ συνείδηση τῶν πολλῶν.

Ἡ λαϊκὴ γλῶσσα εἶναι ὠμὴ, δίχως ἀποχρώσεις. Χαρακτηρίζει μὲ λέξεις βαριῆς τοὺς πολιτικὰ ὑπεύθυνους γιὰ τὴν ἀνάθεση καὶ τὸν ἔλεγχο τῶν δημόσιων ἔργων, τοὺς αὐτουργοὺς μιᾶς ἐξωτερικῆς πολιτικῆς ποὺ προδίδει μὲ τὰ ἴδια προσχήματα τὸν Ὀτσαλὰν καὶ τὴν Κύπρο, τὰ θλιβερὰ ἀπομεινάρια τῆς κυβερνητικῆς (ἔσωκομματικῆς) συμπολίτευσης ποὺ μηρυκάζουν τὴ διατεταγμένη προπαγάνδα. Ἔχει τὶς λέξεις ὁ λαϊκὸς αὐθορητισμὸς γιὰ νὰ ἐξουδετερώσει τοὺς ἱερόσυλους βεβηλωτὲς τῆς πολιτικῆς.

Τὸ ἀπροσμέτρητα ὀδυνηρὸ πρόβλημα ποὺ συζητιέται σήμερα, ὅπου βρεθεῖς κι ὅπου σταθεῖς στὴν ἑλλαδικὴ κοινωνία, εἶναι ἡ ἀπουσία ἐναλλακτικῆς πολιτικῆς προοπτικῆς. Εἴκοσι χρόνια τώρα ἡ ἀξιωματικὴ ἀντιπολίτευσις, ἐντελῶς ἀποκομμένη ἀπὸ τὴν κοινωνία καὶ ἀπὸ τὶς λαϊκὲς εὐαισθησίες, οὔτε ἀντιλαμβάνεται τί συμβαίνει γύρω της, ἀλλὰ οὔτε καὶ ἐνδιαφέρεται νὰ ἀντιληφθεῖ. Τὸ ὄργιο τοῦ κομματικοῦ κράτους, τῆς ἰδεολογικῆς τρομοκρατίας, τῆς καταλήστευσης τοῦ κοινωνικοῦ πλούτου ἀπὸ τοὺς κυβερνητικοὺς «ἡμετέρους», ὅλον αὐτὸν τὸν ἐξωφρενικὸ ἀμοραλισμὸ τὸν βλέπει ἡ ἀξιωματικὴ ἀντιπολίτευσις σὰν διαχειριστικὴ καὶ μόνον ἀνεπάρκεια. Καὶ ἀντιτάσσει ἐπαγγελίες

«ἀποδοτικότερης» διαχείρισης.

Δὲν ἔχει τὰ μέτρα καὶ τὰ κριτήρια νὰ ἐντοπίσει τὸ πραγματικὸ πολιτικὸ κενό. Ὅσα στελέχη της βλέπει ὁ πολίτης νὰ ἐμφανίζονται ὡς ὑποψήφιοι ἐξειδικευμένων κυβερνητικῶν εὐθυνῶν, δείχνουν μετριότητες τραγικὰ ὑποδεέστερες καὶ τῶν σήμερα κρατούντων. Δὲν ἔχει κοινωνικὸ ὄραμα ἢ ἀξιωματικὴ ἀντιπολίτευση, γι' αὐτὸ καὶ δὲν μπορεῖ νὰ ἐλκύσει ζωντανὲς κοινωνικὲς δυνάμεις, ἀνθρώπους μὲ πίστη καὶ νεῦρο — ὄχι φτηνοὺς θεσιθῆρες.

«Τὴν πίκρα τῆς ἀπόγνωσης νὰ μὴν πιστεύουμε πιά σὲ κανέναν, μπορεῖς νὰ τὴν κάνεις ἐπιφυλλίδα;» μοῦ ψιθύρισε τὶς προάλλες, στὴ λαϊκὴ τῆς γειτονιάς, ἓνας ἄγνωστος. Δὲν βγαίνει τίποτα, φίλε, δὲν ἀκούει κανεῖς.

Κυριακὴ 16.3.2003

Λαϊκὸ αἶτημα ἀνταρσίας

ΤΟ ΚΟΜΜΑ τῆς ἀξιωματικῆς ἀντιπολίτευσης ὀφείλει νὰ δέχεται τὴν καλόπιστη κριτικὴ. Νὰ μὴν τὴν ἀντιπαρέρχεται, νὰ μὴν τὴ «σνομπάρει» ἀλαζονικά, νὰ μὴν ἀντιδρᾷ μὲ συμπλεγματικὰ «κακιώματα». Ὅφείλει νὰ δίνει τὴν προσοχὴ του στὴν καλόπιστη κριτικὴ, νὰ τὴν ἀξιοποιεῖ μὲ πολιτικὸ θάρρος γιὰ δημιουργικὸ αὐτοέλεγχο. Τὸ ὀφείλει στοὺς φίλους του ἀλλὰ καὶ στοὺς ἀντιπάλους του: σὲ ὁλόκληρη τὴν ἐλληνικὴ κοινωνία, στὴ δημοκρατικὴ εὐαισθησία τῶν πολιτῶν.

Δημοκρατία σημαίνει ἐναλλαγὴ τῶν κομμάτων στὴν ἐξουσία. Νὰ ἀποκλείεται ἡ παγίωση μονοκομματικῆς νοοτροπίας, συνθηκῶν ἐπιβολῆς κομματικοῦ κράτους. Καὶ ἡ ἀξιωματικὴ ἀντιπολίτευση βρίσκεται δύο δεκαετίες τώρα ἐκτὸς ἐξουσίας (μὲ μιὰ σύντομη παρένθεση εὐθυνῶν διακυβέρνησης στὶς ἀρχὲς τῆς δεκαετίας τοῦ '90). Ἐπιμένει ὡστόσο νὰ ἀδιαφορεῖ γιὰ τὶς καλόπιστες κριτικὲς ἀναλύσεις τῆς πολιτικῆς ἀποτυχίας της.

Τώρα οἱ δημοσκοπήσεις προβλέπουν νίκη τῆς ἀξιωματικῆς ἀντιπολίτευσης στὶς ἐπόμενες ἐκλογές. Ἡ ἴδια τὸ ἔχει πιστέψει,

ὅμως ἀμφιβάλλουν μετὰ λόγου ὅσοι καλόπιστα καὶ ἀμερόληπτα κρίνουν τὰ δεδομένα: Ἐκλογές δὲν κερδίζονται μὲ τοὺς ἀγανακτισμένους τῶν δημοσκοπήσεων, μὲ προθέσεις ψήφου διαμαρτυρίας γιὰ τὴν τρέχουσα, ἀφόρητη πιά, παράχρηση τῆς ἐξουσίας.

Ὁ «Ἐκηβόλος» τῆς Καθημερινῆς, πρὶν ἀπὸ λίγες μέρες, θύμιζε στὸ κόμμα τῆς ἀξιωματικῆς ἀντιπολίτευσης τὰ λόγια τοῦ Γκράμσι: «Δὲν κερδίζει ἐκλογές, ἢ κατακτᾷ μόνο ἐφήμερα τὴν ἐξουσία, ὅποιος δὲν πείθει τὴν κοινωνία γιὰ τὶς ιδέες του καὶ γιὰ τὴ διαφορὰ τῆς δικῆς του πολιτικῆς». Καὶ ὁ κύριος Στάμος Ζούλας ὑπογράμμιζε ὅτι μόνο «ἀπὸ τὴν κατὰ μέτωπο ἀντιπαράθεσή της μὲ τὸ κυβερνῶν κόμμα μπορεῖ ἡ ἀξιωματικὴ ἀντιπολίτευση νὰ ἀποσπάσει σημαντικὰ μεγαλύτερο αὐτὴ τὴ φορὰ ποσοστὸ ψηφοφόρων». Ποῦ σαφῶς σημαίνει: Μόνο ἂν πείσει πολιτικὰ μὲ τοὺς δικούς της, διαφορετικούς κοινωνικούς στόχους σημαντικὴ μερίδα ψηφοφόρων τοῦ κυβερνῶντος κόμματος, ἔχει ἐλπίδα νίκης.

Ἡ καλόπιστη κριτικὴ ἐπιμένει: Οἱ διαφορὲς τοῦ κόμματος τῆς ἀξιωματικῆς ἀντιπολίτευσης ἀπὸ τοὺς πολιτικούς του ἀντιπάλους (τουλάχιστον αὐτὲς γιὰ τὶς ὁποῖες μιλάνε ὁ ἀρχηγὸς καὶ τὰ στελέχη του ἢ ἡ ἐπίσημη κομματικὴ προπαγάνδα) εἶναι μόνο καὶ καθαρὰ διαχειριστικές. Ὑπόσχεται ὅτι θὰ τὰ καταφέρει καλύτερα, θὰ πετύχει βελτιώσεις στὴ λειτουργία τοῦ κράτους: ἐκεῖ τελειώνουν ὅλα. Δὲν ἔχει στόχους κοινωνικούς αὐτὸ τὸ κόμμα, δὲν ἔχει ιδεολογικὴ ραχοκοκαλιά. Δὲν ξέρει ποιὰν Ἑλλάδα θέλει νὰ παραδώσει στὰ παιδιά μας, οὔτε κὰν ἂν Ἑλλάδα σημαίνει κάτι παραπάνω ἀπὸ μιὰ γεωγραφικὴ ἔκταση, μιὰ κρατικὴ μηχανὴ καὶ μιὰ ἀνάπηρη οἰκονομία.

Κουβαλάει τὸ κόμμα τῆς ἀξιωματικῆς ἀντιπολίτευσης μιὰν ἐξουθενωτικὴ παραταξιακὴ μειονεξία. Μειονεκτεῖ ἀπέναντι στὶς «προοδευτικὲς δυνάμεις». Κι αὐτό, ἐπειδὴ στὴ δεκαετία τοῦ '40 ὄχι «δεξιές» ἀλλὰ «κεντρῶες» κυβερνήσεις ἐμπόδισαν τὶς «προοδευτικὲς δυνάμεις» νὰ ἐπιβάλουν ὅ,τι ὁ Κορνήλιος Καστοριάδης ὀνομάζει «σταλινικὸ πραξικόπημα»: τὴ βίαιη ἔνταξη τῆς χώρας στὴ φρίκη, φτώχεια καὶ διαφθορὰ τῶν ὀλοκληρωτικῶν

καθεστώτων του «ύπαρκτου σοσιαλισμού».

Αυτή ή μειονεξία παγιδεύει την αξιωματική αντιπολίτευση σε ρόλο κοινωνικού ούραγου, που πάντα θα υπολείπεται, θα είναι δεύτερος και καθυστερημένος σε σύγκριση με τις «προοδευτικές δυνάμεις». Δεν έχει δικό της πολιτικό λόγο, πιθηκίζει τα καμώματα και την ψευτορητορική των «προοδευτικών». Γι' αυτό και δεν έχει τίποτα δικό της να επαγγελθεί σε κοινωνικό επίπεδο, δεν έχει κοινωνικούς στόχους, πάρεξ παραλλαγές ασήμαντες μεταπρατικής χρήσης του οικονομικού φιλελευθερισμού.

Δεν τολμάει να μάς πει ή αξιωματική αντιπολίτευση αν θα συνεχίσουμε και επί των ημερών της να φοβόμαστε τη ρετινιά του «έθνικιστή» όταν προφέρουμε τη λέξη πατρίδα. Αν ως κυβέρνηση θα αντιταχθεί στον αφελληνισμό της παιδείας, στον νεοταξικό διεθνισμό του NATO και της «έκσυγχρονιστικής» Άριστεράς. Δεν μάς λέει πώς θα αντιμετωπίσει τα παντοδύναμα αφεντικά της χώρας: τους συνδικαλιστές του δημόσιου τομέα. Με ποιά θεσμικά μέσα θα μάς απαλλάξει από την κοινωνική νοσηρότητα που καλλιεργούν τα μέσα μαζικής ενημέρωσης, τον έξευτελισμό της κοινωνίας των πολιτών.

Τα όσα έχει δείξει αυτό το κόμμα τα τελευταία είκοσι εννέα χρόνια δεν επιτρέπουν αισιοδοξία. Δεν ξέρει να κάνει αυτοκριτική, δεν ξέρει να αξιολογήσει την καλόπιστη κριτική που του γίνεται. Το μόνο που απασχολεί τα στελέχη του και τους όπαδούς του είναι το πώς θα εξασφαλίσουν αυτόματικά την έξουσία με «αυτογκόλ» των αντιπάλων τους. Έχουν αλλάξει έξι αρχηγούς σε είκοσι δύο χρόνια, πάντοτε με το ίδιο κριτήριο: να βρουν τον πιο επιδέξιο «πλασιέ», τον πιο ικανό στις διακομματικές ενέδρες, το πιο εύπωλητο όνομα.

Δεν ενδιαφέρθηκε ποτέ το κόμμα της αξιωματικής αντιπολίτευσης να αναζητήσει αρχηγό ικανό να εκπροσωπήσει τα πιστεύω και τους κοινωνικούς στόχους της παράταξής τους ή, το ακόμα σπουδαιότερο, να εμπνεύσει στόχους, να οδηγήσει σε όραμα, να μεταγγίσει ένθουσιασμό και πείσμα για κοινωνικές κατακτήσεις. Αρχηγό που στο πρόσωπό του να ψηλαφήσει ο λαός πίστη, πάθος, έκφραση — όχι την ανέκφραστη μάσκα του

ἐπαγγελματία.

Ἡ δημοκρατία δὲν ἀντέχει παράταση τῆς εἰκοσάχρονης ἐξουσιαστικῆς μονοτροπίας τοῦ νεοταξικοῦ «ἐκσυγχρονισμοῦ» — πληθαίνουν πιά τὰ σημάδια στυγνοῦ καὶ ἀλαζονικοῦ κομματικοῦ κράτους. Πρέπει ὅπωςδήποτε νὰ ὑπάρξει ἀλλαγὴ, ὄχι ἐφήμερη, ὄχι προσωρινὴ παρένθεση. Ἄν καὶ στὶς ἐπόμενες ἐκλογές τὸ κόμμα τῆς ἀξιωματικῆς ἀντιπολίτευσης κατέβει πάλι ἰδεολογικὰ ἀσπόνδυλο καὶ μὲ τὴν ἴδια ἐξωπραγματικὴ νοοτροπία, οἱ πολιτικὲς ἐξελίξεις στὴν ἑλληνικὴ κοινωνία θὰ εἶναι κυριολεκτικὰ πνιγμός.

Κάποια στελέχη τῆς ἀξιωματικῆς ἀντιπολίτευσης ὀφείλουν νὰ ἀναλάβουν ριζοσπαστικὲς πρωτοβουλίες: νὰ ἀπαιτήσουν πραγματικὸ (ὄχι εἰκονικῆς μασκαράτας) συνέδριο — ἐδῶ καὶ τώρα. Τὸ ὀφείλουν στὴν ἑλληνικὴ κοινωνία, στὸν πατριωτισμὸ τῶν Ἑλλήνων, στὶς δημοκρατικὲς ἀπαιτήσεις τῶν συνειδητῶν πολιτῶν.

Κυριακὴ 20.4.2003

ΣΤ΄

Ἡ κερδεμπορία ὡς «πολιτισμός»

Ἡ ΔΙΚΤΑΤΟΡΙΑ τῶν συνταγματαρχῶν τὸν ἔκανε ὑπουργεῖο, ἡ καπηλεία τοῦ σοσιαλισμοῦ τὸν κατέστησε Ὀλυμπιάδα. Ὁργιο κερδεμπορίας στὸ μεταξὺ τὸν εὐτελίζει ὡς περιφερόμενη (δίχην τσίρκου) «πρωτεύουσα τῆς Εὐρώπης». Τὸν κάναμε «φεστιβάλ», τουριστικὸ ἐμπόρευμα, προσωνύμιο φιλόδοξων σωματείων καὶ συλλόγων, συνάρτημα τοῦ «φίλαθλου» ὑποκόσμου. Τελικὰ στὶς συνειδήσεις ἡ λέξη ἔχει ταυτιστεῖ μὲ «ἐκδηλώσεις» ψυχαγωγικοῦ μᾶλλον (ἴσως καὶ διδακτικοῦ ἐνίοτε) χαρακτήρα — τίποτα περισσότερο.

Ἐκεῖ περίπου ἐντοπίζεται ὁ πολιτισμὸς στὶς μέρες μας. Ἀσφαλῶς καὶ συνιστᾷ διεθνοποιημένο σύμπτωμα ἢ παράχρηση τῆς λέξης, ὅμως ἐδῶ, στὸν τόπο μας, ἡ παράχρηση ἔχει ἐξελιχθεῖ σὲ ἐθνικὸ σακατλίκι. Ποιὸς Ἕλληνας, μὲ στοιχειώδη ἀξιοπρέπεια, δὲν ντρέπεται ὡς τὰ κατάβραθά του σήμερα, Ἰούλιο τοῦ 2003, γιὰ τὴν τραγικὴ καὶ ἄθλια κωμωδία τῆς περιλάλητης «Πολιτιστικῆς Ὀλυμπιάδας»; Εἶχε εὐκαιρία ἡ Ἑλλάδα μοναδικὴ νὰ παρεμβάλει στὴ μαφιόζικη φιέστα τῶν δῆθεν «Ὀλυμπιακῶν Ἀγώνων» μιὰν ἐκπληξὴ ἀπτῆς μαρτυρίας τοῦ πολιτισμοῦ ποὺ ἀνθῆσε κάποτε στὰ χῶματά της. Νὰ καταδείξει τὴ σωματικὴ ἄθληση καὶ τὸν συναγωνισμὸ ὡς ἔκφραση ἐκείνης τῆς θέας τοῦ πραγματικοῦ καὶ ἀληθοῦς ποὺ σημάδεψε τὴν ἀνθρώπινη Ἱστορία μὲ μέτρα ἀξεπέραστα, ἀποκαλυπτικά. Καὶ ἡ εὐκαιρία ἀκυρώθηκε μέσα στὴ λοβιτούρα καὶ στὴν ἀνικανότητα.

Ἰλιγγιώδη ποσὰ γιὰ δραστηριότητες ὀλότελα ἄσχετες τόσο μὲ τὸν ψευδολυμπισμό ὅσο καὶ μὲ τὸν ἐν χρήσει «πολιτισμό». Ἀφόρητες κοινοτοπίες, φτηνιάρικες ἀπομιμήσεις καὶ πιθηκισμοὶ φεστιβαλικῶν τετριμμένων. Νέκτρα φαντασίας, πνιγερὴ ἀμορφωσιά, τέλεια σύγχυση στὴ στοχοθεσία. Πῶς νὰ ὑποψιαστοῦν οἱ χρυσοπληρωμένες ἀσημαντότητες ἔστω καὶ τὸ ἐνδεχόμενο

ἀναζήτησης τοῦ ξεχωριστοῦ ποῦ θὰ σηματοδοτοῦσε ἰδιαιτερότητα διαχείρισης τῆς ἀρχαιοελληνικῆς ὀλυμπιακῆς κληρονομιάς; Ἔστω ὡς παρωδία, ἔστω μὲ μαφιόζους προαγωγούς, ξανάρχονται οἱ Ὀλυμπιακοὶ Ἀγῶνες στὴ χώρα ὅπου γεννήθηκαν. Κι ἐμεῖς θὰ «πλαισιώσουμε» τὸ γεγονός μὲ ἔκθεση γλυπτῶν τοῦ Χένρι Μούρ, τοῦ Ροντέν, τοῦ Τζιακομέτι, τοῦ Μπραγκούζι — ἔκθεση προφανῶς «ἐρμηνευτικὴ» τῆς ἐλληνικῆς ἐκδοχῆς τοῦ ὀλυμπισμού! Ἄς ἀνακοινώσουν οἱ ἀρμόδιοι τουλάχιστον τὸ ἐκθεσιακὸ κόστος, νὰ ξέρομε οἱ φορολογούμενοι πόσα θὰ χαρίσουμε καὶ αὐτὴ τὴ φορὰ σὲ διαπλεκόμενους ἀτσίδες.

Ντροπὴ καὶ ἀηδία, ἀλλὰ ποιὸς συγκαταβαίνει νὰ ἀσχοληθεῖ μὲ τὴν ὀργὴ τῶν «περιθωριακῶν»; Ἴδια ντροπὴ καὶ ὀργὴ ὅταν ἀχρήστευσαν κρατικοποιώντας τὸ Ἴδρυμα Ἑλληνικοῦ Πολιτισμοῦ. Ἴδια καὶ μὲ τὴν ἀνατριχιαστικὴ ὑπανάπτυξη ποῦ ἀποκάλυψε ἡ «Θεσσαλονίκη, Πολιτιστικὴ Πρωτεύουσα τῆς Εὐρώπης». Τὰ ἴδια μοιάζει νὰ ἐτοιμάζονται καὶ μὲ τὴν Πάτρα, ὑποψήφια «πρωτεύουσα» γιὰ τὸ 2008.

Ὅπου χρήματα γιὰ τὸν «πολιτισμὸ» ἐφορμᾶ ἀκάθεκτη ἢ βαρβαρότητα. Μᾶς θίγει, μᾶς πληγώνει, μᾶς ἐκνευρίζει νὰ τὸ παραδεχθοῦμε, ἀλλὰ ἡ πραγματικότητα κραυγάζει: Εἴμαστε ἐκβαρβαρωμένος λαός. Χυδαῖα καὶ ἀκόρεστα διψᾶμε γιὰ χρῆμα, πρὶν ἀπὸ κάθε τι ἄλλο. Τὸ λάδωμα, ἡ κατάχρηση, ἡ λοβιτούρα, ἡ κλοπὴ τοῦ δημόσιου χρήματος, ἡ ἐξαργύρωση τῆς ψήφου εἶναι τὰ πληθωριστικὰ συμπτώματα τοῦ παλιμπαρβαρισμοῦ μας. Κοινωνία μὲ μέσον ὄρο κατὰ κεφαλὴν καλλιέργειας ποῦ παραπέμπει σὲ πρωτογονισμό, ζούγκλα ἀπληστίας, προτεραιότητος τῶν ἐνστίκτων, τῶν ψυχολογικῶν ὀρμεμφύτων, τῆς αὐτάρεσκης μικρόνοιας.

Ὅποιος θεωρεῖ ὑπερβολικὲς τὶς διατυπώσεις ἃς θυμηθεῖ: τὸν κτηνώδη βανδαλισμὸ τῶν πανεπιστημιακῶν καὶ σχολικῶν μας κτηρίων, δεκαετίες τώρα· τὸ ἀνήκεστα κατεστραμμένο οἰκιστικὸ περιβάλλον ὅλων (χωρὶς ἐξαιρέσεις) τῶν ἐλλαδικῶν πόλεων· τὴν ἀσέλγεια καὶ φρίκη τῆς «τουριστικῆς ἀξιοποίησης» τῶν ἀκτῶν μας· τὴν ἀρχιτεκτονικὴ τερατωδία, τὸ κιτσαριὸ ποῦ ἔχει εἰσβάλει στὸ ἐλλαδικὸ νοικοκυριό, στίς ἐκκλησιές, στίς «ἐξωραϊστικὲς»

πρωτοβουλίες τῶν δήμων.

Κι ἀκόμα: τὴ μουσικὴ τῶν σκυλάδικων ποὺ κατακλύζει ἀπὸ ἄκρη σὲ ἄκρη τὴ χώρα· τὴν ἀγλωσσία, κυρίαρχη ἀκόμα καὶ στὶς κορυφές τῆς δημοσιότητας ἀλλὰ καὶ τῆς πολιτικῆς ἐξουσίας· τὰ δημόσια ἔργα ποὺ μοιράζονται ὅπως περίπου καὶ οἱ διδακτικὲς θέσεις στὰ πανεπιστήμια: μόνο μὲ τὴν ἐπίδειξη κομματικῆς ταυτότητας. Καὶ τὰ χίλια μύρια ἀνάλογα.

Ψῆλαφητὴ ἐκβαρβάρωση. Καὶ τὴν καμουφλάρει ὁ «πολιτισμὸς» τῆς κερδεμπορίας τῶν «ἐκδηλώσεων» προκαλώντας συλλογικὲς ψευδαισθήσεις: Ἔχουμε φεστιβάλ, συναυλίες, καρνάβαλους, πιθηκισμοὺς ἀλλοδαπῆς «πρωτοπορίας» (θεατρικῆς, κινηματογραφικῆς, εἰκαστικῆς) — ὅλα πληρωμένα ἀπὸ τὸ κομματικὸ κράτος μὲ τοὺς φόρους μας. Συνεχίζουμε νὰ μιλάμε καὶ κάποια (πενιχρὰ καὶ κακοποιημένα) ἑλληνικά. Ἄρα εἴμαστε ἐμεῖς ποὺ σώζουμε ἀδιάκοπο τὸν θαυμαστὸ στὴν ὑφήλιο ἑλληνικὸ πολιτισμὸ!

Ἡδονικὲς οἱ ψευδαισθήσεις, δὲν μᾶς ἀφήνουν νὰ δοῦμε τὴν ὀδυνηρὴ πραγματικότητα: ὅτι ὁ Ἑλληνισμὸς δὲν παράγει πιά πολιτισμὸ, ἔγινε «κράτος ἐθνικό», οἱ ἐπιδόσεις του εἶναι μόνο στὸν μεταπρατισμὸ, στὴ μίμηση, στὸν πιθηκισμὸ. Κάποτε, ἀκόμα καὶ στὶς σκοτεινότερες ἐποχὲς δουλείας, ἀγραμματοσύνης, ἔσχατης φτώχειας, οἱ Ἕλληνες γεννοῦσαν δημοτικὸ τραγούδι, θαυμαστὴ ἀρχιτεκτονικὴ, χορὸ, ζωγραφικὴ, θεσμοὺς κοινοτικούς, συνεταιριστικούς. Μόλις γίναμε κράτος, ὅλα σταμάτησαν σὰν νὰ τὰ ἔκοψε μαχαίρι. Μόνο ἀντιγράφουμε πιά, μόνο πιθηκίζουμε — ἢ αὐτομολοῦμε σὲ ἀλλότριους πολιτισμοὺς. Ὁ Δήμητρης Μητρόπουλος, ἡ Μαρία Κάλλας, ὁ Ἰάνης Ξενάκης, ὁ ἰατρὸς Παπανικολάου, ὁ Ἑλία Καζάν, ὁ Κορνήλιος Καστοριάδης εἶναι κορυφαῖες προσωπικότητες στὸν διεθνὴ στίβο ἐπιτευγμάτων πολιτισμοῦ, ἀλλὰ μόνο συμπτωματικὰ γεννήθηκαν στὴν Ἑλλάδα. Ἑλληνικὸς πολιτισμὸς γιὰ τὴ διεθνὴ κοινὴ γνώμη σήμερα δὲν εἶναι παρὰ ὁ Ζορμπᾶς, τὸ συρτάκι, τὰ «Παιδιὰ τοῦ Πειραιᾶ», ὁ σκυλάδικος κρετινισμὸς.

Ἡ ἐπίγνωση τῆς ἐκβαρβάρωσής μας θέλει ρεαλισμὸ, ἀρετὴ καὶ τόλμη. Καὶ τότε μπορεῖ ἀκόμα καὶ θετικὰ νὰ λειτουργήσῃ:

Στή διεθνή θολούρα κερδεμπορίας τοῦ «πολιτισμοῦ» πλεονεκτεῖ ὁποῖος σώζει ξεκάθαρα κριτήρια. Ὅποιος ἀπὸ ἐμπειρία ὀδυνηρὴ ἀποτυχίας καὶ μὲ ἀσυμβίβαστη τιμιότητα ξέρει νὰ ξεχωρίζει τὸ αὐθεντικὸ ἀπὸ τὶς ἀπομιμήσεις, τὴν ποιότητα ἀπὸ τὸ ἐφετζίδικο τέχνασμα. Ὅποιος σώζει τὰ μέτρα τῆς γνησιότητας καὶ ἀποκλείει θαρραλέα τοὺς λιμοκοντόρους ποὺ μηρυκάζουν «πρωτοποριακὴ» ἐπαρχιωτίλα.

Σήμερα, Ἰούλιος τοῦ 2003, οἱ ταπεινωμένοι Ἕλληνες ντρεπόμαστε ὡς τὰ κατάβαθρά μας γιὰ τὸν διάκοσμο «πολιτισμοῦ» ποὺ ἐτοιμάζουμε νὰ γαρνίρει τὴ μαφιόζικη φιέστα τοῦ 2004 στὴν Ἀθήνα.

Κυριακὴ 13.7.2003

Γιατί προπαγανδίζουμε τὸν «πλουραλισμό»

ΣΤΑ ΧΡΟΝΙΑ τοῦ λεγόμενου «Ψυχροῦ Πολέμου», ἰδεολόγοι ὀπαδοὶ καὶ ἐπαγγελματίες πράκτορες (εἶδη παραπληρωματικὰ στὸ κοινωνικὸ φύραμα πάντοτε) προπαγάνδιζαν μονότονα τὴν «εἰρημιστικὴ» συνθηματολογία τῆς μιᾶς ἀπὸ τὶς δύο τότε ἀντίπαλες ὑπερδυνάμεις. Ἀκόμα καὶ σὲ συνέδρια ἐπιστημονικά, σὲ πολιτιστικὲς ἐκδηλώσεις, σὲ διαθρησκειακὲς συναντήσεις, οἱ ἀγορητὲς ποὺ τύχαινε νὰ εἶναι ὀπαδοὶ ἢ πράκτορες θὰ ξεκινοῦσαν τὴν εἰσήγησή τους γιὰ ὁποιοδήποτε ἄσχετο θέμα πάντοτε μὲ εἰσαγωγικὴ ἐξύμνηση τῆς εἰρήνης, τῶν πλεονεκτημάτων εἰρηνικῆς ἐπίλυσης τῶν διεθνῶν διαφορῶν.

Περίπου ἀνάλογο φαινόμενο σήμερα εἶναι ἡ εὐκαίρως-ἀκαίρως ἐξύμνηση τοῦ ἰδεώδους τῆς «πλουραλιστικῆς» κοινωνίας: τῆς πολυπολιτιστικῆς, πολυφυλετικῆς, πολυγλωσσικῆς συνύπαρξης τῶν ἀνθρώπων, τῆς «ἀνοχῆς» τῶν διαφορῶν, τοῦ σεβασμοῦ τῶν ἀτομικῶν δικαιωμάτων ὁποιοῦδήποτε μὲ ὁποιαδήποτε ἰδιοτροπία. Ἡ ὑπερδύναμη σήμερα εἶναι μία, ἡ προστασία τῆς ἐλευθερίας καὶ ἀξιοπρέπειας πανανθρώπινο αἶτημα — δύσκολο νὰ ἐρμηνεύσει κανεὶς πολιτικὰ γιατί ὁ προπαγανδισμὸς τοῦ αὐτονόητου.

Κατανοητή ή επιστράτευση ἀφελῶν ὀπαδῶν καὶ ἐπαγγελματιῶν πρακτόρων γιὰ νὰ θυμίζουν εὐκαίρως-ἀκαίρως, μονότονα καὶ μονότροπα, τὴν 11η Σεπτεμβρίου 2001 στὴ Νέα Ὑόρκη: Ἀμβλύνει προφανῶς ἡ ὑπενθύμιση ἐκείνης τῆς φρίκης τὸν ἀποτροπιασμὸ γιὰ τὰ ἐγκλήματα κατὰ τῆς ἀνθρωπότητας ποὺ γιὰ ἐκδίκηση ἀκολούθησαν στὸ Ἀφγανιστὰν ἢ προηγήθηκαν στὴ Σερβία γιὰ λόγους «ἀνθρωπιστικούς». Εὐεξήγητες, λοιπόν, οἱ μονομερεῖς ἱερεμιάδες κατὰ τῆς «τρομοκρατίας». Ἀλλὰ ὁ ἀκατάσχετος προπαγανδισμὸς τῆς «πλουραλιστικῆς» κοινωνίας τί προσφέρει πολιτικά, πῶς ἐρμηνεύεται;

Ἀπάντηση στὸ ἐρώτημα δὲν ἔχω. Ἐπειδὴ ὥστόσο καὶ ἡ καινούργια αὐτὴ προπαγάνδα (ὅπως παντοῦ πάντοτε κάθε προπαγάνδα) προσπαθεῖ κάποια κλισέ νὰ τὰ ἐπιβάλλει σὰν αὐτονόητα, θέλω νὰ ἀντιτάξω ἐλάχιστα σχόλια στὴν προπαγανδιστικὴ θεματικὴ.

Πρὶν ἀπὸ ὅλα, ἡ λεγόμενη σήμερα «πολυπολιτιστικὴ» κοινωνία (μὲ ἐξυμνούμενο μοντέλο τὶς ΗΠΑ) δὲν μπορεῖ νὰ ταυτίζεται μὲ ὅ,τι ὀνομάζουμε «ἀνοιχτὴ» κοινωνία — θὰ τρίζουν τὰ κόκαλα τοῦ Popper. «Ἀνοιχτὴ» εἶναι μιὰ κοινωνία ποὺ διατηρεῖ ἀδιάκοπη κριτικὴ ἐγρήγορση ἀπέναντι στὰ ἐπιτεύγματά της. Ἐπιδιώκει τὴ συνεχὴ προσαρμογὴ τῶν θεσμῶν, τῆς νομοθεσίας, τῶν ὀργανωτικῶν σχημάτων, τῆς κυρίαρχης νοοτροπίας στὶς μεταβαλλόμενες κοινὲς ἀνάγκες ἢ στὴν ἀποδοτικότερη πραγματοποίησι τῶν κοινῶν στόχων. Δὲν ἀφήνεται νὰ μεταβάλλει τὰ ἐπιτεύγματά της σὲ «ταμπού», δὲν εἰδωλοποιεῖ καὶ δὲν παγιώνει μεθόδους ἢ πρακτικὲς ἐπιτυχίας.

Τὸ νὰ εἶναι μιὰ κοινωνία ἀνοιχτὴ σὲ καινούργιες ιδέες, ἔτοιμη γιὰ τὸ διαφορετικὸ, γιὰ τὴ δοκιμὴ, γιὰ ρηξικέλευθες προτάσεις ἀπὸ ὅπουδῆποτε κι ἂν προέρχονται, εἶναι κάτι ἐντελῶς ἄλλο ἀπὸ τὸ νὰ «ἀνέχεται» τὸν ἀλλόφυλο, τὸν ἀλλόγλωσσο, νὰ τοῦ ἀναγνωρίζει δικαιώματα, ἀλλὰ νὰ μένει σὲ παγερὴ ἀκοινωνησία μαζί του, νὰ τὸν περιθωριοποιεῖ στὴν ἄψογα προστατευμένη μοναξιά του. Ἐπιπλέον, ἡ Ἱστορία δείχνει καθαρὰ ὅτι τὸ νὰ εἶναι μιὰ κοινωνία ἀνοιχτὴ δὲν προκύπτει ἀπὸ ὀρθολογικὲς ἐπιταγὲς καὶ συναινετικὰ συμβόλαια, οὔτε ἀπὸ κανονιστικὲς ἀρχὲς νομικὰ

θεσμοποιημένες. Άνοιχτή είναι μιὰ κοινωνία ὅταν πιστεύει στὸν ἑαυτό της καὶ στοὺς στόχους της, ὅταν καταλαβαίνει τὴ συνοχή της νὰ ἀρθρώνεται μὲ τὴ δυναμικὴ ἀσυμβίβαστων ἀπαιτήσεων ποιότητας, μὲ κοινὰ κριτήρια διάκρισης τοῦ πραγματικοῦ ἀπὸ τὶς ψευδαισθήσεις.

Τότε εἶναι ἕτοιμη καὶ ἱκανὴ νὰ προσλάβει τὰ πάντα καὶ νὰ τὰ ἀφομοιώσει στοὺς στόχους της — ὄχι νὰ ὑποταχθεῖ σὲ αὐτὸ ποὺ προσέλαβε μεταβάλλοντας τὴν ἐλευθερία τῆς πρόσληψης σὲ δουλικὴ παθητικὴ ἀλλοτρίωση. Μόνο μιὰ κοινωνία μὲ δική της πολιτιστικὴ ραχοκοκαλιὰ καὶ δημιουργικὴ ταυτότητα εἶναι ἐλεύθερη ἀπὸ προκαταλήψεις, ψάχνει τὸ καινούργιο, ἀνοίγεται θαρραλέα στὸ ἀπρόβλεπτο, δὲν μειονεκτεῖ πιθηκίζοντας μὸδες ἐφήμερες. Μιὰ τέτοια κοινωνία δέχεται ἄφοβα τὸν ξένο μὲ τὸν δικό του διαφορετικὸ πολιτισμὸ, τοὺς δικούς του προγονικοὺς ἐθισμοὺς, τὴ διαφορετικὴ του γλώσσα, θρησκεία, καλλιέργεια ἢ ὑπανάπτυξη. Τὸν δέχεται ἄφοβα, ὄχι γιατί τὸ ἐπιβάλλει ἡ ἰδεολογικὴ μὸδα ἢ τὸ ἀπαιτεῖ κάποια Νέα Τάξη, ἀλλὰ μόνο ἐπειδὴ σὲ μιὰ τέτοια συλλογικότητα οἱ σχέσεις κοινωνίας εἶναι ἀνταντακλαστικὰ ἐλευθερίας. Εἶναι χαρὰ ἡ σχέση, πλουτισμὸς ζωῆς ἢ ἀμοιβαιότητα τῆς ἀποδοχῆς, ὁ συντονισμὸς μὲ τὸν ὅποιονδήποτε ἄλλον σὲ κοινὲς ἐπιδιώξεις ποιότητας.

Ἰδεολόγοι ὀπαδοὶ καὶ οἱ ρομαντικὰ εὐπιστοὶ ποὺ προπαγανδίζουν σήμερα τὸ ἰδεῶδες τῆς «πλουραλιστικῆς» κοινωνίας, τῆς πολυπολιτιστικῆς, πολυφυλετικῆς, πολυγλωσσικῆς συνύπαρξης τῶν ἀνθρώπων, θὰ ὀφείλαν νὰ ἔχουν τουλάχιστον πληροφορηθεῖ γιατί ἡ ἀληθινὰ προοδευτικὴ πρωτοπορία τῆς εὐρωπαϊκῆς διανόησης ἀντιμάχεται σθεναρὰ αὐτὲς τὶς ἀφέλειες. Γιατί ἐπιμένει νὰ διασώσουμε ὅπωςδήποτε τὶς τοπικὲς πολιτιστικὲς ἰδιαιτερότητες, τὶς παραδόσεις ποὺ λειτουργοῦν ὡς ἄξονες κοινωνικῆς συνοχῆς καὶ ὡς προϋπόθεση «ἀνοιχτῆς» κοινωνίας, γιατί νὰ καλλιεργήσουμε κοινωνίες πολιτῶν σὲ τοπικὸ ἐπίπεδο, γιατί νὰ ἀντισταθοῦμε στὸ βάνουσο πολιτιστικὸ ξερίζωμα, στὴν ἀπώλεια ταυτότητας καὶ στὴν περιθωριοποίηση ποὺ ἐπιβάλλει αὐθαίρετα σὲ λαοὺς μιὰ μεθοδευμένη «παγκοσμιοποίηση».

Πολιτισμὸ γεννάει ἢ νοηματοδότηση τῆς ἱεράρχησης τῶν ἀνθρώπινων ἀναγκῶν. Ἡ νοηματοδότηση εἶναι πάντα μεταφυσικὴ (θεϊστικὴ ἢ ἀθεϊστικὴ) καὶ ἡ ἐμπέδωση τοῦ πολιτισμοῦ κυρίως θρησκευτικὴ. Γι' αὐτὸ καὶ τὰ ἰδεολογήματα περὶ «πλουραλιστικῆς» κοινωνίας ἀναζητοῦν ὅπωςδὴποτε ἐρείσματα θρησκευτικῆς καταξίωσης: Ὁ «ἐθνοφυλετισμὸς» προβάλλεται ὡς τὸ μέγιστο ἀμάρτημα τῶν Χριστιανῶν καὶ οἱ πολιτισμοὶ σὰν συνέπειες τῆς «πτώσης» τοῦ ἀνθρώπου, συνέπειες διαιρετικῆς τοῦ ἀνθρώπινου γένους. Παρακάμπτεται τὸ γεγονός ὅτι κάθε τοπικὴ ἐκκλησία εἶναι ἢ Καθολικὴ Ἐκκλησία (τὸ «καθόλου» τῆς ἀλήθειας) καὶ δίχως ἱστορικὴ σάρκα πολιτισμοῦ τὸ χριστιανικὸ εὐ-αγγέλιο ἀλλοτριώνεται σὲ ἄσαρκο διεθνιστικὸ ἰδεολόγημα.

Τῶν φρονίμων ὀλίγα.

Κυριακὴ 26.1.2003

«...πάρεξ ἐλευθερία καὶ γλῶσσα»

ΜΗΠΩΣ ΑΠΑΙΣΙΟΔΟΞΟΥΜΕ ἄδικα καὶ ὑπερβολικά; Ἡ ζωὴ προχωράει σὲ πείσμα τῶν δυσσιώνων συμπτωμάτων. Εἴκοσι δύο χρόνια τώρα κυρίαρχο κοινωνικὸ πρότυπο ὁ ἀδίστακτος ἄμοραλισμὸς. Εἴκοσι δύο χρόνια κομματικὸ κράτος θρασύ. Εἴκοσι δύο χρόνια στεγανὸς ἰδεολογικὸς μονόδρομος, ψευδώνυμη καπηλεία κοινωνικῶν ὁραμάτων, τεχνητὴ συντήρηση ἐμφυλιοπολεμικῆς ἐμπάθειας. Εἴκοσι δύο χρόνια χυδαία καταλήστευση τοῦ κρατικοῦ κορβανᾶ.

Ὅμως ἡ ζωὴ συνεχίζεται. Τὰ παιδιὰ ἐρωτεύονται, ἡ δισκογραφία καλπάζει, ἡ Ἑλλάδα πρώτη στὴν Εὐρώπη σὲ τυπωμένες ποιητικῆς συλλογές. Ἔχουμε μᾶλλον τὴν πλουσιότερη παραγωγὴ πολιτικῆς γελοιογραφίας: λειτουργεῖ χιούμορ στὴν Ἑλλάδα, αὐτοσαρκασμὸς ὑψηλῆς ποιότητας. Πολλὰ καὶ καλὰ μυθιστορήματα κάθε χρόνο, ἔκπληξη ὁ ἀριθμὸς τῶν βιβλίων ποὺ μεταφράζονται ἀπὸ ξένες γλῶσσες.

Ἡ ζωὴ προχωράει, οἱ μικροχαρὲς τῆς καθημερινότητος ἐπιβιώνουν. Ἐρήμην τῆς πολιτικῆς ἔκπτωσης, τῆς κρατικῆς

διάλυσης, τοῦ «φιλαθλητικοῦ» παλιμπαρβαρισμοῦ, τοῦ τηλεοπτικοῦ κρετινισμοῦ. Λίγων, ἐλάχιστων, ἀνθρώπων οἱ εὐαίσθησιες συντηροῦν ἄλγος καὶ πικρία γιὰ τὴ συλλογικὴ παρακμὴ. Καὶ ἀκόμα λιγότεροι μποροῦν νὰ διαγνώσουν τὴν ἀνήκεστη βλάβη, νὰ τὴν ἐντοπίσουν.

Τὶς περισσότερες πτυχὲς τῆς συλλογικῆς παρακμῆς, ἂν κάποιος θέλει, μπορεῖ νὰ τὶς ἀποφύγει στὸν ἰδιωτικὸ του βίον ἢ νὰ τὶς ἀγνοήσει. Νὰ ἀποφύγει τὸν ἐξευτελισμὸ τῆς ἀνθρώπινης ἀξιοπρέπειας κλείνοντας τὴν τηλεόραση. Νὰ παραβλέψει, σὰν περιστασιακὴ λοιμικὴ, τὴ μικρόνοια καὶ τὸ «πρακτοριλίκι» στὸ πολιτικὸ μας σύστημα. Νὰ δικαιολογήσει στωικὰ ἀκόμα καὶ τὴ λεηλασία τοῦ ἀτομικοῦ του εἰσοδήματος ἀπὸ ἓνα κράτος ποὺ τὴ λειτουργία τῶν ὑπουργείων του τὴ δεσμεύουν στὰ συμφέροντά τους μαφίες.

Ὁ πολίτης μπορεῖ νὰ προστατεύσει τὴν προσωπικὴ του ζωὴ ἀπὸ τὴν κυρίαρχη παρακμὴ μέχρις ἐνὸς συγκεκριμένου ὁρίου: τὸ ὄριο εἶναι ἡ γλῶσσα. Μὲ τὴν καταστροφὴ τῆς γλώσσας, ἐπίσημα ἀπὸ τὸ κράτος, ὁ πολίτης ὑποχρεώνεται σὲ ἀνήκεστη στέρηση ποιότητος τῆς ζωῆς. Τοῦ ἐπιβάλλεται τέτοια ὑποβάθμιση κοινωνικοῦ περιβάλλοντος, τέτοια ἀκοινωνησία τῶν οὐσιωδῶν τῆς ζωῆς, ποὺ ἰσοδυναμεῖ μὲ ξενιτεία στὴν ἴδια τὴν πατρίδα γῆ του.

Μπορεῖ νὰ μὴ βλέπει τηλεόραση, νὰ μὴν ἀκούει τὴν κυβερνητικὴ προπαγάνδα, νὰ μὴ διαβάζει «προοδευτικὲς» ἐφημερίδες. Ὅμως δὲν μπορεῖ νὰ ἀποκοπῆ γλωσσικὰ ἀπὸ τὸ παιδί του, καὶ τὸ παιδί του θὰ πάει ὑποχρεωτικὰ στὸ σχολεῖο, ὅπου τὸ κράτος θὰ τοῦ ἐπιβάλλει γλῶσσα. Ἡ γλῶσσα ποὺ ἐπιβάλλει στὰ Ἑλληνόπουλα τὸ κράτος, εἴκοσι ἑπτὰ χρόνια τώρα, εἶναι ρήξη κάθε συνέχειας τῆς ζωῆς — καταδίκη μετεωρισμοῦ στὸ τίποτα τῆς χρηστικῆς συνεννόησης. Οἱ κάτω τῶν τριάντα ἐτῶν Ἑλληνες σήμερα, κατὰ τεκμήριο, δὲν καταλαβαίνουν οὔτε κὰν τὴ γλῶσσα τοῦ Ροῖδη καὶ τοῦ Παπαδιαμάντη.

Αὐτὸ θεωρητικὰ σημαίνει ὅτι ἀποκλείεται νὰ ξαναγεννηθεῖ ἡ Ἑλλάδα ποιητικὴ γλῶσσα συνέχειας τοῦ Ἑλύτη, τοῦ Σεφέρη, τοῦ Καβάφη — ποιητὲς ποὺ νὰ συγκεκριαλιώνουν στὴν ἐκφραστικὴ τους καὶ στὴν εὐαίσθησία τους τὴ διαχρονικὴ ὀλοκληρία τῆς

«έλληνίδος φωνῆς», ἀπὸ τὸν Ὅμηρο καὶ τὴ Σαπφῶ ὡς τὸν Ρωμανὸ τὸν Μελωδὸ καὶ τὸν Κάλβο. Ὅποιο ταλέντο κι ἂν διαθέτει τὸ Ἑλληνόπουλο, ἡ γλωσσικὴ σχολικὴ του ἐκπαίδευση θὰ τοῦ τὸ στραμπουλίξει γιὰ νὰ τὸ ὑποτάξει στὶς χρηστικὲς ἀπαιτήσεις τῆς «συγχρονίας» (— θὰ τὸ μάθει νὰ γράφει ποιήματα τόσο «έλληνικά» ὅσο έλληνικοὶ εἶναι καὶ οἱ πιθηκισμοὶ τῆς εἰκαστικῆς «πρωτοπορίας» ποὺ μᾶς κάνει νὰ ντρεπόμαστε στοὺς σταθμοὺς τοῦ ὑπόγειου σιδηρόδρομου τῆς Ἀθήνας).

Ἄνιστόρητη γλῶσσα, ἀποκοπὴ τῆς γλῶσσας ἀπὸ τὴ ζωντανή της συνέχεια, σημαίνει αὐτονόμηση τῶν σημαίνοντων: Χάνεται ἡ αἴσθηση τοῦ συμβολικοῦ χαρακτήρα τῆς γλῶσσας, τοῦ παραπεμπτικοῦ στὴν ἐμπειρία δυναμισμοῦ της. Οἱ λέξεις κρέμονται ξεκάρφωτες, ἄσχετες μὲ τὸν βιωματικὸ πλοῦτο ποὺ συμβόλιζαν διαχρονικά. Σκοπεύουν μόνο στὴν πρόκληση ἐντυπώσεων, ὑπηρετοῦν τὸ «πρακτοριλίκι» τῆς πολιτικῆς ποὺ μᾶς θέλει διεθνοποιημένους καταναλωτὲς πειθαρχημένης μονοτροπίας. Γίνεται γλῶσσα αὐτιστικὴ, γλῶσσα τῶν ψυχωτικῶν, πασοκικὴ γλῶσσα ποὺ κρώζουν κυβερνητικοὶ προπαγανδιστὲς στὴν τηλεόραση.

Ἄνθρωπος χωρὶς γλῶσσα εἶναι ἄνθρωπος χωρὶς σκέψη. Περίπου ἀγλωσσία ὑποχρεωτικὴ εἴκοσι ἑπτὰ τώρα χρόνων ἔχει ἀρχίσει καὶ δίνει τοὺς καρπούς της στὴν έλλαδικὴ κοινωνία. Εἶναι εὐδιάκριτη, σὲ πλῆθος συμπτωμάτων, μιὰ προϊούσα μικρόνοια καί, κυρίως, μιὰ χάνωση τῶν ἀντανακλαστικῶν κριτικῆς ἐγρήγορης. Δύο ἐνδεικτικὰ παραδείγματα, μόνο γιὰ τὴν «εἰκονογράφηση» τῆς διαπίστωσης:

Πρεμιέρα θεάτρου, στὸ κοινὸ πλεονάζουν οἱ βεντέτες τῆς ἐντόπιας διανόησης: Ἡ σκηνοθεσία ἀνύπαρκτη ἢ στρεβλωτικὴ τοῦ ἔργου, ἡ ἠθοποιία ὑποδεέστερη σχολικῶν παραστάσεων (αὐτὲς ἦταν μετὰ καὶ οἱ ἀποτιμήσεις τῶν κριτικῶν στὸν Τύπο). Ὅμως, ἀντὶ γιὰ λυτρωτικὰ σφυρίγματα ἀποδοκιμασίας στὸ τέλος, τὰ χειροκροτήματα καλοῦσαν καὶ ξανακαλοῦσαν στὴ σκηνὴ τοὺς αὐτουργοὺς τῆς ντροπῆς!

Τὸ δεύτερο: Ἐπιφανῆς δημοσιογράφος, εἰδικὸς (δεκαετίες τώρα) στὰ διεθνή, τιτλοφοροῦσε τὴν ἀπογοήτευσή του γιὰ τὴν

άποτυχία του Σχεδίου Άνάν: «Για μία ακόμα φορά χάνεται μια ούσιαστική ευκαιρία για λύση του Κυπριακού». Άν λειτουργεί ακόμα γλωσσική λογική, για ποιά «ούσιαστική ευκαιρία» έπρόκειτο στην περίπτωση του Σχεδίου Άνάν; Το σχέδιο καταργούσε τὸ ανεξάρτητο κράτος τῆς Κυπριακῆς Δημοκρατίας καὶ τὸ ἀντικαθιστοῦσε μὲ ἓνα πολιτειακὸ ἐξάμβλωμα ὑποτελὲς σὲ ἀνεξέλεγκτες ἐξωτερικὲς παρεμβάσεις. Καθιέρωνε τρικέφαλο σύστημα ἐσωτερικῆς διακυβέρνησης, ἀποδιαιρθρωτικὸ κάθε ἔννοιας κράτους. Νομιμοποιοῦσε τὴν παραμονὴ τῶν ἐποίκων καὶ τὴ δημογραφικὴ ἀλλαγὴ τοῦ πληθυσμοῦ, καθιστοῦσε μὲσω τῶν ἐποίκων τὴν Ἄγκυρα συγκυρίαρχο, ἀφόπλιζε τὴν Ἐθνικὴ Φρουρὰ ἐνῶ διατηροῦσε τὰ ξένα στρατεύματα (καὶ τὰ τουρκικὰ) στὸ νησί, μὲ τὴν Τουρκία πάντοτε σὲ ρόλο ἐγγυήτριας δύναμης. Καὶ λοιπά, καὶ λοιπά.

Ἡ ζωὴ συνεχίζεται, ἡ γλώσσα ἀνεπαίσθητα φθίνει, ἡ λογικὴ καὶ ἡ κριτικὴ ἐγρήγορη ἀμβλύνονται. «Μεγάλα καὶ ὑψηλὰ τριγύρω» μας τείχη, δίχως ποτὲ «κρότον κτιστῶν ἢ ἦχον». Μᾶς κλείνουν «ἀνεπαισθῆτως ἀπὸ τὸν κόσμον ἔξω».

Κυριακὴ 23.3.2003

Φέουδα «προοδευτικοῦ» σκοταδισμού

ΥΣΤΕΡΑ ΑΠΟ ΕΙΚΟΣΙ ΔΥΟ χρόνια, εἶναι περισσότερο ἀπὸ φανερό: Τὸ «κίνημα» τῆς σοσιαλιστικῆς φενάκης στὴν Ἑλλάδα ὀδήγησε τὰ πανεπιστήμια τῆς χώρας μόνο στὴν ὑποβάθμιση, στὴν ἀποσάθρωσὴ τους.

Ἡ εἰκόνα σήμερα: Οἰκονομικὴ χρεοκοπία σὲ τελικὸ στάδιο. Δὲν μπορεῖ νὰ τὴν ἀμφισβητήσῃ κανεὶς, ἔστω κι ἂν οἱ πολῖτες προσπερνᾶνε τὴ διαπίστωση σὰν λεκτικὴ ὑπερβολή. Ποιὸς γονιός, ποὺ ὁ κανακάρης του κινδύνεψε νὰ χάσει τὸ ἐξάμηνο ἀπὸ τὴν ἀπεργία τῶν διδασκόντων, θὰ πάει νὰ ἐλέγξει ἂν πραγματικὰ ὑπάρχουν πανεπιστήμια σὲ ἀδυναμία νὰ πληρώσουν τὸ ἠλεκτρικὸ; Ποιὸς νὰ πιστέψῃ ὅτι πανεπιστήμια ποὺ γιὰ δεκαετίες εἶχαν τρία

μόνο τμήματα, σήμερα λειτουργοῦν μὲ ἑννέα, χωρὶς στὸ διοικητικὸ προσωπικὸ (γραμματεῖες, λογιστήριον, τεχνικὲς ὑπηρεσίες) νὰ ἔχει προστεθεῖ ἓνας, ἔστω, καινούργιος ὑπάλληλος;

Ἄς ἀφήσουμε πρὸς τὸ παρὸν στὴν ἄκρη τὶς ἀμοιβὲς τῶν διδασκόντων. Νὰ σταθοῦμε στὴν ποιότητα τῆς παρεχόμενης πανεπιστημιακῆς παιδείας. Ἐγκριτοὶ δημοσιογράφοι μεταφέρουν στὸν Τύπον διαπιστώσεις δραματικὲς, ἀλλὰ καὶ πάλι ἐλλειπτικὲς σὲ σχέση μὲ τὴν πραγματικότητα. Μιλᾶνε γιὰ πανεπιστημιακοὺς καθηγητὲς ποὺ «δὲν ἐμφανίζονται στὸ πανεπιστήμιον, ἀπασχολοῦνται μὲ ὅτιδήποτε ἄλλο ἐκτὸς τοῦ ἐκπαιδευτικοῦ ἔργου, ἀρνοῦνται κάθε ἐνδεχόμενο ἀξιολόγησης, διεκδικοῦν συνεχῶς γενικευμένους αὐξήσεις ἀποδοχῶν ἴδιες γιὰ ὅλους, ἀσχέτως μὲ τὰ προσόντα τους καὶ τὴν προσφορά τους.

Ἐνας ἔμπειρος τοῦ χώρου θὰ πρόσθετε ἐνδοθεν μαρτυρίες, ἴσως ἀπίστευτες στοὺς πολλοὺς: γιὰ «πανεπιστημιακοὺς» (ἢ προσωνομῖα ἐξωραϊστικὴ καὶ ἰσοπεδωτικὴ τῶν πάντων) ποὺ ἔχουν φτάσει σήμερα ἀπὸ τὰ συνδικαλιστικὰ πόστα στὶς ὑψηλότερες καθηγητικὲς βαθμίδες δίχως νὰ ξέρουν νὰ ποῦν σὲ ξένη γλῶσσα οὔτε «καλημέρα», ἀνίκανοι νὰ ἀνατρέξουν σὲ διεθνή βιβλιογραφία, νὰ παρακολουθήσουν τὴ σύγχρονη ἔρευνα· καὶ γιὰ ἄλλους, πού, ἀφοῦ συνέταξαν διδακτορικὲς διατριβὲς (χωρὶς τὸν παραμικρὸ χρόνον μεταπτυχιακῶν σπουδῶν) μὲ σκανδαλωδῶς «στημένες» ἐπιτροπὲς καὶ διαδικασίες κρίσης, παρουσίασαν στὴ συνέχεια σὰν «ἐπιστημονικὴ μονογραφία» κάποια δημοσιογραφήματα σὲ ἔντυπα «προοδευτικὰ» ἢ κάποια λογοτεχνήματα ποὺ βαφτίστηκαν «μελετήματα κοινωνιολογικά», γιὰ νὰ ἀναρριχηθοῦν ταχύτατα στὶς καθηγητικὲς βαθμίδες.

Χρόνια τώρα οἱ καταγγελτικὲς μαρτυρίες ἀγνοοῦνται καὶ παρακάμπτονται. Ἡ κοινὴ γνώμη ἐπιμένει νὰ παραβλέπει (ἀκόμα καὶ οἱ ἔγκριτοὶ δημοσιογράφοι) ὅτι τέτοια ἀνατριχιαστικὰ συμπτώματα δὲν εἶναι οἱ ἐξαιρέσεις ποὺ ὑπῆρχαν καὶ θὰ ὑπάρχουν πάντοτε, ἀπότοκοι συγκυριῶν ἢ ἔστω περιπτωτικοῦ ἀμοραλισμοῦ καὶ διαφθορᾶς. Ἡ ἀναξιοκρατία καὶ ὁ ἀμοραλισμὸς θεσμοποιήθηκαν στὰ ἑλλαδικὰ πανεπιστήμια μὲ τὸν διαβόητο νόμο-πλαίσιο τῆς σοσιαλιστικῆς φενάκης τὸ 1982. Αὐτοὶ ποὺ

καπηλεύονται, είκοσι δύο χρόνια τώρα, τις έτικέτες τής «Άριστεράς» καί τής «προόδου», ή άκκίζονται σήμερα σαν «έκσυγχρονιστές», νομοθέτησαν τόν πιό στυγνό σκοταδισμό στην άνώτατη παιδεία τής χώρας. Κώφευσαν τότε πεισματικά στην άδυσώπητη κριτική του συγκεκριμένου νόμου από κορυφαία πανεπιστημιακά άναστήματα (όπως ό Φαίδων Βεγλερής, ό Γιώργος Κουμάντος, ό Γρηγόρης Σηφάκης) καί σαμποτάρισαν κάθε μεταγενέστερη άπόπειρα μετριασμού του έγκλήματος (τροπολογίες Παπαθεμελή, άναθεωρητικές προτάσεις Τρίτση, άτολμες μικροβελτιώσεις Σουφλιά, που άκυρώθηκαν, άμέσως μετά, από τόν Δημήτρη Φατούρο).

Ό νόμος-πλαίσιο του 1982 είχε άπροκάλυπτο στόχο την ψηφοθηρική έκμετάλλευση συνδικαλιστικών όρέξεων, μαζί καί τόν ιδεολογικό έλεγχο των πανεπιστημίων. Παρέδωσε την έκλογή πρυτανικών Άρχων καί προέδρων τμημάτων στη συναλλαγή των πανεπιστημιακών δασκάλων με τις κομματικές νεολαίες καί τους συνδικαλιστές των διοικητικών ύπαλλήλων. Ποιός πρύτανης διανοείται να τολμήσει δραστικά μέτρα για τόν έφιαλτικό ρύπο καί τή γυφτιά τής άφισοκόλλησης καί τής συνθηματογραφίας έρχόμενος σε ρήξη με τις κομματικές νεολαίες που τόν στηρίζουν; Ποιός να ύψώσει άνάστημα άπέναντι στον έξωφρενικό παραλογισμό τής καπηλείας του «άσύλου» όταν ή έκλογή του έχει παζαρευτεί στα κομματικά γραφεία;

Έστω καί με τολμηρή φαντασία, δέν είναι δυνατόν ό άσχετος πολίτης να συλλάβει σκηνές από έπίσημες συνεδρίες πανεπιστημιακών τμημάτων, όπου οί φοιτητές ύπαγορεύουν στους καθηγητές τους άποφάσεις καί προγράμματα, σε μερικές περιπτώσεις καί την έκλογή ή προαγωγή συγκεκριμένων ύποψηφίων. Ταυτόχρονα, από «είδικό» γραφείο του ύπουργείου Παιδείας, κομματοφρουροί άποφασίζουν καί προγραμματίζουν ποιά καινούργια πανεπιστήμια θα ίδρυθούν, για να καλύψουν ποιές έκλογικές περιφέρειες, καί σε ποιές πόλεις θα ίδρυθούν τμήματα για να ικανοποιηθούν τοπικές κομματικές έπιτροπές «βάσης». Ποιάς ειδικότητας σχολές καί τμήματα θα δημιουργηθούν για να τακτοποιηθούν «δικά μας» παιδιά, με

διαδικασίες άπροσχημάτιστες μεροληψίας και άπίστευτου θράσους.

Θά καταστρέψει κανείς τή σταδιοδρομία νέων έπιστημόνων, άπό τις άντεκδικήσεις που θά ύποστούν, άν καταθέσει έπωνύμως στον είσαγγελέα τις περιπτώσεις τους: Μè έκπληκτικές σπουδές σè έπιφανή πανεπιστήμια, άριστεία και βραβεία, πολύτιμη πείρα διδασκαλίας και έρευνας, έρχονται στην πατρίδα τους και άκοϋν άπό τò στόμα «πανεπιστημιακών» με άρμοδιότητες κομματικού «νονοϋ»: «Έπειδή σè έκτιμώ, πρέπει νά ξέρεις ότι δέν έχεις έλπίδες άν δέν προχωρήσεις σè κομματική ένταξη». Πώς νά τεκμηριωθοϋν τέτοιες καταγγελίες χωρίς νά καταστραφοϋν ζωές;

Διαμαρτύρονται έγκριτοι δημοσιογράφοι: «Άπουσιάζουν σήμερα προσωπικότητες άκαδημαϊκών λειτουργών ικανές νά ύψώσουν φωνή διαμαρτυρίας... Έχουν άναλωθεί στο άλισβερίσι με τήν πολιτική για πέντε δέκα προγραμματάκια, για τò φανταχτερό σαλόσι και τὰ πολλά τετραγωνικά με κήπο και πισίνα». Είναί άδικα γενικευμένη ή κρίση. Κάποιοι πανεπιστημιακοί δάσκαλοι, είκοσι χρόνια τώρα, δέν πάψαμε νά καταγγέλλουμε, με έπιφυλλίδες και βιβλία, τήν έφιαλτική κατρακύλα τών πανεπιστημίων, ΧΩΡΙΣ ΝΑ ΑΕΙΩΘΟΥΜΕ ΠΟΤΕ ΕΣΤΩ ΕΝΟΣ ΕΝΘΑΡΡΥΝΤΙΚΟΥ ΣΧΟΛΙΑΣΜΟΥ άπό έγκριτους δημοσιογράφους. Είναί έπώδυνα άκομψο, άλλά ύποχρεώνομαι νά πω ότι οί δικές μου τουλάχιστον μαρτυρίες, άρθρωμένες σè βιβλίο (Παιδεία και γλώσσα, έκδόσεις Πατάκη), τρία χρόνια τώρα, δέν γνώρισαν όχι βιβλιοκρισία, άλλά οϋτε άγγελία έκδοσής τους άπό έφημερίδα.

Όσο για τις άπολαβές τών καθηγητών, às τις συγκρίνουμε με αυτές είκοσιοκτάχρονου «είδικου συμβούλου» (κομματοφρουροϋ) σè ύπουργείο. Πάντως, ύστερα άπό τριάντα (30) χρόνια καθηγεσίας σè έλληνικά και ξένα πανεπιστήμια, ή σύνταξη του πανεπιστημιακοϋ είναι 356.000 δραχμές. Πρέπει νά τò ξέρει και αυτό ο όργανισμένος με τις άπεργίες τών πανεπιστημιακών άναγνώστης.

Κυριακή 9.11.2003

Ύστερημα στὸ ἐκδοτικὸ πεδίο

ΚΡΙΤΙΚΗ ΤΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ, κριτικὴ τῆς λογοτεχνίας, κριτικὴ τῆς κριτικῆς σκέψης, τῆς φιλοσοφικῆς ἔρευνας: Πόσο εὐδοκιμοῦν στὴν Ἑλλάδα σήμερα, πῶς θὰ ἀξιολογήσουμε τὶς ἐπιδόσεις μας σὲ αὐτοὺς τοὺς τομεῖς;

Τὰ σχετικὰ περιοδικὰ ποὺ κυκλοφοροῦν εἶναι πολλά, ἴσως περισσότερα ἀπὸ ὅσα θὰ δικαιολογοῦσε τὸ ποσοστὸ τῶν «λειτουργικῶς ἐγγράμματων» Ἑλλήνων σήμερα. Τὸ ἐπίπεδο τῶν περιοδικῶν αὐτῶν θὰ μπορούσε νὰ κριθεῖ ἱκανοποιητικό — κυρίως ἂν ἡ ἱκανοποίηση ἀντλεῖται ἀπὸ τὴ σύγκριση μὲ τὰ περιοδικὰ «ἐπικαιρότητας» ἢ «ψυχαγωγίας». Ἐκεῖ (στὴν «ἐπικαιρότητα» ἢ «ψυχαγωγία») ἔχει πιά ἐπιβληθεῖ τὸ ἀπόλυτο σκουπιδογενὲς τίποτα, τὸ ἀναγνώσιμο τμῆμα τῶν περιοδικῶν ἐλαχιστοποιεῖται σκόπιμα προσαρμοσμένο στὴν ἐμπορικὴ γλῶσσα τῆς μείζονος ὀλιγοφρένειας.

Τὸ ὕφος τῶν περὶ τὰ «γράμματα» περιοδικῶν στὴν Ἑλλάδα σήμερα εἶναι ἐπιμελημένα σοβαροφανές, ὕφος ἐξειδίκευσης. Ὑπάρχει, θὰ ἔλεγα, μιὰ κοινὴ «φυσιογνωμία» στὸ ἐκδοτικὸ αὐτὸ εἶδος: Ἐμφάνιση περισσότερο βιβλίου καὶ λιγότερο περιοδικοῦ, ἔκδοση ἀνὰ δέμηνο συνήθως ἢ τρίμηνο, σελιδοποίησις ποὺ μιμεῖται τὶς ἐπιστημονικὲς ἐπετηρίδες. Συνήθως τὸ μεγαλύτερο μέρος τῆς ὕλης εἶναι ἄρθρα καὶ μικρομελετήματα αὐτοτελῆ ἢ ἀρθρωμένα σὲ κάποια ἐνιαία θεματικὴ (σὲ «ἀφιέρωμα»). Ἀκολουθεῖ ἐνδεχομένως κάποιο διήγημα, ὅπωςδήποτε ὀρισμένα ποιήματα καὶ (στὶς τελευταῖες συνήθως σελίδες) μερικὲς βιβλιοκρισίαι ἢ καὶ σχόλια στὴν «πνευματικὴ» ἐπικαιρότητα.

Κατὰ τὴν ὑποκειμενικὴ μου γνώμη, τὴν πιθανῶς ἐσφαλμένη, περιοδικὰ αὐτοῦ τοῦ εἴδους στὴν Ἑλλάδα σήμερα ἔχουν διαμορφώσει «χαρακτήρα» ποὺ τὰ προορίζει γιὰ ἓνα πολὺ συγκεκριμένο, περιορισμένο κοινό, σχεδὸν περιθωριακό. Ἡ ἐκδοτικὴ τους ἐμφάνισις καὶ λογικὴ εὐνοεῖ περιεχόμενο ἄνευρο, ἄτονο, στερημένο ἀπὸ φαντασία καὶ ζωντάνια. Ἀποκλείεται νὰ ἐλκύνουν καὶ νὰ γοητεύσουν εὐρύτερο κοινό (ἔστω καὶ στὸ στενὸ

πλαίσιο τῶν «λειτουργικῶς ἐγγραμμάτων»), κοινὸ ὄχι ὑποχρεωτικὰ ἀδιάφορο γιὰ τὴν «πνευματικὴ» ἀγορὰ καὶ τὰ ἐκεῖ συμβαίνουντα.

Τὸ καίριο αὐτὸ ὑστέρημα τοῦ ἐκδοτικοῦ μας χώρου ἐπιχειροῦν νὰ τὸ ἐκμεταλλευτοῦν οἱ κυριακάτικες (κυρίως) ἐφημερίδες μὲ τὶς εἰδικὲς σελίδες ἢ τὰ ἀνάλογοι περιεχομένου ἔνθετα ποὺ δημιουργοῦν καὶ ἐμπορεύονται. Ὅμως ἐκεῖ (κατὰ τὴ γνώμη μου πάντοτε) τὸ ὑστέρημα ὑπεραναπληρώνεται ἀποκαλυπτικά: Ἀποκαλύπτονται μεγεθυμένες οἱ αἰτίες ποὺ στεροῦν τὴν ἑλληνικὴ κοινωνία ἀπὸ ζωντανά, εὐτολμα, μὲ γόνιμη φαντασία περιοδικὰ κριτικῆς τοῦ βιβλίου, κριτικῆς τῆς λογοτεχνίας, κριτικῆς τῆς κριτικῆς σκέψης, τῆς φιλοσοφικῆς ἀναζήτησης.

Ἐπιμένοντας στὴ διακινδύνευση ὑποκειμενικῶν ἐκτιμήσεων, θὰ ἐπιχειρήσω νὰ καταγράψω συντομογραφικὰ αὐτὲς τὶς αἰτίες (μόνο ὡς πρόκληση προβληματισμοῦ):

Νομίζω ὅτι τὰ τελευταῖα εἴκοσι χρόνια ἔλειψαν ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα (ἢ σπανίζουν καὶ περιθωριοποιοῦνται) περιοδικὰ ποὺ βγαίνουν γιὰ νὰ ἐκφράσουν μιὰ «παρέα», νὰ δώσουν τὸ στίγμα μιᾶς κοινῆς ἀναζήτησης. Νὰ κάνουν δημόσιο τὸν λόγο ἀνθρώπων πού, προτοῦ ἀποφασίσουν νὰ ἐκδώσουν περιοδικό, ἦταν ἤδη φίλοι. Ὅχι ὅπωςδὴποτε ὁμοϊδεάτες καὶ ὄχι (πρὸς Θεοῦ) μὲ κοινὸ ἰδεολογικὸ ντοπάρισμα. Ἀλλὰ φίλοι μὲ κοινὰ κριτήρια διάκρισης τῆς γνησιότητος ἀπὸ τὴν ψευτιά, τῆς ἀπροκατάληπτης ἀναζήτησης ἀπὸ τὴν ἐπιδεικτικὴ αὐταρέσκεια — φίλοι μὲ ἴδια αἴσθηση τῆς ποιότητος.

Σήμερα πίσω ἀπὸ τὰ περιοδικὰ δὲν ὑπάρχουν «παρέες». Οὔτε κοινὸς ἄξονας ἀσυμβίβαστης ἀναζήτησης. Οὔτε ἀμείλικτα κριτήρια ποιότητος ποὺ δοκιμάζονται στὸ ἀμόνι τῆς συντροφιάς προτοῦ γίνουν δημόσιος λόγος. Σήμερα τὰ περιοδικὰ τοῦ «πνευματικοῦ» χώρου ψαρεύουν συνεργασίες τῶν ὁποίωνδὴποτε, μὲ ὁποιοῦσδὴποτε στόχους καὶ ὁποιαδὴποτε κριτήρια κριτικῶν ἀπαιτήσεων, μεταφέροντας στὸ πεδίο τῶν «γραμμάτων» τὸ ὑπόδειγμα τῶν σοῦπερ μάρκετ. Τὸ ἀποτέλεσμα εἶναι νὰ βρίσκει κανεὶς τὰ ἴδια περίπου ὄνόματα σὲ ὅλα τὰ σχετικὰ περιοδικὰ —

τις ίδιες φίρμες έμπορεύονται όλοι, άκριβώς όπως τὰ σοῦπερ μάρκετ. Δέν ὑπάρχει ιδιοπροσωπία στήν έκδοτική προσπάθεια, γι' αὐτό καί οὔτε ραχοκοκαλιά, νεῦρο, κριτική πρόταση. Ὁ «πλουραλισμός» ἔχει εὐνουχίσει βάνουσα τήν πολυφωνία, τήν ἔχει μεταβάλλει σέ ἀδιαφοροποίητο πολτό.

Δίκοπο μαχαίρι ὁ «πλουραλισμός»: Ἀπό τή μιὰ κανοναρχεῖ παράλληλους μονολόγους καί ἀπό τήν ἄλλη εἶναι ἡ μόνη μας ἐλπίδα γιά κάποια ἐλάχιστη ἀντίσταση στήν ιδεολογική μονοτροπία (ἢ συγκαλυμμένη τρομοκρατία). Μόνο ἐπειδὴ ὁ ἀμερικανογενής πλουραλισμός διαπλέκεται στή μεταχουντική Ἑλλάδα (ἀντιφατικά καί ἀνερμήνευτα) μέ τόν παλαιομαρξιστικό διεθνισμό, μόνο γι' αὐτό, μπορεῖ ἀκόμα νὰ ξεμυτίζει σὸ περιθώριο καί δημόσιος λόγος ἀνυπότακτος στήν κυρίαρχη ιδεολογία — στήν κυρίαρχη πλαστογράφηση τῆς Ἀριστερᾶς.

Ὅποια κι ἂν εἶναι κατὰ καιροῦς ἡ κυρίαρχη ιδεολογία (ἡ «προοδευτική» πλαστογραφία ἢ τὰ «έλληνοχριστιανικά» φληναφήματα), σέ αὐτὴν καταφεύγουν οἱ καιροσκόποι εὐφυεῖς ἢ καί ταλαντοῦχοι θηρευτὲς ἀνωθεν ἐπιβαλλόμενης καταξίωσης. Κι ἀπὸ κοντὰ πλῆθος πολὺ «ἀνθρώπων τοῦ πνεύματος», «διανοουμένων», «καλλιτεχνῶν» σπαρακτικῆς μετριότητος, συχνὰ καί παντελῶς ἀτάλαντων, ἄγλωσσω, ἡμιμαθῶν. Ὅλο αὐτὸ τὸ ἀνεκδιήγητο σινάφι ὑπέρμαχων τῆς κυρίαρχης ιδεολογίας ἡγεμονεύει χάρη στήν ἀκαταμάχητη ἰσχὺ τῆς παραταξιακῆς ἔνταξης (ἔστω κι ἂν ἡ ὀργανωτικὴ ἔνταξη εἶναι παρελθόν, ἀνήκει σὰ χρόνια τῆς νιότης).

Μὲ αὐτὸ καί μόνο τὸ προσὸν διευθύνουν περιοδικά, ἀρθρογραφοῦν ἢ ἔχουν μόνιμες στῆλες στὸν Τύπο, γράφουν κατευθυνόμενες βιβλιοκρισίες γιά νὰ διαφημίζουν τὸ σινάφι, ἀποφασίζουν ποιὰ ὀνόματα δημιουργῶν ἐπιτρέπεται νὰ ἀναφέρονται σὲ δημόσιο λόγο καί ποιὰ ἀπαγορεύεται ἔστω καί νὰ ὑποσημειωθοῦν δημόσια.

Συνήθως ἡ ιδεολογικὴ στράτευση (ὡς ἐπίκαιρο προσὸν ἢ ὡς ἀξιόμισθο παρελθόν) λειτουργεῖ καί σὰν ἐπιτήδεια λεοντῆ γιά νὰ καμουφλάρεται τὸ ἄλλο γνώρισμα τοῦ Νεοέλληνα: ἡ ζήλια. Σύμπτωμα βασανιστικῆς ψυχολογικῆς ἀνασφάλειας, πλεονάζει σὲ

κοινωνίες παρακμῆς καὶ διαιωνίζει τὴν παρακμὴ μὲ τὴ δυναμικὴ τοῦ φαύλου κύκλου: Ὁ μέτριος ἢ ἀτάλαντος ἢ ἄγλωσσος ἢ ἡμιμαθὴς φορᾷ τακούνια καὶ φτερὰ ἰδεολογικῆς ἔνταξης καὶ δυσφημεῖ, διαβάλλει ἢ ἀπλῶς ἐπιβάλλει σιωπὴ καὶ θάβει στὴν ἀφάνεια τὸν ὑπέρτερό του. Δὲν ἔχουν σημασία οἱ ἀπόψεις, θέσεις, πεποιθήσεις τοῦ ὑπέρτερου, μόνον βαφτίζεται ἰδεολογικὸς ἀντίπαλος γιὰ νὰ ἐξοντωθεῖ.

Πολλὲς οἱ αἰτίες ποὺ στεροῦν τὴν ἑλλαδικὴ κοινωνία ἀπὸ ζωντανά, εὐτολμα, μὲ φαντασία περιοδικὰ κριτικοῦ λόγου καὶ λογοτεχνίας, βιβλιοκριτικῆς καὶ ἀντιπαραθέσεων φιλοσοφικῆς ἀναζήτησης. Πολλὲς οἱ αἰτίες, λίγος ὁ χῶρος τῆς ἐπιφυλλίδας.

Κυριακὴ 9.2.2003

Ὑποκειμενικὲς προκρίσεις

ΕἶΝΑΙ ΑΝΑΓΚΗ νὰ ἀποσπᾶται ἡ ἐπιφυλλίδα, ἔστω καὶ σπάνια, ἀπὸ τὰ ἐπίπονα τῆς πολιτικῆς, τὰ ἐπώδυνα τοῦ συλλογικοῦ βίου, γιὰ χάρη τῆς θεᾶς καὶ τῶν ὀριζόντων ποὺ παραμονεύουν σὲ συναπαντήματα μὲ βιβλία. Ἦθελα, καιρὸ τώρα, κάτι νὰ γράψω γιὰ τὰ καλοκαιρινὰ διαβάσματα, τὶς σίγουρες χαρὲς τῆςσχόλης, καὶ τὸ κάνω τώρα, προχωρημένο φθινόπωρο. Ἐντυπώσεις καὶ κρίσεις ὑποκειμενικῆς, αὐθόρμητες, δίχως τὶς ὑποχρεώσεις «ἐπίσημης» βιβλιοκρισίας.

Λοιπὸν, γιὰ μένα τὸ «διαμαντάκι» τοῦ φετινοῦ καλοκαιριοῦ ἦταν καὶ πάλι μιὰ μετάφραση: τὸ *Μετάξι*, τοῦ Alessandro Baricco (ἐκδόσεις Πατάκη). Λέω «καὶ πάλι» ἐπειδὴ τὴν περυσινὴ μου χρονιὰ τὴν εἶχε σημαδέψει ἓνα ἄλλο ἄλλοδαπὸ ἀριστούργημα: τὸ βιβλίο τοῦ Pierre Michon *Βίοι ἐλάσσονες*, στὴ θαυμάσια μετάφραση τῆς Κατερίνας Κολλέτ (ἐκδόσεις «Ἰνδικτός»). Γιὰ ὅποιον ἀγαπάει τὴ λογοτεχνία τὰ ἀφηγήματα τοῦ Michon, στὴ λαμπρὴ αὐτὴ μετάφραση, εἶναι ἑκπληξὴ συναρπαστικὴ.

Ἐντυπωσιακὸ τὸ εὐρηματικὸ ταλέντο καὶ τοῦ Alessandro Baricco, βέβαια χωρὶς τὶς δραματικὲς τομὲς ἀνθρωπογνωσίας, τὴν

ἀναμέτρηση μὲ τὸ αἰνίγμα τῆς ἐφήμερης μοναδικότητος ποῦ κατορθώνει ὁ Michon. Ἐνα δεύτερο στὰ ἑλληνικὰ βιβλίον τοῦ Baricco, *Χιλιαετνιακόσια – Ἐνας μονόλογος*, σὲ μετάφραση πολὺ καλύτερη ἀπὸ τὸ Μετάξι (τοῦ Σταύρου Παπασταύρου, ἐκδόσεις «Ἄγρα»), διαβάζεται ἐπίσης εὐφραντικά.

Ἄφοῦ ξεκίνησα μὲ μεταφράσεις, θέλω νὰ ξεπληρώσω παλιὰ ὀφειλὴ θαυμασμοῦ: νὰ μνημονεύσω ὡς κορυφαῖο κατὰ τὴ γνώμη μου μεταφραστικὸ ἐπίτευγμα τὴ μεταφορὰ στὰ ἑλληνικὰ τοῦ μυθιστορήματος τοῦ William Faulkner *Ὁ Γέρος* (ἀπὸ τὴ Μαρία Γεωργουσοπούλου, ἐκδόσεις «Τὸ Ροδακίό»). Ἀπὸ τὶς ἴδιες ἐκδόσεις, ἀπόλαυση γιὰ τὸν ἀναγνώστη καὶ τὸ διήγημα τοῦ Τσέχωφ *Ψυχούλα – Μὲ ἓνα ὑστερόγραφο τοῦ Λέοντα Τολστόι*, σὲ μετάφραση Μαρίας Τσαντσάνογλου.

Παρασύρομαι, ἀλλά, βλέποντας τὴν πληθωρικὴ μεταφραστικὴ σαβούρα ποῦ κατακλύζει τὴ βιβλιαγορὰ, θέλω νὰ θυμίσω στοὺς ἐκδότες τὴν ξεχασμένη κοινοτοπία: ὅτι ἡ μετάφραση εἶναι λογοτεχνικὴ δημιουργία ἀπὸ τὶς πιὸ δυσεπίτευκτες, μὲ πρώτη προϋπόθεση τὸ ποιητικὸ χάρισμα τοῦ μεταφραστῆ, μαζὶ μὲ τὴν ἄνετη κυριαρχία δύο γλωσσῶν. Εἶχα περάσει ἀλησμόνητες μέρες πρὶν ἀπὸ λίγα καλοκαίρια μεθυσμένος ἀπὸ τὸ ταλέντο τοῦ Τσέχωφ — διάβαζα εἴκοσι μίαν νουβέλες καὶ διηγήματά του σὲ μετάφραση ἀπευθείας ἀπὸ τὰ ρωσικά (ἐκδόσεις «Κέδρος», 1999). Ἀλλὰ νὰ ποῦ τὴ φετινὴ χρονιά κυκλοφόρησαν οἱ ἐκδόσεις «Δόμος», σὲ ἓνα μικρὸ βιβλιαράκι, *Τέσσερα διηγήματα τοῦ Ἀντωνίου Παύλοβιτς Τσέχωφ κατὰ μετάφρασιν ἐκ τοῦ γαλλικοῦ ὑπὸ Ἀλεξάνδρου Παπαδιαμάντη*. Λοιπὸν, ἀξίζει νὰ συγκρίνει κανεὶς τὸν ἐκ τοῦ ρωσικοῦ (καλομεταφρασμένον) Τσέχωφ μὲ τὴν ἀπὸ δεύτερο χέρι, ἀλλὰ σφραγισμένη μὲ τὴ γλωσσικὴ ἰδιοφυΐα τοῦ Παπαδιαμάντη, μετάφραση. Μόνον γιὰ νὰ ψηλαφήσει τὸ χάρισμα.

Ἀπὸ τὴν πρωτότυπη ἑλληνικὴ λογοτεχνία, τὸ βιβλίον ποῦ λάμπρυνε γιὰ μένα τὴ χρονιά ὡς καὶ τὸ τέλος τοῦ καλοκαιριοῦ ἦταν τὸ μυθιστόρημα τοῦ Δημήτρη Νόλλα *Ἀπὸ τὴ μιὰ εἰκόνα στὴν ἄλλη* (ἐκδόσεις Καστανιώτη). Γράφτηκαν πολλὰ ἐγκώμια γι' αὐτό, μὲ εὐκολία ποῦ μὲ ξάφνιασε — προσωπικὰ τὸ βρίσκω δυσπρόσιτο σὲ σχολιασμό. Δὲν εἶναι λογοτέχνημα, νομίζω, ποῦ ἐξαντλεῖται

στήν αφηγηματική μαστορική, στήν εύρηματική δομή, στήν πειστικότητα τῶν χαρακτήρων. Ἔχει μιάν ἀτίθαση δυναμική ποῦ μοῦ μοιάζει, περισσότερο, ἄθλημα ὠριμου τεχνίτη γιά «διάβαση ἐπὶ τὸ πρωτότυπον» τοῦ ζητουμένου μέσῳ εἰκόνων καὶ αἰνιγμάτων. Δικά μου τουλάχιστον σχόλια δὲν θὰ πρόσθεταν τίποτα στὸ μυθιστόρημα αὐτὸ τοῦ Νόλλα.

Μελαγχόλησα μὲ τὸ τελευταῖο βιβλίο τῆς Ρέας Γαλανάκη Ὁ αἰώνας τῶν λαβυρίνθων — ἄκρως ὑποκειμενική καὶ αὐτὴ ἡ ἀντίδραση. Θαυμάζω τὸ λογοτεχνικό της χάρισμα καὶ τὴν ἐργώδη ἐρευνητική προεργασία ποῦ δίνει στέρεα δομὴ σὲ κάθε μυθιστόρημά της, γι' αὐτὸ καὶ ἀπόρησα: Ποιός ὁ λόγος νὰ ἐνδώσει στὸν πειρασμὸ κοινότοπων ἰδεολογικῶν διακηρύξεων, ποῦ ἐξασφαλίζουν ἐφήμερη δημοσιότητα σὲ ἀτάλαντους συνήθως ὁμοτέχνους της; Μελαγχολία, γιά ἄλλους λόγους, εἰσέπραξα φέτος τὸ καλοκαίρι καὶ ἀπὸ δύο ἄλλους ταλαντούχους μυθιστοριογράφους μας: Δὲν κατάλαβα (καὶ μάλλον θὰ φταίω ἐγώ) γιατί τέτοια σπατάλη ταλέντου μὲ στόχο τὴν ἐπίπεδη φαινομενικότητα (τὰ ρεαλιστικὰ «ἐνσταντανὲ» ἰδιωματικῶν διαλόγων καὶ χαρακτήρων) στὸ βιβλίο τοῦ Σωτήρη Δημητρίου Τοὺς τὰ λέει ὁ Θεός. Καὶ γιατί νὰ μὴν προτιμήσω ἓνα πρωτοτύπως ἀγγλικό, ἄγγλου συγγραφέα σύγχρονο μυθιστόρημα ἀντὶ γιά ἓνα ἀφήγημα μὲ πρόσωπα, ὑπόθεση καὶ περιβάλλον ἀγγλικῆς ἰδιοσύνθεσης γραμμένο ἀπὸ μιάν Ἑλληνίδα στὰ ἑλληνικά (Ἄλμπατρος, τῆς Σώτης Τριανταφύλλου).

Ἐάφνιασμα εὐχάριστο φέτος τὸ καλοκαίρι ἦταν τὸ βιβλίο τοῦ Πάνου Τζώνου Ἡ Ἰλιάδα. Ὁ κόσμος μας (ἐκδόσεις «Ἐξάντας»). Ὁ συγγραφέας εἶναι ἀρχιτέκτονας, καθηγητὴς στὸ Τμῆμα Ἀρχιτεκτόνων τοῦ Ἀριστοτελείου, μὲ ἐπιφανῆ ἀρχιτεκτονήματα στὸ ἐνεργητικό του. Ὁ Ὅμηρος εἶναι προσωπικός του ἔρωτας, ὅπως καὶ ὁ μόχθος τῆς μελέτης ποῦ κατέβαλε ἀναζητώντας στοὺς εἰδικοὺς ὁμηριστὲς ἀπάντηση σὲ πολὺ πραγματικὰ ἐρωτήματα: Ποιὰ σχέση μπορεῖ νὰ ἔχει ὁ κόσμος τῆς Ἰλιάδας, ἢ τότε ἀντίληψη τῆς πραγματικότητος καὶ ἡ νοηματοδότησή της, μὲ τὴ δική μας σήμερα αἴσθηση καὶ ἐρμηνεία τῆς ὕλης, τοῦ χρόνου, τῶν ἀνθρώπινων σχέσεων καὶ τοῦ θανάτου. Οἱ ἀπαντήσεις ποῦ

συνάγει ὁ Τζῶνος εἶναι ἀρθρωμένες μὲ ζηλευτὴ συστηματικότητα καὶ σαφήνεια, τὸ βιβλίον θὰ τὸ ἔλεγα ἀνεπιφύλακτα συναρπαστικό.

Ὁ χώρος τῆς ἐπιφυλλίδας στενός, ὥστόσο δύο ἀκόμα βιβλία θέλω ἐνθουσιαστικὰ νὰ μνημονεύσω: τὸ ὀγκῶδες ἀλλὰ σαγηνευτικὸ ἱστορικὸ πόνημα τοῦ Ζέφυρου Καυκαλίδη Στέφανος Ξένος: *Εἰκόνες ἀπὸ τὸ δράμα τοῦ Ἑλληνισμοῦ σὲ Ἀνατολὴ καὶ Δύση, 1821-1894* (ἐκδόσεις Καστανιώτη)· καὶ τὸ γονιμότερο ἴσως ἑλληνικὸ προϊόν θεωρητικῆς σκέψης ἀπὸ τὸν χώρο τῆς ψυχοθεραπευτικῆς πρακτικῆς, τὸ βιβλίον τοῦ Ἰωάννη Τσέγκου *Οἱ μεταμφιέσεις τοῦ ψυχοθεραπευτοῦ* (ἐκδόσεις «Στιγμὴ»).

Ἔστω καὶ τηλεγραφικὲς ἀπὸ μένα, ὅμως οἱ ἀναφορὲς ὑποκειμενικῶν ἐκτιμήσεων θὰ εὐχόμεον νὰ πληθυνθοῦν καὶ νὰ βροῦν περισσότερους τολμητῆς, μήπως καὶ ἀρχίσει νὰ κοινωνεῖται στὴν Ἑλλάδα εὐρύτερα ἢ κριτικὴ ἀποτίμηση τῶν βιβλίων. Μὲ προϋπόθεση βέβαια τὴν ὑποκειμενικὴ αὐθορμησία ποὺ δὲν ἔχει προλάβει νὰ ὑποταχθεῖ σὲ σκοπιμότητες. Γιατὶ ἐνθουσιαστήκαμε κάποτε καὶ μὲ τὶς κρίσεις λογίων στὰ πρωτοχρονιάτικα φύλλα τῶν ἐφημερίδων γιὰ τὰ βιβλία ποὺ αὐτοὶ ξεχώρισαν στὴ διαδρομὴ τῆς χρονιάς, ἀλλὰ τὸ ἐγχείρημα ταχύτατα ἐκφυλίστηκε σὲ δηλώσεις ἰδεολογικῶν φρονημάτων. Ὅπως χαιρετίσαμε μὲ ἐλπίδα καὶ τὶς στήλες γιὰ τὰ εὐπώλητα βιβλία στὰ κυριακάτικα φύλλα, ἀλλὰ τὶς εἶδαμε ἐπίσης νὰ ὑποτάσσονται ταχύτατα σὲ ἀδίστακτη ἐξωνημένη φενάκη.

Κυριακὴ 12.10.2003

Παρόντες στὴ διεθνή βιβλιαγορά

ΘΑ ΕΜΠΙΣΤΕΥΘΩ σήμερα στὸν ἀναγνώστη τῆς ἐπιφυλλίδας μου, προσωπικά, ἕναν προσωπικό μου καημό, στόχο ἢ ὄραμα. Μήπως καὶ ἀγρεύσω συντονισμό καὶ κληροδοτήσω σὲ ἰκανότερους ἀπὸ μένα τὸ μεράκι, σὺν τὸ πείσμα, νὰ πετύχουν ἐκεῖ ὅπου ἐγώ, εἴκοσι χρόνια τώρα, συνεχῶς εἰσπράττω ἀποτυχίες καὶ ἀπογοήτευση. Ἦ μήπως καὶ κάποιος μὲ πείσει γιὰ τὸ οὐτοπικὸ καὶ ἀνώφελο τῆς στόχευσης.

Καημός, στόχος ἢ ὄραμα εἶναι: Νὰ ἐπιχειρηθεῖ παρέμβαση σύγχρονης ἑλληνικῆς συγγραφικῆς παραγωγῆς στὴ διεθνή βιβλιαγορά. Δηλαδή: Νὰ μεταφραστοῦν σὲ ξένες γλῶσσες (καὶ νὰ ἐκδοθοῦν ἀπὸ ἐγνωσμένου κύρους οἴκους) νεοέλληνες συγγραφεῖς μὲ σαφὴ τὴν ἑλληνικὴ τους ἰδιαιτερότητα. Τιμῶ καὶ σέβομαι τοὺς ἄξιους καὶ ταλαντούχους ποὺ ἐπέλεξαν νὰ ἀναπαράγουν ἀναζητήσεις, προβληματισμοὺς ἢ ἐπιτέλους καὶ μὸδες ἄλλων κοινωνιῶν, ἀλλότριων παραδόσεων. Ἀλλὰ ἐδῶ ὁ στόχος εἶναι νὰ δοκιμαστῆ ἂν ἡ ἑλληνικὴ ματιὰ καὶ ὀπτικὴ μπορεῖ ἀκόμα σήμερα νὰ ἐνδιαφέρει εὐρύτερα, ἴσως πανανθρώπινα.

Δημιουργικοὺς διαχειριστὲς τῆς ἑλληνικῆς ἰδιαιτερότητας λίγους διαθέτει ἢ μεταπρατικὴ σὲ ὅλα νεοελληνικὴ κοινωνία. Αὐτοὺς τοὺς λίγους νὰ τοὺς δοκιμάσουμε στὴ διεθνή βιβλιαγορά: τὰ πεζὰ τοῦ Σεφέρη καὶ τοῦ Ἐλύτη· τὰ δοκίμια τοῦ Ζήσιμου Λορεντζάτου καὶ τοῦ Γιώργου Θεοτοκά· αἰσθητικὰ μελετήματα τοῦ Δημήτρη Πικιώνη, τοῦ Χρήστου Καρούζου, τοῦ Παναγιώτη Μιχελῆ· φιλοσοφικὰ μελετήματα τοῦ Βασίλη Τατάκη, τοῦ Γιώργου Σαραντάρη, τοῦ Ἰωάννη Ζηζιούλα· σοφὰ δημοσιογραφήματα τοῦ Φώτη Κόντογλου, τοῦ Γιάννη Τσαρούχη, τοῦ Μάνου Χατζιδάκι.

Ὅλοι τους μὲ στέρεα γνώση καὶ ἀφομοίωση ρευμάτων καὶ ἐπιτευγμάτων τῆς ἐποχῆς τους, ἔμπειροι τοῦ κόσμου τῆς Δύσης καὶ τῶν πρωτοποριακῶν του κατακτήσεων. Ἀλλὰ καὶ μὲ συνειδητὴ ἄρνηση νὰ λειτουργήσουν μιμητικά, μεταπρατικά. Ὅλοι τους μὲ κοινὸ γνῶρισμα τὴν προσπάθεια νὰ ἐντοπίσουν στὴν ὅποια ζωντανὴ συνέχεια τῆς ἑλληνικῆς παράδοσης δυνατότητες γιὰ ἐνεργὸ δυναμικὴ μετοχὴ στὸ ἱστορικὸ παρόν — ὄχι γιὰ φολκλορικὲς γραφικότητες ἢ ἐθνικιστικοὺς κομπασμούς.

Τὸ ἐγχείρημα νὰ δώσουμε διεθνή ἐμβέλεια στὴ μαρτυρία τους θέλει ἀρετὴ καὶ τόλμη. Τόλμη, γιατί θὰ ἀπαιτηθεῖ πολὺς μόχθος καὶ πολὺ χρῆμα. Ἀρετὴ, γιατί τὸ ἐγχείρημα ἀπαιτεῖ ἄκρα ἀνιδιοτέλεια καὶ ἀμείλικτες προδιαγραφὲς ποιότητας. Πάντως, εἴκοσι χρόνια τώρα, μάταια περιφέρω τὴν πρόταση σὲ πιθανοὺς ἀναδόχους. Μάταια ἐκλαϊκεύω τὰ ἐπιχειρήματα: Νὰ πάψουν ἐπιτέλους νὰ μονοπωλοῦν τὴν εἰκόνα τῆς ἑλληνικότητας σήμερα στὴ διεθνή κοινὴ γνώμη ὁ Ζορμπᾶς καὶ τὰ «Παιδιὰ τοῦ Πειραιᾶ».

Νὰ πάφει νὰ ταυτίζεται τὸ ἑλληνικὸ ὄνομα μόνο μὲ τὴ μειονεξία τοῦ μεταπράτη (μὲ τοὺς κομπλεξικούς, γιὰ παράδειγμα, πιθηκισμοὺς ἀλλότριας περιστασιακῆς «πρωτοπορίας» στὴ διακόσμηση τῶν σταθμῶν τοῦ μετροῦ τῆς Ἀθήνας). Νὰ ἀμφισβητηθεῖ μὲ τρόπο ἔμπρακτο ἢ παγιωμένη συγκριτικὴ ἀπαξίωσή μας τῶν Νεοελλήνων («Ἄλλο οἱ ἀρχαῖοι σας πρόγονοι καὶ ἄλλο ἐσεῖς, ἢ σημερινὴ βαλκανικὴ ἐπαρχιωτίλα»).

Ποιότητα καὶ σοβαρότητα τοῦ ἐγχειρήματος σημαίνει: ὀργάνωση τοῦ μεταφραστικοῦ ἔργου μὲ κριτήρια τεκμηριωμένης ἐξειδίκευσης τῶν μεταφραστῶν καὶ πολλαπλοῦς ἐλέγχους τοῦ μεταφραστικοῦ ἀποτελέσματος. Σημαίνει ἀκόμα: νὰ κατορθωθεῖ συνεργασία μὲ ξένους ἐκδοτικούς οἴκους διεθνoῦς κύρους καὶ ἄρτιων μηχανισμῶν διεθνoῦς πρακτόρευσης τῶν βιβλίων. Σημαίνει, τέλος: μιὰ κεντρικὴ ἐπιτελικὴ ὁμάδα, μὲ κατάλληλη γραμματειακὴ ὑποστήριξη, ποὺ θὰ ἐπωμισθεῖ τὶς ἐπαφές μὲ τοὺς ξένους ἐκδότες, τὴν ἐξεύρεση, ἐπιλογή καὶ παρακολούθηση τῶν μεταφραστῶν, τὸν ἄγρυπνο ἔλεγχο τῆς προβολῆς καὶ προώθησης τῶν βιβλίων στὴν ἀγορά.

Στὴ Γαλλία ἓνα τέτοιο ἀκριβῶς ἐγχεῖρημα (μετάφρασης καὶ ἐκδοσης σύγχρονων γάλλων συγγραφέων στὰ ἀγγλικά) τὸ ἔχει ἀναλάβει τὸ ὑπουργεῖο Πολιτισμοῦ, μὲ ἐντυπωσιακὰ ἀποτελέσματα. Εἶναι ὁ φυσικὸς φορέας, ἀφοῦ τὸ ἐγχεῖρημα ἔχει ζωτικὴ ἐθνικὴ σημασία καὶ κόστος μᾶλλον δυσπρόσιτο σὲ ἰδιῶτες. Ἄλλὰ στὴν Ἑλλάδα ἡ ἀνάμειξη κρατικοῦ παράγοντα θὰ σήμαινε τὴν ἐκ προοιμίου ὑποταγὴ τῆς προσπάθειας στὴν κομματικὴ εὐνοιοκρατία καὶ στὴ δημοσιoῦπαλληλικὴ ραστώνη — σπαρακτικὸ παράδειγμα ἢ ἀχρήστευση τοῦ Ἰδρύματος Ἑλληνικοῦ Πολιτισμοῦ, τραγικὴ ἐθνικὴ μας κατασχόνη.

Βέβαια, ὀδυνᾶται κανεὶς καὶ ταυτόχρονα ἱλιγγιᾶ μὲ τὰ μυθώδη κρατικὰ κονδύλια (ἀπὸ τὴ βάνουση φορολόγηση τῆς ἀνέχειας τοῦ μέσου Ἑλληνα) ποὺ ἀνεμοσκορπίζονται ἀσύστολα γιὰ σκοποὺς «πολιτιστικούς»: γιὰ νὰ σιτίζονται ἀπὸ τὸν κρατικὸ κορβανὰ ἀτάλαντα παράσιτα «πρωτοποριακῆς» θεατρικῆς ὑποστάθμης, προσκολλημένοι στὸ κομματικὸ παρακράτος σκηνοθέτες «ἀνανεωτικοῦ» κινηματογράφου, ποδοσφαιρικῆς

εταιρείες τοῦ οἰκονομικοῦ ὑποκόσμου, μαζί καὶ οἱ ὀργανωτὲς καρνάβαλου, κάθε χρόνο, σὲ κάθε πόλη, συνοικία καὶ χωριό. Χώρια οἱ ἄσκοποι πακτωλοὶ χρημάτων γιὰ τὴ «Θεσσαλονίκη, Πολιτιστικὴ Πρωτεύουσα τῆς Εὐρώπης» ἢ τώρα γιὰ τὴν «Πολιτιστικὴ Ὀλυμπιάδα», τὸ ψευδοάλλοθι τῆς εἰδεχθοῦς μαφιόζικης φιέστας.

Καμία ἐλπίδα ἀπὸ τὸ θλιβερὰ ἀφελληνισμένο ἑλλαδικὸ κράτος. Ἐλπίδα μοναδική, ὅπως καὶ στοὺς αἰῶνες τῆς Τουρκοκρατίας, οἱ ἰδιῶτες Μεγάλοι Εὐεργέτες, ἀρκεῖ νὰ ἔχουν τὰ κριτήρια γιὰ τὴν ἀξιολόγηση τοῦ ἐγχειρήματος. Τὸ κόστος (ἑκατοντάδων ἑκατομμυρίων δραχμῶν) ἐνὸς καὶ μόνο διεθνοῦς συνεδρίου γιὰ τὴ «Συνάντηση θρησκείων καὶ πολιτισμῶν» μᾶλλον θὰ ἀρκοῦσε γιὰ τὴ μένουσα καὶ δυναμικὴ σύγχρονη ἑλληνικὴ παρέμβαση στὴ διεθνή βιβλιαγορά. Οἱ ἐτήσιες χορηγίες μίας καὶ μόνης τράπεζας γιὰ νὰ προσκαλοῦνται ξένες ὀρχήστρες στὸ Μέγαρο Μουσικῆς καὶ νὰ κολακεύεται ὁ ἀθηναϊκὸς ἐπαρχιωτισμὸς θὰ ἀρκοῦσαν γιὰ νὰ γίνει γνωστὸ στὴ Δύση τὸ μέγεθος τοῦ Παπαδιαμάντη, ἴσως ὅσο εἶναι γνωστὸ καὶ τὸ μέγεθος τοῦ Ντοστογιέφσκυ.

Ἐγὼ ἀπέτυχα νὰ πείσω. Μακάρι νὰ βρεθοῦν ἄλλοι, ἰκανότεροι, μὲ ἀποτελεσματικότερο πείσμα. Ἦ κάποιος ποὺ νὰ καταδείξει τὸ οὐτοπικὸ καὶ ἀνώφελο τῆς στόχευσης.

Κυριακὴ 4.5.2003

Z'

Στὴν κόψη τοῦ ἐπισφαλοῦς

Ἡ ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΟΤΗΤΑ ἔχει βιολογικὴ ἀφετηρία ἐντοπισμένη στὰ ὀρμέφυτα τῆς ἀνθρώπινης φύσης — ὅπως καὶ ὁ ἔρωτας. Συνηγορεῖ στὴ διαπίστωση ἢ πανανθρώπινη διαχρονικὴ ἐμπειρία. Ταυτόχρονα, αὐτὸ ποὺ ξεχωρίζει τὸν ἄνθρωπο ἀπὸ κάθε ἄλλο ἔμβιο ὑπαρκτὸ εἶναι ἡ (ἐπίσης φυσικὴ) λογικὴ του ἱκανότητα: ἡ δυνατότητα νὰ μεταποιεῖ τὴ φύση σὲ σχέση, δηλαδὴ σὲ ἐλευθερία ἀπὸ τὴν ἀναγκαιότητα τῆς ὀρμῆς.

Ἔτσι, ἡ ὀρμέφυτη σεξουαλικότητα (ἢ τυφλὴ ἀναγκαιότητα τῆς διαιώνισης) μπορεῖ νὰ ἐνεργεῖται ὡς ἄθλημα (συχνὰ κατόρθωμα) ἐρωτικῆς αὐτοπροσφορᾶς. Καὶ ἡ ἐνστικτώδης θρησκευτικότητα νὰ μεταποιεῖται σὲ αὐθυπέμβαση τοῦ ἐγώ, σὲ πραγμάτωση τῆς ζωῆς ὡς κοινωνίας.

Σὲ αὐτὰ τὰ ὅρια, ἀνάμεσα στὴν ἀναγκαιότητα καὶ στὴν ἐλευθερία, στὴ φύση καὶ στὴ σχέση, διακυβεύεται τὸ «κυρίως ἀνθρώπινον». Ἐπειδὴ τὸ ἄθλημα εἶναι ἐπίπονο καὶ τὸ διακύβευμα ὑπερπολύτιμο, οἱ ἄνθρωποι θεσμοποιοῦμε τὸ ἄθλημα ταυτίζοντας τὸν θεσμὸ μὲ τὸ ποθητὸ ἐπίτευγμα. Νομίζουμε ὅτι ὁ γάμος μᾶς ἐξασφαλίζει σὰν ὀριστικὸ κατόρθωμα τὸν ἔρωτα, δίχως τὸ ἐπίπονο ἄθλημα τῆς καθημερινῆς αὐταπάρνησης. Καὶ ὅτι ἡ θεσμοποιημένη θρησκευτικότητα (σὲ νομικὰ ἢ καὶ κρατικοποιημένα σχήματα) μᾶς ἐξασφαλίζει μαγικὰ τὴν πρόσβαση στὴν ἐλευθερία ἀπὸ τοὺς ἄτεγκτους περιορισμοὺς ποὺ ἐπιβάλλει στὴν ὑπαρξὴ ἢ θνητὴ μας φύση.

Ἡ πείρα μαρτυρεῖ οὐτοπικὴ τὴ θεσμοποίηση τῆς ἐπιθυμίας: Εἶναι ἀδύνατο νὰ ἀντικειμενοποιηθεῖ ἡ ἐλευθερία ἀπὸ τὴ φύση, νὰ γίνῃ ιδιόκτητο ἀγαθὸ σίγουρο καὶ διαρκές. Ἡ ὑπαρκτικὴ ὑπέμβαση τῶν ἀναγκαιοτήτων τῆς φύσης κερδίζεται καὶ χάνεται στὸ ἄθλημα τῆς σχέσης, εἶναι πορεία στὴν κόψη τοῦ ἐπισφαλοῦς. Οἱ θεσμοὶ ὀριοθετοῦν τὸ ἄθλημα, δὲν τὸ ὑποκαθιστοῦν. Δίχως τὸ

ἄθλημα, οἱ ἀναγκαιότητες τῆς φύσης (ἐνστικτώδεις ἐγωκεντρικὲς ἀπαιτήσεις) ὑποτάσσουν καὶ τὸν θεσμό: Ὁ γάμος ἀποδεικνύεται τραγικὴ δυαδικὴ μοναξιά ἢ (τὸ συνηθέστερο) ἀρένα σπαρακτικῆς ἀντιμαχίας ἀσύμβατων ἐγωκεντρισμῶν. Καὶ οἱ θρησκευτικοὶ θεσμοὶ ἰδρυματικὰ σχήματα πρὸς ἐξυπηρέτηση τῆς ὀρμέμφυτης ἐνστικτώδους ἀνάγκης γιὰ δεισιδαίμονα «πίστη».

Ὁ νομικισμὸς, ὁ ἠθικισμὸς, ὁ εὐσεβισμὸς, ποὺ συχνὰ συνοδεύουν τὴ θρησκευτικότητα (στὶς μέρες μας κατεξοχὴν τὸ παγκοσμιοποιημένο σύμπτωμα τοῦ φονταμενταλισμοῦ), εἶναι τυπικὰ δείγματα ὑποταγῆς στὴν ὀρμέμφυτη ἀνάγκη τοῦ ἐγὼ γιὰ μετρητὲς βεβαιότητες, κωδικὲς ἐγγυήσεις ἀτομικῆς σωτηρίας. Γιὰ τὸν θρησκευτικὸ ἄνθρωπο εὐσέβεια σημαίνει τὴν ψυχολογικὴ σιγουριὰ ὅτι τὸ ἐγὼ του θὰ ὑπάρχει αἰώνια. Καὶ αὐτὴ τὴ σιγουριὰ τὴν παρέχουν ἀλάθητες «πεποιθήσεις», ἀδιαμφισβήτητου κύρους «αὐθεντίες», πιστότητα σὲ δόγματα καὶ ἐντολὲς ποὺ θωρακίζουν τὸ ἐγὼ μὲ ἄτρωτη πανοπλία «ἀλήθειας» καὶ «ἀρετῆς».

Ἐπειδὴ στόχος τῆς ὀρμέμφυτης ἀνάγκης εἶναι ἡ ἐγωτικὴ κατοχύρωση (ὄχι ἡ ὑπαρκτικὴ ἐλευθερία μέσῳ τῆς αὐθυπέμβασης καὶ τῆς σχέσης), γι' αὐτὸ μποροῦν νὰ ἀντληθοῦν «θρησκευτικὲς» πεποιθήσεις ἢ ἠθικὴ καταξίωση καὶ ἀπὸ ποικίλες ιδεολογικὲς στρατεύσεις, ἀκόμα καὶ ἀπὸ τὸν ἀθεϊσμό. Ὁ Σάρτρ διηγεῖται γιὰ τὸν χαρακτηριστικὸ τύπο τοῦ ἄθεου στὴ γαλλικὴ κοινωνία, ὅταν ὁ ἴδιος ἦταν παιδί:

Ἕνας μανιακὸς γιὰ Θεό, ποὺ ἔβλεπε παντοῦ τὴν ἀπουσία Του καὶ δὲν μποροῦσε νὰ ἀνοίξει τὸ στόμα του χωρὶς νὰ προφέρει τὸ ὄνομά Του. [...] Ἕνας φανατικὸς παραγεμισμένος ἀπὸ ταμποῦ ἦταν ὁ ἄθεος, ἓνας ιδιόρρυθμος ἠθικιστὴς ποὺ πάσχιζε, μὲ τὴν ἀγνότητα τῶν ἠθῶν του, νὰ ἀποδείξει ἀληθινὲς τὶς δοξασίες του. [...] Κοντολογίς, ἓνας κύριος μὲ θρησκευτικὲς πεποιθήσεις!

Κάτι ἀνάλογο σήμερα (ἀκόμα πιὸ ἀπλοϊκὸ καὶ δίχως κόστος συνέπειας) εἶναι οἱ θρησκευτικὰ πιστοὶ στὴ μεταφυσικὴ τῆς «τυχειότητας». Αὐτοὶ ποὺ ἐπικαλοῦνται τὴν αὐθεντία δῆθεν τῆς ἐπιστήμης γιὰ νὰ βεβαιώσουν (καὶ νὰ βεβαιωθοῦν) ὅτι ὅλα εἶναι τυχαῖα — τὸ σύμπαν, ἡ ζωὴ, ἡ νόηση, ὅλα συμπτωματικὰ

παρεπόμενα ἀναίτιων διεργασιῶν τῆς ὕλης. Χωρὶς νὰ καταλαβαίνουν, οἱ ἀφελεῖς, ὅτι ἔτσι δὲν ἐρμηνεύουν τίποτα. Ὅτι τὸ ἐρώτημα γιὰ τὴν αἰτία καὶ τὸν σκοπὸ εἶναι ἔξω ἀπὸ τὸ πεδίο τῆς ἐπιστήμης, ἄρα ἡ ἐπιμονὴ στὸ ἀναίτιο καὶ ἄσκοπο (στὸ τυχαῖο) τοῦ σύμπαντος ἢ τοῦ ἀνθρώπινου ἐγκεφάλου συνιστᾷ τυπικὰ θρησκευτικὴ δεισιδαιμονία.

Ἀκαταμάχητη ἢ φύση, ἀδυσώπητη ἀναγκαιότητα ἐγωτικῆς κατασφάλισης: Διαστρέφει τὴν ἐπιστήμη σὲ θρησκοληψία, μεταμορφώνει τὸν ἀθεϊσμό σὲ πουριτανισμό, τὴ θρησκευτικότητα σὲ φυσιοκεντρικὸ ἠθικισμό καὶ νομικισμό. Καταπληκτικὸ παράδειγμα διαστροφῆς: Ἐπίσημα ὁ Ρωμαιοκαθολικισμὸς (καὶ κατὰ θλιβερὴ ἀπομίμηση ὁ σημερινὸς Ὁρθοδοξισμὸς) ἀπαιτεῖ καὶ ἐπιτάσσει νὰ ὑπηρετεῖ ἡ σεξουαλικὴ ἀποκλειστικὰ τὴ διαιώνιση τῆς φύσης, ὄχι τὴν προτεραιότητα τῆς προσωπικῆς σχέσης. Ὁ ἔρωτας «νομιμοποιεῖται» θρησκευτικὰ ὅταν σκοπεύει στὴν τεκνογονία, στὴ βιολογικὴ ἀναγκαιότητα πολλαπλασιασμοῦ τοῦ εἴδους — ὄχι στὴν πληρότητα τῆς ἀγαπητικῆς σχέσης, τῆς ἀμοιβαίας αὐτοπαράδοσης καὶ αὐτοπροσφορᾶς.

Καὶ προβάλλουν οἱ «εὐσεβεῖς» τὴν πολυτεκνία σὰν τεκμήριο καὶ καύχηση πιστότητας σὲ ἐντολὲς τῆς θρησκείας, ἐνῶ πρόκειται ἀπλῶς γιὰ ὑποταγὴ σὲ ἐπιταγὲς τῆς ζωώδους φύσης, γιὰ πειθάρχηση στὴν τυφλὴ ἀναγκαιότητα ἀναπαραγωγῆς. Ἡ ἴδια φυσιοκεντρικὴ διαστροφή καὶ σὲ πλῆθος ἄλλες ἐκφάνσεις ποὺ συνοδεύουν τὴ θρησκευτικοποίηση τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ γεγονότος: Τὸ κύρος καὶ ἡ γνησιότητα «φρονήματος» ἐπισκόπων καὶ πρεσβυτέρων (πατέρων καὶ ποιμένων τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ σώματος) κρίνεται ἀπὸ τὸ ἄθικτο τῆς φυσικῆς τριχοφυΐας — τὴν ἱερότητα τῆς κόμης καὶ τῶν γενιῶν. Ἡ ἀπὸ τὸ ἄλλο ἱερὸ ταμπού (αἰσθητὸ τεκμήριο θεοσέβειας): τὴν πιστότητα στὴν ἀμφίεση ἀλλοτινῶν ἐποχῶν καὶ κοινωνιῶν. Ὅσο γιὰ τὸν θρησκευτικὸ λόγο, συντηρεῖται συνεπέστατα φυσιοκεντρικός, ὑπηρετικὸς συναισθημάτων, ψυχολογικῶν ἀθυποβολῶν, ἀτομοκεντρικῆς ὠφελιμοθηρίας.

Σίγουρα ὑπάρχουν καὶ πιὸ «μοδέρνες» ἐκφράσεις θρησκευτικῆς φυσιοκρατίας: διαθρησκευτικὰ συνέδρια καὶ

κρουαζιέρες για την προστασία του φυσικού περιβάλλοντος, τη ρητορική καταδίκη της μόλυνσης των θαλασσών, την πρόκληση διεθνούς ενδιαφέροντος για τους κινδύνους που απειλούν το «οικόσυστημα», δηλαδή τη βιολογική μας (του είδους) επιβίωση. Περιμένουμε έναγωνίως πότε τα πρεσβυγενή πατριαρχεία της Έκκλησίας θα πάρουν πρωτοβουλίες και για την προστασία της χελώνας Καρέττα καρέττα.

Ό,τι εμφανίζεται σήμερα στη διεθνή δημοσιότητα ως χριστιανική εκκλησιαστική παρουσία μοιάζει ύποταγμένο στην όρμέμφυτη ένστικτώδη θρησκευτικότητα. Όλοκληρωτικά άγνοημένο το άθλημα μεταποίησης της φύσης σε σχέση.

Κυριακή 29.6.2003

«Ἐς ὀλιγορίαν ἱερῶν καὶ ὀσίων»

ΥΠΗΡΞΕ Η ΦΡΙΚΙΑΣΤΙΚΗ τραγωδία της Νέας Υόρκης στις 11 Σεπτεμβρίου 2001. Την ευθύνη για το πλήγμα δέν την ανέλαβε κανείς, οί παγιωμένοι ώστόσο στη διεθνή κοινή γνώμη συνειρμοί παρέπεμπαν στη θυσιαστική αὐτοχειρία Μουσουλμάνων. Δίχως τὸ παραμικρὸ ἀποδεικτικὸ στοιχείο, ἡ ἡγεσία τῶν ΗΠΑ ἐντόπισε τοὺς αὐτουργοὺς στὴν ὀργάνωση Ἄλ Κάιντα, στοὺς Ταλιμπάν, ποὺ τὴν ὑποστήριζαν, καὶ στὸ Ἀφγανιστάν, ποὺ τὴ φιλοξενούσε. Ἡ συνέχεια γνωστή: φρικώδης ὅσο καὶ ἡ ἀφορμὴ της.

Παράλληλα, ἐπιστρατεύθηκαν οί «θρησκευτικὲς ἡγεσίες» προκειμένου νὰ καταδικαστεῖ καὶ ἀπομονωθεῖ τὸ φαινόμενο τῆς ἱεροποιημένης αὐτοθυσίας τῶν Μουσουλμάνων. Ὀργανώθηκαν καὶ προβλήθηκαν ἐμφατικὰ διαθρησκευτικὲς δεήσεις γιὰ τὰ θύματα τῆς 11ης Σεπτεμβρίου, ὅπου ἡ συμμετοχὴ δήλωνε ἔμμεσα τὴν καταδίκη τοῦ ἰσλαμικοῦ ἐξτρεμισμού. Ἄρχισαν ἐπίσης νὰ ὀργανώνονται μὲ πρωτοφανὴ συχνότητα συνέδρια γιὰ τὴ «συνάντηση», τὴν «προσέγγιση», τὸν «διάλογο» τῶν διαφορετικῶν θρησκευτῶν, τὴ μεταξύ τους συνεργασία γιὰ τὴν παγκόσμια εἰρήνη. Στόχος καὶ πάλι, ἡ ἀπομόνωση καὶ ἔμμεση καταδίκη τῶν φανατικῶν, τῶν ἀδιάλλακτων.

Καμία θρησκευτική ήγεςία δὲν ἀκούστηκε νὰ διαμαρτυρηθεῖ ἢ νὰ ἀρνηθεῖ αὐτὴ τὴν ἐξόφθαλμη χρησιμοποίησή της γιὰ τὶς πολιτικὲς σκοπιμότητες τῆς Ὑπερδύναμης. Δέχτηκαν νὰ μετέχουν σὲ συνέδρια «διαλόγου» σὰν νὰ ἐκπροσωποῦσαν ἐπιμέρους ἰδεολογήματα καὶ ψυχολογήματα, ὑποσύνολα «ἀρχῶν» καὶ «πεποιθήσεων» δεδομένης σχετικότητας, ἀποσπασματικούς θεσμούς γιὰ τὴν ἱκανοποίηση τῶν ὀρμέφυτων «θρησκευτικῶν ἀναγκῶν» τῶν ἀνθρώπων.

Ἐδειξαν νὰ μὴν ὑποψιάζονται οἱ θρησκευτικὲς ήγεςίες τὰ στοιχειωδῶς αὐτονόητα: ὅτι ὑπάρχουν ζωτικὰ πεδία τῆς ἀνθρώπινης ἐμπειρίας ποὺ δὲν ὑποτάσσονται στὴ συγκριτικὴ σχετικότητα, δὲν ἐπιδέχονται παραλληλισμούς ἀξιολογικῶν ἐκτιμήσεων ἢ ἀντιπαραθέσεις «διαλόγου». Ἡ μητρικὴ ἀγάπη, ὁ ἔρωτας, ἡ μεταφυσικὴ ἐλπίδα εἶναι πραγματικότητες ποὺ τὶς γνωρίζουμε μόνο μέσα ἀπὸ τὴ μοναδικότητα τῆς προσωπικῆς του ὁ καθένας ἐμπειρίας. Οἱ τρόποι ἔκφρασης τῆς προσωπικῆς ἐμπειρίας διαμορφώνονται μὲ τὴν πείρα ποὺ παραδίδεται ἀπὸ γενιὰ σὲ γενιὰ, ἀνάλογα μὲ τὸν τόπο καὶ τὸν πολιτισμό. Διαφοροποιοῦνται οἱ τρόποι τῆς ἔκφρασης, ἀλλὰ δὲν σχετικοποιοῦν τὴν ἐμπειρία, οὔτε διανοήθηκε ποτὲ κανεὶς νὰ ὀργανώσει «συναντήσεις», «προσεγγίσεις» ἢ «διαλόγους» διαφορετικῶν προσβάσεων στὴ μητρικὴ ἀγάπη καὶ στὸν ἔρωτα.

Βέβαια, ἡ Ἱστορία δὲν γνώρισε πολέμους καὶ θηριωδίες ἀπὸ φανατικούς διαφοροποιημένων παραδόσεων ἐρωτικῆς συμπεριφορᾶς ἢ μητρικῆς ἀγάπης, ἐνῶ γνώρισε συχνὰ τὴ φρίκη θρησκευτικῶν πολέμων. Ἀλλὰ τότε νὰ ὀργανώσουμε συνέδρια γιὰ νὰ μελετήσουν καὶ νὰ συζητήσουν, συγκεκριμένα καὶ τίμια, αὐτὸ ἀκριβῶς τὸ πρόβλημα: Πῶς καὶ γιατί ἡ μεταφυσικὴ ἐλπίδα ἀλλοτριώνεται σὲ φανατισμὸ «πεποιθήσεων», σὲ θωράκιση ἀμυντικῆ τοῦ ἐγώ, σὲ νοητικὲς καὶ ψυχολογικὲς «βεβαιότητες» ἄσχετες μὲ τὴν ἐμπειρικὴ διακινδύνευση. Πῶς καὶ γιατί ἡ σοφία ἢ ἀποθησαυρισμένη σὲ μακραίωνες παραδόσεις μεταφυσικῆς ἀναζήτησης καὶ ἀποτυπωμένη σὲ κορυφαῖα ἐπιτεύγματα πολιτισμοῦ, πῶς καὶ γιατί ταυτίζεται μὲ στυγνοὺς θεσμούς ἐξουσίας. Καὶ συνάζονται οἱ κορυφαῖοι τῆς ἀλλοτριώσεως νὰ

«συσκεφθοῦν» καὶ νὰ ἀνταλλάξουν «ἀπόψεις» γιὰ τὸ πῶς θὰ συνεργήσουν οἱ θρησκείες στὴν παγκόσμια εἰρήνη σήμερα — δηλαδή στὴν ἀπρόσκοπτη ἐπιβολὴ τῆς *pac americana*.

Συνέδρια συγκεκριμένου καὶ τίμιου προβληματισμοῦ δὲν βολεύουν τὶς ἐξουσιαστικὲς σκοπιμότητες, γι' αὐτὸ δὲν βρίσκουν καὶ χρηματοδότες. Τὸ ἄφθονο χρήμα παρέχεται ἀφειδώλευτα μόνο γιὰ δημοσιοσχετίστικες φιέστες, μόνο γιὰ νὰ ὑπηρετηθοῦν ἐπιφάσεις, νὰ προκληθεῖ ἐντυπωσιασμός, νὰ ἐπηρεαστοῦν μὲ τὴν προπαγάνδα οἱ δημοσκοπήσεις. Καὶ τὴν ἀλόγιστη σπατάλη τὴν ἐκμεταλλεύονται, φυσικά, πολλὰ ὑποσχόμενοι ἀετονύχηδες. Ἄσχετοι καὶ προκλητικὰ ἀδιάφοροι γιὰ τὴ μεταφυσικὴ ἀναζήτηση καὶ τὰ ἐπιτεύγματα τῶν παραδόσεων ποὺ διαμορφώνει, ὅμως εἰδικοὶ ὑποτίθεται στὶς δημόσιες σχέσεις καὶ στὰ μέσα μαζικῆς ἐνημέρωσης, αὐτοὶ γίνονται οἱ ἔμπιστοι τῶν θρησκευτικῶν ἡγετῶν καὶ ἀναλαμβάνουν νὰ ὀργανώσουν τοὺς διατεταγμένους «διαλόγους», τὶς «προσεγγίσεις», τὴν «ἀλληλογνωριμία» τῶν θρησκειῶν γιὰ νὰ προωθηθεῖ ἡ παγκόσμια εἰρήνη.

Εἰσιτήριο συμμετοχῆς στὶς «διαθρησκειακὲς» φιέστες τῆς ξέφρενης σπατάλης, κάποιος τίτλος διαχείρισης ἐξουσίας (ὅποιασδήποτε) ἢ πανεπιστημιακὴ καθηγεσία ἀσχέτως εἰδικότητος ἢ (τὸ ἀποτελεσματικότερο) ἢ φιλία (ἴσως καὶ διαπλοκή) μὲ τοὺς ὀργανωτὲς ποὺ προσφέρουν ἀφειδῶς προσκλήσεις γιὰ ὀλιγοήμερες πολυτελεῖς διακοπὲς σὲ ὅσους θέλουν νὰ ὑποχρεώσουν. Γι' αὐτὸ καὶ οἱ ἀναρίθμητοι ὁμιλητὲς, μαζὶ μὲ τὴν πλημμυρίδα τῶν προσφωνήσεων καὶ τῶν χαιρετισμῶν, ὥστε ὅλοι νὰ κολακευτοῦν καὶ νὰ προσθέσουν τὸ μερτικό τους στὴν καταιγιστικὴ κενολογία, στὶς ἀτέλειωτες μικρονοϊκὲς κοινοτοπίες.

Ἄναπότρεπτα καὶ τὰ κρούσματα ἀκραΐας θρασύτητας: Συνέβη, σὲ βῆμα διαλόγου τῶν θρησκειῶν, νὰ ἀνέβει καὶ προσκεκλημένος ἀκκιζόμενος ὅτι κομίζει βεβαιότητες ἐπιστημονικοῦ ἀλαθῆτου, προκειμένου νὰ «πείσει» σεβάσμιους ἐκπροσώπους θρησκευτικῶν παραδόσεων στὸ ἀκροατήριό του ὅτι ὁ ἄνθρωπος εἶναι μόνο ἓνα προηγμένο θηλαστικό, προϊόν τῆς ἐξελικτικῆς ἀναγκαιότητος, καὶ οἱ θρησκείες παράγωγα

συγκεκριμένης ἐγκεφαλικῆς λειτουργίας καὶ καθορισμένων νευρώνων. Ἐπανάλαβε ἕξι (6) φορές ὅτι αὐτὰ «τὰ ξέρουμε» μὲ ἀπόλυτη σιγουριὰ «ἐμεῖς τῶν θετικῶν ἐπιστημῶν» καὶ δὲν χωρᾶνε ἀμφισβητήσεις, εἶναι «ἐπιστημονικὰ δεδομένα» ἀναμφίβολης ἐγκυρότητας.

Κάποιος τόλμησε νὰ τοῦ ἀντεῖπει ὅτι οἱ δογματικὲς βεβαιότητες, ποὺ ἀκόμα ἐπιβιώνουν σὲ ἰδεολογικοποιημένες θρησκείες, μᾶλλον ἐξαλείφθηκαν ἀπὸ τὸν χῶρο τῆς ἐπιστήμης ἤδη ἀπὸ τὶς ἀρχὲς τοῦ 20οῦ αἰῶνα, ὅταν καταδείχθηκε ἡ ἀνεπάρκεια τῆς πίστης σὲ μία ἀλάθητη μέθοδο. Καὶ σήμερα, ὕστερα ἀπὸ τὴ συναρπαστικὴ πορεία τῆς ἐπιστημολογίας (ἀπὸ τὸν Popper, τὸν Carnap καὶ τὸν Quine ὡς τὸν Kuhn καὶ τὸν Lacatos), οἱ ἐρευνητὲς προϋποθέτουν τὴ σχετικότητα τῶν ἐπιστημονικῶν τους προτάσεων, τὴ διαψευσσιμότητά τους, ἐνῶ οἱ ἀξιώσεις ἐπιστημονικοῦ ἀλαθήτου φιλοξενοῦνται μόνο σὲ περιοδικὰ λαϊκῆς κυκλοφορίας, ὅπως αὐτὰ ποὺ συναντᾶμε σὲ «συνοικιακὰ κομμωτήρια».

Τυχαιὰ πρόκληση εὐκαιρίας νὰ προκύψει διάλογος γιὰ τὰ οὐσιώδη σὲ «συνέδριο συνάντησης θρησκειῶν», ἀλλὰ δὲν κουνήθηκε φύλλο. Μόνο τὴν ἐπομένη, κάποια κυρία, μὲ διευθυντικὴ ἐξ ἀγχιστείας ἰσχὺ στὰ ὀργανωτικὰ τοῦ συνεδρίου, διέκοψε τὸ πρόγραμμα καὶ τὴ διαδοχὴ τῶν ἀνεβασμένων στὸ βᾶθρο ὁμιλητῶν, γιὰ νὰ ἐπιτεθεῖ ὀργίλη σὲ ὄσους (ὅπως ἡ ἴδια κατάλαβε) ταυτίζουσιν μόνο τὰ γυναικεῖα κομμωτήρια (ὄχι καὶ τὰ ἀνδρικὰ κουρεῖα) μὲ χώρους θαμῶνων μειωμένης νοημοσύνης!

Καὶ πάλι δὲν κουνήθηκε φύλλο. Σὲ συνέδρια συνάντησης καὶ διαλόγου θρησκειῶν τίποτα δὲν μπορεῖ νὰ ταράξει τὴν τελματώδη ἀπάθεια τῆς «ἀνοχῆς» (tolerance).

Κυριακὴ 25.5.2003

Κατὰ κεφαλὴν καλλιέργεια

«ΓΙΑΤΙ ΣΚΟΤΩΣΑΤΕ τὸν πατέρα μου, γιατί τὸν ἄντρα μου, γιατί τὸ παιδί μου, γιατί τὸν ἀδελφό μου;» ρωτοῦν οἱ συγγενεῖς τῶν δολοφονημένων ἀπὸ τὴν ὀργάνωση «17 Νοέμβρη». Καὶ οἱ

δικαζόμενοι για αὐτουργία τῶν φόνων ἀπαντοῦν παγερά:
«Διαβάστε τὶς προκηρύξεις μας».

Ποιά προκήρυξη, ποιές ἰδεολογικὲς «ἀρχές» καὶ θεωρητικὲς «πεποιθήσεις», ποιά χρησιμοθηρικὴ «κοσμοσωτήρια» λογικὴ μπορεῖ νὰ δικαιολογήσει τὴν ἀναίρεση τῆς ὑπαρξῆς ἑνὸς ἀνθρώπου; Τὸ μοναδικό, ἀνεπανάληπτο βλέμμα καὶ χαμόγελο, τὴ ζωντάνια τῆς σκέψης, τὸ τέντωμα τῆς εὐαισθησίας, τὴν ἔκφραση τῆς φωνῆς ἢ τῆς χειρονομίας, τὴ ζεστασιὰ τῆς σωματικῆς παρουσίας. Αὐτὴ τὴν ἀνερμήνευτη ἐνεργητικὴ ἑτερότητα ποὺ εἶναι ἢ ὑπαρξὴ τοῦ ἀνθρώπου τὴν ἀφανίζουν σὲ δευτερόλεπτα οἱ σφαῖρες τοῦ δολοφόνου. Γιὰ νὰ θριαμβεύσει ὁ μαρξισμὸς ἢ ὁ φιλελευθερισμὸς ἢ ἡ ἐναντίωση στὸν ἱμπεριαλισμὸ ἢ ἡ Νέα Τάξη ἢ ὁποιοδήποτε ἄλλο εἰδωλοποιημένο φαντασιοκόπημα.

Σὲ κοινωνίες προηγμένης (ἔστω κατὰ πρόθεση) εὐαισθησίας καὶ καλλιέργειας, ἢ θανάτωση ἀκόμα καὶ ψυχοπαθολογικὰ διάστροφων ἐγκληματιῶν ἔχει καταργηθεῖ. Τὸ θαῦμα τῆς ὑπαρκτικῆς μοναδικότητος οἱ ἄνθρωποι θεσμικὰ τὸ σεβόμαστε, ἔστω καὶ ἔνσαρκο σὲ ἀνθρωπόμορφα κτήνη. Γιὰ τὸν δολοφόνου τὸ θῦμα τοῦ εἶναι ἀπρόσωπη περίπτωση ταξινομημένη σὲ ἀπορριπτό εἶδος (: πλουτοκράτη, ἀμερικανόδουλου, φασίστα ἢ ὅ,τι ἄλλο). Ὅμως γιὰ κάθε ἐχέφρονα ὁ δολοφόνος παραμένει ὑπαρξὴ προσωπική, ποὺ κάποτε ἀσφαλῶς ἀγάπησε καὶ ἀγαπήθηκε — στὰ παιδικὰ του μάτια ἢ μάνα, στὰ ἐφηβικὰ του κάποιο κορίτσι ψηλάφησαν ἐλπίδες καὶ ὄνειρα.

Βέβαια, δικάζουμε οἱ νικητὲς τοὺς νικημένους πάντοτε. Δικάζουμε τοὺς ἡγέτες τῶν Ναζι ὅταν ἔχουν ἄνευ ὄρων παραδοθεῖ, τὸν Μουσολίνι ἐξευτελισμένο φυγάδα, τὸν Μιλόσεβιτς πουλημένον γιὰ μιὰ χούφτα δολάρια, τὶς «Ἐρυθρὲς Ταξιαρχίες» καὶ τὴ «17 Νοέμβρη» μετὰ τὴν ἐξάρθρωσή τους. Πῶς θὰ ἦταν δυνατὸ νὰ δικαστοῦν οἱ νικητὲς, ὅσοι τὸ ἐγκλημα τὸ κατέστησαν ἐπίσημο κράτος μὲ διεθνή ἐπιβολὴ καὶ ἀναγνώριση — ὁ Λένιν, ὁ Στάλιν, σήμερα ὁ Μπούς καὶ ὁ Σαρὸν, οἱ κλίκες τους τῶν ὑπανθρώπων ποὺ «συνομνύουν» στὰ φρικιαστικὰ τους κακουργήματα;

Ἑκατομμύρια Ἰρακινῶν, Παλαιστινίων, Κούρδων δὲν θὰ δοῦν

ποτέ τοὺς σφαγεῖς καὶ βασανιστὲς τοὺς στὸ ἐδώλιο, δὲν θὰ μπορέσουν ποτέ νὰ τοὺς ρωτήσουν καταπρόσωπο: «Γιατί; Γιατί τὸν δικό μου πατέρα, τὴ δική μου μάνα, τὸ παιδί μου, τὸν ἄντρα μου, τὰ ἀδέλφια μου, γιατί νὰ τοὺς κάψετε, γιατί νὰ λειώσετε τὰ κορμιά τους μὲ τὴν τερατώδη ἀρτιότητα φρίκης τῆς πολεμικῆς σας μηχανῆς;»

Μάταιο ἀσφαλῶς καὶ τὸ ἐρώτημα, ἀφοῦ ἡ ἀπάντηση εἶναι ἐκ προτέρου γνωστή, τὴν ἐπαναλαμβάνει παγερὰ ὁ κάθε ἐποχῆς καὶ κοινωνίας Κουφοντίνας: «Διαβάστε τὶς προκηρύξεις μας, τὰ διαγγέλματά μας, τὰ πιστεύω μας». Πίσω ἀπὸ τὴν τρομοκρατία ποὺ νικήθηκε καὶ δικάζεται, ὅπως καὶ πίσω ἀπὸ τὴν τρομοκρατία ποὺ νίκησε καὶ ποτέ δὲν θὰ δικαστεῖ, ὑπάρχει πάντα κάποιος «ἱερός σκοπός» ποὺ «ἀγιάζει τὰ μέσα», κάποιον μεσσιανικὸ «ἐν ὀνόματι». Ἡ, ἀπλούστερα ἀκόμα, ὑπάρχει ἡ ἀδίστακτη χυδαιότητα συμπερόντων καμουφλαρισμένη μὲ παιδαριώδεις ἐπιφάσεις.

Πῶς νὰ ἀντισταθοῦμε οἱ ἄνθρωποι στὴν ἀπανθρωπία ποὺ γεννάει ἡ φύση μας, στὶς παραισθησιογόνες ἐξιδανικεύσεις τῆς ἀνασφάλειας καὶ τῶν κτηνωδῶν ἐνστίκτων μας, στὴ μικρόνοια ποὺ λειτουργεῖ ὡς πανουργία καὶ στὴν ὑποκρισία ποὺ θωρακίζει τὸ ὑπερεγώ;

Δὲν ξέρω γενικὲς συνταγές, κι ἂν ὑπάρχουν δὲν τὶς ἐμπιστεύομαι. Γιὰ τὴ δική μας ἐδῶ κοινωνία, τὴν ἐλληνική, σκέφτομαι ὅτι θὰ μπορούσαν ἴσως νὰ λειτουργήσουν ὅσα ἐρείσματα ἀντίστασης στὴν ἀπανθρωπία γνώρισε ἀπὸ τὴν ἱστορική του ἐμπειρία ὁ λαός μας — τὰ ἐρείσματα ποὺ καρπίσανε πολιτισμό. Μιλῶ γιὰ τὰ γνωστὰ καὶ δοκιμασμένα: τὴ γλώσσα, τὴ μεταφυσικὴ παράδοση, τὴ συλλογικότητα ὡς πολιτικὴ κοινωνία.

Γνώμη καταθέτω, ἴσως ἐσφαλμένη: Ἡ ἀπειλὴ τῆς ἀπανθρωπίας, παγκοσμιοποιημένης ἢ ἐγχώριας, τῆς τρομοκρατίας, γηγενοῦς ἢ εἰσαγόμενης, ἢ ἀνάγκη ἀμυντικῆς ἐτοιμότητος τῆς χώρας μας, ἢ ἐπιδίωξη εὐπραγίας καὶ ποιότητος τῆς ζωῆς, ὅλα αὐτὰ μαζί συγκροτοῦν, γιὰ τὴν Ἑλλάδα ὅσο τὴν ξέρω, ἓνα καὶ συγκεκριμένο πολιτικὸ ζητούμενο: ζητούμενο παιδείας, δηλαδή

μεγιστοποίησης τῆς κατὰ κεφαλὴν καλλιέργειας.

Δὲν ἀοριστολογῶ. Γιὰ νὰ ἀντιμετωπιστεῖ ὡς τὸ πρῶτιστο πολιτικὸ πρόβλημα ἡ ἀνοδος τῆς κατὰ κεφαλὴν καλλιέργειας, δὲν ἀρκοῦν εὐχολόγια, βλακώδεις «μεταρρυθμίσεις» τοῦ ποδαριοῦ στὴν ἐκπαίδευση, μικρονοϊκὲς φλυαρίες «ἐκσυγχρονισμοῦ» καὶ ἐξοικείωσης μὲ μοντέρνες τεχνολογίες. Ἄν μιᾶμε γιὰ τὴν κατὰ κεφαλὴν καλλιέργεια ὡς πρόβλημα ἀμυντικῆς θωράκισης τῆς χώρας, πρόβλημα παραγωγικοῦ δυναμισμοῦ, ποιότητας ζωῆς, δημοκρατίας χωρὶς ἐλλείμματα, τότε τὸ ζητούμενο εἶναι: πρόγραμμα πολιτικὸ συνεποῦς ρεαλισμοῦ καὶ ἄκρας εὐφυΐας.

Ἵποκειμενικὴ ἐκτίμηση, καὶ πάλι πιθανὸν ἐσφαλμένη: Δὲν λείπουν ἀπὸ τὴ σημερινὴ Ἑλλάδα ἄνθρωποι ἰδιοφυεῖς, χαρισματικῆς πολιτικῆς ὀξυδέρκειας, θυσιαστικῆς ἀνιδιοτέλειας. Δυναμικὸ πού, μὲ σοβαρὴ καὶ ἐπίπονη δουλειά, θὰ μπορούσε νὰ παραγάγει ρεαλιστικὲς προτάσεις πολιτικοῦ προγράμματος. Ρηξικέλευθης δημιουργικῆς φαντασίας προτάσεις, ἱκανὲς νὰ μεταρρυθμίσουν ριζοσπαστικὰ ὁλόκληρο καὶ ἐκ βάθρων τὸ πολιτικὸ μας σύστημα: Νὰ προσαρμόσουν καὶ τὴν πιὸ δευτερεύουσα (φαινομενικῶς ἄσχετη) πτυχὴ του στὴν ἀπόλυτη καὶ ἀδιαπραγμάτευτη προτεραιότητα γενικευμένης ὑψηλότητας παιδείας καὶ κατὰ κεφαλὴν καλλιέργειας.

Ποιὸς ἄξονας, ποιὸ ἀξιόπιστο ὀργανωτικὸ σχῆμα θὰ μπορούσε νὰ συσπειρώσει καὶ νὰ ἐνεργοποιήσει τέτοιες κοινωνικὲς δυνάμεις; Ἴσως ὁ ἄξονας καὶ τὸ σχῆμα νὰ προκύψουν ὅταν ἐπιτέλους κάποτε ὁ λαὸς μὲ τὴν ὀργισμένη ψῆφο του συντρίψει τὸ κυρίαρχο καθεστῶς τῆς μετριοκρατίας καὶ φαυλοκρατίας.

Κυριακὴ 13.4.2003

Ἑλληνορθοδοξία στὶς ΗΠΑ

Αὐτο ποῦ συμβαίνει σήμερα μὲ τὴν Εὐρωπαϊκὴ Ἑνωση καὶ τὶς ΗΠΑ συνέβη κάποτε (τηρουμένων τῶν ἀναλογιῶν) καὶ μὲ τὴν ἑλληνικὴ ἢ ἐξελληνισμένη Ἀνατολὴ στὴ σχέση της μὲ τὶς καινούργιες τότε ἱστορικὰ κοινωνίες τῆς εὐρωπαϊκῆς Δύσης.

Ἡ Εὐρωπαϊκὴ Ἐνωση σήμερα θὰ ἦταν αὐτονόητο νὰ λειτουργεῖ ὡς συνεχιστὴς καὶ θεματοφύλακας τῶν κατακτήσεων τῆς εὐρωπαϊκῆς νεωτερικότητος. Ὅχι μόνον τῶν πολιτικῶν ἐλευθεριῶν καὶ τῶν κοινωνικῶν προτεραιοτήτων, ἀλλὰ καὶ τῆς παράδοσης τῶν εὐρωπαϊκῶν πανεπιστημίων, τῆς ἀνυπότακτης σὲ σκοπιμότητες ἐπιστήμης καὶ ἔρευνας, τῶν ἐπιτευγμάτων καλλιτεχνικῆς δημιουργίας, τοῦ ἐπιπέδου αἰσθητικῆς καλλιέργειας καὶ ποιότητος τῆς ζωῆς.

Ἄντὶ γι' αὐτό, ἡ Εὐρωπαϊκὴ Ἐνωση ἐμφανίζεται μὲ (δραματικῶν ἐπιπτώσεων) σύνδρομο μειονεξίας ἀπέναντι τὸν νεοπλουτίστικο πρωτογονισμό τῶν ΗΠΑ, στὴν οἰκονομικὴ τους ἰσχὺ καὶ στὴν πολεμικὴ τους ὑπεροπλία. Καὶ ξεπουλάει ἀναφανδὸν ἡ Εὐρωπαϊκὴ Ἐνωση τὴν παράδοσιν καὶ τὶς κατακτήσεις τῆς προκειμένου νὰ μιμηθεῖ τὸ ἀμερικανικὸ πρότυπο.

Θέλει νὰ ὑποτάξει σὶς πολιτικὰ ἀνεξέλεγκτες ἀπαιτήσεις τῆς οἰκονομίας τὰ πανεπιστήμια (πάντοτε κρατικὰ στὴν Εὐρώπη: θεσμοὶ μιᾶς κοινωνίας ποὺ θέλει νὰ ἐκπαιδεύει ἢ ἴδια τὰ στελέχη τῆς, νὰ μὴν ἐμπιστεύεται τὴ μέλλουσα ἡγετικὴ τῆς τάξεως στὴν «ἐλεύθερη ἀγορά»). Θέλει νὰ παραιτηθεῖ ἡ Εὐρωπαϊκὴ Ἐνωση ἀπὸ τὶς κοινωνικὰς κατακτήσεις τῆς, τὸ κράτος πρόνοιας, τὴν καθολικὴν ἀσφάλισιν τοῦ πληθυσμοῦ, τὸν σεβασμὸ τῆς ἀξιοπρέπειας τῶν ὑπερηλίκων, τὴν παροχὴν ἴσων ἐυκαιριῶν παιδείας καὶ καλλιέργειας στοὺς νέους. Ἐχει κιόλας ἀντιγράψει ἡ Εὐρωπαϊκὴ Ἐνωση τὸ ὑπόδειγμα τῶν ΗΠΑ στὴ φαλκίδευσιν τῆς δημοκρατίας: τὴ νόμιμη ὑφαρπαγὴ τῆς ψήφου μὲ τὰ τεχνάσματα τῆς «ἐπικοινωνίας», τὴν ἐκποίηση τῆς ἐξουσίας σὲ ὅποιον θὰ διαθέσει τὸ περισσότερο χρῆμα προεκλογικὰ.

(Πρέπει νὰ διαβαστεῖ ἀπὸ κάθε πολίτη στὴν Εὐρωπαϊκὴ Ἐνωση τὸ συνταρακτικὸ—κυριολεκτῶ—βιβλίον τοῦ Gore Vidal Διαρκὴς πόλεμος γιὰ διαρκὴν εἰρήνην—ἐλληνικὴ μετάφρασις ἀπὸ τὶς ἐκδόσεις «Scripta». Συνεπέστερος στὸ περιεχόμενον τίτλος νομίζω πῶς θὰ ἦταν: Ὁ ἀμερικανικὸς ἐφιάλτης — μὲ ἐμφανῆ τὰ στοιχεῖα ὀργανικῆς συνέχειας τοῦ φασιστικοῦ, ναζιστικοῦ, σταλινικοῦ ἐφιάλτη, ὅπως τεκμηριωμένα καταδεικνύει ὁ συγγραφέας.)

Τὸ μοντέλον τῶν ΗΠΑ ποὺ σαγηνεύει τὴν Εὐρωπαϊκὴν Ἐνωση:

Μιά κοινωνία μεταναστών, φυλετική πανσπερμία ξεριζωμένων για χάρη τῆς ἐπιβίωσης ἀνθρώπων, μὲ τραγικὰ ἀκοινωνήτες διαφορὲς στὶς νοοτροπίες καὶ στὰ ἦθη. Τοὺς «ἐνώνει» ἡ κληρονομημένη ἀπὸ τοὺς πρώτους ἐποίκους τυφλὴ προτεραιότητα τῆς ἀξίας «χρῆμα», μέτρο ὄλων τῶν ἐκφάνσεων τῆς ζωῆς καὶ τῆς ἀξιολόγησης τῶν ἀνθρώπων. Νόημα βίου: τὸ κυνήγι τῆς «εὐκαιρίας», τὸ πείσμα νὰ δείξουμε στὶς κοιτίδες καταγωγῆς τὴ δύναμη τοῦ πλούτου μας — μὲ λατρεία τοῦ μεγέθους, τῆς στιλπνότητος τῶν ὑλικῶν, τοῦ παιδαριώδους θαυμασμοῦ γιὰ τὶς μηχανές.

Ἡ συντριπτικὴ πλειονότητα τοῦ πληθυσμοῦ σὲ κατάσταση ἀδιαφοροποίητης μάζας, βυθισμένη στὴν ἀπαιδευσία, μὲ ποσοστὰ λειτουργικῶς ἀναλφαβήτων ἱλιγγιώδη. Αἰσθητικὸς ἐκβαρβαρισμὸς, παρδαλὲς ἀμφιέσεις, ἀποχαυνωτικὴ παχυσαρκία, μικρονοικὴ εὐπιστία καὶ εὐκολία ὑποταγῆς στὴν ὁποιαδήποτε ἐξουσία (ἀκόμα καὶ παράφρονων ἱεροκηρύκων). Αὐτὸ εἶναι τὸ μοντέλο ποὺ κόπτεται ἡ Εὐρωπαϊκὴ Ἐνωση νὰ ἀντιγράψει καὶ θυσιάζει γιὰ χάρη του κοινωνικὲς κατακτήσεις καὶ πολιτιστικὴ καλλιέργεια, ποὺ θὰ ἔπρεπε νὰ εἶναι ἡ καύχησή της.

Θυμίζει ἡ περίπτωση τοὺς αἰῶνες πρὶν ἀπὸ τὴν ἄλωση τῆς Κωνσταντινούπολης: ὅταν οἱ Ἕλληνες ἀρχίζουν νὰ στρέφουν μὲ θαυμασμὸ τὰ βλέμματά τους στοὺς λαοὺς ποὺ εἶχαν βίαια καταλύσει καὶ ἐποικίσει τὸ δυτικὸ τμήμα τῆς Ρωμαϊκῆς Αὐτοκρατορίας καὶ ποὺ ὡς τότε τοὺς ἀντιμετώπιζαν συγκαταβατικὰ σὰν φύλα καὶ στίφη βαρβαρικὰ ἔσχατου πρωτογονισμοῦ. Εἶναι πιά προχωρημένη ἡ παρακμὴ τῶν Ἑλλήνων, ἔχουν πάψει νὰ πιστεύουν στὸν ἑαυτό τους, δὲν ξέρουν νὰ ἀποτιμήσουν τὰ πολιτιστικὰ τους ἐπιτεύγματα καὶ τὶς κοινωνικὲς τους κατακτήσεις.

Ἀρχίζουν νὰ ἐντυπωσιάζονται μὲ τὴ νομικὴ σχηματικότητα τῆς λατινικῆς γλώσσας, τὴ στιγμή ποὺ ἡ λόγια ἑλληνικὴ ἔχει ὀδηγήσει σὲ πρωτοφανὴ κορύφωση τὴν ἀνθρώπινη ἐκφραστικὴ, τὴ λογικὴ δυνατότητα καὶ σημαντικὴ. Ἐκστασιάζονται μὲ συγγραφεῖς ποὺ ἡ Δύση τοὺς προβάλλει ὡς ἐκφραστὲς τῆς ἰδιαιτεροτήτάς της: μεταφράζουν στὰ ἑλληνικὰ τοὺς θεολογικὰ παιδαριώδεις

αὐτοσχεδιασμοὺς τοῦ Αὐγουστίνου παρακάμπτοντας συγκλονιστικὰ μεγέθη τῆς ἑλληνόφωνης χριστιανικῆς γραμματείας· ἢ μεταφράζουν οἱ Ἑλληνας τὸν Θωμᾶ Ἀκινάτη θαυμάζοντας τὴν κακομεταχείριση τοῦ Ἀριστοτέλη, ἐνῶ ζεῖ ἀνάμεσά τους ἕνας ἀπὸ τοὺς μεγαλύτερους ἀριστοτελιστὲς ὄλων τῶν ἐποχῶν, ὁ Γρηγόριος ὁ Παλαμᾶς.

Εἶναι τὰ παράδοξα τῆς Ἱστορίας. Ὁ Ἑλληνισμὸς θὰ ἐκλείψει ὡς ἐνεργὸς πρόταση πολιτισμοῦ ὄχι μὲ τὴν κατάκτησή του ἀπὸ τοὺς Τούρκους, ἀλλὰ μὲ τὴν ὀλοκλήρωση τῆς μιμητικῆς ὑποταγῆς του στὴ Δύση. Ἀντίθετα, ἡ Δύση θὰ ἀναδειχθεῖ πρωταγωνιστὴς τῆς νεότερης Ἱστορίας μὲ πρόταση πολιτισμοῦ ἀκαταμάχητη στὴν παγκοσμιοποιημένη δυναμικὴ τῆς. Βρίσκεται σήμερα στὴ θέση τοῦ θεματοφύλακα καὶ συνεχιστῆ τῶν κατακτήσεων ποὺ οἱ κοινωνίες τῆς πραγματοποιοῦσαν στοὺς τρεῖς τελευταίους αἰῶνες, ὅπως βρισκόταν τὸν 14ο αἰῶνα ὁ Ἑλληνισμὸς στὴ θέση τοῦ θεματοφύλακα καὶ συνεχιστῆ τῶν ἀρχαιοελληνικῶν καὶ τῶν (λεγόμενων σήμερα) «βυζαντινῶν» ἐπιτευγμάτων του.

Πέρα ἀπὸ κάθε λογικὴ, θαυμάζει τώρα ἡ εὐρωπαϊκὴ Δύση καὶ θέλει νὰ μιμηθεῖ τὸν νεοβαρβαρισμὸ τῶν ΗΠΑ, ὅπως κάποτε ἡ κοσμοπολίτικη ἑλληνικὴ ἀρχοντιὰ ἄρχισε νὰ ζηλεύει τὴν τότε βυθισμένη ἀκόμα σὲ αἰῶνες σκοτεινοὺς εὐρωπαϊκὴ Δύση. Δὲν ὑπάρχουν περιθώρια ρεαλιστικῆς ἐπέκτασης τοῦ παραλληλισμοῦ σὲ προβλέψεις, ἀπλῶς ἡ ἐπανάληψη τοῦ συμπτώματος ἐκπλήσσει.

Ξεκίνησα νὰ καταγράψω σὲ αὐτὴ τὴν ἐπιφυλλίδα τὶς σκέψεις ποὺ μοῦ γέννησε τὸ τελευταῖο τεῦχος τοῦ περιοδικοῦ Σύναξη (ἀρ. 86), ἀφιερωμένο στὴν παρουσία καὶ μαρτυρία τῆς ἑλληνορθόδοξης ἐκκλησίας στὴν Ἀμερικὴ. Δὲν εἶναι ἀπὸ τὰ πετυχημένα ἀφιερῶματα τοῦ λαμπροῦ (μοναδικοῦ στὸ εἶδος καὶ στὴν ποιότητά του) περιοδικοῦ. Τολμῶ νὰ πιστεύω ὅτι γιὰ ἕνα ἐξαιρετικὰ ἐπώδυνο θέμα προσφέρει κείμενα ἀνώδυνα.

Ἄν ἡ Εὐρωπαϊκὴ Ἐνωση σήμερα ἐμφανίζεται νὰ θαυμάζει τὸν ἀμερικανικὸ νεοβαρβαρισμὸ, ὅπως ἄλλοτε ὁ Ἑλληνισμὸς τὴν βαρβαρικὴ τότε Δύση, ἡ περίπτωση τῆς ἑλληνορθόδοξης παρουσίας στὶς ΗΠΑ εἶναι κορυφαῖο παράδειγμα αὐτῆς τῆς ἀντιστροφῆς τῶν ἀξιολογικῶν ἐκτιμήσεων: Ἐνας συντριπτικὰ

ὕπερτερος πολιτισμὸς λατρείας, τέχνης, θεολογίας ὑποτάσσεται ἄσμένως σὲ μιὰ μιμητικὴ θρησκευοποίηση παιδαριώδους εὐτέλειας. Ἄλλὰ γιὰ τὴν τραγικὴ αὐτὴ ἱστορικὴ ἀποτυχία φαίνεται ὅτι δὲν πρέπει νὰ μιλάει κανεὶς.

Στὸν χῶρο τῆς πολιτικῆς καὶ τῆς θρησκείας δὲν ὑπάρχει περιθώριο καταγγελίας ἀποτυχιῶν. Ὅποιος τολμήσει νὰ δείξει γυμνὸ τὸν βασιλιὰ προγράφεται.

Κυριακὴ 14.9.2003

Εὐρωκεντρικὴ ἐξουσιολαγνεία

ΣΚΟΠΙΜΗ ἢ ΣΥΜΠΤΩΜΑΤΙΚΗ, καλοπροαίρετη ἢ κακόβουλη, πάντως ἢ ἐνέργεια ἀποδείχθηκε συνετὴ καὶ ὀξυδερκής. Μιλῶ γιὰ τὴν ἀπάλειψη ἀπὸ τὸ κυοφορούμενο «Σύνταγμα» τῆς Εὐρωπαϊκῆς Ἑνώσεως κάθε ἀναφορᾶς σὲ Ἀρχαία Ἑλλάδα, Ἀρχαία Ρώμη, Χριστιανισμό.

Στὴ γωνία παραμόνευε ἡ ἰδεολογικὴ παράχρηση — ἔγινε ἀμέσως φανερό: Ὅσοι ἔχουν ὡς πορισμὸ τὰ ἰδεολογήματα (πορισμὸ ἐξουσίας, δημοσιότητας, πλούτου) ξεσηκώθηκαν διαμαρτυρόμενοι γιὰ τὴν ἀπάλειψη. Εἶδαν νὰ κινδυνεύει «ἡ ἐλπὶς τῆς ἐργασίας αὐτῶν».

Ἄν ἡ Εὐρωπαϊκὴ Ἑνωση ἀντιπροσωπεύει σήμερα πολιτισμὸ θεμελιωμένον στὴν Ἀρχαία Ἑλλάδα, στὴν Ἀρχαία Ρώμη, στὸν Χριστιανισμό, ἄς τὸ ἀποδείξει στὴν πράξη. Μὲ ρητορικὲς διακηρύξεις στὶς κεφαλίδες Συνταγμάτων μόνο ἰδεολογήματα προπαγανδίζονται, δὲν ἐπιβιώνουν πολιτισμοί. Τὰ ἀρχαῖα ἑλληνικὰ καὶ τὰ λατινικὰ (ἢ σπουδὴ τῆς γλώσσας, δηλαδὴ ἡ μαθητεία στὸν πολιτισμὸ) τείνουν νὰ ἐξαλειφθοῦν ἀπὸ τὴν παιδεῖα τῶν κοινωνιῶν τῆς Εὐρωπαϊκῆς Ἑνώσεως. Καὶ τὸν Χριστιανισμό οἱ στατιστικὲς τὸν ἐντοπίζουν δραματικὰ περιθωριοποιημένον πιά στὴ Γηραιὰ Ἠπειρο. Δὲν θὰ ἦταν ὑποκρισία καὶ φενακισμὸς κάθε ἐπίκληση τῆς κλασικῆς ἀρχαιότητος καὶ τοῦ Χριστιανισμοῦ στὸ εὐρωπαϊκὸ «Σύνταγμα»; Ἐπιπλέον, καὶ ἡμιμαθεῖς μποροῦν (ἔστω μὲ ἐπιπόλαιη μελέτη)

νά πιστοποιήσουν τὰ προφανέστατα: ὅτι ἡ νεωτερικὴ Εὐρώπη θεμελιώνεται στὴ φυσιοκρατία, στὸν ἀτομοκεντρισμό, στὴ χρησιμοθηρία, δηλαδή στὸ ἀναποδογύρισμα τῶν προτεραιοτήτων ποὺ ἔθεταν τουλάχιστον ἡ Ἀρχαία Ἑλλάδα καὶ ὁ Χριστιανισμός. Αὐτὸ ποὺ σήμαιναν γιὰ τοὺς Ἑλληνες οἱ λέξεις «πόλις», «πολιτικὴ», «δημοκρατία», «νόμος», «ἀλήθεια» δὲν ἔχει τίποτα νὰ κάνει μὲ τὰ σημαινόμενα τῶν ἀντίστοιχων σήμερα (συχνὰ καὶ ὁμόηχων) ὄρων στὶς εὐρωπαϊκὲς γλῶσσες. Ὅτι εὐαγγελιζόταν (ὡς πανανθρώπινη ἐλπίδα) ἡ ἐκκλησιαστικὴ ἐμπειρία ἐμφανίζεται ριζικὰ ἀντεστραμμένο στὰ κατεστημένα θρησκευτικὰ ἰδεολογήματα τοῦ εὐρωπαϊκοῦ χώρου σήμερα.

Στὸ πλαίσιο αὐτῆς τῆς ριζικῆς ἀντιστροφῆς, ἡ θεσμικὴ ἐκπροσώπηση τοῦ ἑλλαδικοῦ Ὀρθοδοξισμοῦ ὀργάνωσε τριήμερο συνέδριο στὴν Ἀθήνα. Θέμα τοῦ συνεδρίου: «Ἀξίες καὶ ἀρχές γιὰ τὴν οἰκοδόμηση τῆς Εὐρώπης». Σκοπός: ἡ συμπαράταξη μὲ τὸ Βατικανὸ στὴν ἀπαίτηση νὰ ἐξασφαλιστεῖ («συνταγματικά») μερίδιο ἐξουσιαστικῆς ἰσχύος τῶν χριστεπώνυμων θρησκευτικῶν θεσμῶν στὸ πλαίσιο τῆς εὐρωπαϊκῆς ἐνοποίησης. Καὶ πιὸ συγκεκριμένα: νὰ θεσπίζει τὸ κυοφορούμενο «Σύνταγμα» δυνατότητες «τακτικοῦ διαλόγου» τῆς Εὐρωπαϊκῆς Ἑνώσεως (δηλαδή τῆς πολιτικῆς ἐξουσίας) μὲ τὶς χριστιανικὲς ἐκκλησίες (δηλαδή μὲ τοὺς ἀξιωματούχους τῶν ἰδρυματικῶν θεσμῶν).

Τὰ παραθέματα τῶν εἰσηγήσεων τοῦ συνεδρίου (δημοσιευμένα στὴν ἐπίσημη μηνιαία ἐφημερίδα τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος Ἡ Ἀλήθεια) ἐκπλήσσουν ὀδυνηρά. Ἡ γλώσσα ποὺ κυριαρχεῖ εἶναι ἡ τυποποιημένη στὶς ἠθικιστικὲς ἰδεολογίες ξύλινη ρητορεία ὠφελιμιστικῆς λογικῆς: Νὰ ἀποδειχθεῖ πόσο «χρήσιμος» εἶναι ὁ Χριστιανισμὸς γιὰ τὴν ἐνωμένη Εὐρώπη. Ὅτι ἐκπροσωπεῖ «ἀξίες» καὶ «ἀρχές» ποὺ θὰ βοηθήσουν νὰ ἐμπεδωθεῖ ὁ «σεβασμὸς τῶν ἀτομικῶν δικαιωμάτων», θὰ συμβάλουν νὰ προωθηθεῖ ἡ «ἰσόρροπη κατανομὴ τῶν ἀγαθῶν», ἡ «εὐλογία καὶ δίκαιη ἀμοιβὴ τῶν ἐργαζομένων», ἡ «καλλιέργεια περιβαλλοντικῆς συνείδησης», ἡ «ἐπιβολὴ βιοηθικῆς δεοντολογίας».

Λησμόνησαν οἱ ἐξ ἔθισμοῦ κενολόγοι ὅτι αὐτὲς τὶς «ἀξίες»

καὶ «ἀρχές» τὶς γένησαν καὶ τὶς ἐκπροσωποῦν στὴ νεωτερικὴ Εὐρώπη ὁ Διαφωτισμὸς καὶ ὁ Σοσιαλισμὸς ἀπὸ μαχητικὴ ἀντίθεση στὸν μεσαιωνικὸ Χριστιανισμό. Ὅτι στὴ συνείδηση τοῦ Δυτικοευρωπαίου ὁ Χριστιανισμὸς ἔχει ταυτιστεῖ μὲ αἰῶνες σκοτεινοὺς τρομακτικῆς ἀδικίας, κοινωνικῶν ἀνισοτήτων, ταξικῶν ἀντιθέσεων, ιδεολογικῆς τρομοκρατίας, ἀστυνόμησης τῆς σκέψης καὶ τῆς ἐπιστήμης, φανατισμένων θρησκευτικῶν πολέμων. Γιὰ νὰ ἀποτινάξει αὐτὸν τὸν ζυγὸ ἢ Εὐρώπη ἀγκάλιασε τὶς ὀρθολογικὲς (καθόλου μεταφυσικὲς) ἀξίες καὶ ἀρχές τοῦ Διαφωτισμοῦ καὶ τοῦ Σοσιαλισμοῦ. Καὶ τώρα προσπαθοῦν νὰ τὶς σφετεριστοῦν οἱ συνεχιστὲς τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἐκκοσμίκευσης προκειμένου νὰ ἀναγνωριστοῦν ὡς «συνομιλητὲς τῆς Εὐρωπαϊκῆς Ἑνώσεως» — νὰ γλείψουν καὶ αὐτοὶ λίγο κόκαλο πανευρωπαϊκῆς ἐξουσίας.

Ἡ ἐκκλησιαστικὴ ἐμπειρία καὶ παράδοση δὲν ἔχει νὰ κάνει μὲ ἀφηρημένα ιδεολογήματα καὶ ψυχολογήματα «ἀρχῶν» καὶ «ἀξιῶν». Εἶναι ἄσχετη μὲ «ἀνώτερες πνευματικὲς θεωρήσεις καὶ στοχοθεσίες», μὲ τὴν «πεμπτοσύνη τῆς ἐλευθερίας ὡς δικαίωματος», μὲ τὸ «αἶτημα γιὰ τὴν ἐπιβολὴ τοῦ Δικαίου», μὲ τὸν «ἀνθὸ τοῦ αἰτήματος γιὰ μιὰ χριστιανικὴ κοινοπολιτεία». Αὐτὰ ὅλα εἶναι μιὰ γλώσσα ἀνυπόστατη καὶ ἐπιπλέον ἀναιρετικὴ τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ γεγονότος — ὁ Ντοστογιέφσκυ τολμοῦσε νὰ λέει ἀπερίφραστα: γλώσσα παραπλανητικὴ, γλώσσα τοῦ Ἄντιχρίστου.

Ἡ μαρτυρία τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἐμπειρίας καὶ παράδοσης θὰ μπορούσε νὰ λειτουργήσῃ μὲ τὴ δυναμικὴ τῆς ζύμης στὴ σημερινὴ εὐρωπαϊκὴ κοσμογονία. Ἀλλὰ μόνο μὲ τὴ γλώσσα ποὺ εἶναι ἀποκλειστικὰ δική της καὶ εὐαγγελίζεται πανανθρώπινη ἐλπίδα. Ὁ ἀποφατικὸς ρεαλισμὸς τῶν διατυπώσεων τῆς γνώσης, ἡ ὄντολογία τοῦ προσώπου, ἡ ἄσκηση ὡς ἄθλημα ἐλευθερίας, ἡ εὐχαριστιακὴ χρῆση τοῦ κόσμου, τὸ μοναστικὸ κοινόβιο ὡς μέτρο πολιτικῆς κοινωνίας εἶναι θεματικὲς ὅπου ἡ γλώσσα τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἐμπειρίας θὰ μπορούσε νὰ κομίσει γόνιμη πρόταση. Ὅμως οὔτε ἵχνος τέτοιας θεματικῆς δὲν ξεμύτισε στὸ τριήμερο εὐρωπαϊκῶν στοχεύσεων τοῦ ἐπαρχιώτικου ἑλλαδικοῦ Ὀρθοδοξισμοῦ.

«Οἱ ἐκκλησίες ζητήσαμε», τόνισε ὁ ἀρχιεπίσκοπος (καὶ μὲ τὴ λέξη «ἐκκλησίες» προφανέστατα ἐννοοῦσε τοὺς προκαθημένους δεσπότες καὶ αὐθέντες), «νὰ μὴν ἐνταχθοῦμε στὴ γενικότερη ἔννοια [sic] τῆς κοινωνίας τῶν πολιτῶν, ἀλλὰ νὰ ἀποτελέσουμε ξεχωριστὸ φορέα διαλόγου μὲ τὴν Εὐρωπαϊκὴ Ἑνωσιὴ προκειμένου νὰ ἔχουμε τὴ δυνατότητα παρεμβάσεων». Πού, μεθερμηνευόμενο, σημαίνει: Αὐτονομημένοι οἱ προκαθήμενοι ἀπὸ τὸ λαϊκὸ σῶμα τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἐμπειρίας, νὰ ἔχουν ἀπευθείας πρόσβαση στὰ κέντρα ἐξουσίας. Ἀκριβῶς ὡς θεματοφύλακες «ἀρχῶν» καὶ «ἀξιῶν» τοῦ πολιτισμοῦ τῆς «χριστιανικῆς» Εὐρώπης!

Ὑστερόγραφο: Ἡ Ἀρχιεπισκοπὴ ἐκβιάζει κάθε ἐνορία τῶν Ἀθηνῶν νὰ ἐπιστρατεύσει προκαθορισμένο ἀριθμὸ «ἐθελοντῶν» γιὰ τὴ μαφιόζικη φιέστα τοῦ 2004. Ἐπιπρόσθετο ἀλισβερῖσι ἐξουσίας; Κάποιοι ἐπίσκοποι μὲ συνείδηση ἐκκλησιαστικὴ πρέπει νὰ ἀντισταθοῦν ἐπιτέλους στὴν ἐξευτελιστικὴ κατρακύλα.

Κυριακὴ 6.7.2003

Ὁ τελευταῖος Πατριάρχης

ΓΙΑ ΕΛΑΧΙΣΤΕΣ ΜΕΡΕΣ τὸ χειραγωγούμενο ἐνδιαφέρον τοῦ ἑλλαδικοῦ κοινοῦ ἐπικεντρώθηκε στὴν καινούργια πάλι διένεξη Ἀθηνῶν-Φαναρίου. Ἀφορμὴ, ἢ ἐκλογὴ μητροπολίτη Θεσσαλονίκης. Θὰ ἐπανέλθουν καὶ πάλι ἐκεῖ τὰ μέσα «ἐνημέρωσης» γιὰ λίγα εἰκοσιτετράωρα, ὅταν οἱ ἑλλαδικοὶ ἐπίσκοποι θὰ κληθοῦν νὰ βεβαιώσουν μὲ τὴν ψῆφο τους τὴν πειθήνια ὑποταγὴ τους στὶς βουλὲς τοῦ ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν. Στεγανὰ φεουδαρχικὸ τὸ πολίτευμα τῆς ἑλλαδικῆς ἐκκλησίας.

Ἡ διένεξη Ἀθηνῶν-Φαναρίου ἀφορᾶ καίρια τὴν ἑλληνικὴ κοινωνία. Ὅχι ἐπειδὴ ξεγυμνώνει θλιβερὲς μικρότητες ἀμφοτέρωθεν ἐξουσιολαγνείας. Ἀλλὰ ἐπειδὴ ὑπεμφαίνει κρίσιμο (μονίμως παρακαμπτόμενο) πρόβλημα γιὰ τὴν ἑλληνικὴ συνέχεια καὶ παρουσία στὸν διεθνὴ χῶρο. Σίγουρα νομικίστικὴ ἢ ἀπαίτηση

τοῦ Φαναρίου νὰ ἔχει λόγο στὴν ἐκλογή μητροπολίτη τῆς ἄλλοτε «Συμβασιλεύουσας», σίγουρα μικρονοϊκὴ ἢ αὐθάδεια κάποιων ἐπισκοπικῶν ἑλλαδικῶν ἀντιδράσεων. Καί, δυστυχῶς, ὅσα κείμενα δημοσιεύτηκαν γιὰ τὴ διένεξη ἢ ὅσα ραδιοτηλεοπτικὰ σχόλια ἀκούστηκαν (στὴν ἄφθογα ξύλινη γλώσσα τῶν «εἰδικῶν»!) προσπαθοῦσαν νὰ συγκαλύψουν ἢ νὰ ἐξωραΐσουν τὸ δίπολο ὀλίσθημα. Γιὰ τὴν «ταμπακέρα» δὲν μιλάει κανεὶς.

Τὸ κρίσιμο (μονίμως παρακαμπτόμενο) πρόβλημα εἶναι ἡ ἐκκλησιαστικὴ πολυδιάσπαση τοῦ Ἑλληνισμοῦ. Ὅσος Ἑλληνισμὸς μᾶς ἀπόμεινε εἶναι συρρικνωμένος, γεωγραφικὰ καὶ πληθυσμικά, στὸ ἑλλαδικὸ κρατίδιο. Καὶ τὸ κρατίδιο εἶναι τεμαχισμένο σὲ πέντε (5) ἐκκλησιαστικὲς «δικαιοδοσίες»: τὴν ἐκκλησίαν τῆς Ἑλλάδος (πραξικοπηματικά, μὲ προδιαγραφὲς προτεσταντικῆς ἐκκλησιολογίας «αὐτοκέφαλη»)· τὴν ἡμιαυτόνομη ἐκκλησία τῆς Κρήτης· τὶς λεγόμενες «Νέες Χῶρες» (ποὺ εἶναι καὶ τὸ ἀντικείμενο τοῦ παιγνίου ἐξουσίας σήμερα)· τὶς μητροπόλεις τῆς Δωδεκανήσου, ὑπαγόμενες ἀπευθείας στὸ Οἰκουμενικὸ Πατριαρχεῖο· καὶ τὸ ἐπίσης ἐκεῖ ὑπαγόμενο Ἅγιον Ὄρος.

Ἡ πολυδιάσπαση ἀποδυναμώνει τραγικὰ τὴ σύμφυτη μὲ τὴν καθολικότητα τῆς Ἐκκλησίας ἑλληνικὴ οἰκουμενικότητα. Καὶ συντηρεῖ ἢ ὀξύνει μικρότητες, παραβλαστήματα τῆς δεινῆς τοῦ Γένους παρακμῆς. Ποιὸς θὰ μποροῦσε νὰ διανοηθεῖ, ὡς πρὶν ἀπὸ λίγα χρόνια, ὅτι ἡ φαναριώτικη κοσμοπολίτικη ἀρχοντιά θὰ καταδεχόταν νὰ παζαρεύει ψίχουλα ἐξουσίας στὴν ἐπικράτεια τοῦ ἑλλαδικοῦ ἐπαρχιωτισμοῦ. Ἡ ὅτι ὁ πρωτόθρονος Πατριάρχης θὰ γυροβολοῦσε, κάθε τρεῖς καὶ λίγο, σὲ κωμοπόλεις καὶ χωριὰ τῶν «Νέων Χωρῶν» δίνοντας λαβὴ στοὺς κακεντρεχεῖς νὰ τοῦ προσάπτουν δίψα δημοσιότητας ἔστω καὶ μὲ τιμὲς τριτοκλασάτου ἑλλαδίτη ἀξιωματοῦχου.

Ἄλλὰ καὶ ἡ «θυγάτηρ» (ὅπως ἐπιμένουν τὰ ξύλινα ρητορεύματα) ἑλλαδικὴ ἐκκλησία οὔτε κὰν διανοεῖται νὰ καλύψει διακριτικά, αὐτὴ τὴ δύσκολη ὥρα, τὴν ταπεινωτικὴν γυμνότητα τῆς μητέρας τῆς ἐκκλησίας τοῦ Φαναρίου. Τολμάει νὰ ἀντιδικεῖ, ὅταν ὅλοι ξέρουμε ὅτι ὁ σημερινὸς Πατριάρχης θὰ εἶναι καὶ ὁ τελευταῖος στὴν ἱστορία δεκαοκτῶ αἰώνων τοῦ θρόνου τῆς

Κωνσταντινούπολης. Ὁ τελευταῖος, ἀφοῦ εἶναι ἀδύνατο δύο χιλιάδες Ἑλληνας ποὺ ἀπομένουν στὴν Ἰσταμποῦλ νὰ συντηρήσουν καὶ νὰ στελεχώσουν θεσμὸ Πατριαρχείου. Ἐξάλλου, ἐκτὸς Τουρκίας ὁ κλῆρος καὶ τὸ ποίμνιο τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου εἶναι ὅλοι πιὰ ἑλλαδίτες μετανάστες — οὔτε ἐλάχιστο λεῖμμα ἀπὸ τοὺς αὐτόχθονες, σὲ πανάρχαιες κοιτίδες, ἑλληνικοὺς πληθυσμοὺς ποὺ συγκροτοῦσαν μητροπόλεις καὶ ἐπισκοπὲς τῆς Νέας Ρώμης.

Στοιχειώδης ἐκκλησιαστικὴ αὐτοσυνειδησία καὶ ἀκόμα στοιχειωδέστερη ἐπίγνωση τῆς ἑλληνικῆς οἰκουμενικότητας θὰ ἀπαιτοῦσαν νὰ παραιτηθεῖ πάραυτα ἡ ἑλλαδικὴ ἐκκλησία ἀπὸ τὴν παρὰ φύσιν αὐτοκεφαλία της. Καὶ ὅταν ὁ Ἑλληνισμὸς (ὅσος πιὰ μᾶς ἀπομένει) ἐνοποιηθεῖ καὶ πάλι ἐκκλησιαστικὰ μὲ ἄξονα τὸ Πατριαρχεῖο τῆς ἑλληνικῆς Οἰκουμενικότητας, τότε (καὶ μόνο τότε) θὰ μπορεῖ ὁ θρόνος τῆς ἄλλοτε Κωνσταντινούπολης νὰ «παροικίσει» στὴν κάποτε «συμβασιλεύουσα» Θεσσαλονίκη — ὅπως (αὐτονόητα γιὰ ὅλους) τὸ πατριαρχεῖο τῆς Ἀντιόχειας «παροικεῖ» στὴ Δαμασκό. Καὶ νὰ δοκιμάσει τὴν οἰκουμενικότητά του τὸ Οἰκουμενικὸ Πατριαρχεῖο ὄχι μὲ ρητορικὲς ἐπικλήσεις ἱστορικῶν τίτλων, ἀλλὰ μὲ τὴ δυναμικὴ (ὅση ὑπάρχει καὶ ἂν ὑπάρχει) τοῦ Νέου Ἑλληνισμοῦ.

Ὁ ἐνθρονιστήριος λόγος τοῦ σημερινοῦ ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν, πρὶν ἀπὸ πέντε χρόνια, μᾶς εἶχε συγκινητικὰ παραπλανήσει: Ἡ γλώσσα του (γλώσσα ρεαλισμοῦ καὶ ἀμεσότητας πρωτάκουστη σὲ «παπαδικὰ» περιβάλλοντα) μᾶς εἶχε χαρίσει τὴν ψευδαίσθηση ὅτι ἦταν ἐτοιμασμένος νὰ τολμήσει ἱστορικὲς τομές. Σήμερα ψηλαφοῦμε καὶ στὴν περίπτωσή του τὴν ἀκαταμάχητη δυναμικὴ παρακμῆς καὶ εὐτελισμοῦ τοῦ ἄλλοτε Γένους τῶν Ἑλλήνων. Οὔτε ἡ παραμικρὴ ἐλπίδα γιὰ δημιουργικὲς διακινδυνεύσεις, γιὰ τόλμη ἀνταπόκρισης σὲ κατεπεΐγουσες ἱστορικὲς ἀνάγκες.

Ἴσως ποτὲ ἄλλοτε ἡ ἑλλαδικὴ ἐκκλησία δὲν εἶχε δώσει τὴν εἰκόνα τόσο εὐτελισμένης «θρησκευοποίησης» ὅσο σήμερα. Ὁ ἐπίσημος λόγος της ἐξαντλεῖται σὲ παιδαριώδεις εὐσεβιστικὲς κοινοτοπίες, ἰδεολογικὰ κλισέ, δημαγωγία ἀναχρονιστικῆς ἐθνικοφροσύνης. Ἡ Ἀρχιεπισκοπὴ, στεγανὰ ἀποκομμένη καὶ

προκλητικά αδιάφορη για τὸν ἐνοριακό της κλήρο, προτιμάει τὶς ἀναστροφές, σὲ καθημερινή βάση, μὲ τοὺς ἰσχυροὺς τοῦ πλούτου. Ἐπιδεικτικὸς ἡγεμονισμὸς συμπεριφορᾶς, ὑστερικὴ ἐκζήτηση δημοσιότητας, συναλλαγές μὲ κέντρα κοσμικῆς ἐξουσίας. Φυσικὸ νὰ ὑπηρετοῦνται αὐτὲς οἱ προτεραιότητες ἀπὸ ἀρχιεπισκοπικὸ «περιβάλλον» συνεχῶς καταγγελλόμενο ὡς διαβλητό.

Τὸ χειρότερο: Στὸ σῶμα τῶν ἐπισκόπων προστίθενται ὄλο καὶ περισσότερες πειθήνιες ἀσημαντότητες «ἡμετέρων», ἀκόμα καὶ μειράκια, μὲ κύριο προσὸν τὴν ἀδιαμφισβήτητη πιστότητα στὸν ἀθεολόγητο εὐσεβισμὸ ἢ τὴν ἀμφισβητούμενη (ἀπὸ κακεντρεχεῖς ἀσφαλῶς) ἐπάρκεια ἀνδροπρέπειας. Μὲ τέτοια καὶ τόσα θλιβερὰ σακατλίκια μόνον μικρότητες εὐτελῶν διενέξεων μποροῦν νὰ παραχθοῦν, ὄχι σωστικὲς πρωτοβουλίες τόλμης καὶ ἀνιδιοτέλειας.

Τουλάχιστον νὰ μὴν ἔχουμε αἰσιόδοξες ψευδαισθήσεις. Μᾶς πονάει συναισθηματικὰ ὅτι ἔλαχε σ' ἐμᾶς νὰ ζήσουμε τὶς τελευταῖες ἡμέρες τοῦ Πατριαρχείου τῆς ἐλληνικῆς Οἰκουμενικότητας. Ἀλλὰ τὰ συναισθήματα εἶναι ἐφήμερα καὶ ἄγωνα. Γόνιμο θὰ ἦταν νὰ σπουδάσουμε ἀπροκατάληπτα τὸ ἐρώτημα: Γιατί ἄραγε οἱ ἄνθρωποι, ἀκόμα καὶ ὅταν ὑπουργοῦμε τὰ μέγιστα καὶ τίμια τῆς μεταφυσικῆς ἐλπίδας, δίνουμε τὴν προτεραιότητα στὸ «αὐτοεἶδωλο» τοῦ ἐγὼ μας, στὸν ἀκόρεστο ναρκισσισμὸ μας;

Ἡ συμβολικὴ εἰκονολογία περὶ «προπατορικοῦ ἁμαρτήματος» μοιάζει παιδαριώδης μπροστὰ σὲ τέτοια πτώση.

Κυριακὴ 17.8.2003

Ἔρωτας καὶ πορνογραφία

Ἡ ΔΙΕΝΕΞΗ Πατριαρχείου Κωνσταντινουπόλεως καὶ αὐτοκέφαλης ἐλλαδικῆς ἐκκλησίας προκάλεσε συγχύσεις, ἐρωτήματα, ἴσως ὀδυνηρὲς ἀπογοητεύσεις. Θὰ μποροῦσε νὰ γίνῃ καὶ ἀφορμὴ γιὰ τὸν «κατὰ φρόνησιν νοῦν» νὰ ξεκαθαρίσει (θησαύρισμα προσωπικό) τὴ διαφορὰ ἀνάμεσα στὸ στάρι καὶ στὰ ἄχυρα.

Τὸ ἑλληνικὸ ὄνομα «ἐκκλησία» υἱοθετήθηκε γιὰ νὰ δηλώνει ταυτότητα: μιὰ σύναξη, μιὰ συλλογικότητα, ποὺ συγκροτεῖται μὲ ἄξονα ὄχι «πεποιθήσεις», ἠθικὲς ἐπιδιώξεις, ψυχολογικοὺς μυστικισμούς, ἀλλὰ τὸ ἄθλημα νὰ κατορθωθεῖ ἓνας τρόπος ὑπαρξῆς μὲ ἀπροϋπόθετη ἐλευθερία. Ἐὰν ὅμως αὐτὸ εἶναι ἡ Ἐκκλησία, τί σχέση μπορεῖ νὰ ἔχει τέτοιο ἄθλημα σχέσεων κοινωνίας μὲ «δικαιοδοσίες» καὶ μοιρασιᾶς ἐξουσίας, μὲ διχοστασίες γιὰ τὸ ποιὸς θὰ ἐγκρίνει ὀνόματα ὑποψήφιων ἀξιωματούχων;

Μοιάζει νὰ μπερδεύουμε τὴν Ἐκκλησία μὲ τὴ θρησκεία, τὸ στάρι μὲ τὸ ἄχυρο. Νὰ ἔχει χαθεῖ ἡ συνείδηση τῆς ζωτικῆς διαφορᾶς.

Ἡ θρησκευτικότητα εἶναι ἐνστικτώδης, ὀρμέμφυτη ἀνάγκη τοῦ ἀνθρώπου. Τυφλὴ φυσικὴ ἀνάγκη ποὺ ὑπηρετεῖ τὴν αὐτοσυντήρηση. «Μέσα σὲ ἓνα ἀεροπλάνο ποὺ μπαίνει σὲ ζώνη ἀναταράξεων δὲν ὑπάρχει κανένας ἄθεος!» Ὁ ἄνθρωπος καταφεύγει στὸ ὑπερβατικὸ γιὰ νὰ κατευνάσει τὸν τρόμο τοῦ θανάτου. Νὰ ἀντλήσει ψυχολογικὴ αἴσθηση προστασίας, θωράκισης τοῦ ἐγώ, διευκολύνσεις γιὰ τὴ βιολογικὴ του ἐπιβίωση, τὴν ἀτομικὴ του σιγουριά.

Ἔτσι, ὀργανώνονται θεσμοὶ θρησκευτικοί, γιὰ νὰ ὑπηρετήσουν (καὶ νὰ ἐκμεταλλευστοῦν) τὰ ἐνστικτώδη ὀρμέμφυτα θρησκευτικότητας τοῦ ἀνθρώπου. Νὰ προσφέρουν ἀνταπόκριση στὴν ἐπιτακτικὴ ἀνθρώπινη ἀνάγκη γιὰ πίστη, λατρεία, ἠθική.

Πίστη, στὸ πλαίσιο τῆς φυσικῆς θρησκείας, εἶναι ἡ νοητικὴ ὑποταγὴ σὲ ἀξιωματικὲς (ἀναπόδεικτες) «ἀρχές» ἐρμηνείας τῆς πραγματικότητας, προκειμένου νὰ θωρακιστεῖ τὸ ἐγώ μὲ βεβαιότητες, ἀκαταμάχητες «πεποιθήσεις» καὶ συνακόλουθη αἴσθηση ἐξουσιαστικῆς ἰσχύος.

Λατρεία, στὸ ἴδιο πλαίσιο, εἶναι οἱ ἔμπρακτοι τρόποι ποὺ ἐπινοεῖ ὁ ἄνθρωπος γιὰ νὰ ἐξευμενίσει, νὰ ἐπηρεάσει θετικὰ γιὰ τὸ ἄτομό του δυνάμεις ὑπερφυσικῆς: νὰ ἀποτρέψει τὴν τυχὸν «ὀργή» τους, νὰ ἐξασφαλίσει διευκολύνσεις στὴν καθημερινὴ του βιοτὴ καὶ προπάντων ἐγγυήσεις ἀθανασίας τοῦ ἐγώ.

Ἡθική, τέλος, πάντοτε στὸ πλαίσιο τῆς φυσικῆς θρησκείας,

εἶναι ἡ κωδικὴ ἀντικειμενοποίηση κανονιστικῶν ἀρχῶν συμπεριφορᾶς, ποὺ θεωρεῖται Νόμος ἀπόλυτου κύρους δοσμένος ἀπὸ τὸν ἴδιο τὸν Θεό, ὁπότε καὶ ἐξασφαλίζει στὸ ἄτομο τὴν τεκμαρτὴ σιγουριὰ τῆς πειθάρχησής του στὸ θεῖο θέλημα. Ὅσο λεπτομερέστερη ἢ περιπτωσιολογία τοῦ ἠθικοῦ κώδικα, τόσο ἀκριβέστερα μετρητὴ ἢ βεβαιότητα γιὰ τὴν ἀρετὴ τοῦ ἀτόμου, τὶς ἀξιομισθίες του, τὴν ἐξασφάλιση αἰώνιας ἀνταμοιβῆς.

Θεμελιῶδες γνῶρισμα τῆς φυσικῆς θρησκευτικότητας, τῆς ὀρμέφυτης καὶ ἐνστικτώδους, εἶναι ὁ ἀτομοκεντρικὸς χαρακτήρας τῆς: ὁ ἐγκλωβισμὸς στὶς ἀνάγκες-ἀναγκαιότητες ποὺ διέπουν τὸ βιολογικὸ ἄτομο. Καὶ ὁ ἀτομοκεντρισμὸς δὲν συνεπάγεται σχετικισμό (ὅπως λογικὰ θὰ ὑπέθετε κανεῖς), ἀλλὰ τὸ ἀντίθετο: ἀκόρεστη ἐπιδίωξη «ἀντικειμενικότητας». Διότι μόνο οἱ «ἀντικειμενικὲς» βεβαιότητες, ἢ «ἀντικειμενικὰ» μετρημένη ἠθικὴ, τὸ ἀδιαμφισβήτητο «κύρος» καὶ «ἀλάθητο» τῶν θρησκευτικῶν ἀξιωματούχων προσφέρουν στὸ ἄτομο κατοχύρωση καὶ σιγουριὰ.

Ἔτσι καταλαβαίνει κανεῖς γιατί μέσα στὰ θρησκευτικὰ περιβάλλοντα ἀναπτύσσεται μὲ τόση εὐκολία ὁ ὀλοκληρωτισμὸς, σχέσεις ἐξουσίας καὶ ὑποτέλειας. Καὶ γιατί τὰ ἱερατεῖα, σὲ ὅλες τὶς θρησκείες, θέλουν νὰ ξεχωρίζουν μὲ στολὲς ἐξωκόσμιες, ἄθικτη ἱεροποιημένη τριχοφυΐα — «μεγαλύνουσι τὰ κράσπεδα τῶν ἱματίων αὐτῶν», περιβάλλονται «πορφύραν καὶ βύσσον». Ἀπολαμβάνουν ἀχόρταγα τὴν ἡδονὴ τῆς ἐξουσίας «μὲ μακάβρια δίψα γιὰ ὑπερφυσικὸ σεβασμὸ, ἰδιαίτερα ὅταν οἱ πιθανότητες τοῦ φυσικοῦ σεβασμοῦ εἶναι ἐλάχιστες», ὅπως καυστικὰ παρατηροῦσε ὁ πατὴρ Alexander Schmemmann.

Ἡ χριστιανικὴ Ἐκκλησία, ἀπὸ τὶς πρῶτες στιγμὲς τῆς ἱστορικῆς παρουσίας τῆς, αὐτοκαθορίστηκε στοὺς ἀντίποδες τῆς φυσικῆς θρησκείας.

Ὅλα ἀνατρέπονται: Οἱ πρῶτοι κηρύσσονται ἔσχατοι, οἱ ἔσχατοι πρῶτοι. Ἐξουσία δὲν εἶναι νὰ «κατακυριεύεις» τοὺς ἄλλους, ἀλλὰ νὰ εἶσαι «πάντων διάκονος». Οἱ τηρητὲς τοῦ Νόμου, «οἱ πεποιθότες ἐφ' ἑαυτοῖς ὅτι εἰσὶ δίκαιοι», ἀποδεικνύονται

ἀποκλεισμένοι ἀπὸ τὴν ἀλήθεια τῆς ζωῆς. Πρωτοπόροι ἀναδεικνύονται οἱ πραγματικὰ παραιτημένοι ἀπὸ κάθε ἐκτίμηση ἢ ἐμπιστοσύνη στὸ ἐγὼ τους: οἱ ληστές, οἱ πόρνες, οἱ τελῶνες, οἱ ἄσωτοι — ἀνάλογα μὲ τὴν ἐτοιμότητά τους νὰ ἐγκαταλειφθοῦν στὴν ἀγάπη τοῦ Θεοῦ καὶ μόνο.

Ἡ πίστη τῆς Ἐκκλησίας δὲν κομίζει καμιὰ βεβαιότητα, καμιὰ σιγουριά, δὲν ἔχει νὰ κάνει μὲ «πεποιθήσεις». Κερδίζεται ἢ χάνεται ὅπως κάθε γνώση ἐμπειρικῆς ἀμεσότητας — ὅπως ὁ ἔρωτας, ἡ ἀποκαλυπτικὴ δυναμικὴ τῆς τέχνης, ἡ διακινδύνευση τῆς ἐνηλικίωσης. Ἡ λατρεία εἶναι μόνο γιορτὴ, πανηγύρι πραγμάτωσης τῆς ζωῆς ἐλεύθερης ἀπὸ ἀτομοκεντρικὲς σκοπιμότητες, τῆς ζωῆς ὡς κοινωνίας. Ἡ λέξη «ἠθικὴ» δὲν ὑπάρχει, ὑπάρχει τὸ κοινὸ ἄθλημα τῆς ἄσκησης, ἄθλημα ἐλευθερίας ἀπὸ τὴ δουλεία στὸ ὑπερεγὼ, ἀπὸ τὰ παραισθησιογόνα τοῦ ναρκισσισμοῦ.

Ἡ ὀρμέμφυτη ἐνστικτώδης θρησκευτικὴ δὲν συμβιβάζεται μὲ τὸ ἐκκλησιαστικὸ γεγονός, τὸ ὑπονομεύει ἀναπόφευκτα, τείνει νὰ τὸ ὑποκαταστήσει. Οἱ «αἰρέσεις», ποὺ ἀπὸ τὰ πρῶτα χρόνια ἐμφανίστηκαν στὸν ἱστορικὸ βίον τῆς Ἐκκλησίας, ἦταν, κατὰ κανόνα, τυπικὲς ἐκφράσεις θρησκευτικῶν ἀναγκῶν, ἀπαιτήσεις «θρησκευοποίησης» τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ γεγονότος: Νὰ γίνῃ καὶ ἡ Ἐκκλησία μιὰ θρησκεία, ὅπως τὴ χρειάζεται τὸ φυσικὸ ἄτομο. Μὲ νοητικὲς «βεβαιότητες» κατοχυρωμένες ἀπὸ «ἀλάθητες» καθέδρες. Μὲ περιπτωσιολογία ἀπεριόριστη νομικίστικης ἠθικῆς ποὺ κατασφαλίζει τὸ ὑπερεγὼ. Μὲ «ἱερεῖς» καὶ «ἀρχιερεῖς» (ὄχι πιά πρεσβυτέρους καὶ ἐπισκόπους), χρυσοστολισμένους «θρησκευτικοὺς ἡγέτες», διαχειριστὲς ἐξουσίας κοσμικῆς ποὺ κατανέμεται σὲ «δικαιοδοσίες» καὶ κατασφαλίζεται μὲ «δικαιώματα».

Παρακαλῶ τὸν ἀναγνώστη νὰ μὴν ἀποδεχθεῖ τίποτε ἀπὸ τὰ ὅσα ἐκθέτει αὐτὴ ἐδῶ ἢ ἐπιφυλλίδα. Νὰ τὰ θέσει ὅλα ὑπὸ ἔλεγχο, νὰ τὰ ψάξει, νὰ τὰ διερευνήσῃ. Καὶ ἡ ὠριμότητα τῆς προσωπικῆς του εὐθύνης νὰ διαμορφώσῃ κριτήρια, γιὰ νὰ μπορεῖ νὰ ξεχωρίσῃ ἂν στὴ διένεξη Πατριαρχείου Κωνσταντινουπόλεως καὶ

αὐτοκέφαλῆς ἑλλαδικῆς ἐκκλησίας διακυβεύεται ἡ γνησιότητα τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ γεγονότος ἢ παζαρεύονται ἐξουσιαστικὰ παραβλαστήματα τῆς φυσικῆς θρησκείας.

Ἄλλά, προσοχή: Δὲν ἀπορρίπτουμε τὸν ἔρωτα ἐπειδὴ μᾶς γεννάει ἀποτροπιασμὸ ἢ πορνογραφία.

Κυριακὴ 23.11.2003

Μυκτηρίζουν τὴ μόνη λύση

ἌΝ ΤΟ ΠΑΤΡΙΑΡΧΕΙΟ Κωνσταντινουπόλεως χαρακτηρίστηκε «οἰκουμενικό», ἦταν γιατί διέσωζε τὴν ἑλληνικότητα ὡς ἱστορικὴ συνιστώσα τῆς χριστιανικῆς Ἐκκλησίας. Ὁχι, πρὸς Θεοῦ, κάποια φυλετικὴ ἢ ἐθνικὴ συνιστώσα, ἀλλὰ τὴν ἑλληνικότητα ὡς ἐγγύηση «οἰκουμενικότητας»: δυναμικὴ πανανθρώπινης ἐμβέλειας.

Γιὰ τὴν ἐκκλησιαστικὴ συνείδηση δὲν εἶναι τυχαία ἡ «ἐξ Ἑβραίων» πρόσληψη ἱστορικῆς σάρκας γιὰ τὴν παρέμβαση τοῦ Θεοῦ μέσα στὴν Ἱστορία. Δὲν εἶναι τυχαία οὔτε ἡ ἐξ Ἑλλήνων ἱστορικὴ σάρκα γιὰ τὴν πραγμάτωση καὶ φανέρωση τῆς Ἐκκλησίας. Ἡ γλώσσα, ὁ φιλοσοφικὸς προβληματισμὸς, ἡ εἰκαστικὴ ἔκφραση, ἡ λατρευτικὴ δραματουργία τῆς Ἐκκλησίας ἔχουν τὴν ἱστορικὴ σφραγίδα τῆς ἑλληνικῆς καταγωγῆς τους.

Τὸ συνοδικὸ σύστημα λειτουργικῆς ἐνότητας τῶν κατὰ τόπους ἐκκλησιῶν συγκροτοῦσε τὸν θεσμὸ τῆς «πενταρχίας» (τὰ πέντε πρεσβυγενῆ πατριαρχεῖα: Ρώμης, Νέας Ρώμης, Ἀλεξάνδρειας, Ἀντιόχειας, Ἱεροσολύμων). Ὑπηρετοῦσαν τὰ πατριαρχεῖα ὄχι τὴν «ἐκπροσώπηση» ἐθνοτήτων ἢ φυλῶν ἢ κρατικῶν σχημάτων, ἀλλὰ τὴν ἐμπράγματη ἐνότητα τῆς «κατὰ τὴν οἰκουμένην» καθολικῆς Ἐκκλησίας. Κάθε πατριαρχεῖο συνεισέφερε στὴ δυναμικὴ τῆς ἐνότητας τὴν ἰδιαιτερότητα τῆς δικῆς του θεολογικῆς «σχολῆς» ἢ παράδοσης, καὶ ἡ συνεισφορά τοῦ ἐπισκοπικοῦ θρόνου τῆς Νέας Ρώμης-Κωνσταντινουπόλεως ἦταν, ἀκριβῶς, νὰ ἐγγυᾶται καὶ νὰ διασώζει τὴν ἑλληνικὴ ἱστορικὴ σάρκα τῆς ἐκκλησιαστικῆς οἰκουμενικότητας.

Τότε τὰ πατριαρχεῖα ὑπηρετοῦσαν τὴν ἐνότητα τῆς «κατὰ τὴν

οίκουμένην» Ἐκκλησίας, σήμερα τὰ ἐθνικὰ πατριαρχεῖα καὶ οἱ διαβόητες «αὐτοκεφαλίες» σαρκώνουν τὴν πολυδιάσπαση, τὸν κατατεμαχισμό. Ἡ ἀρχὴ ἔγινε μὲ τοὺς Φράγκους, ποὺ ὑπέταξαν στὶς φυλετικὲς αὐτοκρατορικὲς τοὺς σκοπιμότητες τὴν πρεσβυτέρα Ρώμη (11ος αἰώνας). Ἀκολούθησαν οἱ αὐτοκρατορικὲς φιλοδοξίες τῶν Ρώσων: ἡ Μόσχα-Τρίτη Ρώμη (16ος αἰώνας). Καὶ φτάσαμε στὴν ἔκρηξη τῶν ἐθνικιστικῶν ἀπαιτήσεων ἐκκλησιαστικῆς αὐτονομίας Ἑλλαδιτῶν, Σέρβων, Ρουμάνων, Βουλγάρων, Ἀλβανῶν, Φινλανδῶν στὸν 19ο καὶ στὸν 20ο αἰώνα. Ἡ ἑλληνορθόδοξη ἐκδοχὴ καθολικότητας καὶ οἰκουμενικῆς ἐνότητας τῆς Ἐκκλησίας καταπόθηκε ἀπὸ τὸν ἐθνικιστικὸ ἐπαρχιωτισμὸ, τὰ ἀγελαῖα ὀρμέμφυτα τῆς ἀπαίτησης γιὰ ἰδιόκτητη κρατικὴ «θρησκεία», ποὺ εἶναι «ἐπικρατούσα» στὸ ἔθνος, δηλαδὴ ὑποχέτρια σὲ σωβινιστικὲς σκοπιμότητες.

Σχεδὸν δύο αἰῶνες ἔχουν περάσει καὶ οἱ θλιβεροὶ Ἑλλαδίτες δὲν ἔχουμε ἀκόμα ἀντιληφθεῖ τις συνέπειες τῆς αὐτοκτονικῆς μας «αὐτοκεφαλίας». Ἀπολακτίσαμε, ὡς οἱ ἔσχατοι τῶν ἀφρόνων, μοναδικὸ προνόμιο: τὴ δυναμικὴ τῆς οἰκουμενικότητας τοῦ Ἑλληνισμοῦ, τὴ διαχείριση πρότασης πολιτισμοῦ μὲ πανανθρώπινη ἐμβέλεια. Καὶ προκρίναμε τὴ βαλκανικὴ ἐπαρχιωτίλα, τὴ μεταπρατικὴ κακομοιριά. Τουλάχιστον σεβόμασταν ὡς τώρα, ἔστω τυπικά, τὸ τελευταῖο ἀπομεινάρι τῆς ἄλλοτε κοσμοπολίτικης ἀρχοντιᾶς τοῦ Ἑλληνισμοῦ: τὸ Πατριαρχεῖο τῆς Κωνσταντινούπολης. Τώρα, ποὺ ἡ ἀδυσώπητη φορὰ τῆς Ἱστορίας σάρωσε κάθε πραγματικὸ ἀντίκρισμα καὶ ἀπὸ τοὺς δικούς του τίτλους οἰκουμενικότητας, ξεσηκωθήκαμε νὰ τὸ ἀντιπολιτευθοῦμε σθεναρά. Φτάσαμε στὴν ἀπίστευτης εὐτέλειας ρήξη ποὺ ζοῦμε ὅλοι μὲ κατάπληξη (ἐκτὸς ἴσως ἀπὸ τοὺς αὐτουργούς) τις μέρες αὐτές.

Καὶ οἱ δύο πλευρὲς μοιάζουν δίχως τὴν παραμικρὴ ἐπίγνωση γιὰ τὸ τί ἐκπροσωποῦν, δίχως καὶ τὴν ἐλάχιστη ἔστω ἔγνοια γιὰ τὴν ἐκκλησιαστικὴ ἐνότητα τῶν ἑλληνόφωνων ὑπολειμμάτων τοῦ Ἑλληνισμοῦ. Ὁ ἀρχιεπίσκοπος Ἀθηνῶν σκέφτεται, μιλάει καὶ ἐνεργεῖ σὰν φορέας πολιτειακῆς ἐξουσίας, ποὺ τὴν ἀντλεῖ ἀπὸ τὸ Σύνταγμα τοῦ ἑλλαδικοῦ κράτους — ἀπὸ τὴν κατοχύρωση τῆς

«ἐπικρατούσας θρησκείας», τῆς ὁποίας αἰσθάνεται ἀπόλυτος μονάρχης. Μὲ τὴν πένα ἀπληροφόρητων δημοσιογράφων καὶ τὰ ρητορεύματα τοῦ θλιβεροῦ ἐκπροσώπου τῆς ἑλλαδικῆς συνοδικῆς ἀφασίας ξαναβρικόλακισε ὁ συμπλεγματικὸς ἐθνικισμὸς τοῦ Κοραῆ, οἱ παιδαριώδεις ἀνοησίες ὑπεράσπισης τῆς αὐτοκεφαλίας σὰν ἐχέγγυου τῆς κρατικῆς αὐτονομίας.

Ἄπὸ τὴν ἄλλη μεριά, προκαλεῖ γενικὴ κατάπληξη ἓνας «οἰκουμενικὸς» Πατριάρχης ἀδιάλλακτα διχαστικὸς, μὲ γλώσσα στυγνὴ δικανικὴ, νοοτροπία βατικάνεια. Δὲν τὸν ἐνδιαφέρει ἡ ἐκκλησιαστικὴ πολυδιάσπαση τοῦ Ἑλληνισμοῦ, οὔτε τὸ πραγματικὸ ἀντίκρισμα οἰκουμενικότητος τοῦ πατριαρχείου του. Μάχεται γιὰ τὸ γράμμα τοῦ νόμου, γιὰ τὸ κενὸ θεσμικὸ κέλυφος. Μόνο γιὰ «τὰ δίκαια τοῦ θρόνου» του, τὰ «δικαιώματα» καὶ τὶς «δικαιοδοσίες». Καὶ κόβει κάθε γέφυρα συνδιαλλαγῆς, ἀπειλεῖ νὰ κηρύξει «σχισματικὴ» τὴν ὄση Ἑλλάδα ἀπόμεινε νὰ τροφοδοτεῖ καὶ τὸν ἴδιο μὲ κληρικοὺς γιὰ τὶς μητροπόλεις τοῦ τῆς διασποράς.

Δήλωνε πρὸ ἡμερῶν στὸν διευθυντὴ τῆς Χουριέτ Ἐρτουγροῦλ Ὅζκιὸκ ὅτι στὴν Ἰσταμποῦλ τῶν δεκαπέντε ἑκατομμυρίων Τούρκων ἀπομένουν πιά μόνο 1.830 Ρωμιοί — ἐνῶ τὸ ἐκτὸς Τουρκίας ποίμνιό του εἶναι, σχεδὸν ἀποκλειστικά, μετανάστες Ἑλλαδίτες. Ὅμως δὲν τολμάει νὰ βγάλει τὶς συνέπειες τῆς σκληρῆς πραγματικότητος, νὰ προχωρήσει σὲ ἱστορικὲς τομές, σὲ λύσεις ἐκκλησιολογικὰ καθαρές. Ἔχει παγιδευτεῖ σὲ ψυχολογικὲς ψευδαισθητικὲς ἐμμονές ὅτι δῆθεν ἐπίκειται ἡ εἴσοδος τῆς Τουρκίας στὴν Εὐρωπαϊκὴ Ἑνωσὴ καὶ θὰ ἀποκατασταθεῖ Πατριάρχης ὅλων τῶν εὐρωπαϊκῶν Ὁρθοδόξων, αὐτοματικά!

Κρίση τραγικὴ γιὰ τὸν Ἑλληνισμό, ἀφοῦ οὔτε ἡ Ἀθήνα οὔτε τὸ Φανάρι εἶναι σὲ θέση νὰ ὑπερβοῦν τὴ σύγκρουση τῶν προκαθημένων τους, νὰ ἀντιμετωπίσουν μὲ ἱστορικὸ ρεαλισμὸ τὸν ἐκκλησιαστικὸ κατακερματισμὸ μας. Δὲν μποροῦν κὰν νὰ διανοηθοῦν (γι' αὐτὸ καὶ μυκτηρίζουν) τὴ μόνη καθαρὴ, ἐκκλησιολογικὰ συνεπὴ λύση: τὴν κατάργηση τῆς ἑλλαδικῆς αὐτοκεφαλίας, τὴν ἐκκλησιαστικὴ ἐπανένωση ὁλόκληρου τοῦ Ἑλληνισμοῦ ὑπὸ τὸ Οἰκουμενικὸ Πατριαρχεῖο καὶ τότε (μόνο τότε) τὴ μεταφορὰ τοῦ Πατριαρχείου στὴν ἄλλοτε συμβασιλεύουσα τῆς

Πόλης, τῆ Θεσσαλονίκη.

Οἱ καθαρὲς λύσεις δὲν συμβιβάζονται μὲ τὰ δαιδαλώδη συμπλέγματα (συνήθως ἀσυνείδητα) ἀτομικοῦ ναρκισσισμοῦ καὶ πάθους γιὰ τὴν ἐξουσία, οὔτε μὲ τὴ θεολογικὴ ἀφασία τοῦ ἐπισκοπικοῦ σώματος ἔνθεν κακεῖθεν. Σὲ κάθε παραμικρὴ πτυχὴ τῆς ὀξύτατης σύγκρουσης Ἀθηνῶν-Φαναρίου εἶναι ψηλαφητὴ ἡ θρησκευτικοποίηση τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ γεγονότος. Ἡ κάθε πλευρὰ μάχεται νὰ ὑπερασπίσει τὸ δικό της θρησκευτικὸ «μαγαζάκι». Εὐτυχῶς ποὺ τὸ ἐκκλησιαστικὸ εὐ-αγγέλιο δὲν ἐξαντλεῖται στὶς (περιπτωτικὲς καὶ περιστασιακὲς) θεσμικὲς ἐκπροσωπήσεις του.

Κυριακὴ 26.10.2003

Η΄

Ἡ λογικὴ ἀρχίζει μὲ τὸν ἔρωτα

«ΑΣ ΜΕ ΚΟΛΑΣΕΙ ἑκατό, χίλιες φορές, ἀρκεῖ νὰ ὑπάρχει».

Ἡ φράση, στὸ στόμα θεατρικοῦ ἥρωα σὲ ἔργο τοῦ Σάρτρ, εἶναι δεῖγμα ἀλλὰ καὶ μέτρο (τολμῶ νὰ πιστεύω) μεταφυσικῆς δίψας ἀποκαλυπτικῆς.

Ὑπάρχει; Τὸ ἐρώτημα αἰωρεῖται (καὶ θὰ αἰωρεῖται πάντοτε) ἀναπάντητο. «Ἄν πρέπει νὰ πῶ: ὑπάρχει ἢ δὲν ὑπάρχει ὁ Θεός, θὰ εἶμαι πιὸ κοντὰ στὴν ἀλήθεια Του λέγοντας πὼς δὲν ὑπάρχει, ἀφοῦ εἶναι κάτι ἐντελῶς ἄλλο ὁ Θεὸς ἀπὸ αὐτὸ ποὺ ἐγὼ ξέρω ὡς ὑπαρξή». Ὁμολογία εὐτολμότατη Μάξιμου τοῦ Ὁμολογητῆ.

Ἄν ὁ Θεὸς ἦταν δεδομένο τῆς νευτώνειας φυσικῆς, δὲν θὰ ὑπῆρχε λογικὸς ἄνθρωπος. Κι αὐτό, γιὰ τοὺς ἴδιους λόγους ποὺ ἔνα βρέφος δὲν θὰ εἰσαχθεῖ ποτὲ στὸν κόσμο τῆς γλώσσας καὶ τῶν συμβόλων, στὸν ἀνθρώπινο κόσμο, ἂν ἡ μάνα τὸ κρατάει μέρα νύχτα στὴν ἀγκαλιά της καὶ τοῦ δίνει τὸ στήθος της. Γεννιόμαστε στὴ γλώσσα καὶ στὴ νόηση ἐπειδὴ στὸν ὀρίζοντα τῆς βρεφικῆς ἐποπτείας ἡ μάνα εἶναι καὶ χαρὰ παρουσίας ἀλλὰ καὶ ὀδύνη ἀπουσίας — ἐπειδὴ ἡ ἐπιθυμία τροφῆς εἶναι πόθος σχέσης. Ἕνας Θεὸς ὑποχρεωτικὰ δεδομένος θὰ καταργοῦσε τὶς προϋποθέσεις νὰ μεταποιηθεῖ ἡ ἐπιθυμία σὲ αἵτημα, ὁ πόθος σὲ γλώσσα καὶ σύμβολα, σὲ λόγο καὶ λογική.

Ὁ ἄνθρωπος εἶναι λογικὸς ἐπειδὴ εἶναι ὑπαρξή ἐρωτικῆ (desidero εἶναι τὸ φροῦδικὸ cogito, λέει ὁ Λακάν) καὶ εἶναι ὑπαρξή ἐρωτικῆ ἐπειδὴ ὁ Θεὸς εἶναι ἀπουσία. Ὅμως ἀπουσία σημαίνει ζωτικὴ στέρηση, ἐπώδυνη δίψα, σκοτάδι ἀλγεινό. «Περπατάω μέσα στὴ νύχτα σου», συνεχίζει ὁ λόγος τοῦ Σάρτρ. «Δῶσ' μου τὸ χέρι σου, πές μου, ἢ νύχτα εἶσαι ἐσύ, ἔτσι; Ἡ νύχτα, ἢ σπαρακτικὴ ὀλικὴ ἀπουσία. Εἶσαι ὁ παρὼν στὴν καθολικὴ ἀπουσία, αὐτὸς ποὺ τὸν ἀκοῦμε ὅταν ὅλα σωπαίνουν, αὐτὸς ποὺ τὸν βλέπουμε ὅταν δὲν φαίνεται τίποτα. Πανάρχαια νύχτα, μεγάλη νύχτα ἢ πρὶν τὰ ὑπαρκτά...»

Αὐτὴ τὴν Ἀπουσία ποὺ μᾶς ἐξανθρωπίζει τὴν εἰσπράττουμε σὰν νύχτα, δὲν τὴν ἀντέχουμε οἱ ἄνθρωποι. Πῶς καὶ γιατί δύσκολο νὰ καταδειχθεῖ, πάντως οἱ ἄνθρωποι θέλουμε ἀντὶ γιὰ τὴν Ἀπουσία αἰσθητὰ φετίχ, τετράγωνες ἀποδείξεις ὑπαρξῆς καὶ παρουσίας. Θέλουμε νὰ κατέχουμε βεβαιότητες, ιδιόκτητα πειστήρια, ἀπὸ τὰ πειστήρια νὰ ἀρυόμαστε ἐξουσία. Μᾶς ἐνδιαφέρει ὁ ἑαυτός μας καὶ μόνο, ὁ Θεὸς εἶναι ἀπλὸ «ἄξεσουὰρ» τοῦ ἐγώ μας. Τὸν χρειαζόμαστε γιὰ νὰ μᾶς προσδίδει αὐτοπεποίθηση, κύρος, κοινωνικὴ ὑπόληψη. Νὰ μᾶς εὐκολύνει στὶς δυσκολίες τοῦ βίου, νὰ εἶναι τὸ ψυχολογικὸ ἀντίδοτο στὶς φοβίες, στοὺς πανικούς μας. Καὶ τελικὰ νὰ μᾶς «σώσει»: νὰ μᾶς ἐξασφαλίσει ὑπαρξὴ καὶ μετὰ τὸν θάνατο — νὰ ὑπάρχει τὸ ἐγώ μας αἰώνια, χωρὶς τελειωμό.

Ἄλλὰ νὰ ποὺ ἓνας «ἄθεος», ὁ Σάρτρ, ἀναποδογυρίζει τὴν ἐγωκεντρικὴ (δῆθεν «ἐνθεη») σωτηριολογία μας. «Ἄς μὲ κολάσει ἕκατό, χίλιες φορές, ἀρκεῖ νὰ ὑπάρχει». Ὁ «ἄθεος», μὲ ἀπρόσμενο ἄλμα, φτάνει στὸ ἀπόγειο τῆς ἐρωτικῆς ἀνιδιοτέλειας. Ἐὰν ὑπάρχει μοῦ ἀρκεῖ, κι ἐγὼ ἄς κολάζομαι. Τὸ πρῶτιστο τοῦ πόθου μου εἶναι Ἐκεῖνος. Ἐὰν ὑπάρχει, ὅλα ἔχουν νόημα: ἡ ὑπαρξή μου καὶ ὁ κολασμός μου, τὸ καλὸ καὶ τὸ κακό, ἡ δικαιοσύνη καὶ ἡ ἀδικία, ὁ κόσμος καὶ ἡ Ἱστορία. Ἐὰν Αὐτὸς ὑπάρχει, ὅλα ξεκινᾶνε ἀπὸ τὴν ἀγάπη καὶ στοχεύουν στὴν ἀγάπη, ὅλα εἶναι σχέση μαζί Του, ὅλα κρίνονται μὲ μέτρο τὴν ἀνταπόκριση στὸν μανικό Του ἔρωτα γιὰ τὰ πλάσματά Του.

Ἐχει νόημα ἡ ὑπαρξὴ ὅταν ἡ ζωὴ γίνεται σχέση — τὴ σχέση δὲν μπορεῖ νὰ τὴν καταλύσει ὁ θάνατος. Ἐὰν «καὶ αἱ τρίχες τῆς κεφαλῆς ἡμῶν εἰσὶν ἀριθμημένοι», ἂν ὑπάρχει μιὰ Ἀγάπη ποὺ μελουργεῖ τὸ θαῦμα τοῦ κόσμου, ἂν ἡ σοφία καὶ ἡ ὁμορφιὰ τῶν κτισμάτων εἶναι λόγος κλητικὸς σὲ πληρότητα σχέσης, τότε ἡ δίψα τοῦ ἀνθρώπου ἔχει ζωτικὸ στόχο καὶ ἡ ἐλπίδα ρεαλισμό. Διψᾶμε τὴ ζωὴ, δηλαδὴ τὴ σχέση μαζί Του, ὄχι τὴν ἀτομικὴ αἰώνια ἐπιβίωση, ὄχι τὴν κόλαση μιᾶς ἀτελεύτητης ἐγωτικῆς μοναξιᾶς.

Μὲ τὸ μυαλὸ δὲν ἐξηγεῖται τίποτα, ἀναρίθμητα «γιατί» μένουν ἀναπάντητα. Γιατί νὰ θερίζει ὀλόδροσα παιδιὰ ὁ θάνατος, γιατί ἡ φρίκη τοῦ πολέμου, γιατί ἡ βιολογικὴ παραφροσύνη τοῦ

καρκίνου, γιατί ἡ ἀδικία καὶ νὰ θριαμβεύουν οἱ ἀδίστακτοι. Ἀμείλικτα, ἀνυπόφορα ἐρωτήματα, δίχως τελειωμό, ἀποδεικνύουν τὴν ἀνθρώπινη περιπέτεια ἕναν ξέφρενο παραλογισμό. Καὶ οἱ «ἀπαντήσεις» ποὺ μηρυκάζουν ἰδεολογικοποιημένες θρησκευεῖες (ἢ «ἐπιστημονική» Ἀπολογητικὴ τῶν ἐξουσιαστικῶν τους θεσμῶν) προσβάλλουν βάνουσα τὴ νοημοσύνη καὶ τὴν ἀξιοπρέπεια τοῦ ἀνθρώπου. Φταίει, λένε, ἡ «ἐλευθερία» τοῦ ἀνθρώπου, ὅχι ἡ παγιδευμένη στὴν κληρονομικότητα καὶ στὶς ἱστορικοκοινωνικὲς συνθήκες ἀτομικὴ δική μας «ἐλευθερία», ἀλλὰ κάποιον δίλημμα ἐπιλογῆς ποὺ εἶχε μιὰ συμβολικὴ φιγούρα «γενάρχη» τῆς ἀνθρωπότητας (ἀνθρώπου τῶν σπηλαίων; προγόνου τοῦ homo sapiens;) καὶ γιὰ χάρη του ὁ παραλογισμὸς καὶ ἡ φρίκη τῆς ἀνθρώπινης βιοτῆς!

Ἄν θέλουμε νὰ σοβαρευτοῦμε, ἀπαντήσεις ἴσως νὰ γεννιοῦνται μετὰ τὸ ἄλμα ποὺ ὑποδεικνύει ὁ Σάρτρ — τὸ ἄλμα τῆς παραίτησης ἀπὸ τὴν ἐγωκεντρικὴ σωτηριολογία. Στὴ συναρπαστικὴ ζωγραφικὴ γλώσσα μὲ τὴν ὁποία ἐκφράστηκε ἡ ἀπροσπέλαστη σὲ ἐξουσιαστικὲς χρήσεις ἐκκλησιαστικὴ ἐμπειρία (τὴ λεγόμενη «βυζαντινὴ» ζωγραφικὴ), ὁ Χριστὸς, καρφωμένος στὸν σταυρό, εἶναι ἤδη ὁ θριαμβευτῆς τῆς ζωῆς καταπάνω στὸν θάνατο, εἶναι ἡ πραγματικότητα τῆς Ἀνάστασης. Γιατὶ ὁ θάνατος «πατεῖται» μόνο «θανάτω», μόνο μὲ τὸ ἄλμα πρὸς τὸ ἀπόγειο τῆς ἐρωτικῆς ἀνιδιοτέλειας.

Τὸ ἐκκλησιαστικὸ «εὐαγγέλιο» δὲν ἐξαγγέλλεται μὲ τὴ γλώσσα τῆς Ἀπολογητικῆς, τὴ γλώσσα τῆς ἰδεολογίας. Κηρύσσεται μόνο μὲ τὴ γλώσσα τῆς Γιορτῆς, τὴ γλώσσα τῶν χρωμάτων καὶ τῶν μελουρημάτων, τῆς ποίησης καὶ τῆς δραματοποιήσεως — γλώσσα προσιτὴ μόνο μέσα ἀπὸ τὸ ἄθλημα τῆς ἀσκητικῆς αὐτοπαραίτησης.

Φίλε ἀναγνώστη, Χριστὸς ἀνέστη!

Κυριακὴ τοῦ Πάσχα 27.4.2003

Στάση ἀεικίνητη

Ο ΘΑΝΑΤΟΣ ΜΗΔΕΝΙΖΕΙ ἢ αἰωνίζει (κάνει αἰώνια) τὴν ἀνθρώπινη ὑπαρξή;

Καὶ τὰ δύο ἐνδεχόμενα εἶναι ἐξίσου ἐφιαλτικά. Νὰ ἀφανίζεται ἡ μόνη (στὸ γνωστὸ σύμπαν) αὐτοσυνείδητη ὑπαρκτικὴ ἑτερότητα — ἑτερότητα ἐνεργητικῆ: δημιουργικὴ μοναδικοῦ, ἀνόμοιου, ἀνεπανάληπτου λόγου— εἶναι σίγουρα ἕνας ἀνυπόφορος παραλογισμὸς. Ἀλλὰ καὶ τὸ ἐνδεχόμενο νὰ παρατείνεται ἀτέλειωτα στὸν χρόνο ἡ αὐτοσυνείδητη (μὲ μνήμη καὶ κρίση) ὑπαρξή, μόνο πανικὸ προκαλεῖ. Μόνο νοητικὰ νὰ συλλάβει κανεὶς τὴν πιθανότητα νὰ ὑπάρχει ὕστερα ἀπὸ πέντε, γιὰ παράδειγμα, δισεκατομμύρια χρόνια (ὅσα ἡ ἡλικία τοῦ ἡλιακοῦ μας συστήματος) καὶ χωρὶς προοπτικὴ τέλους, ἰσοδυναμεῖ μὲ ψηλάφηση κόλασης.

Ἄπὸ ὅσο ξέρω, μόνο ἡ χριστιανικὴ παράδοση, μέσα ἀπὸ τὸ πλῆθος τῶν θρησκευτῶν καὶ τῶν φιλοσοφικῶν συστημάτων, ἀναμετρήθηκε μὲ τὸ ἀγχωτικὸ δίλημμα: Μηδενισμὸς ἢ διαιώνιση τῆς ἀτομικῆς ὑπαρξῆς; Τὸ ἐρώτημα συνδέθηκε, πολὺ σωστά, μὲ τὸν ὀρισμὸ τῆς φύσης τοῦ χρόνου καὶ ὁ προβληματισμὸς βασίστηκε στὸν μεγάλου μάλιστα τῶν ὀρισμῶν, τὸν Ἀριστοτέλη.

Ὁ χρόνος εἶναι συνάρτηση τῆς κίνησης, παρατήρησε ὁ Ἀριστοτέλης: «Ἄμα γὰρ κινήσεως αἰσθανόμεθα καὶ χρόνου». Εἶναι, δηλαδή, μιὰ κίνηση μὲ προϋποθέσεις. Προϋπόθεση γιὰ νὰ συνιστᾷ ἡ κίνηση χρόνο εἶναι ἡ παρουσία τοῦ ἀνθρώπινου νοῦ, ποὺ ἔχει τὴν ἰκανότητα τοῦ «χρονίζειν»: μετράει τὴν κίνηση ὡς ἐπίγνωση διαδοχῆς προτέρου καὶ ὑστέρου. Ὅταν ἡ ψυχὴ «λάβῃ αἴσθησιν» τοῦ «νῦν» ὡς μέσου (ὀρίου) στὴν κινητικὴ διαδοχὴ προτέρου καὶ ὑστέρου, τότε ἔχουμε ἐπίγνωση χρόνου. Ἄν ὅμως βιώσει ἡ ψυχὴ τὸ «νῦν» ὡς μὴ ἀριθμούμενο «ἔν», δίχως αἴσθηση «ὀριστικῆς» μετάβασης ἀπὸ ἄλλο σὲ ἄλλο, τότε «οὐ δοκεῖ χρόνος γεγονέναι οὐδεὶς, ὅτι οὐδὲ κίνησις». Πρέπει νὰ ἀριθμηθεῖ ἡ κίνηση ἀπὸ τὴν ψυχὴ, ὡς διαδοχὴ προτέρου καὶ ὑστέρου, γιὰ νὰ ἔχουμε χρόνο. Ἔτσι καταλήγει ὁ Ἀριστοτέλης στὸν περίφημο ὀρισμὸ του: «Τοῦτο γὰρ ἐστὶν ὁ χρόνος, ἀριθμὸς κινήσεως κατὰ τὸ πρότερον καὶ ὕστερον».

Ὅμως, ἐκτὸς ἀπὸ αἴσθηση τῆς ψυχῆς, ἡ μετάβαση ἀπὸ τὸ

πρότερον σὸ ὕστερον εἶναι πάντοτε καὶ μιὰ κίνηση φθοροποιός. Ὁ Ἀριστοτέλης τὸ πιστοποιεῖ, ἀλλὰ ἀφήνει ἀνερμήνευτη τὴν πιστοποίηση. Ἀντίθετα, ἡ χριστιανικὴ σκέψη βλέπει σὸν φθοροποιὸ χαρακτήρα τοῦ χρόνου τὴν κατεξοχὴν φανέρωση ἑνὸς «λάθους»: τοῦ δραματικοῦ ἐλλείμματος ποὺ βιώνει ὁ ἄνθρωπος στὴν ὑπαρξή του. Εἶναι μιὰ πραγματικότητα «πτώσης»-ἐκπτώσης ἀπὸ τὴν πληρότητα τῆς ὑπαρξῆς στὴν κολοβωμένη, ἐφήμερη βιοτή. Καὶ πρέπει νὰ ἐρμηνευθεῖ αὐτὴ ἢ «πτώση» ἢ συνυφασμένη μὲ τὸν χρόνο.

Ἐνδιαφέρουσα ἡ ἀναμέτρηση μὲ τὸ πρόβλημα τόσο τοῦ Ὁριγένη ὅσο καὶ τοῦ Αὐγουστίνου, ὅμως ἀτελέσφορη. Ὑποκύπτουν, μὲ τὸν δικό του ὁ καθένας τρόπο, σὸν πειρασμὸ νοησιαρχικῶν σχηματοποιήσεων ὁ πρῶτος, δικανικῶν ἀπλουστεύσεων καὶ ἠθικιστικῶν σκοπιμοτήτων ὁ δεύτερος. Παράπλευροι καὶ οἱ προβληματισμοὶ τῆς κατηχητικῆς γραμματείας, ὅπως καὶ ἡ ἐμμονὴ τῆς λατρευτικῆς ὑμνολογίας καὶ τῆς τέχνης σὲ μόνη τὴ συμβολικὴ-εἰκονολογικὴ γλῶσσα. Χρειάστηκε νὰ φτάσουμε σὸν 7ο πιά αἰῶνα καὶ στὴν ἐκπληκτικὴ ἰδιοφυΐα Μάξιμου τοῦ Ὁμολογητῆ γιὰ νὰ συγκροτηθεῖ πρόταση ὄντολογικῆς ἐρμηνείας τοῦ χρόνου, νὰ φωτιστοῦν οἱ ἀριστοτελικὲς πιστοποιήσεις στὴν προοπτικὴ κάποιου ὑπαρκτικοῦ νοήματος.

Ναί, ὁ χρόνος δὲν ἔχει ὑπόσταση ὑπαρκτοῦ, εἶναι μόνον μέτρο τῆς κίνησης, ἢ ὁποῖα συνιστᾷ τὸν τρόπο ὑπαρξῆς τῶν κτιστῶν ὄντων. Τὸ κτιστὸ ἔχει τὴν αἰτία τῆς ὑπαρξῆς του ἔξω ἀπὸ τὸν ἑαυτό του, ἢ ὑπαρξή του παραπέμπει στὴν αἰτιώδη ἀρχή της, ἄρα καὶ σὸν τεθειμένο σκοπὸ ἢ τέλος της. Ὑπάρχει τὸ κτιστὸ σὲ σχέση μὲ τὴν καταγωγικὴ του αἰτία καὶ τὸ σκοπούμενο τέλος του, καὶ αὐτὴ τὴ σχέση «μετράει» ὁ χρόνος.

Ἡ συμπαντικὴ σοφία καὶ λογικότητα, ὅπως καὶ τὸ κάλλος, προκαλοῦν τὸν λογικὸ ἄνθρωπο νὰ ἀναγνωρίσει μιὰ «παραφορὰν ἐρωτικῆς ἀγαθότητος» ὡς αἰτιώδη ἀρχὴ τοῦ ὑπαρκτοῦ. Καὶ ἂν αἰτία τοῦ ὑπαρκτοῦ εἶναι ἡ δημιουργικὴ ἀγάπη, τότε καὶ τέλος ἢ σκοπὸς δὲν μπορεῖ νὰ εἶναι ἄλλος ἀπὸ τὴν πληρωματικὴ σχέση καὶ ἔνωση τοῦ ἐραστῆ μὲ τὸ ἐρώμενον. Τὴ δυναμικὴ αὐτῆς τῆς σχέσης καὶ φορᾶς πρὸς τὴν πληρότητα «μετράει» ὁ χρόνος.

Μιλᾶμε για σχέση, για κλήση ἐρωτική και δυνατότητα ἀνταπόκρισης σὲ αὐτὴ τὴν κλήση. Για θετική ἢ ἀρνητική ἀνταπόκριση, για θρίαμβο ἐλευθερίας. Ὅσο ὁ ὑπαρκτικὸς στόχος τοῦ κτιστοῦ παραμένει ἀνεπίτευκτος, ὁ χρόνος μετράει τὸ ἀνεπίτευκτο τοῦ στόχου ὡς ὑπαρκτικὸ ἔλλειμμα, ὡς ἀτομικὴ περατότητα καὶ φθορά. Ὅταν ἡ σχέση πληροῦται στὴν πραγμάτωση τῆς ὑπαρξῆς ὡς ἀγάπης, ὁ χρόνος ἀναιρεῖται. «Αἰώνια» ζωὴ δὲν εἶναι ἡ χρονικὰ ἀτελεύτητη, εἶναι ἡ ἀναίρεση τοῦ μετρητοῦ χρόνου, ἡ ζωὴ ὡς ἀδιάστατο παρὸν ἐρωτικῆς πληρότητας.

Ὁ Μάξιμος φωτίζει τὴν πραγματικότητα τοῦ «χρόνου» καὶ τοῦ «αἰώνα» στὴν ἀριστοτελικὴ βάση τοῦ συσχετισμοῦ μὲ τὴν κίνηση, ἀλλὰ καὶ στὴν προοπτικὴ τῆς ἐλευθερίας ἀπὸ τὴν νομοτέλεια, τῆς σχέσης ποὺ συνιστᾶ τὴ δυναμικὴ τοῦ ὑπαρκτικοῦ γεγονότος. «Αἰὼν ἐστὶν ὁ χρόνος ὅταν στῆ τῆς κινήσεως, καὶ χρόνος ἐστὶν ὁ αἰὼν ὅταν μετρεῖται κινήσει φερόμενος. [...] Ὡς εἶναι τὸν μὲν αἰῶνα χρόνον ἐστερημένον κινήσεως, τὸν δὲ χρόνον αἰῶνα κινήσει μετρούμενον».

Ἡ γλώσσα δὲν ἐπαρκεῖ ὅταν θέλει νὰ σημάνει τὴν ἐλευθερία ἀπὸ τὸν χρόνο, τὴν ἐλπίδα τοῦ ἀδιάστατου «νῦν». Δὲν εἶναι ἀκίνησια ἢ εἴσοδος στὴν ἐρωτικὴ πληρότητα τῆς σχέσης. Ὅταν ἡ ὑπαρξὴ φτάσει στὴν «τοῦ ἐπιθυμητοῦ κατάσχεσιν», τότε «στάσιν ἀεικίνητον ἔξει καὶ στάσιμον ταυτοκίνησιαν, περὶ τὸ ταῦτόν καὶ ἔν καὶ μόνον αἰδίως γινομένη». Ὁ ἔρωτας εἶναι πάντοτε ἓνα συναρπαστικὸ παρὸν πληρότητας ποὺ ποτὲ δὲν πληροῦται.

Στὴ γιορτὴ καὶ χαρὰ τῶν Χριστουγέννων ἡ ἐκκλησιαστικὴ ἐμπειρία (ποὺ σήμερα μοιάζει νὰ ἔχει ὑποκατασταθεῖ ἀπὸ νοησιαρχικὰ ἰδεολογήματα καὶ χρηστικὲς ἠθικολογίες) ψηλαφεῖ τὴν παρέμβαση τοῦ «αἰώνα» στὸν «κινήσει μετρούμενον» χρόνο. Ἡ πληρωματικὴ ἔνωση κτιστοῦ καὶ ἀκτίστου (ἐραστῆ Θεοῦ καὶ ἐρώμενου κόσμου) στὸ πρόσωπο τοῦ Χριστοῦ ἐλευθερώνει τὸν χρόνο χωρὶς νὰ τὸν καταργεῖ. Ὅλα εἶναι ἀνοιχτὰ στὴ δυναμικὴ τῆς σχέσης, ὅλα ἐλευθερία. Ἄν ζωὴ εἶναι ἡ σχέση, ὄχι ἡ ἀτομικὴ ἐπιβίωση, καὶ ἂν ἡ σχέση πληροῦται στὸν ἔρωτα, τότε ἡ ἐφιαλτικὴ

ἀπειλή ἀνυπαρξίας ἢ ἀτελεύτητης ὑπαρξῆς «πατεῖται»
ρεαλιστικά.

Κυριακή 21.12.2003

«Προοδευτικοὶ» καὶ «συντηρητικοί»

Ξεκινώντας τὴ συνέντευξη μαζί σας, θὰ ἤθελα νὰ σᾶς θέσω τὸ ἐξῆς ζήτημα: Στὶς ἀρχές τοῦ 21ου αἰώνα δίνεται ἡ ἐντύπωση ὅτι στὴν Ἑλλάδα ἀναμετροῦνται ἀπὸ τὴ μιὰ ὅσοι πρεσβεύουν τὸν προοδευτικὸ ἐκσυγχρονισμὸ τῆς χώρας καὶ ἀπὸ τὴν ἄλλη ὅσοι ὑπερασπίζουν ἰδεολογικὲς θέσεις τοῦ παρελθόντος. Τὸ δίπολο «προοδευτικοὶ» καὶ «συντηρητικοί» ἀναβιώνει μὲ νέο περιεχόμενον σήμερα;

Ἡ γνώμη μου εἶναι ὅτι ἡ Ἑλλάδα σήμερα, ἀπλὰ καὶ μόνο, ζεῖ ὑπὸ στυγνὸ καθεστῶς κομματοκρατίας, καὶ αὐτὸ συνεπάγεται μετριοκρατία, ἀναξιοκρατία, φαυλοκρατία. Δὲν βλέπω ποιοὶ τίμια πρεσβεύουν τὸν προοδευτικὸ ἐκσυγχρονισμὸ τῆς χώρας, ποιοὶ μὲ συνέπεια παλεύουν γιὰ ἕναν τέτοιο καίριο στόχο, οὔτε ποιοὶ πραγματικὰ ἀντλοῦν ἰδεολογικὲς θέσεις ἀπὸ τὸ παρελθὸν ποὺ νὰ τὶς πιστεύουν γόνιμες ἀκόμα στὸ παρόν.

Ἡ τουρκικὴ κοινωνία, ὑπὸ καθεστῶς στρατοκρατίας καὶ μὲ δεῖκτες κατὰ κεφαλὴν καλλιέργειας τραγικὰ χαμηλοῦς, εἶχε τὴ δυναμικὴ ζωτικότητα καὶ τὴ γόνιμη ὀργὴ νὰ ἀνατρέψει στὶς τελευταῖες ἐκλογές τὸ κομματικὸ κατεστημένον καὶ νὰ στείλει τοὺς φθαρμένους ἐπαγγελματίες τῆς πολιτικῆς στὰ σπίτια τους, ἀναδεικνύοντας καινούργιο ἀνθρώπινο δυναμικὸ στὴν πολιτικὴ σκηνή.

Ἡ σύγκριση μὲ τὴ δική μας παρακμιακὴ κοινωνία μόνο μελαγχολία προκαλεῖ. Ζοῦμε ἀκόμα μὲ τὶς ψευδαισθητικὲς ἐτικέτες ποὺ τὶς διαιώνίζει ἡ κυβερνητικὴ προπαγάνδα: Ἄνεχόμεστε νὰ αὐτοαποκαλοῦνται «προοδευτικοὶ» ἢ καὶ «σοσιαλιστές» ἀπλοὶ ἐπαγγελματίες τῆς ἐξουσίας ποὺ δὲν τολμοῦν ἔστω καὶ τὸ ἐλάχιστον ἐκλογικὸ κόστος γιὰ χάρη

κοινωνικῶν προτεραιοτήτων. Ἔχουν στήσει ἓνα κομματικὸ κράτος τρομακτικῆς αὐθαιρεσίας καὶ διαφθορᾶς, καταληστεύουν καὶ ἀφανίζουν τοὺς πακτωλοὺς τῆς εὐρωπαϊκῆς βοήθειας μόνο γιὰ νὰ ἐξασφαλίζουν τὴν ἐπανεκλογή τους. Ἄθλια διαπλοκὴ τοῦ κομματικοῦ κράτους μὲ νεοφανεῖς κροίσους ἀετονύχηδες, ιδεολογικὴ τρομοκρατία, ἐξαγορασμένη τηλεόραση: αὐτὲς εἶναι οἱ «προοδευτικὲς» μας δυνάμεις.

Καὶ ἀπὸ τὴν ἄλλη μεριὰ μιὰ ἀξιωματικὴ ἀντιπολίτευση ποὺ μᾶς βυθίζει σὲ ἀκόμα μεγαλύτερη ἀπόγνωση, ἔτσι ποὺ παραμένει, εἴκοσι ἐννέα χρόνια τώρα, πολιτικὰ ἀνύπαρκτη. Δίχως κοινωνικὴ ἀντιπρόταση, δίχως τὴν παραμικρὴ ἐπίγνωση τοῦ ἀμοραλισμοῦ ποὺ βασανίζει τὸν τόπο, ἔχουν ἀλλάξει ἔξι ἀρχηγοὺς νομίζοντας ὅτι ἡ πολιτικὴ εἶναι παιχνίδι ἐντυπώσεων. Κοινωνικὸ περιθώριο ἡ ἀξιωματικὴ ἀντιπολίτευση: κραυγαλέες μετριότητες, συνονθυλεύματα ἀυλοκολάκων χειροκροτητῶν ποὺ περιμένουν νωχελικὰ πότε θὰ τοὺς πέσει μόνο του τὸ φρούτο ἀπὸ τὸ δέντρο τῆς ἐξουσίας.

Μὲ τέτοιο πλασματικὸ περιεχόμενο, νομίζω, ἐπιβιώνει σήμερα τὸ δίπολο, ὅπως λέτε, «προοδευτικῶν» καὶ «συντηρητικῶν».

Ἄν δεχτοῦμε ὅτι ἡ διαπάλη ἀνάμεσα σὲ Ἄριστερὰ καὶ Δεξιὰ ἔχει πλέον ἐκλείψει, ποιὲς εἶναι ἐκεῖνες οἱ ιδεολογικὲς ἀφορμὲς ποὺ θὰ ἦταν ικανὲς νὰ προκαλέσουν νέες κοινωνικὲς ζυμώσεις καὶ νὰ ἀποτελέσουν ἀφετηρία ἐξελίξεων στὴν ἑλληνικὴ κοινωνία;

Οἱ λέξεις «Ἄριστερὰ» καὶ «Δεξιὰ» εἶναι πιά κρεμάστρες γιὰ νὰ κρεμάει ὁ καθένας ὅποιο ροῦχο θέλει. Νομίζω ὅτι ἡ Ἑλλάδα δὲν γνώρισε ποτὲ πιὸ δεξιὰ πολιτικὴ, οικονομικὴ καὶ κοινωνικὴ, ἀπὸ αὐτὴν ποὺ ἐφαρμόζουν οἱ κυβερνήσεις Σημίτη. Οὔτε ὑπήρξαμε ποτὲ ἄλλοτε περισσότερο πειθῆνιοι στὰ κελεύσματα τῶν Ἀμερικανῶν καὶ τῆς νατοϊκῆς Νέας Τάξης. Μὲ τὸν σημερινὸ ὑπουργὸ Ἐξωτερικῶν καὶ τοὺς ἀμερικανόφωνους συμβούλους του στὸ δῦσμοιρο ὑπουργεῖο του, ἡ Ἑλλάδα δίνει τὴν εἰκόνα (στὰ δικὰ μου τουλάχιστον μάτια) προτεκτοράτου ἡ Μπανανίας. Ὅμως οἱ δημοσκοπήσεις τὸν φέρνουν πρῶτον στὶς προτιμήσεις καὶ στὴν

ἐκτίμηση τῶν ψηφοφόρων τοῦ κόμματός του. Ὅπως φέρουν πρώτη οἱ δημοσκοπήσεις, ἀπὸ τὴν ἄλλη παράταξη, τὴν δήμαρχο Ἀθηναίων, τὴν προκλητικὰ ἐκλεκτὴ τῆς οἰκογένειας Μπούς. Ἄν προσέξετε, οἱ θέσεις ποὺ ἐκπροσωποῦν γιὰ τὰ ἐθνικὰ εἰδικῶς θέματα καὶ τὰ δύο αὐτά, πρῶτα στὶς δημοσκοπήσεις, ὀνόματα (ἐμφανῶς «κεχρισμένα» νὰ κυβερνήσουν τὸν τόπο) εἶναι ἀπαράλλαχτα ἴδιες.

Δὲν βλέπω στὸν ὀρίζοντα ἰδεολογικὲς ἀφορμὲς ἱκανὲς νὰ προκαλέσουν καινούργιες ζυμώσεις ἢ ἐξελίξεις στὴν ἐλληνικὴ κοινωνία. Τὰ συλλαλητήρια γιὰ τὸ ὄνομα «Μακεδονία» ἢ γιὰ τὸ θρήσκευμα στὶς ταυτότητες, ἀνεξάρτητα ἂν συμφωνεῖ ἢ διαφωνεῖ κανεὶς μὲ τὴ διοργάνωσή τους, ἔφεραν στὸ φῶς μιὰ τεράστια κοινωνικὴ μερίδα ποὺ δὲν ἔχει πολιτικὴ ἔκφραση. Καὶ αὐτὸ εἶναι τὸ ἔγκλημα τῆς ἀξιωματικῆς ἀντιπολίτευσης, ποὺ οὔτε κὰν τὸ καταλαβαίνει ὅταν τῆς τὸ ὑποδεικνύουν: Κατέστησε μονόδρομο τὶς ἰδεολογικὲς πολιτικὲς ἐπιλογὲς τῶν ἀντιπάλων τῆς, οἱ διαφορὲς τῆς ἀπὸ τὴν κυβέρνηση εἶναι μόνο διαχειριστικὲς — ποιὸς θὰ διαχειριστεῖ «λίγο καλύτερα» τὴν ἐξουσία. Εἴκοσι ἑννέα χρόνια τώρα, ἡ σημερινὴ ἀξιωματικὴ ἀντιπολίτευση δὲν ἄρθρωσε ποτὲ (οὔτε κὰν ψέλλισε) πολιτικὸ λόγο ἀντίρρησης καὶ κριτικῆς στὸν ἰδεολογικὸ μονόδρομο τοῦ «προοδευτικοῦ» ἀμοραλισμοῦ καὶ ψευτοαριστεροῦ μηδενισμοῦ.

Τί νέο ἔχει νὰ προσκομίσει σήμερα ὁ ἐλληνικὸς πολιτισμὸς σὲ σημεῖο τέτοιο ὥστε νὰ ἀνανεώνεται ἡ ἐλληνικὴ ὑπόσταση;

«Ἐλληνικὸς πολιτισμὸς». Γιὰ ποιὸ πράγμα μιλάτε; Γιὰ τὸ συρτάκι, τὸ τζατζίκι καὶ τὸ σουβλάκι; Γιὰ τὸν Ζορμπᾶ καὶ τὰ «Παιδιὰ τοῦ Πειραιᾶ»; Ἡ μήπως γιὰ τὴν ξύλινη ρητορεία περὶ ἀρχαίων μας προγόνων, ποὺ τὴ γλώσσα τους πάψαμε νὰ τὴν διδάσκουμε στὰ σχολειὰ μας — ζήτημα εἶναι ἂν ἕνας στοὺς ἑκατὸ χιλιάδες Ἑλλαδίτες σήμερα ἔχει διαβάσει πέντε ἀράδες ἀρχαιοἑλληνὰ συγγραφέα ἢ ἂν ξέρει νὰ ἐξηγήσει γιὰτί ὁ Παρθενώνας εἶναι σπουδαιότερο ἔργο τέχνης ἀπὸ τὸν Πύργο τοῦ Ἴαιφελ.

Μὴ θίγετε τέτοια θέματα, μᾶς βυθίζουν σὲ ἀβάσταχτη θλίψη.

Ὁ Ἑλληνισμὸς ἔχει πιά τελειώσει ἱστορικά, ὁ πολιτισμὸς μας εἶναι μόνο μίμηση τοῦ κυρίαρχου δυτικοῦ μοντέλου. Ἔχουμε σημαντικὲς ἐπιδόσεις σὲ αὐτὴ τὴ μίμηση, ἀλλὰ «ὑπόσταση» ἑλληνική, ὅπως λέτε, δὲν ὑπάρχει πιά.

Παρασκευὴ 10.1.2003

Συνέντευξη μὲ τὸν Σωτῆρη Λέτσιο

στὴν ἑφημερίδα Θεσσαλία

Πολιτιστικὴ κρίση καὶ ψυχικὴ ἀπορία στὴ σύγχρονη ἑλληνικὴ πραγματικότητα

ΠΟΛΥ ΕΥΧΑΡΙΣΤΩ γιὰ τὴν εὐγενικὴ σας πρόσκληση, ποὺ μὲ τιμᾶ καὶ μὲ προκαλεῖ.

Συγκεντρωθήκαμε σήμερα ἐδῶ γιὰ νὰ συζητήσουμε τὴν πολιτιστικὴ κρίση ποὺ βιώνουμε στὸ πλαίσιο τῆς ἑλληνικῆς κοινωνικῆς πραγματικότητας. Νὰ συζητήσουμε τὴν κρίση ὅχι μὲ μέτρα, κριτήρια καὶ συνταγὲς ἰδεολογικῶν «πεποιθήσεων», πολιτικῶν ἐκτιμήσεων, ἠθικῆς δεοντολογίας. Ἀλλὰ νὰ ἀπαντήσουμε στὸ ἐρώτημα γιὰ τὴ σχέση ποὺ ἔχουν τὰ πληθωρικὰ κοινωνικὰ συμπτώματα παρακμῆς μὲ τὴν ψυχικὴ μας ὑγεία, τὴν ψυχικὴ ὑγιεινὴ τῆς συλλογικότητας.

Ὁ Ἑλληνισμὸς μοιάζει νὰ ζεῖ τὸ ἱστορικὸ του τέλος ἐφησυχάζοντας μὲ ἀόριστες γενικὲς διαπιστώσεις ποὺ λειτουργοῦν μόνο ὡς ὑπεκφυγές: «Φταίει ἡ οἰκογένεια» γιὰ τὴν κοινωνικὴ μας κρίση, «φταίει ἡ Παιδεία», «φταῖνε οἱ πολιτικοί». Σὲ ὅποια συντροφιά Νεοελλήνων βρεθοῦμε, εἴμαστε ὅλοι ἔτοιμοι νὰ κατακεραυνώσουμε ἀόριστους στόχους κι ἔτσι νὰ ἀποσυρθοῦμε ἡσυχιοὶ γιὰ ὕπνο, ἔχοντας πράξει τὸ καταγγελτικὸ μας χρέος.

Θὰ ἤθελα νὰ ὑπογραμμίσω, μὲ ὄση ἔμφαση μπορῶ, ὅτι οἱ πολιτιστικὲς κρίσεις μιᾶς κοινωνίας εἶναι κάτι πολὺ διαφορετικὸ καὶ ἀπὸ τὴν «ἠθικὴ» λεγόμενὴ κρίση καὶ ἀπὸ τὴν κρίση «ἀξιών» ἢ προτύπων. Εἶναι κρίση ζωτικὴ, ποὺ σημαίνει: ἀφορᾶ τὴ ζωὴ μας, τὴν ποιότητα τῆς ζωῆς μας, τὴν ἀλήθεια καὶ γνησιότητα τῆς μίας καὶ μοναδικῆς ζωῆς ποὺ ἔχει νὰ ζήσει ὁ καθένας μας. Νὰ τὸ

πῶ πιὸ ἀπερίφραστα: Ζωτικὴ κοινωνικὴ κρίση σημαίνει ὅτι ἡ κοινωνία ἐτοιμάζει ψυχοπαθεῖς. Ὅτι σὲ ὅλα τὰ ἐπίπεδα, ἀπὸ τὸν ἀτομικὸ ἰδιωτικὸ βίῳ ὡς τοὺς θεσμούς, τὴν ἐκπαίδευση τῆς νεολαίας, τὴ λειτουργία τοῦ κράτους καὶ τῶν ὑπηρεσιῶν, αὐτὴ ἡ χώρα δίνει τὴν εἰκόνα ἀπέραντου φρενοκομείου, κατὰ τὴν παροιμιώδη ρῆση ἄλλοτε Προέδρου τῆς Δημοκρατίας.

Ἐπιτέλους, λοιπόν, μὲ αὐτὴ ἐδῶ τὴν ἐκδήλωση ἐμφανίζεται νὰ ἀντιδρᾷ μιὰ ομάδα τῶν κατεξοχὴν ἐπιφορτισμένων μὲ τὴν ἔγνοια καὶ τὴν ἀρμοδιότητα γιὰ τὸ πρόβλημα: κάποιοι εἰδικοί στὰ θέματα ψυχικῆς ὑγείας. Ἦταν ἐξαιρετικὰ ἐντυπωσιακὲς οἱ διαπιστώσεις τῆς κυρίας Βλαχάκη. Μίλησε γιὰ τὴν ἀδυναμία τῆς ἐλληνικῆς κοινωνίας σήμερα νὰ συγκροτήσῃ παράσταση τοῦ ἑαυτοῦ της, εἰκόνα τοῦ ἑαυτοῦ της. Θὰ τολμοῦσα νὰ ἐπαυξήσω: Ἄρνεῖται ἡ ἐλλαδικὴ κοινωνία σήμερα ἀκόμα καὶ τὴν εἰκόνα τῆς ἱστορικῆς της ἀξιοπρέπειας, τοῦ αὐτοσεβασμοῦ της. Νομίζω ὅτι εἶναι παγκοσμίως ἡ μόνη κοινωνία ποὺ κατασυκοφαντεῖ, εἴκοσι χρόνια τώρα, τὴν ἱστορία της στὶς συνειδήσεις τῶν παιδιῶν της.

Διαβάστε τί γράφουν γιὰ τὸ Βυζάντιο τὰ σχολικά μας βιβλία. Ψάξτε τὰ ἀναγνωσματάρια τῶν πρώτων τάξεων τοῦ δημοτικοῦ γιὰ νὰ διαπιστώσετε ὅτι ἔχει ἀφαιρεθεῖ ἡ ὁποιαδήποτε, ἔστω καὶ παραμικρὴ, ἀναφορὰ στὸ ἔπος τῆς Ἐθνεγεροσύνης, στὰ ὀνόματα τῶν ἄλλοτε ἡρώων τῆς ἐλληνικῆς συνείδησης: Κολοκοτρώνη, Καραϊσκάκη, Μακρυγιάννη, Ἀνδρούτσου, Μιαούλη, Μπότσαρη, Κανάρη — ἔχουν ἐξαλειφθεῖ ἀπὸ τὰ βιβλία αὐτὰ τὰ ὀνόματα. Τὰ ἀντικατέστησαν μὲ τὸν Καραγκιόζη, τὸν Χατζηαβάνη, τὸ Κολλητήρι, σὰν νέα ἡρωικὰ πρότυπα γιὰ τὸν ψυχισμό τῶν παιδιῶν μας.

Γιατί ὁ διχασμὸς νὰ παραμένει ἄξονας τῆς συλλογικῆς μας πορείας; διερωτήθηκε ἡ κυρία Βλαχάκη. Θὰ μοῦ ἐπιτρέψετε καὶ σὲ αὐτὴ τὴ διαπίστωση μιὰν ἐλάχιστη προσθήκη: Ἔτυχε στὴ ζωὴ μου, ὅπως καὶ σὲ πολλοὺς ἀπὸ σᾶς φαντάζομαι, νὰ μετάσχω σὲ πολλὰ διεθνῆ συνέδρια. Δὲν συνέβη ποτὲ νὰ ἀκούσω εἰσήγηση ἀπὸ γάλλο, ἄγγλο, γερμανό, σκανδιναβὸ ἐπιστήμονα ποὺ νὰ μὴν παραπέμψῃ τουλάχιστον δυὸ τρεῖς φορές στὴ συνεισφορὰ κάποιων ὁμοεθνῶν του στὸ συζητούμενο θέμα. Δεκαετίες τώρα,

δὲν ἔχω ἀκούσει ποτέ, μὰ οὔτε μία φορά, Ἕλληνα νὰ παραπέμπει σὲ Ἕλληνα, νὰ ἀναγνωρίζει τὴ δουλειὰ καὶ τὴν προσφορὰ συμπατριώτη του!

Δραματικὸ κενὸ ἀνασφάλειας, καθόλου ἄσχετο μὲ τὸ βαθὺ τραῦμα πολιτιστικῆς μειονεξίας ποὺ μᾶς κληροδότησε ὁ Κοραΐς — ὀλόκληρη ἢ ἐπιφανῆς χορεία τῶν «πεφωτισμένων», «προοδευτικῶν» Ἑλλήνων. Μᾶς ἐπέβαλαν νὰ θεωροῦμε ἄξιο λόγου μόνο ὅ,τι εἶναι «ἐφάμιλλον τῶν εὐρωπαϊκῶν» — ὅπως καίρια σατίριζε ὁ Τσαρούχης. Νὰ περιφρονοῦμε καὶ νὰ χλευάζουμε ὅτιδήποτε ἔχει σχέση μὲ τὴ δική μας παράδοση, τὴν ἱστορικὴ μας συνέχεια, τὴν πολιτιστικὴ μας ταυτότητα. Ἐπρεπε νὰ περάσουν ἕκατὸ ὀλόκληρα χρόνια «ἐλεύθερου» βίου γιὰ νὰ ἐμφανιστεῖ ἡ λεγόμενη «γενιὰ τοῦ '30» καὶ νὰ ἀρχίσουν κάποιοι ἐλάχιστοι νὰ ὑποψιάζονται ὅτι καὶ στὴν Τουρκοκρατία κάποιος λαϊκὸς πολιτισμὸς ἀνθοῦσε καὶ τὸ Βυζάντιο δὲν ἦταν τὸ ἀπόλυτο σκοτάδι τῆς βαρβαρότητας, πολιτισμὸ οἱ Ἕλληνες δὲν εἶχαν μόνο πρὶν ἀπὸ δύομισι χιλιάδες χρόνια στὴν Ἀθήνα τοῦ Περικλῆ.

Ἀκούστηκαν καίριες ἐπισημάνσεις ἐδῶ σήμερα: ἡ μεταβίβαση τοῦ ναρκισσικοῦ τραύματος, ἀπὸ γενιὰ σὲ γενιὰ, στὴν ἐλλαδικὴ κοινωνία — τὸ κενὸ στὴ διαδικασία ταύτισης, ὅπως συνοφίζεται στὸ σταθερὸ μοτίβο τῆς προτροπῆς πρὸς τὴ νεολαία: «Μὴ γίνετε σὰν ἐμᾶς»· ἡ ἀποπτώχευση τῆς φαντασίας, ὅπως τεκμαίρεται ἀπὸ τὴν ἐθελόδουλη καθολικὴ ὑποταγὴ στὸ καθεστῶς κομματοκρατίας, τὶς ἄκριτες πολιτικὲς ἐπιλογὲς τῆς πλειοψηφίας, τὸ σκουπιδογενὲς τίποτα τῆς τηλεοπτικῆς «ἀγωγῆς» τοῦ λαοῦ, τὴν ὀλοκληρωτικὴ κυριαρχία τοῦ ἀποχαυνωτικοῦ καταναλωτισμοῦ καὶ τὰ μύρια ὅσα παρόμοια.

Θέλω νὰ θυμίσω μερικοὺς ὁρισμούς, αὐτὸ μόνο. Τί εἶναι πολιτισμὸς: Ὅχι βέβαια αὐτὸ ποὺ καταλαβαίνει σήμερα σύσσωμος ὁ πολιτικὸς κόσμος καὶ ἡ συντριπτικὴ πλειοψηφία τοῦ λαοῦ μας. Δὲν εἶναι πολιτισμὸς ἡ ψυχαγωγία μας (θέατρο, κινηματογράφος, ρεσιτάλ), οἱ «ἐκδηλώσεις» ποὺ ὀργανώνει καὶ (προπάντων) χρηματοδοτεῖ κάποιο ὑπουργεῖο «Πολιτισμοῦ». Πολιτισμὸς εἶναι, πολὺ ἀπλὰ καὶ ἐπιγραμματικά, ὁ τρόπος τοῦ βίου. Ὁ τρόπος μὲ τὸν ὁποῖο ὀργανώνουμε τὴν κοινὴ μας

συνύπαρξη, τὴ λειτουργία τῆς συλλογικότητας, τὴν κοινωνία τῶν ἀναγκῶν, ὁ τρόπος ποὺ ντυνόμαστε, ποὺ μαγειρεύουμε, ποὺ χτίζουμε τὰ σπίτια μας, ποὺ ἐρωτευόμαστε, ποὺ τραγουδάμε. Εἶναι ἡ γλῶσσα ποὺ μιλάμε.

Ἄλλά, ἂν εἶναι ἔτσι, γιατί διαπιστώνουμε διαφορὲς πολιτισμῶν; Ἐπειδὴ αὐτὸς ὁ τρόπος τοῦ καθημερινοῦ βίου διαμορφώνεται ἀπὸ τὴν ἱεράρχηση τῶν ἀναγκῶν μας: ποιά θεωροῦμε πρώτη, ποιά δεύτερη, ποιά τρίτη. Στὴν ἀρχαία Ἀθήνα, γιὰ παράδειγμα, προτεραιότητα δὲν ἦταν ὁ βιοπορισμός, ἦταν τὸ νὰ εἶσαι πολίτης, νὰ μετέχεις «κρίσεως καὶ ἀρχῆς», νὰ συμβάλλεις στὸ «κοινὸν ἄθλημα» τῆς πολιτικῆς, στὴν ἀπὸ κοινοῦ πραγματοποίηση τῆς «πόλεως».

Βέβαια, ἡ κοινὴ ἱεράρχηση τῶν ἀναγκῶν προϋπέθετε ἕνα κοινὸ νόημα, μιὰ ἴδια ἀφομοιωμένη ἐρμηνεῖα τῆς ὑπαρξῆς, τοῦ κόσμου, τῆς Ἱστορίας. Αὐτὸ τὸ νόημα ἐκφράζει καὶ ἀναλύει ἡ φιλοσοφία, ὑποτυπώνει διορατικὰ ἡ τέχνη, ὑπηρετεῖ ἡ γλῶσσα, πραγματώνει σὲ θεσμοὺς ἢ πολιτικὴ, καταγράφει σὲ κανονιστικὲς ἀρχὲς τὸ Δίκαιο. Γι' αὐτὸ καὶ φτάσαμε νὰ ταυτίζουμε τὸν πολιτισμὸ μόνο μὲ τὰ προϊόντα του καὶ ὄχι μὲ τὰ γενεσιουργὰ του αἷτια.

Δεύτερη ἐπιγραμματικὴ ὑπενθύμιση: Ὁ ζωτικὸς πυρήνας τῆς κοινωνικῆς μας κρίσης σήμερα εἶναι τὸ πραγματικὸ δεδομένο ὅτι ἡ κοινωνία μας (ὁ Ἑλληνισμός) ἔχει πάψει νὰ παράγει πολιτισμὸ ἐδῶ καὶ ἑκατὸν ἑβδομήντα χρόνια. Μὲ τὴν ἴδρυση τοῦ ἑλλαδικοῦ κράτους, ὁ Ἑλληνισμὸς παύει νὰ παράγει πολιτισμὸ. Μέχρι τότε ἔχουμε μιὰν ἐκπληκτικὴ δημιουργικὴ γονιμότητα τοῦ λαοῦ μας σὲ ὅλους τοὺς τομεῖς τῆς ζωῆς: στὴν ποίηση καὶ στὴ μουσικὴ (δημοτικὸ τραγούδι), στὴ συναρπαστικὴ λαϊκὴ ἀρχιτεκτονικὴ, στὴ ζωγραφικὴ, στοὺς κοινοτικὸς θεσμοὺς, στοὺς συνεταιρισμοὺς, στὴν ἱλιγγιώδη αἰσθητικὴ τῆς λαϊκῆς φορεσιᾶς, τῆς διακόσμησης τοῦ σπιτιοῦ, τοῦ χοροῦ, τῆς εὐγένειας (noblesse) καὶ ἀρχοντιᾶς ἡθῶν καὶ ἐθίμων. Ἕνας πολιτισμὸς «κατὰ τι ἀνώτερος τῶν Λουδοβίκων», ὅπως λέει ὁ Ἑλύτης.

Αὐτὰ ὅλα κόβονται μὲ τὸ μαχαίρι μόλις ἱδρύεται τὸ ἑλλαδικὸ κράτος. Ἕνα κράτος ποὺ δὲν πρέπει πιά νὰ εἶναι ἑλληνικὸ, ἔτσι

ἀποφασίζουν οἱ ἡγετικές του τάξεις. Ὅφειλε νὰ μιμηθεῖ τὰ «λελαμπρυσμένα τῆς Ἑσπερίας ἔθνη», νὰ γίνῃ κάτι ἄλλο ἀπὸ αὐτὸ ποὺ εἶναι, νὰ λειτουργεῖ ὡς μεταπράτης τῆς δυτικῆς πολιτικῆς, τῆς δυτικῆς τέχνης, τῆς δυτικῆς θεσμικῆς ὀργάνωσης.

Ὁ Ἑλληνισμὸς παραιτεῖται ἀπὸ τὸν πολιτισμὸ του, δανεῖζεται ἀκόμα καὶ τὴν ἀρχαιοκλασικὴ του κληρονομιά ἀπὸ τὸν δυτικὸ νεοκλασικισμό. Ἀρχίζει νὰ πιθηκίζει ἀλλότριον πολιτισμὸ, νὰ τὸν φοράει ἐξωτερικὰ σὰν δάνειο ροῦχο. Σίγουρα, στὴ μιμητικὴ μας προσπάθεια κάποιες χαρισματικὲς προσωπικότητες πέτυχαν ἐξαιρετικὲς ἐπιδόσεις: Ὁ Δημήτρης Μητρόπουλος, ἡ Μαρία Κάλλας εἶναι πολὺ μεγάλες φυσιογνωμίες στὸ δυτικὸ πολιτιστικὸ στερέωμα, ἀλλὰ δὲν ἔχουν τὴν παραμικρὴ σχέση μὲ τὸν πολιτισμὸ τῶν Ἑλλήνων καὶ τὴ διαχρονικὴ του συνέχεια — συνέπεσε ἀπλῶς νὰ ἔχουν γεννηθεῖ στὴν Ἑλλάδα.

Ἐκατὸν ἐβδομήντα χρόνια τώρα ὁ Ἑλληνισμὸς εἶναι πολιτιστικὰ ἀνυπαρκτος. Ἡ ὅποια «ἐλληνικὴ» ἰδιαιτερότητα νοεῖται καὶ γίνεταί ἀνεκτὴ μόνον ὡς τουριστικὸ κερδοφόρο φολκλόρ: σουβλάκι, τζατζίκι, συρτάκι, Ζορμπᾶς, «Παιδιὰ τοῦ Πειραιᾶ». Ἀκόμα καὶ στὸν κατεξοχὴν χῶρο ὅπου νομίζει κανεὶς ὅτι διασώζεται μιὰ διαφορὰ παράδοσης, καὶ ἐννοῶ τὴν ἐκκλησιαστικὴ Ὁρθοδοξία, ἔχει πάψει νὰ παράγεται ἔστω καὶ ἡ ἀπαραίτητη γιὰ τὶς λειτουργικὲς ἀνάγκες τέχνη. Τὰ πάντα καὶ ἐκεῖ ἔχουν νεκρωθεῖ ἀπὸ τὴν ἰδεολογία — θὰ ἔπρεπε νὰ μιλάμε γιὰ Ὁρθοδοξισμό, κατὰ τὸ «Προτεσταντισμὸς» καὶ «Καθολικισμὸς». Στὶς πιὸ παρήγορες περιπτώσεις (καὶ χάρις στὸν ἀείμνηστο Κόντογλου) ἀρχίσαμε νὰ ἀντιγράφουμε τὶς εἰκόνες τῆς κάποτε ἐκκλησιαστικῆς τέχνης (τῆς λεγόμενης βυζαντινῆς). Ἀλλὰ αὐτὸ δὲν σημαίνει καλλιτεχνικὴ δημιουργία, παραγωγὴ πολιτισμοῦ. Οὔτε ἔχει περιορίσει τὸ ἀνεκδιήγητο κιτσαριὸ ποὺ κατακλύζει τὸν χῶρο τῆς ἐλληνορθόδοξης λατρείας, τὸν κατεξοχὴν χῶρο ὅπου συνοφισζόταν πάντοτε ἡ πολιτιστικὴ μας παράδοση.

Στὰ συμπτώματα τῆς πολιτιστικῆς ἀνυπαρξίας τοῦ Ἑλληνισμοῦ θὰ ἐπισημάνω ἀκόμα τρία:

Τὴ ραγδαία καὶ δραματικὴ φθορὰ τῆς γλώσσας. Αὐτὴ τὴν ἔκπληξη ποὺ ἦταν γιὰ τὸν σύνολο ἀνθρώπινο πολιτισμὸ ἡ ἐλληνικὴ

γλώσσα, θεωρεί άρμοδιότητά του νά τή διαχειρίζεται, με διατάγματα και έντολές, τὸ ἑλλαδικὸ κράτος, οἱ άποτυχημένοι σὲ ὅλα τὰ πεδία τῆς εὐθύνης τους πολιτικοί.

Δεκαετίες ὀλόκληρες εἶχαν ἐπιβάλει στὸν λαὸ τὴν ψευτιά τῆς κοραϊκῆς «καθαρεύουσας». Τὸ 1976 ἡ «μεταρρύθμιση» Ράλλη, με διάταγμα πάλι, ἀποκαθῆλωσε ἐκείνη τὴν καθαρεύουσα γιὰ νὰ ἐπιβάλει μιὰν ἐξίσου πλαστὴ καὶ ψεύτικη λαϊκότητα «δημοτικὴ». Τὰ ὅσα ἀνατριχιαστικὰ ἐπιβλήθηκαν, σὰν ἐπίσημη «γραμμὴ», στὰ κρατικὰ ἔγγραφα καὶ στὸν δημόσιο λόγο δὲν ὑπῆρξαν ποτὲ στὸ στόμα τοῦ λαοῦ, οὔτε εἶχαν ποτὲ σχέση με τὸ γλωσσικὸ του αἰσθητήριο.

Ἐπισημοποιήθηκε κρατικὰ ἡ κομματικὴ καπηλεία τῆς γλώσσας: Ἀπὸ τὰ χρόνια τοῦ Μεσοπολέμου, ἡ κομμουνιστικὴ Ἄριστερὰ εἶχε πλάσει γλωσσικὸ ἰδίωμα ποὺ δήλωνε ἀμέσως τὴν κομματικὴν ἔνταξη ὅσων τὸ χρησιμοποιοῦσαν. Στὸ εὐφυὲς εὖρημα ἐπανῆλθε ὁ ἰδιόμορφος σοσιαλισμὸς, ποὺ ἔγινε κράτος στὴ δεκαετία τοῦ '80. Δημιούργησε ἕναν καινούργιο ἐν πολλοῖς γλωσσικὸ κώδικα, ἄσχετον με τὴ ζωντανὴ δημοτικὴ γλώσσα. Ὁ λαὸς δὲν εἶπε ποτὲ «τοῦ χτήριου», «τοῦ πανεπιστήμιου», «τοῦ Γιούνη», «τοῦ Γιούλη», «πιθανά», «πουλιέται λεύτερα», κ.λπ., κ.λπ.

Ἄς μὴ μιλήσουμε, βέβαια, γιὰ τὸ ἱστορικὸ ἔγκλημα τῆς μονοτονικῆς γραφῆς (προσωπικὴ γνώμη ἐκφέρω) — δὲν ξέρω ἄλλον λαὸ ἐπὶ τῆς Γῆς ποὺ, με ἀπόφαση τοῦ ἔθνικοῦ του κοινοβουλίου, νὰ διακόπτει τὴν ἱστορικὴ συνέχεια εἴκοσι αἰῶνων γραφῆς τῆς γλώσσας του. Οὔτε νὰ μιλήσουμε γιὰ τὴν κατάργηση ἢ τὸν περιορισμὸ τῆς διδασκαλίας τῶν ἀρχαίων, ποὺ ἔχει ὡς ἀποτέλεσμα σήμερα οἱ κάτω τῶν τριάντα ἐτῶν Ἕλληνες νὰ μὴν καταλαβαίνουν πιὰ οὔτε τὸν Παπαδιαμάντη ἢ τὸν Ροῖδη.

Γιὰ τίς συνέπειες ποὺ ἔχει στὸν ψυχισμό μας, στὴν ποιότητα τοῦ ψυχικοῦ μας βίου, ἡ προκαλούμενη ἀπὸ τὸ κράτος ἀγλωσσία καὶ δυσγλωσσία δὲν μιλάει κανεὶς. Ἀκοῦμε στὴν τηλεόραση πολιτικούς ἢ δημόσιους ἀξιωματούχους νὰ ἀσελγοῦν ἠθελημένα πάνω στὴ γλώσσα ἢ νὰ ἀγνοοῦν τοὺς στοιχειώδεις κανόνες ὀρθῆς ἐκφορᾶς τῆς, διαπράττοντας λάθη ἀνατριχιαστικά, καὶ τὸ

θεωροῦμε πιά σχεδὸν φυσικό. Ψηφίζουμε καὶ ξαναψηφίζουμε σὲ κορυφαῖες θέσεις πολιτικῆς εὐθύνης ἀκόμα καὶ τὶς πιὸ κραυγαλέες περιπτώσεις αὐτοῦ τοῦ γλωσσικοῦ ἐκβαρβαρισμοῦ, ἀδιαφορώντας γιὰ τὶς συνέπειες ψυχικῆς ὑγείας τοῦ κοινωνικοῦ μας σώματος.

Δεύτερο, μετὰ τὴ γλώσσα, σύμπτωμα (ἢ ἔκφανση ἢ αἴτιο) τῆς πολιτιστικῆς ἀνυπαρξίας τοῦ Ἑλληνισμοῦ σήμερα, θὰ ἔλεγα τὴν ἀπώλεια τῆς αἴσθησης τοῦ ἱεροῦ. Καὶ παρακαλῶ νὰ διαστείλετε τὴν ἔννοια τοῦ ἱεροῦ ἀπὸ τὴν ἔννοια τοῦ θρησκευτικοῦ.

Αἴσθηση τοῦ ἱεροῦ σημαίνει, νομίζω, τὴ βιωματικὴ ἀναγνώριση, τὸν σεβασμὸ καὶ τὸ δέος μπροστὰ στὸ ἀνερμήνευτο, σὲ αὐτὸ πού μᾶς ξεπερνάει. Τὸ νόημα ἢ αἴνιγμα τῆς ὑπαρξῆς, τὸ θαῦμα τῆς ζωῆς, τὸ ἔλλογο ὑποκείμενο, ἢ δυναμικὴ τῆς σχέσης, πού εἰδικὰ στὸν ἄνθρωπο γεννάει τὴ γλώσσα καὶ τὴ συνείδηση: εἶναι τὰ δεδομένα τοῦ ἱεροῦ μέσα στὴν πραγματικότητα πού ψηλαφοῦμε. Χρειάζονται αἰῶνες ἴσως κοινωνικῆς ἐξέλιξης καὶ καλλιέργειας γιὰ νὰ κατακτηθεῖ ὡς αὐτονόητο κοινὸ ἀντανεκλαστικὸ ἢ αἴσθηση τῆς ἱερότητας. Ἀλλὰ ἡ κατάκτηση χάνεται μέσα σὲ ἐλάχιστο χρόνο, καὶ τότε χρειάζεται ἀπὸ τὴν ἀρχὴ ἐξέλιξη (πολλῶν γενεῶν) γιὰ νὰ ἐπαναποκτηθεῖ.

Ὁ χρηματισμὸς, ἡ ψευδολογία, ὁ σφετερισμὸς τοῦ δημόσιου χρήματος, ὁ ἐγωισμὸς τῆς ἀντικοινωνικῆς συμπεριφορᾶς, ἢ ἀδιαντροπιὰ τῆς ἀπάτης, ἢ αὐτονόητη ἀσυνέπεια εἶναι μερικὲς ἀπὸ τὶς πλήθουσες σήμερα ἐνδείξεις ἀπώλειας τῆς αἴσθησης τοῦ ἱεροῦ στὴν ἑλλαδικὴ κοινωνία. Θὰ σᾶς παρακαλέσω νὰ σταθεῖτε ἰδιαίτερα σὲ μιὰν ἐφιαλτικὴ πιστοποίηση πού περνάει ἀπαρατήρητη: στὸ γεγονὸς ὅτι, δεκαετίες τώρα, ἡ ἑλλαδικὴ ἐκπαίδευση ἐτοιμάζει βανδάλους. Παραδίδει ἢ ταλαίπωρη ἑλλαδικὴ κοινωνία, ἀπὸ τοὺς φόρους καὶ τὸ ὑστέρημα τῆς φτωχολογιᾶς, νεόδημητα καλαίσθητα κτίσματα στὰ παιδιὰ τῶν σχολείων ἢ στοὺς φοιτητές. Καὶ μέσα σὲ τρεῖς μῆνες τὸ ζηλευτὸ κτίσμα ἔχει μεταβληθεῖ σὲ στάβλο. Βρομιὰ, θεληματικὴ καταστροφή, ἡδονισμὸς ἀπὸ τὴ βεβήλωση — ἂν δὲν εἶναι αὐτὰ δείγματα ἀνίερης χρήσης κοινωνικῶν ἀγαθῶν, συμπτώματα συλλογικῆς ψυχασθένειας, διερωτῶμαι τί ἄλλο ἀξίζει τέτοιο

ὄνομα.

Τρίτο ἐνδεικτικὸ σύμπτωμα πολιτιστικῆς καθίζησης καὶ ἀνυπαρξίας: ἡ ἀποϊέρωση τῆς πολιτικῆς. Πολλοὶ σπεύδουν νὰ μειώσουν τὴ σημασία τοῦ συμπτώματος καταφεύγοντας στὶς διεθνεῖς διαστάσεις του. Πιστεύω ὅτι δὲν δίνει ἄλλοθι σὲ μιὰ κοινωνία τὸ γεγονὸς ὅτι ἡ ψυχοπαθολογία της ἔχει χαρακτήρα διεθνοῦς ἐπιδημίας. Δὲν παύει νὰ κινδυνεύει ἡ ἴδια, νὰ πρέπει ἡ ἴδια νὰ ἀντιδράσει γιὰ νὰ προστατευθεῖ.

Μὲ τὸν ὄρο «ἀποϊέρωση τῆς πολιτικῆς» δὲν ἐννοῶ οὔτε τὴν ἐνδημούσα ἐκεῖ διαπλοκὴ συμφερόντων καὶ διαφθορὰ οὔτε τὴν κραυγαλέα ἀνικανότητα ποὺ κάνει τοὺς πολιτικοὺς ἰδιαίτερα εὐάλωτους στὴν πρακτόρευση ξένων συμφερόντων, δὲν ἐννοῶ ἠθικὰ μειονεκτήματα (ἀσυνέπεια, ψευδολογία, δοξομανία, ναρκισσισμό καὶ τὰ παρόμοια). Ἐννοῶ, ἀποκλειστικὰ καὶ μόνο, τὴν αὐτονόμηση τῆς πολιτικῆς ἀπὸ τὴν πραγματικότητα τοῦ κοινωνικοῦ γεγονότος καὶ τὴ μετάθεσή της στὸν στίβο τῆς μάχης τῶν ἐντυπώσεων.

Ἔχει γραφτεῖ ἐπανελημμένα: Ἄν κάποιος ὑποψήφιος στὴν Α΄ Ἐκλογικὴ Περιφέρεια Ἀθηνῶν ξοδέψει προεκλογικὰ διακόσια ἑκατομμύρια δραχμές, εἶναι μαθηματικὰ βέβαιο ὅτι θὰ ἐκλεγεῖ, ἔστω κι ἂν εἶναι κρετίνος. Σίγουρη ἐπίσης ἐκλογὴ ἔχουν οἱ γνωστοὶ ποδοσφαιριστές, οἱ μπασκετμπολίστες, τὰ μανεκὲν καὶ οἱ ἠθοποιοὶ πρόσφατων (ὡς πρὸς τὸν χρόνον τῶν ἐκλογῶν) τηλεοπτικῶν σειρῶν. Αὐτὸ σημαίνει ὅτι μιὰ κρίσιμη μερίδα τῆς κοινωνίας (αὐτὴ ποὺ κρίνει τὸ ἐκλογικὸ ἀποτέλεσμα) ἔχει σαφῶς παραιτηθεῖ ἀπὸ λειτουργίες σκέψης, κρίσης, φαντασίας, ἀκόμα καὶ ἀπὸ τὸ ἐνστικτο αὐτοσυντήρησης. «Παίζει» τὴ ζωὴ της ἐμπιστευόμενῃ τῇ διαχείρισῃ τῶν ζωτικῶν ἀναγκῶν της σὲ ἐπιλογὲς ἄλογες καὶ ἄκριτες — ἐπιλογὲς ποὺ καθορίστηκαν ἀπὸ ἐπιπόλαιες ἐντυπώσεις.

Τέλεια ἀδύναμος μπροστὰ στὰ δεδομένα τῆς νεοελληνικῆς κοινωνικῆς πραγματικότητας, δὲν ἔχω ἄλλη κατακλείδα ἀπὸ μιὰ οὐτοπικὴ καὶ μόνο εὐχή: Νὰ πληθυνθοῦν οἱ συναντήσεις ὅπως ἡ σημερινή, μήπως καὶ ὁ φόβος γιὰ τὰ κοινωνικὰ συμπτώματα ποὺ ἀπειλοῦν τὴν ἀτομικὴ ψυχικὴ (καὶ ὄχι μόνο) υἰεία ἀφυπνίσουν

ἀρκετοὺς τουλάχιστον στὴν εὐθύνη γιὰ τὴν ψῆφο τους.

Νομίζω ὅτι στὸν αἰῶνα ποὺ ἀφήσαμε πίσω μας, τὸν 20ό, ἡ Ψυχολογία-Ψυχανάλυση ἀποτέλεσε τομὴ γιὰ τὴν ἀνθρώπινη Ἱστορία εἰσάγοντας μιὰ καινούργια, ρεαλιστικὴ γλῶσσα ἀνθρωπογνωσίας. Ἔχουμε μεγάλη ἀνάγκη στὴν Ἑλλάδα σήμερα ἀπὸ τὸν ρεαλισμὸ αὐτῆς τῆς γλῶσσας. Μήπως καὶ μᾶς χειραγωγῆσει στὴ συνειδητοποίηση τοῦ ἱστορικοῦ μας τέλους. Καὶ στὴν ἐνεργὸ ἀντίδραση.

31.5.2002

Ὁμιλία στὸ Κέντρο Ψυχικῆς Ὑγιεινῆς

Ἐκκλησία καὶ πολιτισμός

Ἡ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗ ΕΚΚΛΗΣΙΑ μαρτυρεῖ συγκεκριμένη παρέμβαση τοῦ Θεοῦ μέσα στὴν Ἱστορία. Ὁ Θεὸς εἶναι ἀνέκφραστος, ἀπερινόητος, ἀόρατος, ἀκατάληπτος, ἡ παρέμβασή Του ἔνσαρκη, «ἐν προσώπῳ Ἰησοῦ Χριστοῦ». Τὸ πρόσωπο τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ εἶναι ἱστορικό, ποὺ σημαίνει ὅτι ἡ παρουσία Του ἐντοπίζεται σὲ συγκεκριμένο χρόνο καὶ τόπο, σὲ συντεταγμένες συγκεκριμένου πολιτισμοῦ.

Βεβαιώνει ἡ ἱστορικὴ ἐμπειρία τῆς Ἐκκλησίας ὅτι «ὁ Λόγος σὰρξ ἐγένετο»: ἡ ἀπρόσιτη στὸν νοῦ καὶ στὶς αἰσθήσεις Αἰτιώδης Ἀρχὴ κάθε ὑπαρκτοῦ προσέλαβε σάρκα βιολογικῆς ἀτομικότητας, σάρκα λογικοῦ ὑποκειμένου συγκεκριμένης καταγωγῆς καὶ ἱστορικῆς ὀριοθέτησης. Προσέλαβε ἐθνικότητα, γλῶσσα καὶ τὴ σύμφυτη μὲ τὴ γλῶσσα ἐπικαιρικὴ κοσμοαντίληψη. Γιὰ νὰ θεώσει τὸ πρόσλημμα.

Ἡ χριστιανικὴ Ἐκκλησία αὐτοπροσδιορίζεται ὡς ἡ παρατεινόμενη στοὺς αἰῶνες συνέχεια τῆς ἐνανθρώπησης τοῦ Θεοῦ: τῆς πρόσληψης τοῦ κτιστοῦ στὸν τρόπο ὑπάρξεως τοῦ ἀκτίστου. Ἡ πρόσληψη συνεχίζεται ὄχι συμβολικὰ ἢ ἠθικὰ, ἀλλὰ μὲ τὸν τρόπο μὲ τὸν ὁποῖο πραγματοποιεῖται ἡ ζωὴ: τὸν τρόπο τῆς αἰσθητῆς κοινωνίας καὶ σχέσης, τὸν τρόπο τῆς βρώσης καὶ τῆς

πόσης. Ἡ Ἐκκλησία συγκροτεῖται καὶ φανερώνεται στὸ δεῖπνο τῆς Εὐχαριστίας.

Τὸ δεῖπνο τῆς Εὐχαριστίας τελεῖται, καὶ πραγματοποιεῖται ἡ Ἐκκλησία, μὲ τὴν ἐπιχώρια σὲ κάθε τόπο γλώσσα καὶ ἐκφραστικὴ (ἄρα καὶ τὴ σύμφυτη μὲ τὴ γλώσσα ἐπικαιρικὴ ἐκασταχοῦ κοσμοαντίληψη). Ἀλλά, ἐνῶ διαφοροποιεῖται ἡ γλώσσα καὶ ἡ ἐκφραστικὴ (ἡ πολιτιστικὴ σάρκα τῆς ἱστορικότητος τῆς Ἐκκλησίας), μένει ἀναλλοίωτος ὁ τρόπος τῆς Εὐχαριστίας: τρόπος μεταποίησης τῆς βιολογικῆς ἐπιβίωσης σὲ ζωτικὴ ἀγαπητικὴ σχέση. Κάθε ἐπιμέρους εὐχαριστιακὸ σῶμα κοινωνίας τῆς ζωῆς εἶναι ὁ ὀλόκληρος (καθόλου) τρόπος τῆς ὑπάρξεως ποὺ συγκροτεῖ καὶ φανερώνει τὴν Ἐκκλησία, εἶναι ἡ ὀλόκληρη ἀλήθεια τῆς Ἐκκλησίας, ἡ ἀλήθεια (πραγματικότητα) τῆς Καθολικῆς Ἐκκλησίας. Ὅπως, *mutatis mutandis*, κάθε ζευγάρι ἀληθινὰ ἐρωτευμένων ἀνθρώπων εἶναι ἡ ὀλόκληρη (καθολικὴ) ἀλήθεια τοῦ ἔρωτα, ἔτσι καὶ κάθε τοπικὴ εὐχαριστιακὴ κοινότητα εἶναι ἡ ὀλόκληρη (καθολικὴ) ἀλήθεια τῆς Ἐκκλησίας: ἡ δυναμικὴ ὑποτύπωση τῆς ἀλώβητης, ἀπεριόριστης ζωῆς, τῆς «σώας»-σεσωσμένης (ἀκέραιας) ὑπαρξῆς, τῆς ὑπαρξῆς στὴν πληρότητα τῶν ζωτικῶν τῆς δυνατοτήτων.

Ἡ ἐκκλησία τῆς Κορίνθου ἢ τῆς Ρώμης, τῆς Ἐφέσου ἢ τῶν Μεδιολάνων, μὲ τὴν ἐπιχώρια γλώσσα καὶ τὴν ἐκφραστικὴ τοῦ ἐπιχώριου ἐπικαιρικοῦ πολιτισμοῦ, εἶναι ἡ Καθολικὴ Ἐκκλησία. Ὅχι ἐπειδὴ πειθαρχεῖ σὲ πεποιθήσεις καὶ ἠθικοὺς κανόνες μιᾶς γενικῆς (διεθνικῆς καὶ παγκοσμιοποιημένης) διατύπωσης τοῦ χριστιανικοῦ εὐ-αγγελίου. Ἀλλὰ ἐπειδὴ ὡς τοπικὴ, χρονικὰ καὶ πολιτιστικὰ καθορισμένη κοινότητα ὑποτυπώνει στὴν πράξη καὶ μαρτυρεῖ τὸ εὐ-αγγέλιο τῆς Ἐκκλησίας: πραγματοποιεῖ, ὡς σῶμα σχέσεων κοινωνίας, τὸν τρόπο τῆς ὑπάρξεως ποὺ ἐλευθερώνει τὴ ζωὴ ἀπὸ τὸν θάνατο. Τὴν ὀλοκληρία αὐτοῦ τοῦ τρόπου, τὴν καθολικότητα-ἀκεραιότητά του, τὴν πραγματοποιεῖ κάθε τοπικὴ ἐκκλησία μὲ τὴ δική της γλώσσα καὶ τὸν δικό της πολιτισμό.

Ἄν ὑποτιμήσουμε ἢ παραθεωρήσουμε τὴν τοπικὴ γλώσσα, τὴν ἐκφραστικὴ τοῦ ἐπιχώριου (τοπικὰ καὶ χρονικὰ καθορισμένου) πολιτισμοῦ, ἀφαιροῦμε ἀπὸ τὸν ἐκκλησιαστικὸν τρόπο τῆς

υπάρξεως τὴν ἐνυπόστατη πραγματικότητά του. Τὸν μεταβάλλουμε σὲ νοητικὴ σύλληψη καὶ ἠθικιστικὴ δεοντολογία, σὲ ἀφηρημένες «πεποιθήσεις» καὶ χρήσιμες κανονιστικὲς «ἀρχές». Δίχως τὴ σάρκα τοῦ πολιτισμοῦ ἢ Ἐκκλησία γίνεται ἕνας «-ισμός»: Ρωμαιοκαθολικισμὸς ἢ Προτεσταντισμὸς ἢ Ὀρθοδοξισμὸς — ἐπιμέρους ἰδεολογικὲς ἐκδοχὲς νοησιαρχικῆς μεταφυσικῆς καὶ ὠφελιμιστικῆς ἠθικολογίας, ὅλες μὲ φιλοδοξία διεθνικῆς παγκοσμιότητος, δηλαδὴ γεωγραφικῆς «καθολικότητος».

Ἄν ὅμως ἡ Ἐκκλησία συγκροτεῖται καὶ φανερόνεται στὴν Εὐχαριστία ὡς ὑποστατικὸ γεγονός (τρόπος τῆς ὑπάρξεως), τότε ἐκεῖ δὲν πρόκειται γιὰ «πεποιθήσεις» καὶ «ἀρετὲς» ἀλλὰ γιὰ τὴ σάρκα τοῦ βίου μας ποὺ «μετουσιώνεται» σὲ σχέση ἀγαπητικῆς κοινωνίας, σὲ ἐρωτικὴ αὐθυπέμβαση καὶ αὐτοπροσφορά, σὲ ζωτικὴ καὶ ζωοποιὸ (θεία) κοινωνία. Ἡ σάρκα τοῦ βίου μας: δηλαδὴ ἡ βρώση καὶ ἡ πόση, ἡ γλώσσα, τὸ τραγούδι μας, ἡ ζωγραφικὴ καὶ ἀρχιτεκτονικὴ μας, τὸ ροῦχο, τὸ κόσμημα, τὸ ἔπιπλο, ἡ χειρονομία, ἡ δραματουργία. Ὅλα ἐκεῖ «λειτουργοῦν» τὴν εὐχαριστιακὴν κοινωνία τῆς ζωῆς, τῆς νίκης καταπάνω στὴ μοναξιά καὶ στὸν θάνατο.

Ἡ δυσκολία (μαζί καὶ ἀπορία, μπορεῖ καὶ σκανδαλισμὸς) προκύπτει σὲ δύο (κυρίως) περιπτώσεις: ὅταν ἐμπειρικῶς πιστοποιοῦμε τὸ ἐνδεχόμενον νὰ μᾶς ἀποκλείει ὁ πολιτισμὸς ἀπὸ τὴν πρόσβαση στὸ ἐκκλησιαστικὸ γεγονός· καί, δεύτερον, ὅταν ἡ πολιτιστικὴ ἰδιαιτερότητα ἀπολυτοποιεῖται (σωστότερα: εἰδωλοποιεῖται) καὶ ὑποκαθιστᾶ ἢ ἀλλοτριώνει τὸ ἐκκλησιαστικὸ γεγονός.

Τί θὰ πεῖ «Μᾶς ἀποκλείει ὁ πολιτισμὸς ἀπὸ τὸ ἐκκλησιαστικὸ γεγονός»; Θὰ πεῖ ὅτι ὑπάρχουν πολιτισμοὶ (τὸ βεβαιώνει ἡ ἱστορικὴ μας ἐμπειρία) ποὺ ἡ γλώσσα τους (ὁ γλωσσικὸς κώδικας συνεννόησης-κοινωνίας) καὶ ὅποια ἐκφραστικὴ δυνατότητα ἔχουν ἀναπτύξει (εἰκαστικὴ, μουσικὴ, λογοτεχνικὴ, ἀρχιτεκτονικὴ, δραματουργίας) δὲν ἐπαρκεῖ γιὰ νὰ ἐπισημάνει-ὑποδηλώσει τὸν ὑποστατικὸ «στόχο» τῆς Εὐχαριστίας. Εἶναι γλώσσα καὶ ἐκφραστικὴ ποὺ προκύπτει (διαμορφώθηκε) ἀπὸ ἀνάγκες καὶ προτεραιότητες ἀτομοκεντρικῆς (χρηστικῆς, ὠφελιμῆς) γιὰ τὸ

ἄτομο), ἀπὸ ἀπαιτήσεις ὁρμέμφυτων ἀπαιτήσεων τοῦ ἐγωκεντρικοῦ ἀτόμου. Γλῶσσα καὶ ἐκφραστικὴ ποὺ μπορεῖ νὰ ὑπηρετήσῃ τὴν ψυχολογικὴ (φυσικὴ στὸν ἄνθρωπο) θρησκευτικότητα: τὴν ἀνάγκη του γιὰ ἀτομικὴ δικαίωση καὶ αἰώνια ἐπιβίωση, γιὰ μεταφυσικὲς νοητικὲς βεβαιότητες καὶ ἀντικειμενικὴ «ἀρετὴ», ποὺ νὰ τοῦ χαρίζουν αἴσθημα ἀσφάλειας καὶ κύρος ἐξουσιαστικό. Δὲν εἶναι γλῶσσα καὶ ἐκφραστικὴ ἰκανὴ νὰ σημάνει τὴν πίστη-ἐμπιστοσύνη ἢ κένωση ἀπὸ κάθε ἀτομικὴ ἀπαίτηση, τὴ ζωὴ ὡς ἀγαπητικὴ κοινωνία, ἐρωτικὴ αὐθυπέμβαση καὶ αὐτοπροσφορά.

Χαρακτηριστικὸ ἱστορικὸ παράδειγμα: οἱ ὀρδῆς τῶν πρωτόγονων φύλων καὶ φυλῶν ποὺ κατέκλυσαν τὰ ἐδάφη τῆς Δυτικῆς Ρωμαϊκῆς Αὐτοκρατορίας ἀπὸ τὰ τέλη τοῦ 4ου ὡς καὶ τὸν 6ο μ.Χ. αἰώνα (Γότθοι, Φράγκοι, Οὔννοι, Βουργουνδοί, Βάνδαλοι, Λογγοβάρδοι, Ἄγγλοι, Νορμανδοί, Σάξονες). Ἔσπευσαν νὰ «ἀσπαστοῦν» τὸν Χριστιανισμὸ καὶ βαφτίστηκαν μαζικά, ἀλλὰ σαφῶς γιὰ σκοπιμότητες ποὺ εἶχαν ἐλάχιστη ἢ καθόλου σχέση μετὰ τὴ μεταφυσικὴ ἀναζήτηση.

Τοὺς λαοὺς αὐτοὺς, καὶ μετὰ τὸν «ἐκχριστιανισμό» τους, τοὺς χῶριζε ἀπὸ τὸ ἐκκλησιαστικὸ γεγονός ὅχι ἴσως ἢ θέλησή τους, ἀλλὰ πάντως ὁ πολιτιστικὸς πρωτογονισμὸς τους. Μόνο τεχνητὰ μποροῦσαν νὰ σημάνουν στίς γλῶσσες τους πραγματικότητες ποὺ ἢ ἐμπειρία τους ἢ ἢ μεταφυσικὴ τους ἀναζήτηση τὶς ἀγνοοῦσε (: νὰ σημάνουν, γιὰ παράδειγμα, τὴν ὑπόσταση, τὴ διαφορὰ τῆς ἀπὸ τὴν οὐσία — καὶ δίχως τὴν ἐπίγνωση αὐτῆς τῆς διαφορᾶς πῶς νὰ ἐκφραστῆ καὶ νὰ γνωστῆ τὸ εὐ-αγγέλιο τῆς Ἐκκλησίας: ἢ ἐμπειρία ὅτι εἶναι ὑπόσταση προσωπικὴ —Πατὴρ— ἢ Αἰτιώδης Ἄρχὴ τοῦ ὑπαρκτοῦ, δηλαδὴ ἐλεύθερη ἀπὸ κάθε ἀναγκαιότητα ὑπαρκτικοῦ προκαθορισμοῦ, προκαθορισμοῦ ἀπὸ οὐσία ἢ φύση, ἄρα δυνατὴ ἢ ἐνανθρώπηση τοῦ Υἱοῦ, ἢ θέωση τοῦ ἀνθρώπου).

Πολλὰ παραδείγματα αὐτῆς τῆς γλωσσικῆς-πολιτιστικῆς ἀνεπάρκειας θὰ μποροῦσε νὰ προσκομίσει ὁ μελετητὴς προκειμένου νὰ παραπέμψῃ στοὺς πιθανότερους λόγους γιὰ τοὺς ὁποίους οἱ καινούργιοι ἔποικοι τῆς Εὐρώπης ὑπέταξαν ταχύτατα τὸ ἐκκλησιαστικὸ γεγονός στὰ μέτρα καὶ στὴ γλῶσσα τῆς φυσικῆς

θρησκείας. Δανείστηκαν (κυρίως από τον Αύγουστινο) άπλουστευτικά νομικά σχήματα για να μπορούν να άποδώσουν άπλοϊκά στον Θεό ιδιότητες έπουράνιου χωροφύλακα όριοθετώντας τή σχέση μαζί Του με σχήματα ένοχής-τιμωρίας ή ένοχής-έξαγοράς-δικαίωσης. Έξέλαβαν τήν πίστη σαν άτομική πεποίθηση, τή θεολογική μαρτυρία σαν κωδική ιδεολογία, τήν έκκλησιαστική άσκηση σαν στυγνό ήθικισμό. Από δέος και μειονεξία διατήρησαν για κάποιο διάστημα στήν τέχνη τους (μιμητικά) τή maniera byzantina, άλλά γρήγορα πέρασαν σε φανατισμένη «ύπερναπλήρωση» τής μειονεξίας («overcompensation» ό ψυχαναλυτικός όρος): σε χρωματιστά άγάλματα και νατουραλιστικές γλυκερές εικόνες για συναισθηματική κατανάλωση, σε αυταρχικούς θεσμούς θρησκευτικής έξουσίας, μηχανισμούς ιδεολογικής έπιβολής, κατακτητικές «σταυροφορίες», φρικιαστικούς θρησκευτικούς πολέμους.

Τό δυσερμήνευτο είναι ότι εκείνη ή άφετηριακή άλλοτρίωση τής Έκκλησίας σε φυσική θρησκεία παρέμεινε ως έγγενές στοιχείο στις κοινωνίες που προοδευτικά συγκρότησαν, μετά τον «έκχριστιανισμό» τους, οί καινούργιοι έποικοι τής Ευρώπης. Με τό πέρασμα τών αιώνων, οί λαοί αυτοί προόδευσαν σε κάθε τομέα τής ανθρώπινης δραστηριότητας: προώθησαν έκπληκτικά τή γνώση και τις έπιστήμες, τή φιλοσοφία, τις τέχνες και (με τρόπο πανανθρώπινα μοναδικό) τήν τεχνολογία — τή μετουσιωμένη σε πρακτική χρησιμότητα έπιστήμη. Όμως τό έκκλησιαστικό γεγονός έμεινε γι' αυτούς άπρόσιτο. Παρέμειναν στο επίπεδο τής φυσικής θρησκείας, επίπεδο συχνά παιδαριώδες, ταυτίζοντας τήν πίστη με τήν πειθαρχία σε νοησιαρχικά a priori και τήν ευσέβεια με έναν άπάνθρωπο ήθικιστικό νομικισμό. Κάποιες ταινίες του Μπέργκμαν ή του Φελλίνι είναι προσιτά σε όλους μας έλάχιστα δείγματα από τις άπειράριθμες μαρτυρίες για τον βασανισμό τών λαών τής Δύσης, ως σήμερα, από τον «έκχριστιανισμό» τους.

Ό θαυμαστός πολιτισμός τής νεότερης Δύσης, όπου έπικρατήσε, ύπονομεύει καιρία και ούσιαστικά έξουδετερώνει τό έκκλησιαστικό γεγονός. Έμφάνισε μιάν άκαταμάχητη δυναμική

παγκοσμιότητας αὐτὸς ὁ πολιτισμὸς καὶ σήμερα κυριαρχεῖ ἢ γοητεύει τοὺς λαοὺς σὲ ὁλόκληρο τὸν πλανήτη. Ἴσως ἐπειδὴ τὸ στοιχεῖο ταυτότητάς του (στοιχεῖο ἀναλλοίωτο σὲ ὁλόκληρη τὴν ἱστορική του διαδρομὴ καὶ σὲ ὅλες τὶς φάσεις τῶν συναρπαστικῶν μετεξελίξεών του) εἶναι ὅτι παρέμεινε ἀτομοκεντρικός: ἀμετακίνητος στὶς ἐνορμήσεις τῆς αὐτοσυντήρησης καὶ τῶν ἀξιώσεων ἰσχύος, ἐπομένως καὶ στὶς προϋποθέσεις τῆς ὀρμέμφυτης φυσικῆς θρησκευτικότητας. Καὶ ὁ ἀτομοκεντρισμὸς παραπέμπει ἀκριβῶς στοὺς ἀντίποδες τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ γεγονότος, ἀναιρεῖ ἐξ ὀρισμοῦ τὸ ἐκκλησιαστικὸ γεγονός, ἀκυρώνει τὴν ἐκκλησιαστικὴ ἐκδοχὴ (ἀπὸ τὶς σελίδες κιόλας τῆς Καινῆς Διαθήκης) τοῦ εὐ-αγγελίου τῆς σωτηρίας.

Αὐτὸς πρέπει νὰ εἶναι ὁ λόγος γιὰ τὸν ὁποῖο κοινωνίες μὲ μακραίωνη ἐκκλησιαστικὴ ἐμπειρία, ὅταν προσέλαβαν τὸν δυτικὸ πολιτισμὸ στὸ σύνολο τῆς πρακτικῆς τοῦ βίου, διολίσθησαν ἀνεπαίσθητα καὶ στὴν ἀλλοτριώση τῆς ἐκκλησιαστικῆς τους ὀρθοδοξίας — μεταποίησαν τὴν Ὀρθοδοξία τους σὲ ἰδεολογικὸ καὶ ἠθικιστικὸ Ὀρθοδοξισμό, σὲ φυσικὴ ἀτομοκεντρικὴ θρησκευτικότητα. Ἀκόμα καὶ ὁ ἀθεϊσμὸς ποὺ γέννησε ἡ Δύση (ὁ συνεπέστερος στὴν πράξη ἀθεϊσμὸς ἀπὸ ὅσους γνώρισε ἢ ἀνθρώπινη Ἱστορία) — μὲ χαρακτηριστικὴ τὴν περίπτωση τοῦ μεγάλου νεωτερικοῦ κινήματος τοῦ Κοινωνισμοῦ (Socialismus)— παρέμεινε παγιδευμένος στὴν, καταγωγικὰ θρησκευτικὴ, ἀτομοκεντρικὴ ἀνθρωπολογία: ἡ *societas* («κοινωνία») ταυτίστηκε αὐτονόητα μὲ τὴν ποσοτικὴ συλλογικότητα (*collectiva*), μὲ τὸ ἄθροισμα τῶν φυσικῶν ἀτόμων ποὺ τὴ συγκροτοῦν καὶ στόχο τὴν ὀρθολογικὴ ἐξισορρόπηση ἀτομικῶν ἐπιθυμιῶν, ἐπιδιώξεων, ἀναγκῶν.

Στοὺς ἀντίποδες τοῦ ἀτομοκεντρισμοῦ ἡ Ἐκκλησία (τουλάχιστον στοὺς πρώτους αἰῶνες τοῦ ἱστορικοῦ της βίου) ἐξέφρασε τὴν ὑποστατικὴ (τρόπου ὑπάρξεως) ταυτότητά της καὶ τὸν εὐαγγελισμό τῆς ἐλπίδας της προσλαμβάνοντας τὸν κοινωνιοκεντρικὸ πολιτισμὸ τῶν τότε Ἑλλήνων: τὸν ἀποφατικὸ χαρακτήρα τῆς γλώσσας (τὴν ἄρνηση νὰ ἐξαντλήσουμε τὴ γνώση στὶς διατυπώσεις της) καὶ τὸν χαρακτήρα τῆς τέχνης (κάθε

τέχνης) ως κλήσης-σέ-σχέση με τὸ ἀληθινὰ ὑπαρκτό («διάβασης ἐπὶ τὸ πρωτότυπον») — ὄχι ως ἀφορμῆς ἀτομικῶν συγκινήσεων, ἀτομικῆς εὐφροσύνης, ἀτομικῆς διδαχῆς.

Καὶ εἶναι ἀπὸ τὴν ἱστορικὴ αὐτὴ διαπίστωση ποὺ γεννιέται τὸ δύσκολο ἐρώτημα ἢ καὶ τὸ ἐνδεχόμενο σκανδαλισμοῦ: Πόσο δεσμεύει τὴν ἔκφραση ταυτότητας τῆς Ἐκκλησίας καὶ εὐαγγελισμοῦ τῆς ἐλπίδας τῆς ὁ κοινωنيοκεντρικὸς πολιτισμὸς (γλῶσσα, τέχνη, νοο-τροπία) τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων; Για νὰ κηρύξουμε σήμερα τὸ ἐκκλησιαστικὸ εὐ-αγγέλιο σωτηρίας τοῦ ἀνθρώπου σὲ φυλὲς τῆς Ἀφρικῆς ἢ τῆς Πολυνησίας, ἀλλὰ καὶ στὶς ἀπαίδευτες μάζες τῆς ἀμερικανικῆς, γιὰ παράδειγμα, ἢ τῆς νεοελληνικῆς κοινωνίας, τίς βυθισμένες στὸν καταναλωτικὸ πρωτογονισμό, θὰ πρέπει πρῶτα νὰ τίς μὴήσουμε στὴν ἀρχαιοελληνικὴ γλωσσικὴ συμβολικὴ; Πῶς εἶναι δυνατὸ νὰ ἔχουν πρόσβαση στὴν ἐκκλησιαστικὴ ἐμπειρία ἀγνοώντας τὴ δυναμικὴ τοῦ νοήματος λέξεων ὅπως: φύση, ὑπόσταση, ἐνέργειες, λόγος, ἀλήθεια, κοινωνία, σωτηρία — ἢ διακρίσεων ὅπως: οὐσίας καὶ ὑπόστασης, φύσεως καὶ ἐνεργειῶν;

Νὰ ἀρνηθοῦμε τὴν ἱστορικὴ σάρκα τοῦ ἀρχαιοελληνικοῦ πολιτισμοῦ ποὺ προσέλαβε ἀφετηριακὰ ἢ Ἐκκλησία, μήπως εἶναι ἀνάλογο μὲ τὸ νὰ ἀρνηθοῦμε τὴν ἐξ Ἑβραίων ἱστορικὴ σάρκα τοῦ Χριστοῦ;

Τὸ παραπάνω ἐρώτημα (ἢ ἐνδεχόμενο σκανδαλισμοῦ) ἴσως νὰ ἀπαντηθεῖ ἔμμεσα ἂν ἀναλύσουμε καὶ τὸ δεύτερο σύμπτωμα παθογένειας στὴ σχέση Ἐκκλησίας καὶ πολιτισμοῦ: τὸ σύμπτωμα νὰ ἀποδίδεται στὴν πολιτιστικὴ ἰδιαιτερότητα μεταφυσικὸς χαρακτήρας, νὰ εἰδωλοποιεῖται αὐτὴ ἢ ἰδιαιτερότητα, νὰ ὑποκαθιστᾶ τὸ ἐκκλησιαστικὸ γεγονός.

Ἡ ἱστορικὴ πείρα μᾶλλον βεβαιώνει ὅτι μιὰ πολιτιστικὴ παράδοση εἰδωλοποιεῖται γιὰ τοὺς ἴδιους λόγους γιὰ τοὺς ὁποίους θρησκευοποιεῖται καὶ τὸ ἐκκλησιαστικὸ γεγονός: γιὰ νὰ ἐνσωματωθεῖ στὴν ἐγωτικὴ μας θωράκιση, νὰ μπορεῖ νὰ χρησιμοποιηθεῖ σὰν ἀτομικὸ κτῆμα, σὰν ἰδιωτικὴ ἀποκλειστικότητα· νὰ λειτουργεῖ ὡς ἀφορμὴ ναρκισσικῆς καύχησης, ἀπαιτήσεων ἐξουσιαστικῆς ὑπεροχῆς ἢ ἔστω ὡς

ἀντιστάθμισμα ψυχολογικῆς ἀνασφάλειας, ἀνάγκης
κωδικοποιημένων βεβαιότητων.

Ὅταν δὲν ἔχουμε τὶς προϋποθέσεις γιὰ ἐνεργὸ μετοχὴ σὲ μιὰ
ἐμπειρικὴ παράδοση (μᾶς λείπει ἢ καλλιέργεια, τὸ ἐνδιαφέρον, ἢ
θέληση — δὲν κατανοοῦμε τοὺς στόχους τῆς μετοχῆς μας), τότε
ἀποσποῦμε καὶ αὐτονομοῦμε τὰ ἄλλοτε ἐπιτεύγματα αὐτῆς τῆς
παράδοσης, τὰ μνημειώνουμε σὲ τυποποιημένες σχηματοποιήσεις,
σὲ φολκλωρικὸ ἐθιμικὸ διάκοσμο τῆς ζωῆς μας, σὲ ἰδεολογικὸ
ρητόρευμα συλλογικῆς ὑπερηφάνειας. Ἀκόμα καὶ ἐκπληκτικὰ
θησαυρίσματα πείρας, ποὺ μᾶς παραδόθηκαν, τὰ
μετασηματίζουμε σὲ ἐρωτήματα τῆς ὀρμέφυτης, ἐνστικτώδους
ἀνάγκης μας γιὰ ἐγκεντρικὴ κατασφάλιση καὶ ἐπιβολὴ ἰσχύος.

Ὅταν ἓνας πολιτισμὸς γίνεται ἀφορμὴ γιὰ καύχηση καὶ
ἰδεολογικὰ ρητορεύματα, τότε εἶναι σίγουρο πὼς ἔχει ἱστορικὰ
τελειώσει, εἶναι πιά μόνο παρελθόν. Τὰ ἐπιτεύγματά του
(κείμενα, ἔργα τέχνης, θεσμοί) θαυμάζονται ἄλογα, χωρὶς νὰ
κατανοοῦνται. Πόσοι ἀπὸ τοὺς σημερινοὺς Ἕλληνες (ἔστω καὶ
Πρόεδροι τῆς Δημοκρατίας ἢ πρωθυπουργοί) μποροῦν νὰ
ἐξηγήσουν γιὰτί ὁ Παρθενώνας εἶναι σημαντικότερο ἐπίτευγμα
πολιτισμοῦ ἀπὸ τὸν Πύργο τοῦ Ἴιφελ; Πόσοι ἀπὸ τοὺς σημερινοὺς
Ἕλληνες, ποὺ περηφανεύονται ὅτι εἶναι ἀπόγονοι τοῦ Πλάτωνα
καὶ τοῦ Ἀριστοτέλη, ἔχουν διαβάσει ἔστω καὶ τρεῖς ἀράδες αὐτῶν
τῶν συγγραφέων; Πόσοι διαμαρτύρονται ποὺ στὰ σχολεῖα δὲν
μαθαίνουν πιά τὰ παιδιὰ μας ἀρχαῖα ἑλληνικά;

Κι ὅμως, αὐτὸς ὁ πολιτισμὸς, ποὺ οὐσιαστικὰ ἀγνοεῖται, ὄχι
μόνο ἐπιστρατεύεται σὰν ἐπίσημο κρατικὸ ἰδεολόγημα καὶ
φολκλωρικὴ φιοριτούρα, ἀλλὰ παίρνει καὶ προτεραιότητα σὲ
σχέση μὲ τὴ μεταφυσικὴ ἐλπίδα τοῦ ἀνθρώπου, τὴν ἐκκλησιαστικὴ
παράδοση τῶν Ἑλλήνων. Πάμπολλοι ἄνθρωποι στὴν Ἑλλάδα
σήμερα εἶναι Χριστιανοὶ Ὀρθόδοξοι μόνο ἐπειδὴ θεωροῦν ὅτι αὐτὴ
ἢ ιδιότητα ἐμπεριέχεται αὐτονόητα στὴν ἑλληνικότητά τους.
Ἀνάλογη διαπίστωση κάνει κανεὶς καὶ στὴ Ρωσία, στὴ Ρουμανία,
στὴ Σερβία — ἢ ἀντίστοιχα στὴν Ἰσπανία καὶ στὴν Πολωνία μὲ
τὸν Ρωμαιοκαθολικισμό, στὴν Ἀγγλία μὲ τὸν Ἀγγλικανισμό, στὴ
Σουηδία μὲ τὸν Λουθηρανισμό, κ.λπ. Τὸ ἐκκλησιαστικὸ γεγονός (ὁ

ὑποστατικὸς τρόπος νίκης καταπάνω στὸν θάνατο)
θρησκαιοποιεῖται γιὰ νὰ λειτουργήσῃ σὰν παραπλήρωμα τῆς
ἐπιχώριας ἰδιαιτερότητας πολιτισμοῦ: νὰ ἀλλοτριωθεῖ σὲ κρατική
(«ἐπικρατούσα») θρησκεία, σὲ ἐθνικιστικὴ ἰδεολογία.

Συμπέρασμα γιὰ παραπέρα μελέτη ἢ γιὰ διάφευση:

Δὲν μποροῦμε νὰ ἀρνηθοῦμε τὴν ἱστορικὴ σάρκα τοῦ (τοπικὰ
καὶ χρονικὰ) καθορισμένου πολιτισμοῦ ποὺ ὑποστασιάζει τὸ
ἐκκλησιαστικὸ γεγονός σὲ πραγματικότητα κοινωνίας προσώπων
— τὸ σώζει ἀπὸ τὴν ἀλλοτρίωσή του σὲ διεθνικὴ νοησιαρχικὴ
ἰδεολογία καὶ ἠθική.

Αὐτὸ σημαίνει ὅτι πάντοτε ὁ κάθε κατηγούμενος, γιὰ νὰ
εἰσέλθῃ στὸ σῶμα ὁποιασδήποτε τοπικῆς ἐκκλησίας, θὰ πρέπει
νὰ κοινωνήσῃ τὴ γλῶσσα στὴν ὁποία σαρκώθηκε ἢ παρέμβαση
τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ γεγονότος στὴν Ἱστορία: νὰ μυηθεῖ στὴν
ἀρχαιοελληνικὴ γλωσσικὴ συμβολικὴ, στὴ σημαντικὴ τῆς ἑλληνικῆς
Εἰκόνας, τῆς ἑλληνικῆς λατρευτικῆς δραματουργίας — ὅπως
πρέπει νὰ μάθῃ νὰ ἀναγνωρίζει καὶ στὸ πρόσωπο τοῦ Ἄβραάμ
τὸν «πατέρα τῆς πίστεως» ἢ στὸ πρόσωπο τοῦ Μωυσῆ τὸν θεόπτη
ἱεροουργὸ τῆς μετάβασης ἀπὸ γῆς δουλείας σὲ γῆ ἐλευθερίας. Ἡ
ἑλληνικότητα τῆς ἐκκλησιαστικῆς θεολογίας, εἰκονογραφίας καὶ
λατρίας δὲν ἔχει τὴν παραμικρὴ σχέση μὲ ἐθνικισμὸ καὶ
φυλετισμὸ, ὅπως δὲν ἔχει σχέση μὲ τὸν φυλετισμὸ τῶν Ἑβραίων ἢ
ἐξ Ἑβραίων ἱστορικὴ σάρκα τοῦ Χριστοῦ.

Τὸ γεγονός τῆς σάρκωσης τοῦ Θεοῦ καὶ ἡ ἐκκλησιαστικὴ «εἰς
τοὺς αἰῶνας παράτασή» του θὰ μαρτυρεῖται πάντοτε μὲ
συγκεκριμένη ἱστορικὴ-πολιτιστικὴ σάρκα. Ὅμως καμία
ἀναγκαιότητα δὲν δεσμεύει αὐτὸ τὸ ὑποστατικὸ γεγονός, ἢ
πραγματοποίησή του θὰ εἶναι πάντοτε ἄθλημα ἐλευθερίας,
ἐπομένως καὶ διακινδύνευση αἱρετικῶν ἀποκλίσεων. Θὰ
παραμονεύει πάντοτε:

ἢ νεστοριανὴ εἰδωλοποίηση τῆς ἱστορικῆς-πολιτιστικῆς σάρκας
τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ γεγονότος ἢ

ἢ μονοφυσιτικὴ παράκαμψη αὐτῆς τῆς σάρκας, ἢ ἀλλοτρίωση
τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ εὐ-αγγελίου σὲ διεθνικὴ νοησιαρχικὴ
ἰδεολογία καὶ ἠθική.

Και στις δύο περιπτώσεις τὸ (φαινομενικὰ διαφορετικὸ) ἀποτέλεσμα θὰ ἔχει τὴν ἴδια κοινὴ αἰτία: τὴν ὑποταγὴ τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἀλήθειας στὶς ἀπαιτήσεις τῆς ὀρμέφυτης φυσικῆς θρησκευτικότητας, στὶς ἐνορμήσεις ἐγωτικῆς αὐτοσυντήρησης καὶ ἀξιώσεων ἰσχύος.

Ἄρθρο στὸ περιοδικὸ Σύναξη,
τεῦχος 88, Ὀκτώβριος-Δεκέμβριος 2003

BIBLIA TOY XHISTOY GIANNAPA

Τὸ ρητὸ καὶ τὸ ἄρρητο – Τὰ γλωσσικὰ ὅρια ρεαλισμοῦ τῆς μεταφυσικῆς, ἐκδ. Ἰκαρος, 1999

Ἡ ἀπανθρωπία τοῦ δικαιώματος, ἐκδ. Δόμος, ³2000

Μετα-νεωτερικὴ Μετα-φυσικὴ, ἐκδ. Δόμος, ²2004

Τὸ πραγματικὸ καὶ τὸ φαντασιῶδες στὴν Πολιτικὴ Οἰκονομία, ἐκδ. Δόμος, ²1996

Προτάσεις Κριτικῆς Ὀντολογίας, ἐκδ. Δόμος, ³1995

Ὁρθὸς λόγος καὶ κοινωνικὴ πρακτικὴ, ἐκδ. Δόμος, ³1999

Σχεδιάγραμμα Εἰσαγωγῆς στὴ Φιλοσοφία, ἐκδ. Δόμος, ⁵2002

Τὸ πρόσωπο καὶ ὁ ἔρω, ἐκδ. Δόμος, ⁶2001

Χάιντεγκερ καὶ Ἀρεοπαγίτης, ἐκδ. Δόμος, ⁴1998

Πολιτιστικὴ Διπλωματία – Προθεωρία ἐλληνικοῦ σχεδιασμοῦ, ἐκδ. Ἰκαρος, 2001

Τὰ καθ' ἑαυτὸν, ἐκδ. Ἰκαρος, ³1996

Σχόλιο στὸ Ἄσμα Ἀσμάτων, ἐκδ. Δόμος, ⁶2003

Καταφύγιο ἰδεῶν, ἐκδ. Ἰκαρος, ⁶1999

Ἀόριστη Ἑλλάδα – Κοντσέρτο γιὰ δυὸ ἀποδημίους, ἐκδ. Δόμος, ²1999

Ἡ κόκκινη πλατεία καὶ ὁ θεῖος Ἀρθούρος, ἐκδ. Δόμος, ⁵1998

Πεῖνα καὶ δίψα, ἐκδ. Γρηγόρη, ⁵1997

Ἀλφαβητάρι τοῦ Νεοέλληνα (Ἀνθολόγιο), ἐκδ. Πατάκη, 2000

Ἡ μεταφυσικὴ τοῦ σώματος, ἐκδ. Δωδώνη, 1971

Ἡ ἐλευθερία τοῦ ἥθους, ἐκδ. Ἰκαρος, ⁴2002

Ὁρθοδοξία καὶ Δύση στὴ Νεώτερη Ἑλλάδα, ἐκδ. Δόμος, ⁵2003

Ἀλφαβητάρι τῆς πίστεως, ἐκδ. Δόμος, ¹³2002

Ἡ Ἀπολογητικὴ, ἐκδ. Γρηγόρη, 1975

Ἐρωτικῶν ἀμφιλογία, ἐκδ. Δόμος, 1989

Ἀλήθεια καὶ ἐνότητα τῆς Ἐκκλησίας, ἐκδ. Γρηγόρη, ²1997

Ἡ κρίση τῆς προφητείας, ἐκδ. Δόμος, ²1988

Τὸ προνόμιο τῆς ἀπελπισίας, ἐκδ. Γρηγόρη, ²1983

Κεφάλαια Πολιτικῆς Θεολογίας, ἐκδ. Γρηγόρη, ³1983

Ἡ Νεοελληνικὴ Ταυτότητα, ἐκδ. Γρηγόρη, ²1983

Κριτικὲς παρεμβάσεις, ἐκδ. Δόμος, ⁴1993

Τὸ κενὸ στὴν τρέχουσα πολιτική, ἐκδ. Καστανιώτη, ²1992
Ἑλλαδικὰ προτελεύτια, ἐκδ. Καστανιώτη, 1992
Χώρα ὑποχείρια παιγνίου, ἐκδ. Καστανιώτη, 1994
Ἀπερισκέπτως αὐτόχειρες, ἐκδ. Καστανιώτη, 1994
Κύκλος φαῦλος στροβιλώδης, ἐκδ. Καστανιώτη, 1994
Ἀφελληνισμοῦ παρεπόμενα, ἐκδ. Ἰνδικτος, 1997
Ἑλληνότροπος πολιτική, ἐκδ. Ἰκαρος, 1996
Ἀντιστάσεις στὴν ἀλλοτριώση, ἐκδ. Ἰκαρος, 1997
Πολιτισμὸς, τὸ κεντρικὸ πρόβλημα τῆς πολιτικῆς, ἐκδ. Ἰνδικτος, 1997
Ἰχνηλασία νοήματος, ἐκδ. Λιβάνη, 1998
Ἡ παρακμὴ ὡς πρόκληση, ἐκδ. Λιβάνη, 1999
Ἑλληνικὴ ἐτοιμότητα γιὰ τὴν εὐρωπαϊκὴ ἐνοποίηση, ἐκδ. Λιβάνη, 2000
Παιδεῖα καὶ γλώσσα, ἐκδ. Πατάκη, ⁵2003
Ἡ Ἀριστερὰ ὡς Δεξιὰ – Ἡ Δεξιὰ ὡς παντομίμα, ἐκδ. Πατάκη, ²2001
Κομματοκρατία, ἐκδ. Πατάκη, ³2004
Εἰς μικρὸν γενναῖοι – Ὀδηγίες χρήσεως, ἐκδ. Πατάκη, 2003

ΕΧΟΥΝ ΜΕΤΑΦΡΑΣΤΕΙ:

Σχεδίασμα Εἰσαγωγῆς στὴ Φιλοσοφία

στὰ γαλλικά: *Philosophie sans rupture*, Genève (Labor et Fides)
στὰ οὐκρανικά: *НЕРОЗРИВНА ФІЛОСОФІЯ*, Κίεβο (ἐκδ. ОСНОВИ)
στὰ σερβικά: *ФИЛОСОФИЈА ИЗ НОВОГЧГЛА*, Βελιγράδι (ἐκδ. МИРОТОЧИВОГ)

Χάιντεγκερ καὶ Ἀρεοπαγίτης

στὰ ἰταλικά: *Heidegger e Dionigi Areopagita*, Roma (Città Nuova)
στὰ ρουμανικά: *Heidegger și Areopagitul*, Bucuresti (Editura Anastasia)
στὰ γαλλικά: *De l'absence et de l'inconnaissance de Dieu*, Paris (Cerf)
στὰ ἀγγλικά: *Heidegger and the Areopagite*, London (Continuum)
στὰ σερβικά: *ХАЙДЕГЕР И ДИОНИСИЈЕ АРЕОПАГИТ*, Βελιγράδι (ἐκδ. МИРОТОЧИВОГ)

Τὸ πρόσωπο καὶ ὁ ἔρωσ

στὰ γερμανικά: *Person und Eros*, Göttingen (Vandenhoeck und Ruprecht)
στὰ ρουμανικά: *Persona și Eros*, Bucuresti (Editura Anastasia)

Σχόλιο στὸ Ἄσμα Ἀσμάτων

στὰ γαλλικά: *Variations sur le Cantique des Cantiques*, Paris (Desclée de Brouwer)
στὰ ἰταλικά: *Variazioni sul Cantico dei Cantici*, Milano (Nuova Stampa)
στὰ οὐκρανικά: *ВАРІАЦІЇ НА ТЕМУ ПІСНІ ПІСЕНЬ*, Κίεβο (ἐκδ. ДУХ ЛІТЕРА)

Ἀλφαβητάρει τῆς πίστεως

στὰ ἀγγλικά: *Elements of Faith*, Edinburgh (T. and T. Clark)
στὰ γαλλικά: *La foi vivante de l'Église*, Paris (Cerf)
στὰ ἰταλικά: *La fede dell'esperienza ecclesiale*, Brescia (Queriniana)
στὰ ρωσικά: *ВЕРА УЕРКИ*, Μόσχα
στὰ ρουμανικά: *Abecedar al credintei*, Bucuresti (Editura Bizantina)
στὰ σερβικά: *АЗВУНИК ВЕРЕ*, Novi Sad (Beceda)

Ἡ ἐλευθερία τοῦ ἥθους

στὰ ἀγγλικά: *The Freedom of Morality*, New York (SVP)
στὰ γαλλικά: *La morale de la liberté*, Genève (Labor et Fides)

στὰ ἰταλικά: *La libertà dell'Ethos*, Bologna (Dehoniane)
Ἑλλησθησική: *Ἐκκλησική*
στὰ γαλλικά: *Vérité et unité de l'Église*, Grez-Doiceau (Éditions Axios)
στὰ ἰταλικά: *Verità e unità della chiesa*, Milano (Nuova Stampa)
Πείνα καὶ δίψα

στὰ φινλανδικά: *Nälkä ja Jano*, Joensuu
στὰ ρουμανικά: *Foanea și Setea*, Bucuresti (Editura Anastasia).

Ἀπάνθισμα δοκιμίων στὰ βουλγαρικά: **КРИЗАТА КАТО
ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВО**, Σόφια (ἐκδ. ΠΙΚ)